

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Περίοδος Β'
Τεύχος 691
Παρασκευή
16 Ιουλίου 1999
Δρχ. 700

ΑΝΤΙ

ΣΚΟΥΠΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ!

- Οι μίζες
στις προμήθειες

ο νέο εκπαιδευτικό
σημα σε εξετάσεις

- Η αμερικανική
πρεσβεία
το νέο της γκαράζ

- Η Σερβία
δοκιμάζεται,
όχι ο Μιλόσεβιτς

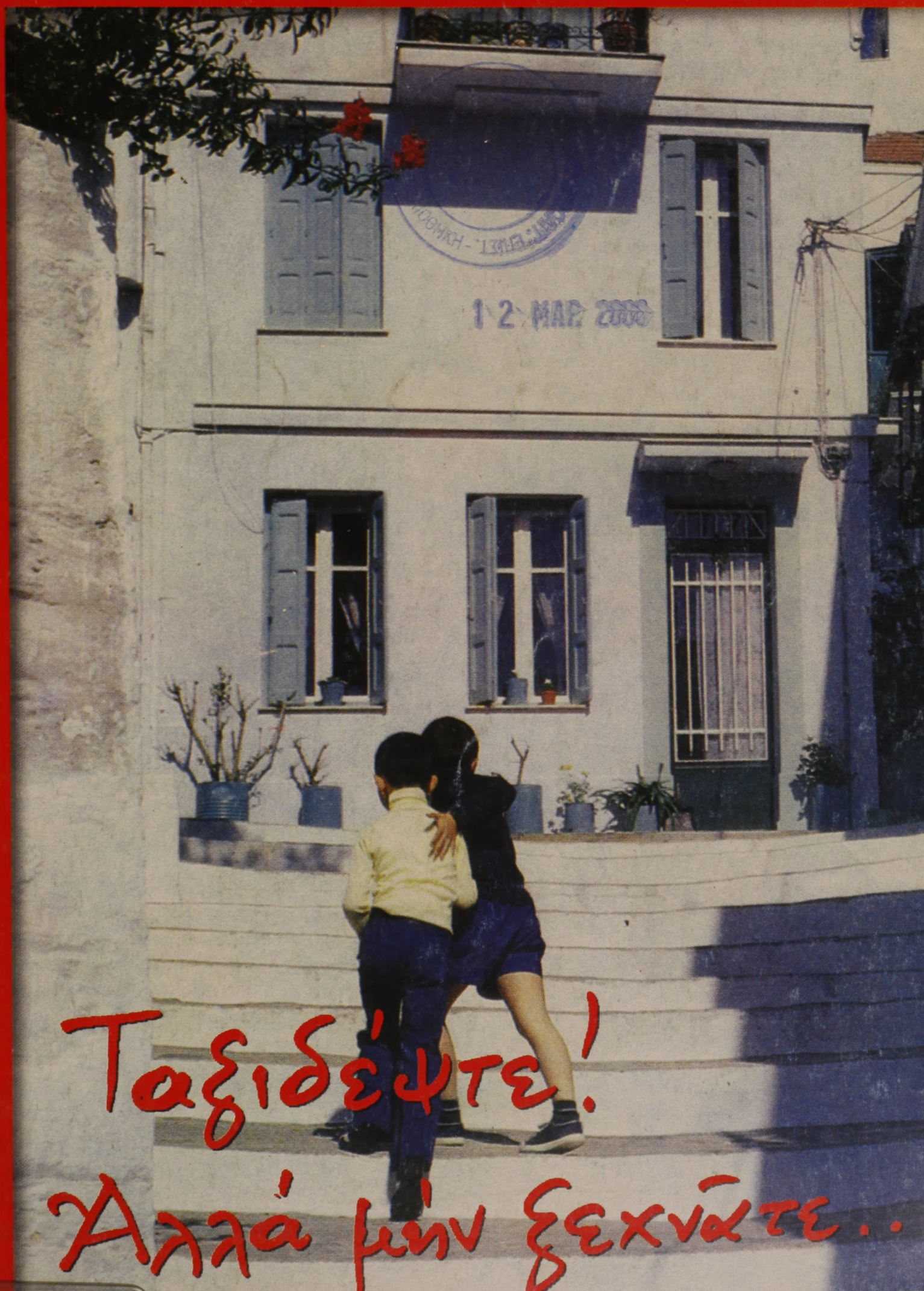
πό την Βοσνία στο
Κοσσυφοπέδιο

- Οι ήρωες
του Σκαρίμπα

- Ο αφηγητής
ορέας Καρκαβίτσας

ennale, Κόντογλου
αι μοντερνικότητα

οί της κατασκευής
του πολιτικού
ρεπορτάζ

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ -
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΣΤΡΑΤΗΣ
ΤΣΙΡΚΑΣ - ΝΤΙΝΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία
ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη
Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό
Σεφέρη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του
Α. Εμπειρίκου
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ
Ο γλωσσικός αφελληνισμός.
Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ερωτικές μεταμορφώσεις· αντίδωρο
στην Μάτση Χατζηλαζάρου
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ούτως ή άλλως
ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ
ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ
Από την πορεία της ελληνικής ποίησης
του 20ού αιώνα

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

CHARLES KAHN
Ο Αναξίμανδρος και οι απαρχές της
ελληνικής κοσμολογίας
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
Περί μυστικής θεολογίας
Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY
ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ
Στοιχειώσεις Θεολογική
Εισαγωγή - Σχόλια: E.R. DODDS
Γ.Σ. ΚΙΡΚ
Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά
αποσπάσματα
ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Ομιλίες στην Εξαήμερο

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ
Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και
Αλτουσέρ
Παρεμβάσεις

ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ
Η κρίση και ο τρίτος δρόμος
ΛΟΥΓ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ
Στοιχεία αυτοκριτικής
ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ
Το Κράτος στην καπιταλιστική
κοινωνία.
Ανάλυση του δυτικού συστήματος
εξουσίας
ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ -
Α. ΤΟΖΕΛ
Η κριτικής της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Φύλλα - φτερά
ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΝΤΑ
Η δίκη του Φλωμπέρ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ
Μεροληπτική κατάθεση
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Η εργασία στην ποίηση
ΑΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ - ΡΟΕ
Η Άλλη μου πατρίδα
ΓΙΩΡΓΟΣ Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ
Απολογισμός και απολογία «από του
φοβερού βήματος»

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»
Μια περιήγηση στην νεοελληνική
κακογουστία
ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια
ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Ο Τρίτος Δρόμος
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ
Τσιγγάνικη ορχήστρα
ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ
Ιστορία μιας γραμμής
ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ
Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Η Αδιαχώρητη Κοινωνία
ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
Πολιτικό σύστημα και πολιτική
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στον
Μεσοπόλεμο
ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ
Ο μαρξισμός της Ιστορικής
Σοσιαλδημοκρατίας
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ
Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς
ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ
Το κυπριακό. «Στρατηγική» και
στρατηγική
ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ
Το «Πρότυπο Βασιλείο» και η Μεγάλη
Ιδέα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Μια συνάντηση: Σεφέρης -
Μακρυγιάννης
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΛΙΑΠΗΣ
Ο χορός στους Κουντουριώτες
ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
Συνηγορία της παραλογοτεχνίας
ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Ο κόσμος του ελληνικού χορού
ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ
Η αρχαιολογία στην Ελλάδα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ο Βασιλιάς που πέθανε
ΥΓΕΙΑ • ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Μελέτες για το Σύστημα Υγείας

Βιβλία που καλύπτουν
τα ενδιαφέροντα
και τους προβληματισμούς
του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

Περίοδος Β' • Έτος 26ο • Τεύχος 691
Παρασκευή 16 Ιουλίου 1999 • Δρχ. 700
**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www.otenet.gr/anti>
e-mail: chrapou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201
ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

ήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 6.500 δρχ., Ετήσια 13.000 δρχ.,
ήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 50.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:
Εξαμ.: 41 δολ., Ετήσια: 82 δολ.,
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
Εξαμ. 48 δολ., ετήσια 96 δολ.
ΗΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 700,
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.400

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,
για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η νέα απαγωγή λεωφορείου από αλβανό κορύφωσε τις αντιδράσεις κοινής γνώμης και κυβέρνησης για τους οικονομικούς πρόσφυγες. (Την ώρα που γράφονται οι γραμμές αυτές δεν είναι γνωστή η κατάληξη αυτής της ιστορίας). Όμως οι «σκούπες» των τελευταίων ημερών από την ΕΛΑΣ και η συγκέντρωση εκατοντάδων προσφύγων σε γήπεδα έφερε στον αφρό ένα πρόβλημα που η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει με ρατσιστικά σύνδρομα.

Σελ. 12 Ο Ν.Α.Φ. και ο Δημήτρης Σκούφης αναφέρονται στο μεγάλο πρόβλημα των οικονομικών προσφύγων, την αναλγησία της καθοδηγούμενης από τα ΜΜΕ ελληνικής κοινής γνώμης, την ουσιαστική αδιαφορία της διεθνούς κοινότητας αλλά και την πλήρη απρονοησία της κυβέρνησης και της ΕΛΑΣ.

Σελ. 18 Ο Στ. Καφαντάρης αναζητά ανάμεσα στις γραμμές του Τύπου την διαμάχη των προμηθευτών οπλικών συστημάτων.

Σελ. 20 Η Ελένη Βερνίκιου γράφει για τα φτερά μας που κόπηκαν και αχρηστεύτηκαν.

Σελ. 22 Η Χριστίνα Πετροπούλου αναλύει συστηματικά το αλλαλούμ της εκπαιδευτικής «μεταρύθμισης».

Σελ. 29 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Για τα αδιέξοδα στην πολιτική σκηνή της Γιουγκοσλαβίας γράφει ο Σ. Ζάρκο. Σχετικά με τις αναλογίες του Βοσνιακού με το πρόβλημα στο Κοσσυφοπέδιο γράφει ο Γ. Σπανός. Για τις ελπίδες ειρήνευσης γράφει ο Σ. Ντάλης και για τον Μαυρίκιο ο Αστ. Χουλιάρης.

Σελ. 41 Στις πολιτιστικές σελίδες ο Ξ. Κοκόλης αναφέρεται στους ήρωες του Γιάννη Σκαρίμπα και ο Π. Αγγελόπουλος για τις αφηγηματικές τεχνικές του Ανδρέα Καρκαβίτσα.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Το Βασίλειον της Αρετής σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλιδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

E-MAIL

Απόστολος Διαμαντής, σελ. 11

ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ

Ελένη Κολιοπούλου, σελ. 16

Η ΑΝΤΙΠΑΛΗ ΕΣΤΙΑ

Αθλητικά, σελ. 40

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 41

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ

ΠΟΛΥ ΚΑΚΟ για το τίποτε ήταν λοιπόν οι διαμαρτυρίες του βουλευτή και τέως υπουργού κ. Γιάννη Καψή για την διαφθορά που μαστίζει τον δημόσιο τομέα; Αφού του φώναξε ο πρωθυπουργός «τί πράγματα είναι αυτά Γιάννη» και ο Βαγγέλης της Δικαιοσύνης παρήγγειλε στον εισαγγελέα «για κάλεσε αυτόν τον Καψή να δούμε γιατί φωνάζει», ο τέως υπουργός πήγε στον εισαγγελέα, κάθισε μιάμιση ώρα και βγαίνοντας από το γραφείο του κυρίου λειτουργού της Δικαιοσύνης δήλωσε στους δημοσιογράφους «εγώ έκαμα πολιτική καταγγελία, δεν έχω συγκεκριμένα στοιχεία». Και απεχώρησε για το δικό του γραφείο θυμίζοντας ότι και άλλοι μίλησαν για διαφθορά: «Γιατί δεν τους καλεί κι αυτούς ο κ. εισαγγελέας;» Με το παιχνίδι της κολοκυθιάς, έρχονται και τα καλοκαιρινά μπάνια λαού και εξουσίας, η υπόθεση πάει στο αρχείο.

ΒΕΒΑΙΩΣ όλοι γνωρίζουμε ότι ο κ. Καψής έχει εσωκομματικές διενέξεις με τους «εκσυγχρονιστές» –δεν είναι και υπουργός ο άνθρωπος– και στην ομιλία του στην Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ βρήκε το πιο εύκολο και το πλέον προφανές να καταγγείλει. Η υπόθεση θα έκλεινε εκεί –τόσοι άλλωστε μίλησαν και είπε ο καθεὶς τα δικά του– εάν δεν εθύμωνε ο κ. Σημίτης με τις αθυροστομίες του «παλαιοπασόκου» και ενεργούσε με ενδιάμεσο τον επί της Δικαιοσύνης υπουργό.

ΕΜΕΙΣ ΔΙΕΡΩΤΩΜΕΘΑ γιατί αίφνης εξέχασαν όλοι τους αυτά που όλοι γνωρίζουμε και για τα οποία όλοι οι άνθρωποι της εξουσίας έχουν κατά καιρούς μιλήσει. Είτε σε προεκλογικές συγκεντρώσεις, είτε σε ανοικτές συνεντεύξεις, είτε σε κατ' ιδίαν συνομιλίες. Ο κ. Καψής λχ στο διάστημα που υπηρέτησε στο ΥΠΕΞ δεν έτυχε να πληροφορηθεί τίποτε για το εμπόριο των θεωρήσεων διαβατηρίων που ασκείται σε όλες σχεδόν τις ελληνικές προξενικές αρχές του εξωτερικού; Ο κ. Γιαννόπουλος δεν επληροφορήθη ποτέ ότι λχ στις φυλακές με την γνώση και τη συμμετοχή φυλάκων διακινούνται ναρκωτικά; (Για να μην αναφερθούμε τώρα στο γεγονός ότι μέχρι και όπλα βρέθηκαν πρόσφατα στις Φυλακές Κορυδαλλού).

ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ που συναλλάσσονται καθημερινά στις εφορείες ή τα γραφεία πολεοδομίας έχουν τόσα να καταμαρτυρήσουν σε κατ' ιδίαν συνομιλίες για την διαφθορά των δημοσίων υπηρεσιών. Δεν προχωρούν όμως παραπέρα γιατί γνωρίζουν ότι οι καταγγελίες τους θα οδηγήσουν σε ΕΔΕ οι οποίες ΕΔΕ δεν θα οδηγήσουν συνήθως πουθενά. Υποτάσσονται λοιπόν και συνεχίζουν να συναλλάσσονται με το διεφθαρμένο δημόσιο.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ θα μπορούσε να κάνει ένα μόνον: Να ενεργοποιήσει τον δημόσιο τομέα, να εκσυγχρονίσει τις υπηρεσίες, να πάψει τους κομματικούς διορισμούς, να συστήσει επιτέλους ένα σύγχρονο κράτος.

ΠΟΛΥ ΚΑΚΟ για το τίποτε ήταν λοιπόν οι διαμαρτυρίες του βουλευτή και τέως υπουργού κ. Γιάννη Καψή για την διαφθορά. Όλοι το κατάλαβαν αυτό. Το ΠΑΣΟΚ δεν βρίσκει άλλους τρόπους «διαμαρτυρίας για τα στραβά κι ανάποδα» δηλαδή για όσα και το ίδιο ευθύνεται. Αυτό όμως αναδεικνύει τα δικά του αδιέξοδα. Οι περί «εκσυγχρονισμού» λόγοι καταδεικνύονται δυστυχώς κενοί περιεχομένου.

αντί

ΛΟΓΙΚΗ Κ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

ΑΚΟΝΟΝΟΥΣΑΤΕ- ΑΚΟΥΣΑΤΕ!

ΜΕ ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥΧΡΩΝΕΜΕΝΟΥ ΜΑΣ ΠΑΣΑ,
ΟΠΟΙΟΣ ΜΠΟΡΕΣΕΙ ΚΙ ΑΓΟΡΑΣΕΙ ΤΗΝ ΚΑΤΗΡΑΜΕΝΗ
ΤΡΑΠΕΖΑ, ΘΑ ΛΑΒΕΙ ΕΝΑ ΚΑΛΟ ΜΠΑΞΙΣΙ, ΔΕΚΑ ΚΙ-
ΛΑ ΠΑΣΤΟΥΡΜΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΤΗΝ
ΑΪΣΕ ΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ!

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Gone with the wind (ή κουβέντες των ελικοπτεροφόρων...)

ΜΕΣΟΥΝΤΟΣ του Ιουλίου, με τη θάλασσα να στραφαλίζει, είναι φυσικό τα πολιτικά πράγματα να έρχονται δεύτερα... Όταν οι εφημερίδες περιγράφουν τόπους «μαγικούς και ονειρεμένους» ή μας προτείνουν «νοστιμιές του καλοκαιριού» λιτές, καθαρές, χωρίς υποψίες διοξίνης, κ.λπ., πού καιρός ν' ασχοληθείς με την τελευταία σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, λόγου χάρη, ή με τον (επί θύραις) ελληνοτουρκικό διάλογο ή με τον «πόλεμο των τραπεζών»;

ΚΑΙ, ΟΜΩΣ, στην τελευταία σύνοδο της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ, ακούσθηκαν πράγματα καινοφανή και βαρυσήμαντα: «Οι συνεδριάσεις μας –είπε, επί παραδείγματι, ο Ν. Αθανασάκης, γενικός γραμματέας Τύπου– μου θυμίζουν τη «Λάμψη» του Φώσκολου. Μπορεί, επί δυο ή τρεις μήνες, να μη δεις (να μην παρακολουθήσεις...) «Λάμψη», μετά βλέπεις ένα επεισόδιο και νιώθεις ότι δεν έχασες κανένα! Ανάλογη αίσθηση νιώθω, από Κεντρική σε Κεντρική Επιτροπή... Εξίσου βαρυσήμαντη, όμως, ήταν και η δήλωση του υπουργού Άμυνας Α. Τσοχατζόπουλου. Είπε ότι συμφωνεί με τον όρο που χρησιμοποίησε ο πρωθυπουργός «Πρώτα ο πολίτης», αν και ο ίδιος θα προτιμούσε τον όρο «Πρώτα ο λαός», αλλά η διαφορά είναι ανεπαίσθητη, συνεπώς δεν έχουν θέση οι αντιπαραθέσεις...

ΑΙΣΘΗΣΗ, όμως, προκάλεσε η παρέμβαση του πρώην υπουργού Γιάννη Καψή, που κάλεσε τον πρωθυπουργό Κ. Σημίτη να βάλει τέρμα στη διαφθορά: «Μια θέση στο ΙΚΑ –είπε– τιμάται πέντε εκατομμύρια... Ένα δικαίωμα νεκροταφείου (στο Σχιστό) πουλήθηκε 700 εκατομμύρια... Εφοριακοί κλείνουν τα βιβλία μόλις λαδωθούν», κ.λπ. Και ο πρωθυπουργός; Η απάντησή του ήταν άμεση: «Καλώ τον σύντροφο Καψή να πάει αμέσως στον εισαγγελέα και να δώσει ό,τι στοιχεία διαθέτει για

οποιονδήποτε, χωρίς εξαίρεση και χωρίς περιορισμό»... Και ο Γιάννης Καψής; Αντί να πει: «Αυτό θα πράξω, σύντροφε πρόεδρε», κ.λπ., άρχισε τα «ήξεις-αφήξεις». Μιλώντας, εκτός Κεντρικής Επιτροπής, δήλωσε ότι, προτού επισκεφθεί τον εισαγγελέα, θα πρέπει να γίνει δεκτός από τον πρωθυπουργό, γιατί ενδέχεται ο Κ. Σημίτης να... αλλάξει γνώμη, οπότε... Η κατάληξη είναι γνωστή: Ναι μεν οι καταγγελίες Καψή παραπέμφθηκαν, με εντολή του πρωθυπουργού, στον εισαγγελέα, για τα περαιτέρω, πλην, το θέμα, κατά την εκτίμηση του πρώην υπουργού, «δεν είναι δικαστικό, αλλά πολιτικό» –και ο νοών, νοείτω! Ο ίδιος, πάντως, ο καταγγέλλων βουλευτής δήλωσε αδυναμία να προσκομίσει συγκεκριμένα στοιχεία στον εισαγγελέα –αδυναμία που ερμηνεύθηκε, από ορισμένους, ως... απόδειξη ότι δεν υπάρχει θέμα διαφθοράς στον χώρο του Δημοσίου!

ΚΑΤΑ τα άλλα, στη σύνοδο έγινε πολύς λόγος για «επανάδρωση», «ανασυγκρότηση», «αναγέννηση» του ΠΑΣΟΚ, τελικά, το μόνο που επιτεύχθηκε ήταν ένας προσωρινός συμβιβασμός μεταξύ «εκσυγχρονιστών» και του «άλλου ΠΑΣΟΚ», με ελαφρά «μαχαιρώματα» ακόμα και μεταξύ «ομοειδών» συντρόφων!

ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΚΟΕΝ ΣΥΜΦΩΝΟΥΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΣΚΙΑΝ ΤΗΣ ΑΣΤΕΡΟΕΣΣΑΣ...

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός ότι οι φίλα προσκείμενοι στον υπουργό Άμυνας (βουλευτές ή οργανωτικά στελέχη) βγήκαν από τη σύνοδο της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ περιχαρείς, σχεδόν ευτυχείς... Ναι μεν ψήφισαν την εισήγηση Σημίτη, αλλά αυτό, όπως εξηγήσαν, ήταν κάτι το φυσικό, αφού δεν ήταν ο Τσοχατζόπουλος που αποδέχθηκε τις «θέσεις» Σημίτη, αλλά ο Σημίτης που αποδέχθηκε τις «θέσεις» Τσοχατζόπουλου και,

πιο συγκεκριμένα την πρόταση του υπουργού Άμυνας για σύγκληση «έκτακτης συνδιάσκεψης θέσεων»...

ΚΑΙ ΕΝΩ όλα πήγαιναν κατ' ευχήν για την... «μείζονα εσωκομματική αντιποτεύση», η μανέστρα χάλασε με εκείνη την πανοραμική φωτογραφία που δημοσιεύθηκε (πρωτοσέλιδη στην Καθημερινή πρωτοσέλιδη και την Ελευθεροτυπία...) επί του αμερικανικού ελικοπτεροφόρου Κερσάιτς, στα ανοιχτά της Θεσσαλονίκης, με τους υπουργούς Άμυνας Ελλάδας και ΗΠΑ να ποζάρουν τρισόλβιοι, υπό τη σκιά της αστερόεσσας... Θα πείτε: «Μια φωτογραφία, μια πόζα, είναι απλώς μια φωτογραφία». Έλα, όμως, που οι Κινέζοι επιμένουν ότι μια φωτογραφία αξίζει όσο 1000 ή 10.000 λέξεις!

Η «ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΙΚΗ» δυσαρέστη σφόδρα τους οπαδούς του Άκη. Δήλωσε ένας από αυτούς: «Ένα απλό ευχαριστούμε στους Αμερικανούς είπε ο Σημίτης, τότε, την κρίση στα Ίμια, και μεις, επί τρία χρόνια, τον καρφώνουμε κατ' εξακολούθηση... Τι να πούμε, όμως, για τον δικό μας Άκη μας, που τον θέλουμε για αρχηγό και αυριανό πρωθυπουργό. Δεν υπερβήκαμε απλώς τα εσκαμμένα, έγινε ένα με τους Αμερικανούς»!..

ΥΠΕΡΕΒΗ, όμως, πράγματι, ο υπουργός μας Άμυνας τα «εσκαμμένα»; Η διατύπωση μπορεί να θεωρηθεί σχήμα υπερβολής. Γι' αυτό, άλλοι σχολιαστές αρκέστηκαν να καταγράψουν απλώς το λογίδριο του Α. Τσοχατζόπουλου, απευθυνόμενου προς τους αμερικανούς πεζοναύτες που βρίσκονταν στο μεγάλο κατάστρωμα του Κερσάιτς: «Δεν είσθε μόνο θαυμάσιοι πολεμιστές –είπε– αποδείξατε ότι είσθε και πλωμάτες, και δικηγόροι, κυβερνητικοί στελέχη (administrators). Επιτρέψτε να σας συγχαρούμε», κ.λπ., κ.λπ. Λοιπόν, προηγουμένως, είχε πάρει τον λόγο ο α-

νός ομόλογός του Ουίλιαμ Κοέν, ο οποίος, απευθυνόμενος επίσης προς τους ικανούς πεζοναύτες, τους είπε χαρακτηριστικά: «Ξέρετε τί μου εισηγήθηκε ο δελφός μου κ. Τσοχατζόπουλος, όταν ξιστόρησα τα όσα επιτελέσατε; Μου ήθηκε να διπλασιάσουμε τις αποδοχές... Και έγινε -όπως αναφέρει ο συγγραφέας Γιάνης Λιάπης- το «σώσε», εννοώντας, χειροκροτήματα, μπρίο και «ούρα»... Η ελληνοαμερικανική συζήτηση «εν τη πράξει»!

ΡΑ ΑΠΟ τα διαμειφθέντα στο μεγαλύτεστρο του αμερικανικού πολεμικού μαρτυρίου έχουν και οι γενικότερες θέσεις του Ουίλιαμ Κοέν: Συμφώνησε ότι η αμερικανική πρέπει να γίνει η έδρα της δομητικής προσπάθειας για το υποπέδιο... Διευκρίνισε ότι η αμερικανική κυβέρνηση δεν θεωρεί «τρομοκρατικούς» όσους διαδήλωσαν τα αντιπολεμικά ή αντινατοϊκά τους αισθήματα, στον πόλεμο κατά της Γιουγκοσλαβίας «δημοκρατία έχουμε», κ.λπ.)... Υποστήριξε ότι ο ΗΠΑ υποστηρίζουν «γενική επανένταξη των διαπραγματευτών για την επίλυση του Κυπριακού, χωρίς προϋποθέσεις... Τέλος και σε ό,τι αφορά το επίμαχο θέμα της τρομοκρατίας, η αμερικανική πλευρά δεν είναι αρκούντως ικανοποιημένη, από τις ως τώρα προτάσεις για την καταπολέμησή της, συνε-

Βήμα δημοσιεύει, σχετικά, το ποπ (οκτώ σημείων) που επέδωσαν οι Αμερικανοί στον υπουργό Δημόσιας Τάξης, Χρυσόχοϊδη, για την αναδιάρθρωση της Αντιτρομοκρατικής Υπηρεσίας και να αποτελέσει τον άξονα των συζητήσεων που θα έχει στην Αθήνα ο ειδικός αντιπρόσωπος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ, Τζέιμς Σίεν, την ερχόμενη εβδομάδα. Η αμερικανική πλευρά δεν συμφωνεί με την ελληνική πρόταση για τη σύσταση της Joint Task Force, μιας Μεικτής, δηλαδή, Επιτελικής Ομάδας, που θα καθοδηγεί ουσιαστικά τις έρευνες για την τρομοκρατία].

ΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΡΧΙΖΕΙ Ο ΜΠΟΥΛΕΝΤ ΕΤΖΕΒΙΤ ΤΟΝ ΕΡΕΥΝΕΙ Α PRIORI

ΕΝΩ ο ελληνοτουρκικός διάλογος εντασσεται σε «επιδιωκόμενα θέματα» αναμένεται να γίνει στα τέλη Ιουλίου (με την Ουάσιγκτον και τη Βόννη να πιέζουν για την ένταξη της Τουρκίας στο Αιγαίο), αλλά και

Σκίτσο του Ανδρέα Πετρουλάκη, Αυγή 14.7.99.

για την αναβάθμιση της Τουρκίας σε υποψήφια προς ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση χώρα...), ο Τούρκος πρωθυπουργός Μπούλεντ Ετζεβίτ έσπευσε να δηλώσει ότι «δεν υφίσταται κυπριακό πρόβλημα», ότι το άλλοτε «κυπριακό πρόβλημα» έχει λυθεί με την τουρκική επέμβαση του 1974 και, συνεπώς, δεν μπορεί να θεμελιωθεί η παραμικρή σχέση μεταξύ του Κυπριακού και της υποψηφιότητας της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΥΣΤΕΡΑ από τις «τοποθετήσεις» αυτές του Μπ. Ετζεβίτ, ο υπουργός αναπληρωτής Εξωτερικών Γ. Κρανιδιώτης έσπευσε να δηλώσει ότι η ελληνική πλευρά όχι μόνον εμμένει στις πάγιες θέσεις της για την αναβάθμιση των ευρωτουρκικών σχέσεων, αλλά και ότι έθεσε στους Ευρωπαίους εταίρους της δυο «πρόσθετους όρους», προκειμένου να αποδεχθεί η Ελλάδα, στην προσεχή σύνοδο κορυφής, τον Δεκέμβριο, ενδεχόμενη αναβάθμιση της Τουρκίας σε υποψήφια προς ένταξη χώρα. Οι δυο αυτοί όροι είναι: Πρώτο, δέσμευση των εταίρων ότι θα διασφαλίσουν την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ανεξάρτητα από το αν θα έχει προκύψει, στο μεταξύ, η επίλυση του πολιτικού της προβλήματος, και β) δήλωση των «15» για την υιοθέτηση των ελληνικών θέσεων, στην περιοχή του Αιγαίου.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ παρατηρεί ότι, στη συγκεκριμένη συγκυρία, κατά την οποία ασκούνται στην κυβέρνηση «εντονότερες πιέσεις για την αναβάθμιση της Τουρκίας σε υποψήφια προς ένταξη χώρα», μάλλον πάσχει η προβολή «πρόσθετων όρων». Ιδιαίτερα αν ληφθεί υπ' όψη ο τρόπος με τον οποίο

τέθηκαν οι όροι αυτοί, από τον Γ. Κρανιδιώτη, προς την Άγκυρα και τους εταίρους. Συνεπώς, αν κάτι προέχει είναι όχι μόνον η προάσπιση των ελληνικών θέσεων, αλλά και η σαφήνεια και η αξιοπιστία τους.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ένα περίπου μήνα, οι Αμερικανοί είχαν (ανεπίσημα) διαμηνύσει στην Αθήνα ότι δεν έπρεπε ν' ανησυχεί υπέρμετρα για την παρουσία του Μπ. Ετζεβίτ στην τουρκική πρωθυπουργία και ότι, όπως, η αποκατάσταση των αμερικανοκυβερνητικών σχέσεων έγινε επί προεδρίας του αντικομμουνιστή Νίξον, το ίδιο η επίτευξη συμφωνίας στο Κυπριακό μπορεί να επιτευχθεί επί πρωθυπουργίας Ετζεβίτ, έστω και αν η τουρκική εισβολή στην Κύπρο, το 1974, έγινε με κυβέρνηση Ετζεβίτ στην εξουσία... Όμως, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, το «μήνυμα» αυτό των Αμερικανών δεν φαίνεται να έχει πρακτικό αντίκρουσμα.

888

ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, «η ζωή προχωρεί», με την δεκάτη, κατά σειρά, έκθεση του ΟΗΕ να καταγράφει την ολοένα διευρυνόμενη απόσταση που χωρίζει πλούσιους και πένητες, είτε αναφέρεται κανείς σε συγκρίσεις χωρών, είτε στη διαστρωμάτωση στο εσωτερικό των χωρών -ακόμα και των ανεπτυγμένων... Όσο για την Ελλάδα, ανήκει στους πλούσιους, εφόσον κατέχει την 27η θέση μεταξύ 174 κρατών. Καλός ο πλούτος, μόνο που η ανεργία στη χώρα μας έφθασε αισίως το 10,8% κατά το δεύτερο τρίμηνο του 1998, έναντι 9,6% κατά την αντίστοιχη περίοδο του 1997...

ANTHΩΣ

ΔΙΑΠΛΕΚΟΜΕΝΑ ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΑ

Στην Αυγή της 10.7.99 ο Διον. Γουσέτης αναφέρεται στη συζήτηση που έγινε για τη χρηματοδότηση από τη Soros Foundation του αντιπολιτευόμενου ραδιοσταθμού B-29 του Βελιγραδίου και αναρωτιέται πού είναι το κακό. Δεν πειράζει που η Ε.Ε. χρηματοδοτεί τα ΜΜΕ της Σερβίας... Τον παραπέμπω στο Αντί τχ.654 της 13.2.1998 όπου σε συζήτηση με διπλωμάτη της Ε.Ε. είχαμε πάρει τη δήλωση: «Προκειμένου να ενισχυθεί ο εκδημοκρατισμός της χώρας, η Ε.Ε. ενισχύει γενναιόδωρα τον Τύπο και γενικά τα ΜΜΕ που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση». Και ένας Σέρβος δημοσιογράφος της αντιπολίτευσης σχολίασε: «Η Soros Foundation διένειμε περίπου 5 έως 10 εκατ. δολάρια τον περασμένο χρόνο (δηλ. το 1997). Τί γίνεται όμως με αυτές τις χορηγίες; Η κ. Sonia Licht, υπεύθυνη της Soros στο Βελιγράδι, έχει συχνά «άποψη» για κείμενα ή απασχολούμενους δημοσιογράφους. Τί να κάνουμε; Αυτολογοκρινόμαστε για να έχουμε δουλειά». Πώς να σχολιάσουμε λοιπόν εμείς τις γενναιόδωρες χορηγίες της Ε.Ε. ή της Soros Foundation όταν οι Σέρβοι δημοσιογράφοι της αντιπολίτευσης ομολογούσαν πριν από ενάμιση χρόνο ότι και η φιλελεύθερη Δύση τους επέβαλε -με υποβολέα την κ. Sonia Licht- πώς να γράφουν;

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΜΕΔΟΥΣΑΣ

Πόσο ασφαλείς πρέπει να αισθάνονταν οι μικροαστοί μικρομέτοχοι της τηλεοπτικής μας δημοκρατίας όταν έβλεπαν τους εκατοντάδες αλλοδαπούς που σέρνονταν στα γήπεδα από τους αρειμάνιους ΕΛΑΣίτες λεβέντες της ένδοξης ημών Αστυνομίας Πόλεων, τυχερών παιγνίων, προστασίας ιεροδούλων και νυχτερινών καταστημάτων πολιτισμού; Οι αναθαρρήσαντες κατά τις πρόσφατες δεκαετίες αριστεροί θα πρέπει να ένιωσαν ένα ρίγος στην πλάτη και να ανεμνήσθησαν ημερών αρχαίων. Η ΠΑΣΟΚική δημοκρατία, φαίνε-

ται, δικαιούται να εφαρμόζει επιλεκτικά τους νόμους και να χωρίζει τα ανθρώπινα υποκείμενα που εγκαταβιώνουν σ' αυτή την ευδαίμονα χώρα σε πρώτη και δεύτερας διαλογής. Το ίδιο εξάλλου δεν κάνουν mutatis mutandis και οι προηγμένοι Δυτικοευρωπαίοι ή οι υπερατλαντικοί σύμμαχοί μας; Το ίδιο, επίσης, κοστίζει η ζωή ενός πεζοναύτη και η ζωή ενός Κοσοβάρου πρόσφυγα ή ενός Σέρβου διαδηλωτή; Το ίδιο αποτιμάται η ύπαρξη ενός κατοίκου της Φλόριντα και ενός του Μπαγκλαντές; Αστεία πράγματα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Μα, θα μου πείτε, δεν πρέπει να παταχθεί το έγκλημα και να ελεγχθεί η ασυδοσία της λαθρομετανάστευσης; Το πρόβλημα και η δυσκολία αγαπητοί μου φοβισμένοι συμπολίτες, είναι εν καιρώ δημοκρατίας να πατάσουμε το έγκλημα και την παραβατικότητα με τους νόμους και τα θέσμις της δημοκρατίας. Να εφαρμόσουμε το δίκαιο υπακούοντας στις αρχές του δικαίου και να μην λοξοκοιτάμε προς τις ατραπούς της αυθαιρεσίας. Γιατί τότε η αυθαιρεσία μπορεί να πάρει τα χίλια πρόσωπα της Μέδουσας και να 'ρθει να μας βρει αυτή... **Μάνος Στεφανίδης**

Η ΕΛΛΑΣ ΩΣ ΣΤΙΓΜΙΑΙΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Οι βασιλιάδες στην Ελλάδα είχαν έντονη παρουσία στα πολιτικά πράγματα, πολλές φορές καταστροφική για το Έθνος αλλά η ρύθμιση του πολιτειακού απήλλαξε την χώρα οριστικά από τέτοιες παρεμβάσεις. Και όμως, αυτή η τετριμμένη φράση που ακούγεται συστηματικά τα τελευταία 25 χρόνια, ιδίως σε γιορτές για την Δημοκρατία, δεν είναι εντελώς ακριβής. Όταν η σοσιαλιστική εκλεγμένη κυβέρνηση της χώρας θυσιάζει επιλογή της σε σπουδαίο δημόσιο αξίωμα επειδή ο αξιωματούχος προτίθετο να παρακολουθήσει την τελετή του γάμου της κόρης του Τέως, θεωρητικά τουλάχιστον, έστω και αποθετικά, ο βασιλιάς στιγμιαία υποκατέστησε την κυβέρνηση σε μίαν απόφαση της. Ουδόλως ενδιαφέρει το σουρεαλιστικό στοιχείο ότι ο βασιλιάς εν τοις πράγμασι απέλυσε έναν φίλο του. Ο Στρ. Στρατήγης επελέγη ως ο ικανότερος για την θέση του Προέδρου της Οργανωτικής Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, με συμφωνημένη θητεία για όλη την περίοδο μέχρι τους αγώνες. Η κυβέρνηση δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι αγνοούσε καμία πτυχή της πολιτείας του: Πετυχημένος δικηγόρος, βουλευτής της ΝΔ, πολιτευτής της ΔΗΑΝΑ, ευπατρίδης, αλλά παράλληλα νομικός σύμβουλος και φίλος της τέως βασιλικής οικογένειας. Τι πρέπει να υποθέσουμε; Ότι η κυβέρνηση όταν διόρισε τον Στρατήγη ήλπιζε αφελώς να μην χρειαστεί να αντιμετωπίσει ζήτημα συμμετοχής του σε κοινωνική εκδήλωση του Τέως, άλλως θα τον παραιτούσε; Ότι το ενδεχόμενο αυτό είχε συζητηθεί με τον υποψήφιο και ο ίδιος είχε δώσει τον λόγο του να μην εκτεθεί, και, πράγμα μάλλον απίθανο, υπανέχωρε;

Ή, τέλος, σκέφτηκε, «είμαι παντοδύναμη κυβέρνηση, αλοίμονο αν απαιτούσα πιστοποιητικό αποχής από μελλοντικές κοινωνικές εκδηλώσεις, διορίζω οιονδήποτε, διδάσκω αξιοκρατία και θα υπερασπιστώ μέχρις εσχάτων τον εκλεκτό μου και τα κοινωνικά του φρονήματα».

Αυτό το τελευταίο είναι και το πιθανότερο, γιατί και η ανακόλουθη εξέλιξη είναι και περισσότερο θλιβερή. Ποιός θα το πίστευε ότι η Δημοκρατία και ο Σοσιαλισμός θα τρομοκρατούνται ακόμα από το φάντασμα της βασιλείας;

Στέλιος Π. Καφαντάρης

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Ο τηλεοπτικός ελληνοτουρκικός διάλογος που μετέδόθηκε σε ταυτόχρονη απευθείας μετάδοση Ελλάδα και Τουρκία με τη συμμετοχή επιχειρηματιών, πανεπιστημιακών και δημοσιογράφων, έδειξε ότι υπάρχει η δυνατότητα καθορισμού ενός πλαισίου διάλογου ανάμεσα σε Αθήνα και Άγκυρα. Αυτό το διερευνητικό ρακλήρα θα έχει και ο πρώτος γύρος των ελληνοτουρκικών συνομιλιών ο οποίος αναμένεται να διεξαχθεί το τελευταίο δεκαήμερο του Ιουλίου. Οι συνομιλίες θα καλύψουν τα θέματα στα οποία συμφωνήσαν οι υπουργοί Εξωτερικών των δύο χωρών, Γ. Παπαδρέου και Ι. Τζεμ, στη συνάντησή τους στη Νέα Υόρκη: Τουρισμός, το περιβάλλον, το εμπόριο, το οργανωμένο έγκλημα, η τρομοκρατία, η λαθρομετανάστευση, ο πολιτισμός και η συνεργασία στον ΟΣΕΠ και τη Διαβαλκανική. Η εξέτασθον σε ισάριθμες συναντήσεις στην Αθήνα και την Άγκυρα. Στόχος αυτών των συναντήσεων είναι η «αποφόρτιση» των ελληνοτουρκικών σχέσεων αλλά και ο εντοπισμός των θεμάτων στα οποία θα μπορούσε να υπάρξει πρόοδος και συμβαία επωφελής συνεργασία, είτε σε διμερές είτε σε πολυμερές επίπεδο. Προς την κατεύθυνση λοιπόν της «αποφόρτισης» συνέχισαν οι συμμετέχοντες σ' αυτό τον τηλεοπτικό διάλογο. Η ο καθηγητής Θ. Βερέμης, ο επιχειρηματίας Γ. Βερνίκος, ο δημοσιογράφος Α. Παπαχελάς, ο δημοσιογράφος Α. Κούρτζαλ, ο αρχισυντάκτης της Μιλιέτ Χ. Τζεμάλ, ο επιχειρηματίας Σ. Εγκελί, ο καθηγητής Ι. Τουράν, η ανταποκρίτρια της Χιούριέτ στην Αθήνα Ν. Μπατούρ και βέβαια ο Στέλιος Καφαντάρης της ΝΕΤ και Ν. Τσολάκογλου ΝΤΥ Αξίζουν σε όλη τη συγχαρητήρια.

Σ. Ντάλ

ΛΟΙΠΟΝ, ΑΥΤΟΙ ΟΙ ΑΛΒΑΝΟΙ
ΕΧΟΥΝ ΠΟΛΥ ΚΑΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ...

ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΠΑΕΙ ΜΕΓΑΡΟ!

Με την ευκαιρία θυμίζουμε άλλο ένα παλαιότερο, (10.5.99) κολακευτικό για το Μέγαρο ρεπορτάζ από την κ. Χαρά Τζαναβάρα και πάλι στην *Ελευθεροτυπία*.

Πληροφορηθήκαμε από την έγκυρη αυτή πηγή ότι στις 24.3 (τι ημερομηνία κι αυτή!) ο «τεχνικός υπεύθυνος των έργων του Μεγάρου Μουσικής» Ν. Πανδής υπέβαλε δύο εναλλακτικές προτάσεις προκειμένου το Μετρό «να πάει Μέγαρο». Οι δικές μας πληροφορίες είναι ότι βεβαίως και έγινε αποδεκτή από τον κ. Κίκηρα του «Αττικό Μετρό» η πρόταση, σύμφωνα με την οποία θα κατασκευασθεί υπόγεια στοά «μετά καταστημάτων» που θα συνδέει Μετρό και Μέγαρο. Θα κοστίσει άλλα 3 δισ. δραχμές αυτό «το μικρό εργάκι» αλλά κάποιος χορηγός θα περιμένει τη σειρά του για να περάσει από το Μέγαρο.

Όμως πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι δεν βρέθηκε τρόπος για σύνδεση του Μετρό με το τραίνο στο Σταθμό Λαρίσης. «Οι συζητήσεις δεν είχαν το αναμενόμενο αποτέλεσμα» μας πληροφορεί το ρεπορτάζ της *Ελευθεροτυπίας*. Καλά, τι κάνει εκείνος ο Νίκος Γρατσίας που τον έβαλαν να διοικεί τον ΟΣΕ;

«ΈΝΑ ΠΑΡΚΟ ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ»

Γράφαμε στο κύριο άρθρο του προηγούμενου τεύχους για το νέο επίτευγμα του κ. Χρ. Λαμπράκη που επέφερε ώστε το Ίδρυμα Ωνάση να δώσει στον ΟΜΜΑ ένα δισ. δραχμές για «διαμορφώσει χώρο πρασίνου».

Σημάτα για το «Πάρκο-άρκινγκ» έχει πάρει ήδη ο ΟΜΜΑ από την Ευρωπαϊκή Διάνοξη και την κυρία Βουλφατίες (πρόκειται για εκείνη την μέθοδο που ενέχεται μαζί με ναδέλφους της στα σκάνδαλα που οδήγησαν στην παραίτηση της Επιτροπής Σαντέρ).

Αλλά η προίκα από το Ίδρυμα Ωνάση είναι άλλο πράγμα...

Την Τετάρτη 30.6.99 δόθηκε η νέντευξη στο Μέγαρο με τα γνωστά τραγελαφικά μώματα 4 εκσυγχρονιστών ουργών. Τι έγραψε την ομιλία ο Τύπος;

Λαυγή, ισχυρή φωνή αμότητας με ρεπορτάζ του κου Παπαδημητρίου έγραψε τα συμβάντα με αικότητα και ανέλυσε τι παίνει το «νέο έργο».

Αυτό που μας εξέπληξε ήταν το

ανυπόγραφο αλλά εγκωμιαστικότατο ρεπορτάζ της *Ελευθεροτυπίας* (1.7.99, σ.29) από όπου και το σχέδιο που αναδημοσιεύουμε.

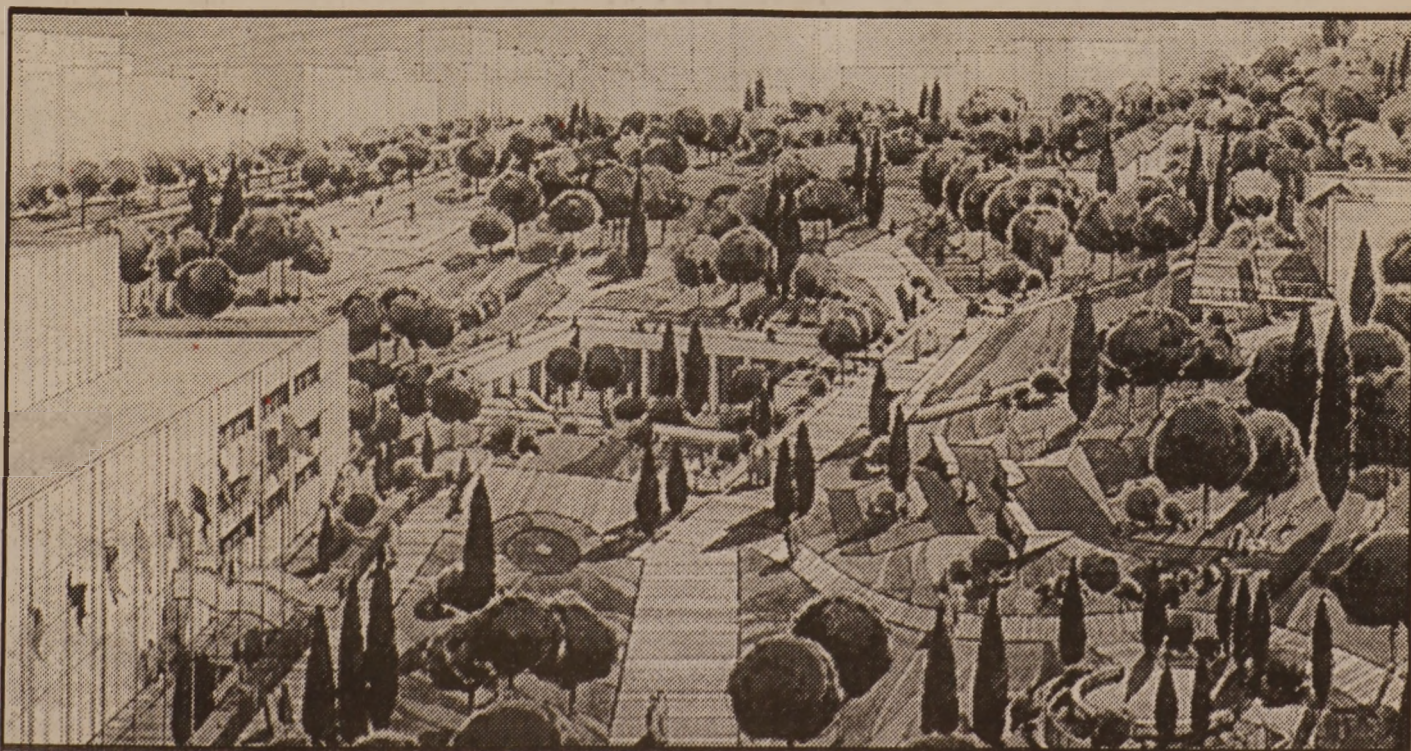
Φαίνεται πως οι σχέσεις Κίτσου-Χρήστου αυτό το διάστημα

χαρκτηρίζονται από αμοιβαία φιλία και αγάπη για το κοινό (τους) καλό!

Κι' αυτό το «κοινό τους καλό» είναι ο συνεταιρισμός για το νέο Πρακτορείο Διανομής Τύπου. Βρε πόσο μακριά μπορεί να πάει το Μέγαρο!...

Ένα δισ. «προίκα» από το Ίδρυμα «Ωνάση» για το πάρκο του Μεγάρου Μουσικής

Ένα πάρκο μεγαλώνει

Μακέτα του πάρκου που δημιουργείται γύρω και πίσω από το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

ΕΚΑΣΤΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

Γιατί όχι;

Γιατί δεν θα 'πρεπε να στείλουμε στις επόμενες εκλογές το ΠΑΣΟΚ και τους εκπροσώπους του σπίτι τους; Μήπως δεν κυβερνάνε επί δεκατέντε και βάλε χρόνια σχεδόν αδιαταράκτως έχοντας οικειοποιηθεί πλήρως τις ηδονές της εξουσίας και έχοντας ταυτισθεί αντιστικά με το κράτος; Μήπως δεν έχουν βάνουσα κομματικοποιήσει κάθε δημόσια λειτουργία, κάθε δραστηριότητα της πολιτείας; Μήπως δεν κυβερνάνε με πλήρη αδιαφάνεια, παράγοντας νόμους αλληλοαναιρούμενους, ενθαρρύνοντας τον νεποτισμό και την αναξιοκρατία, διαπλέκοντας στον μέγιστο βαθμό τη σχέση τους με τα διαπλεκόμενα;

Μετρήστε την έκταση και το ποιόν της διαφθοράς που όλοι υφιστάμεθα: υγεία τρισάθλια, παραδομένη στους νονούς-μεγαλογιατρούς με τα φακελάκια σε πρώτη ζήτηση και με εξακολουθητική την καταρράκωση του ανυπεράσπιστου πολίτη· παιδεία λυμφατική, ασπόνδυλη και σε τρομερή αβεβαιότητα μετά τα συνεχή πειράματα και με δεδομένη τη διαφθορά που εντοπίζεται στην τριτοβάθμια αλλά και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (για ανώτατη μαφία έκανε λόγο το «έγκριτο» και για πλήρη εμπορευματοποίηση ο κ. Τσουκαλάς χωρίς όμως να μπει στον κόπο της ενημέρωσης του φίλου του πρωθυπουργού. Απλώς γενικά όλοι καταγγέλλουμε και έπειτα τα πίνουμε με τους Σημιτολαλιώτηδες καθησυχασμένοι. Έτσι όμως αναπαράγουμε πλήρως την κρίση του τόπου· δημόσια διοίκηση εξωνημένη και αντιπαραγωγική η οποία στοιχίζει απίστευτα πολύ και αποδίδει ψυχία· δημόσια ασφάλεια καταγέλαστη, με την Αστυνομία σε διάλυση και τον στρατό κομματικοποιημένο και υπαλληλίζοντα· γεωργία σε κάθετη πτώση λόγω ΕΟΚι-

κών επιλογών, έλλειψης ενιαίας πολιτικής αλλά και λόγω της αρνητικότητας δράσης αγροτοπατέρων και συνεταιρισμών· οικονομία χειραγωγούμενη και άνιση με τις μεγάλες τράπεζες και το χρηματιστήριο να ευημερούν αλλά και με την μουδιασμένη απουσία των πρωτοβουλιών και των επενδύσεων του ιδιωτικού παράγοντα· πολιτισμό καταγέλαστο, παραδομένο στα συμφέροντα των διαπλεκομένων και εις χείρας των «ημετέρων» οι οποίοι ανενδοίαστα καταδικάζουν τον τόπο στην παρακμή.

Γιατί λοιπόν να παραμένουν; Μήπως δεν είναι υποχρέωση ημών των ενεργών πολιτών να επαγρυπνούμε ώστε να μην χρονίζουν πρόσωπα και φορείς στην αρχή γιατί αυτό αποτελεί την απαρχή της διαφθοράς τόσο των φυσικών προσώπων όσο και των φορέων;

Γιατί πρέπει επί δεκαετία να προΐσταται του ΥΠΕΧΩΔΕ ο κ. Λαλιώτης και να μην τον αντικαταστήσει ο κ. Ταδόπουλος; Πόσο μάλλον σήμερα που το ΠΑΣΟΚ αφομοίωσε πλήρως τα προγράμματα και τις επιλογές της Δεξιάς με τον ίδιο τρόπο που παλαιότερα είχε παπαγαλίσει τα συνθήματα και τις ανάγκες της Αριστεράς.

Τους βλέπω πως είναι έτοιμοι με σατανικό μελοδραματισμό να εγκλωβίσουν τις αριστερές ψήφους σε καινούργια διχαστικά διλήμματα και ειλικρινά νιώθω αηδία. Πόσο μάλλον που η Αριστερά αν θέλει ν' αναγεννηθεί και να εκφράσει αυθεντικά και την κρίσιμη και δίφορη εποχή και τον κόσμο που ακόμη την εμπιστεύεται και την πιστεύει, οφείλει να καταγγείλει εδώ και τώρα αυτό το κυβερνητικό κόμμα και να προτείνει διεξόδους και λύσεις. Σχετικά τώρα με το ποιος θα σχηματίσει την επόμενη κυβέρνηση ας το αποφασίσει η αρχή της πλειοψηφίας, αλλά και το σταθερό ενδεχόμενο της εσωτερικής ανάδρασης των μεγάλων κομμά-

των, της δημιουργίας καινούργιων, της διαίρεσης των παλαιών, της συνεργασίας των ιδεολογικά όμορων –διάβολε, γιατί όχι–, των συμμάχων κ.λπ.

Η Αριστερά πάλι έχει τη μεγίστη ευθύνη αλλά και το μέγα προνόμιο να ορίσει αφενός τον εαυτό της μέσα στις νέες συνθήκες και αφετέρου να εκφράσει τη μοίρα ενός τόπου καθημαγμένου όσο και πολύτιμου.

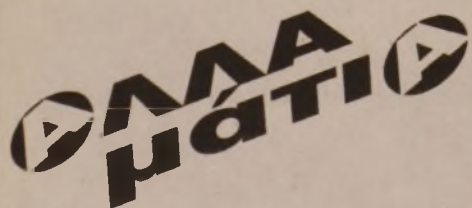
Ο κ. Σημίτης είδε την ΟΝΕ και αυτή την καθημαγμένη Ευρώπη των συμβιβασμών και της εξάρτησης ως μονόδρομο. Επίσης τοποθέτησε την Ελλάδα πρώτα και πάνω απ' όλα στον ρόλο του ουραγού.

Εμπιστεύθηκε τους δείκτες του χρηματιστηρίου αλλά όχι τον καϋμό του απλού πολίτη, ανέχθηκε την μισαλλοδοξία των συνεργατών του και δεν επέτρεψε ούτε τον διάλογο ούτε την αντιρρητική θέση. Ξεκίνησε ως αντί-Ανδρέας για να καταστεί θλιβερό φάντασμα ανανεωμένου παπανδρεϊσμού. Αντί του πολιτισμού διάλεξε τον λαϊκισμό –γεγονός που φαίνεται από τα πρόσωπα τα οποία επέλεξε για το ΥΠΠΟ–, ενώ ταυτίστηκε πλήρως με τα συμφέροντα της ολιγομελούς ομάδας που νέμεται, νομοτύπως δεν λέω, τον τόπο. Το ΠΑΣΟΚ απορρόφησε πλήρως το κράτος γι' αυτό και πρέπει ν' απομακρυνθεί από την εξουσία.

Στις επόμενες εκλογές είναι σίγουρο πως θα ψηφίσουν τον κύριο Σημίτη ο κ. Χρ. Λαμπρόκης, ο κ. Σωκρ. Κόκκαλης, οι Καραγκούντες του Χρηματιστηρίου, ο κ. Γ. Μπόμπολας, ο κ. Λάτσης, ο κ. Κωτσόπουλος ο κ. Ψυχάρης, ο κ. Κίτσος Τεγόπουλος –βάζω και στοιχήμα– ο κ. Βαρδινογιάννης, ο κ. Στράτος κ.λπ., κ.λπ. Όλα δηλαδή η νέα Δεξιά του παλαιού ΠΑΣΟΚ.

— Εσείς;

Στέφανος Προτεστάκις

• Τι γίνεται στην Πρίστινα, τι γίνεται στην Τεχεράνη, τι γίνεται στην Τζακάρτα; Πού είναι η Πρίστινα, πού είναι η Τεχεράνη, πού είναι η Τζακάρτα; Φευγαλέες εικόνες, μετρημένοι απόηχοι περνούν και χάνονται από τις τηλεοπτικές οθόνες. Βαθυστόχαστες αναλύσεις γεμίζουν τα φύλλα των εφημερίδων.

• Ο πρώτος κόσμος ετοιμάζει τις βαλίτσες για την καλοκαιρινή ανάπαυλα ξεφυλλίζοντας τα φυλλάδια των ταξιδιωτικών γραφείων. Ορδές τουριστών πλημμυρίζουν τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες έτοιμοι να ρουφήξουν τα μνημεία τους με το καλαμάκι της Κόκα Κόλα. Πλανόδιοι μουσικοί μαζεύουν το μεροκάματό τους σε ποτήρια των McDonalds.

• Ο δεύτερος (ο τρίτος, ο τέταρτος...) κόσμος καίγεται. Παλεύει να ξεπεράσει τη μοίρα του. Φωνάζοντας ή δραπετεύοντας. Μόνος του. Άλλωστε ποιος νοιάζεται, ποιος «καίγεται» για τους καμμένους;

• Άλλο πράγμα οι εικόνες κι άλλο η πραγματικότητα. Την πραγματικότητα δεν τη διακόπτουν διαφημιστικά διαλείμματα. Τα διαφημιστικά διαλείμματα δεν είναι η πραγματικότητα.

• Τις ημέρες και τις νύχτες της μεγάλης ζέστης το σύννεφο της λήθης που πλανιέται πάνω από τα κεφάλια των εξασφαλισμένων μεγαλώνει όλο και πιο πολύ. Η άδεια, οι διακοπές, τα αιρ κοντίσιον είναι χειροπιαστά εδώ και τώρα. Όλα τα υπόλοιπα είναι εικόνες που περνούν και χάνονται. Το διάλειμμα από την καθημερινότητα, το άλλοθι για τις υπερωρίες του υπόλοιπου χρόνου είναι εδώ. Αλλά όχι για όλους.

• Στην εποχή της πληροφορίας τα πάντα είναι μακριά, πολύ μακριά ακριβώς επειδή φαντάζουν κοντά. Στην παγκοσμιοποιημένη, μεταβιομηχανική ζούγκλα ο πρόσφυγας και ο τουρίστας είναι οι πλευρές του ίδιου νομίσματος. Κορώνα ή γράμματα; Όπως και να έχει όλοι επιβάτες του ίδιου ταλαιπωρου πλανήτη είμαστε.

• Οι ζέστες σφίγγουν. Καλό κουράγιο...

Λεωνίδας Βαλασόπουλος

ΡΑΓΚΟΥΠΟΛΕΙΣ

εξαιρετικό ρεπορτάζ της εωργίας Λινάρδου στην *υριακάτικη Ελευθεροτυπία* για το Ζεφύρι της εξαλίωσης, δείχνει, σε αντίτιξη με τις γελοίες επιχειρήσεις της ΕΛ.ΑΣ., την ποκρισία και την άγρια ηθοθηρία του κυβερνώτος κόμματος. Αντί να σχοληθούν με την ουσία του προβλήματος, την ομαλή, δηλαδή, ένταξη των μεταναστών στην παραγωγική διαδικασία και τον έλεγχο των λαθρομεταναστών με λογικά και αποτελεσματικά μέσα, αυτοί μαεύουν στην τύχη τους φτωχούς αλλοδαπούς στα στάσια. Το κάνουν για να πάρουν ψήφους φυσικά και ότι δεν μπορούν να κάνουν τίποτε άλλο. Πού να ροούνε χρόνο από τα καίνια των Μεγάρων και τό τις συζητήσεις για το άλλον της κεντροαριστερίας.

ΕΡΙΑ

Ε του ΠΑΣΟΚ διεπίστωμιζες στο κράτος και άγκη στροφής στα λαϊκά ρώματα. Και εγώ προάτως έχω διαπιστώσει θά πάω διακοπές, αλλά ν κάνω έτσι.

ΜΙΑ ΙΔΕΑ

Κάποιος κ. Παρασκευόπουλος, βουλευτής του ΠΑΣΟΚ, προτείνει συνεργασία με την Αριστερά. Συμφωνούμε. Μόλις χάσετε με το καλό τις εκλογές, έχουμε το χρόνο να συζητήσουμε ό,τι θέλετε.

ΑΧΑΡΙΣΤΟΣ

Ο τέως πρωθυπουργός ισχυρίζεται πως δεν πρέπει οι πολίτες να επιλέγουν ΚΚΕ,

ΣΥΝ και ΔΗΚΚΙ, διότι θα βγει η Ν.Δ. Μα δεν τα ψηφίζουν γι' αυτό το λόγο – τους παρεξηγήσατε. Τα ψηφίζουν για να σας ρίξουν.

ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΙΔΕΑ

Οι σοσιαλιστές της Υπηρεσιακής Κυβερνήσεως πιστεύουν πως η διαφορά των 3 μονάδων είναι αντιστρέψιμη. Ασφαλώς. Εάν ο κ. Σημίτης καταφέρει σε 5 μήνες να χτίσει 28 νοσοκομεία, να γκεμίσσει τα ήδη υπάρχοντα, να προσλάβει 20.000 γιατρούς,

να κλείσει τα φροντιστήρια, να υπογράψει με την Τουρκία τη μη ύπαρξη γκρίζων ζωνών, να απελευθερώσει τον Οτσαλάν, να στήσει τους S-300, να διπλασιάσει τους μισθούς, να χαρίσει τα χρέη των αγροτών, να καταργήσει τον ΦΠΑ και τα τεκμήρια, να διπλασιάσει τα αεροπλάνα και τους πιλότους της Ολυμπιακής, να διαλευκάνει όλους τους φόνους, να τσακωθεί με τον Κόκκαλη και τον Λαμπράκη, να επανεντάξει τον Τσοβόλα, να ανατρέψει τον Κωνσταντόπουλο και συγχρόνως να παραιτηθεί υπέρ του κ. Πεπονή, τότε ναι: Το ΠΑΣΟΚ, ενωμένο και δυνατό, θα κερδίσει με μικρή διαφορά τις επερχόμενες εκλογές.

LIFE STYLE

Όσοι διάβασαν Μπέκετ και Χέμινγκουαϊ στα ΝΕΑ του περασμένου Σαββάτου θα αντελήφθησαν τη διαφορά μεταξύ ενός κανονικού συγγραφέα και ενός μη κανονικού – κοινώς ψώνιου. Ο κανονικός μιλάει λίγο και με σαφήνεια, αυτοσαρκάζεται και ζει κάπως ήρεμα. Ο μη κανονικός, σαν και πολλούς δικούς μας καλή ώρα, γυρνάει σαν χαζοχαρούμενος και χρησιμοποιεί τις λέξεις «βίωμα», «ψυχή», «περιπέτεια της γραφής», «έρωτας» και «παρακαλώ ένα κτήμα Χατζημιχάλη».

ΤΣΙΜΠΑΕΙ;

Το συγκρότημα προτείνει στον κ. Καραμανλή να μην επιλέξει Μητσοτάκη για πρόεδρο. Ωραίο το κόλπο. Πάνε για την περίπτωση «Έβερετ το 1996».

Τ Ε Λ Η Ι Ο Υ Λ Ι Ο Υ

Τέλη Ιουλίου

Εκεί στο «City», η κυρία πίνει τζιν τόνικ και αυτός με τα γυαλιά μιλάει λίγο. «Οι Πετροπουλαίοι έφυγαν, η Τζέλα είναι στην Φολέγανδρο». Μετά έρχονται δύο τύποι από το «χώρο» και κάτι λένε για τις μελέτες. Περνάει μπροστά μου ένα φάντασμα της Νομικής κρατώντας το ποτήρι και κοιτάζοντας γύρω – γύρω σαν περισκόπιο, ενώ μια δυστυχημένη από το Παρίσι που σπούδασε ΕΟΚ, τώρα μετράει τα χρόνια. Σκούρα τα πράγματα. Και ένας περίεργος μπάρμαν, που δεν ξέρει τι σημαίνει ούισκυ με πάγο, έχει ξυρισμένο κεφάλι – το οποίον το κουνάει και κατασκευάζει πολύχρωμα ποτά.

Φεύγω, πάω παρακάτω, πάω στου «Λώρα». Εκεί ένας ξοφλημένος φίλος, που ζει με τη μάνα του και ακούει μόνο Λέστερ Γιανγκ, λέει αστεία με τον κ. Νίκο. Εδώ δεν έχει του «χώρου», είναι πιο καλά. Ξημερώνει στην Πλατεία Μαβίλη, μέσα στο χάος από τα φώτα και τις φωνές. Φεύγουμε με τον ξοφλημένο – αυτός θα μείνει εδώ, όπως πάντα. Θα γυρνάει με το ταξί τις νύχτες, θα φέρνει κασέτες του Κόλμαν Χώκινς και θα βρίζει τους άλλους με τις μελέτες. Κι εγώ; Σε λίγο θα βλέπω τις ελιές στο Πήλιο και τον γραμματέα της κοινότητας, τον κύριο Δημήτρη, που σπούδασε το γιο του γιατρό και κάθε βράδυ τρέχει με τα σώβρακα να μαζέψει τις κότες.

Τότε θα έρθει και ο Ντην Μάρτιν – έτσι γίνεται κάθε καλοκαίρι.

Η εγκληματικότητα: Μύθος και πραγματικότητα

Η δαιμονοποίηση των Αλβανών
και οι «σκούπες» δεν λύνουν,
αλλά δημιουργούν προβλήματα.

Αιτήματα η ένταξη των
αλλοδαπών στην κοινωνία και ο
εκσυγχρονισμός της
αστυνομίας

Η πάταξη της εγκληματικότητας, οι μαζικοί διορισμοί με συνοπτικές διαδικασίες και η αντιμετώπιση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα είναι τρεις στόχοι του κυβερνητικού έργου που εξυπηρετούν τη διακήρυξη για πιο εντατικούς ρυθμούς στην επίλυση καθημερινών προβλημάτων. Αναμφισβήτητο πρόκειται για κρίσιμους τομείς, που η μονομερής προώθηση της κυβέρνησης στο «όραμα της ΟΝΕ» είχε υποβαθμίσει. Οι μαζικοί διορισμοί (μόνον το α' πεντάμηνο φέτος η δι-
υπουργική επιτροπή ενέκρινε 93.000 διο-

ρισμούς, όταν ολόκληρο το 1998 είχαν εγκριθεί 113.000 διορισμοί...) αφορούν τους τομείς της παιδείας, της υγείας και της αστυνομίας. Γίνονται κατά παρέκκλιση του ΑΣΕΠ (με τη μεθόδευση της εξ' υπουργών επιτροπής, που οι αποφάσεις της ισχύουν εάν δεν προβάλλει αντίρρηση το ΑΣΕΠ εντός δέκα ημερών) και έχουν εμφανή ρουσφετολογική σκοπιμότητα, ανεξάρτητα εάν καλύπτουν σοβαρά κενά του δημόσιου τομέα.

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΑΣ

Η επιχείρηση «καθημερινότητα» (ο

πρωθυπουργός παρότρυνε τους υπουργούς του «πρώτα ο πολίτης») προς το παρόν ξεκίνησε στον τομέα της αντιμετώπισης της εγκληματικότητας. Βασική σύλληψη της κυβερνητικής πολιτικής είναι ότι εγκληματικότητα οφείλεται κυρίως στα οικονομικούς πρόσφυγες. Αυτό πιστεύουν και οι συμπολίτες μας. Σύμφωνα με γκάλοπ της εταιρίας «Μέτρον Ανάλυση» που δημοσιεύθηκε στο *Έθνος της Κυριακής* (11.7.99), το 76,5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι οι περισσότεροι εγκληματίες στη χώρα μας είναι Αλβανοί και μόλις 8,7% θεωρεί ότι η πλειοψηφία των κα-

όν είναι Έλληνες.

Την ίδια μέρα η *Αυγή* δημοσιεύει τα επί-
α στοιχεία της ελληνικής αστυνομίας
την εγκληματικότητα κατά το πρώτο
μήνη φέτος. Σύμφωνα με τα στοι-
, οι Έλληνες δράστες αποτελούν το
του συνόλου, οι αλλοδαποί το 27%
ειδικά οι Αλβανοί το 16%. Πλήρης
στροφή! Παρατηρείται, βεβαίως, αύ-
στη συμμετοχή των αλλοδαπών σε
ποινες πράξεις, με δεδομένο ότι το
η στατιστική της αστυνομίας κατέ-
ρε την αλλοδαπή εγκληματικότητα μό-
, 5%. Αν διαβάσουμε προσεκτικότερα
τοιχεία, προκύπτει ότι οι Έλληνες κυ-
χούν στις απάτες και το οικονομικό
ημα, ενώ αυξημένη, αλλά πάντως μει-
ρική, είναι η συμμετοχή των αλλοδα-
σε κλοπές και διαρρήξεις. Το 1999 σε
συλληφθέντες δράστες, οι Έλληνες
προσωπεύουν το 58,5% και οι Αλβα-
ο 27%. Στις ανθρωποκτονίες οι Έλλη-
συμμετέχουν κατά 57,2% και οι Αλβα-
ατά 31%. Σημειώνεται ότι «η μεγάλη
ψηφία των υποθέσεων φόνου με αλ-
δράστη αφορά επίλυση προσωπικών
ορών μεταξύ ομοεθνών τους και, ειδι-
τεριπτώσεις "βεντέτας"» (Στ. Σκούρ-
λυγή 11.7.99).

κεφαλαιώνοντας, κατά το α' πεντά-
πέρυσι συνελήφθησαν 18.031 δρά-
από τους οποίους 13.532 Έλληνες
.230 Αλβανοί. Φέτος το ίδιο διάστη-
υνελήφθησαν 19.200, από τους οποί-
4.546 Έλληνες και 2.404 Αλβανοί.

ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΣ «ΣΚΟΥΠΕΣ»

επίσημα στοιχεία καταρρίπτουν το
τύπο που θέλει κάθε Αλβανό να εί-
γκληματίας. Οι επιχειρήσεις-σκούπα,
του ρατσιστικού χαρακτήρα τους και
ρχής περί συλλογικής ευθύνης που τις
υθεί εξαρχής, είναι και αναποτελε-
κές. Γίνονται μέρα μεσημέρι στις
ες των εργαζομένων οικονομικών
ρύγων και στα κτήματα. Εκεί κατά-
ιν οι «*νονοί της αλβανικής μαφίας*»;
είναι όμως όλοι οι Έλληνες, που φο-
αι, ρατσιστές. Υπάρχει πρόβλημα
ματικότητας, έστω σε πολύ μικρότε-
ίπεδα από εκείνα των ευρωπαϊκών
ν. Και το πρόβλημα δεν αντιμετωπί-
με παραπλανητικά στερεότυπα. Ο
ος έχει μεγαλώσει στη χώρα μας, το
μα έχει γίνει πιο σύνθετο και η αστυ-
έχει βυθιστεί μέσα στην κοινωνική
χάνοντας τα παλαιά αντικομμουνι-

στικά ιδεολογικά χαρακτη-
ριστικά της χωρίς να κα-
τορθώσει να εκσυγχρονη-
στεί.

Οι ξένοι είναι μια πλευρά
του προβλήματος και η επι-
κέντρωση, αδιακρίτως, σε
αυτούς δεν το αντιμετωπί-
ζει. Οι πολίτες φτιάχνουν
τα στερεότυπά τους κυρίως
μέσω της τηλεόρασης. Ο
εγκληματίας-ξένος είναι
συνηθισμένο θέαμα. Όταν
συλλαμβάνεται μονοπωλεί
τα δελτία ειδήσεων. Ακόμη
και όταν δεν συλλαμβάνε-
ται από την αστυνομία,
αποδίδονται οι πρώτες
υποψίες για τον πιθανό
δράστη σε ξένο. Ο εκδαι-
μονισμός του αλλοδαπού,
κυρίως των Αλβανών, απο-
τελεί στοιχείο συνοχής της
φοβισμένης κοινωνίας μας.
Ο εχθρός, ακόμη κι όταν
δεν συλλαμβάνεται, είναι
γνωστός και δεν είναι από
τους δικούς μας!

Στις συνθήκες που ζουν
πολλοί αλλοδαποί στην
Ελλάδα είναι εξηγήσιμο γιατί είναι δυνατό
να επιβουλεύονται τα αγαθά μας. Τα
εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, σε μεγά-
λο βαθμό, έχουν ευθέως κοινωνικά αίτια.
Μόνον μία σταθερή πολιτική ένταξης των
αλλοδαπών στην κοινωνία μπορεί να άρει
τα βαθύτερα αίτια. Κι αυτή η πολιτική, που
δειλά-δειλά ξεκίνησε με τις «πράσινες
κάρτες», τώρα αναστέλλεται. Θα διώξου-
με 500.000 αλλοδαπούς, οι οποίοι δεν υπέ-
βαλαν αιτήσεις για «πράσινη κάρτα»; Αυ-
τοί, τυπικώς, είναι οι λαθρομετανάστες και
σε αυτούς προστίθενται άλλοι 240.000, οι
οποίοι υπέβαλαν τα δικαιολογητικά τους,
άλλα περιμένουν δύο χρόνια τη νομιμοποι-
ησή τους.

Η μαζική εκδίωξη των αλλοδαπών δεν εί-
ναι δυνατή. Δεν υφίσταται μηχανισμός «ε-
παναπροώθησης» 740.000 ατόμων. Στο
φόρτε τους οι επιχειρήσεις-σκούπα επα-
ναπροωθούσαν 60.000 άτομα ετησίως. Θα
χρειαστούν, λοιπόν, δώδεκα χρόνια για να
«απαλλαγούμε» από τους λαθρομετανά-
στες, υπό τον όρο ότι δεν θα επιστρέφουν
μόλις τους απελευνουμε!

Και γιατί επιστρέφουν; Διότι τους χρειά-
ζεται η κοινωνία και η οικονομία μας. Δια-
φορετικά θα είχαν εκδιωχθεί! Οι οικονο-

μικοί πρόσφυγες όχι μόνον δεν παίρνουν
δουλειές Ελλήνων (όπως αναπόδεικτα και
επικίνδυνα υποστηρίζουν κυβερνητικοί
παράγοντες), αλλά δημιουργούν εισοδή-
ματα (ιδίως στον αγροτικό τομέα) για τους
Έλληνες και συμβάλλουν στην οικονομική
ανάπτυξη της χώρας.

«Πράσινη κάρτα» σε περισσότερους πρέ-
πει να δοθεί. Ευέλικτες λύσεις (όπως επο-
χιακή και τυπικά προσδιορισμένη απασχό-
ληση) πρέπει να υιοθετηθούν. Τα κοινωνι-
κά δικαιώματα των αλλοδαπών πρέπει να
γίνουν σεβαστά και οι σημερινοί «φτωχού-
ληδες του θεού» να γίνουν οι καλύτεροι
μάρτυρες της ελληνικής φιλοξενίας και δύ-
ναμης στα Βαλκάνια. Και, βεβαίως, εκ πα-
ραλλήλου χρειάζεται αποτελεσματική
αστυνόμευση και εξατομικευμένη δίωξη.

Αυτονόητες αλήθειες, που όμως δύσκολα
ακούονται μέσα στην τηλεοπτική πραγμα-
τικότητα και στην περιπτώσιολογική θεα-
ματοποίηση των κοινωνικών προβλημά-
των. Αυτονόητες αλήθειες, που δεν περιέ-
χουν έτοιμες συνταγές.

Πώς να ακουστούν όμως όταν τα θρήλερ
με τον αλβανό δράστη και τους έλληνες
ομήρους σφραγίζουν τη ζωή των «πολιτών-
τηλεθεατών»;

Ν.Α.Φ.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ Η ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ;

του Δημήτρη Σκούφη
dimanhsk@otenet.gr

ΤΟ ΠΡΟΣΦΑ-
ΤΟ ΑΣΤΥΝΟ-
ΜΙΚΟ ανθρω-
ποκυνηγητό σε
βάρος οικονομι-
κών προσφύγων
από την Αλβα-
νία, τη Ρουμανία
και άλλες χώρες
και η αναζωπύ-
ρωση -με τη σύ-
μπραξη κάποι-
ων ΜΜΕ- των
φαινομένων ξε-
νοφοβίας και
ρατσισμού δεν
αποτελούν παρά
την ορατή όψη
ενός βαθύτερου
προβλήματος:
του πολιτικού,
οικονομικού και
κοινωνικού
status των οικο-
νομικών προ-
σφύγων από τις

πραγματικότητα
αποδεικνύει ότι
το πρόβλημα εί-
ναι όχι μόνο
υπαρκτό αλλά
και οξύτατο.
Μια τραγική αλ-
λά και "βολική"
κατάσταση... Η
κατάρρευση των
χωρών του πρώ-
ην "υπαρκτού
σοσιαλισμού",
που παρέσυρε
μαζί της και το
διπολισμό στον
οποίο στηρίχτη-
καν οι ισορρο-
πίες των διεθνών
σχέσεων στο
δεύτερο μισό του
20ου αιώνα, είχε
και μια άλλη ση-
μαντική παρε-
νέργεια: τις συν-
θήκες οικονομι-

χώρες του πρώην "υπαρκτού σοσιαλι-
σμού" και της αντιμετώπισής του σε διε-
θνές και εθνικό επίπεδο.

Τα πρόσφατα γεγονότα στη Γιουγκο-
σλαβία είναι βέβαιο ότι θα προκαλέσουν
πολύ σύντομα ένα νέο προσφυγικό - με-
ταναστευτικό κύμα προς τις χώρες της
Ευρώπης και η χώρα μας θα είναι μια
από εκείνες που θα κληθούν να απορρο-
φήσουν μεγάλο μέρος απ' αυτό. Επείγει,
για λόγους πολιτικής συνέπειας και στοι-
χειώδους ανθρωπισμού, να αποσαφηνι-
στούν οι διαφορές ανάμεσα στο μετανά-
στη και στον οικονομικό πρόσφυγα, βοη-
θώντας καθοριστικά στην άρση της ταυ-
τοσημίας μεταξύ "Αλβανού" (Σέρβου,
Πολωνού, Ρουμάνου, κλπ.) και "κακοποι-

ού". Πριν από έναν περίπου χρόνο απευ-
θύνθηκα μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρο-
μείου τόσο στην Ύπατη Αρμοστεία του
ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες όσο και στη
Διεθνή Αμνηστία ζητώντας να πληροφο-
ρηθώ τί ισχύει διεθνώς σε σχέση με το θέ-
μα αυτό. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ
μου απάντησε ότι δεν υφίσταται διεθνής
νομική βάση για το χαρακτηρισμό κάποι-
ου ως οικονομικού πρόσφυγα, ενώ η Διε-
θνής Αμνηστία δεν μου απάντησε καθό-
λου. Φαίνεται, λοιπόν, ότι το ζήτημα αυτό
δεν συμπεριλαμβάνεται στην ατζέντα ού-
τε των αρμόδιων διεθνών οργανισμών
αλλά ούτε και των μη κυβερνητικών ορ-
γανώσεων για την προστασία των αν-
θρωπίνων δικαιωμάτων. Παρ' όλ' αυτά, η

κής και κοινωνικής εξαθλίωσης που είτε
προϋπήρχαν και έγιναν πλέον φανερές ή
/ και δημιουργήθηκαν από την ταχύτατη
και χωρίς λογική μετεξέλιξη των χωρών
αυτών από το καθεστώς ελεγχόμενης οι-
κονομίας σε ένα χωρίς αρχές ή λογική
και με σημαντικές στρεβλώσεις καθε-
στώς οικονομίας της αγοράς. Είναι εύ-
γλωττα χαρακτηριστικό ότι για το 1998 η
Αλβανία παρουσίασε αρνητικό ρυθμό
ανάπτυξης (-8%), ενώ το κατά κεφαλή
ακαθάριστο εθνικό προϊόν δεν ξεπερ-
νούσε τις 450.000 Δρχ. (1.370 US\$), πολύ
κοντά στο αντίστοιχο του 1991 (1.250
US\$)(i). Το βραχυπρόθεσμο αποτέλεσμα
στην ίδια την οικονομία και στην κοινωνία
της Αλβανίας ήταν καταλυτικό: ενί-

991 το εργατικό της δυναμικό αριθ-
σε περίπου 1.500.000 άτομα και δεν
ρχαν στοιχεία για μετανάστευση ή
ργία, το 1998 είχε αυξηθεί σε μόνο
0.000, από τους οποίους ένα ποσοστό
ήταν μετανάστες (352.000) και ένα
16% άνεργοι(ii).

ν χρειάζεται να είναι κανείς ειδικός
αντιληφθεί τις συνθήκες αδυναμίας
ώσης που αντιπροσωπεύουν οι
μοί αυτοί. Αποτελούν ντροπή για την
ρωπότητα και, πολύ περισσότερο, για
πολιτισμένη" Ευρώπη. Η οικονομική
ιλίωση είχε σαν πρόσθετο αποτέλε-
και την κοινωνική εξαθλίωση ολό-
ων πληθυσμών, που δεν είχαν πια να
υν ούτε και αυτές τις αλυσίδες της
τάλλευσής τους. Εκτός από το δρόμο
μετανάστευσης-προσφυγιάς, βρήκαν
υφύγιο επιβίωσης στην παραοικονο-
και στο οργανωμένο έγκλημα, που
σε μέχρι του σημείου να αλώσει και
ρνητικούς θώκους επί καθεστώτος
ρίσα. Σήμερα, η αλβανική μαφία
ελεί έναν από τους μεγαλύτερους
ινητές ναρκωτικών στον κόσμο(iii).

ίδια ώρα, στις τεχνολογικά ανε-
μένες χώρες συμβαίνει η σταδιακή
βολή του οικονομικού μοντέλου που
αλείται από τη μετάβαση απ' τη βιο-
νική στη μετα-βιομηχανική εποχή:
ιραδοσιακοί τομείς της οικονομίας,
η βιομηχανία, η γεωργία και οι κα-
ευές, απασχολούν όλο και λιγότε-
εργαζομένους (που μετακινούνται
τομέα των υπηρεσιών), χωρίς όμως
ύκει να υπάρχει η ανάγκη για φτηνό
αναλώσιμο" εργατικό δυναμικό για
ιλύψει τις τρέχουσες ανάγκες. Έτσι,
τό το μεταβατικό στάδιο, οι μετανά-
από τις χώρες του πρώην "υπαρκτού
ιλισμού" προσφέροντας φτηνή και
ουσιαστική προστασία εργασία,
ελούν μια πολύ βολική λύση.

όσφυγες ή (λαθρο-) μετανάστες; Η
φυγή στο λεξικό αποδεικνύεται συ-
ποκαλυπτική, ειδικά σε μια ιστορι-
ρίοδο κατά την οποία πολλές λέξεις
μπορούνται ευρύτατα ως ευφημι-
ή "δυσ-φημισμοί". Έτσι, από το Μεί-
λληνικό Λεξικό μαθαίνουνε ότι:
τανάστης είναι πρόσωπο που μετοί-
σε ξένη χώρα.

όσφυγας είναι πρόσωπο που υπο-
εται, από πιεστικές καταστάσεις,
καταλείπει τον τόπο της μόνιμης
νής του και να καταφύγει αλλού.
τα στοιχεία που παραθέσαμε πιο

πάνω δεν συνιστούν συνθήκες που να δι-
καιολογούν την ιδιότητα του πρόσφυγα
για τους παρ' ημίν παρεπιδημούντες
Αλβανούς, τότε σίγουρα κάτι δεν πάει
καλά με τους διεθνείς σχετικούς κανόνες
που ισχύουν ή/και με την εφαρμογή τους.

Μια ματιά στα ντοκουμέντα της Έπα-
της Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρό-
σφυγες και στο «Εγχειρίδιο για τις διαδι-
κασίες και τα κριτήρια για τον προσδιο-
ρισμό της ιδιότητας του Πρόσφυγα»(iv)
είναι διαφωτιστική.

Ήδη, από το πρώτο του κεφάλαιο, δια-
πιστώνονται οι αδυναμίες στον ορισμό
του ποιοι μπορούν να χαρακτηριστούν ως
πρόσφυγες, αφού βασίζεται σε συμφω-
νίες του 1951 και του 1969 που έχουν ελά-
χιστα τροποποιηθεί από τότε. Σε άλλο
σημείο, διαβάζουμε ότι εάν ένα πρόσωπο
«μετακινείται αποκλειστικά από οικονο-
μικούς παράγοντες, τότε είναι οικονομι-
κός μετανάστης (economic migrant) και
όχι πρόσφυγας». Ταυτόχρονα, όμως, ανα-
φέρει ότι «παρ' όλα αυτά, η διάκριση με-
ταξύ οικονομικού μετανάστη και πρό-
σφυγα είναι μερικές φορές δυσχερής,
όπως δυσχερής είναι και η διάκριση μετα-
ξύ οικονομικών και πολιτικών μέτρων
που έχουν ληφθεί στη χώρα του αιτού-
ντος» επισημαίνοντας όμως ότι «αντιρρή-
σεις έναντι γενικών οικονομικών μέτρων
δεν συνιστούν αφ' εαυτών αιτιολογία για
αίτηση αναγνώρισης της ιδιότητας του
πρόσφυγα».

Ο ίδιος ο Έπατος Αρμοστής του ΟΗΕ
για τους Πρόσφυγες, σε ομιλία του το
1993, αναγνωρίζοντας τα δυσδιάκριτα
όρια ανάμεσα στις δύο αυτές ιδιότητες,
είχε σημειώσει ότι «η πρόκληση δεν είναι
πώς ν' αποφύγουμε ή ν' αγνοήσουμε τους
πρόσφυγες, αλλά πώς να διαχειριστούμε
τις προσφυγικές και μεταναστευτικές με-
τακινήσεις με τρόπο που να προστατεύει
τα στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα
και τις ανθρωπιστικές αρχές και ν' αντα-
ποκριθούμε τόσο στις ανάγκες των θυμά-
των όσο και των χωρών που τις δέχονται».
Όμως, έξι χρόνια μετά, η πρόκληση αυτή
παραμένει χωρίς καμιά σοβαρή αντιμε-
τώπιση. Αποτέλεσμα της πρακτικής αυ-
τής είναι οι οικονομικοί
μετανάστες-πρόσφυγες να είναι στην
πραγματικότητα νομικά και ουσιαστικά
απροστάτευτοι: κανένας διεθνής οργανι-
σμός δεν είναι αρμόδιος για την προστα-
σία τους, δεν υπάρχουν διεθνείς συμβά-
σεις για την κατάστασή τους και επαφίε-
ται στην ανθρωπιστική ευαισθησία των

κυβερνήσεων η προστασία των δικαιω-
μάτων τους. Στην ουσία, γίνονται θύματα
κάθε είδους ανεξέλεγκτης, ασύστολης
και ατιμώρητης εκμετάλλευσης στις χώ-
ρες όπου εξ ανάγκης καταφεύγουν. Είναι
κυριολεκτικά άνθρωποι χωρίς ανθρώπι-
να, συνδικαλιστικά και πολιτικά δικαιώ-
ματα, κοινωνικά αποκλεισμένοι και χω-
ρίς κανείς να νοιάζεται γι' αυτούς.

Και η εγκληματικότητα; Έχουν πολλά
ειπωθεί και γραφτεί για το θέμα αυτό και
για τη βασιμότητα ή όχι των αιτιάσεων
για εισαγόμενη εγκληματικότητα(v). Το
βέβαιο είναι πως η όποια αλβανική ή άλ-
λη εγκληματικότητα έχει χρησιμοποιηθεί
από πολλά ΜΜΕ για να αναζωπυρώσει
την υφέρπουσα ξενοφοβία και το ρατσι-
σμό, ενώ η αστυνομία αδυνατεί (για εντε-
λώς δικούς της λόγους) ν' ανταποκριθεί
στις ανάγκες προστασίας των πολιτών.

Είναι ακόμα βέβαιο ότι η εγκληματικό-
τητα αυτή είναι υπαρκτή και ήταν μάλλον
αναμενόμενη, με βάση τα οικονομικά και
κοινωνικά δεδομένα που ανέφερα πιο
πάνω. Το ζήτημα είναι εάν ο τρόπος αντι-
μετώπισής της είναι η βίαιη καταστολή,
τα ανθρωποκυνηγητά και οι παραβιάσεις
των στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμά-
των. Όσο κι αν υπό τις παρούσες συνθή-
κες κάτι τέτοιο ηχεί παράδοξα, η προστα-
σία των δικαιωμάτων των οικονομικών
προσφύγων και η κοινωνική τους ενσω-
μάτωση είναι ο μόνος τρόπος για την εξά-
λειψη της εισαγόμενης (και κάθε άλλης)
εγκληματικότητας. Το έγκλημα ευδοκι-
μεί κυρίως εκεί όπου δεν υπάρχει ελπίδα
και δίνοντας ελπίδα για ένα καλύτερο
αύριο το καταπολεμούμε πιο αποτελε-
σματικά απ' ότι όλες οι διμοιρίες των
ΕΚΑΜ μαζί.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

i Τα στοιχεία είναι από το CIA World
Fact Book 1998, διαθέσιμο σε:
[http://www.cia.gov/cia/publications/factb
ook/al.html](http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/al.html)

ii ό.π. Αυτά είναι τα επίσημα στοιχεία.
Κατά τη CIA, το πραγματικό ποσοστό
ανεργίας στην Αλβανία ξεπερνά το 28%.

iii Στοιχεία υπάρχουν σε άρθρο του
Michel Chossudovsky στο γερμανικό πε-
ριοδικό Telepolis της 14ης Απριλίου
1999.

iv Το εγχειρίδιο αυτό μπορείτε να το
βρείτε αυτούσιο στη διεύθυνση:
[http://www.unhcr.ch/refworld/legal/hand
book/handeng/hbtoc.htm](http://www.unhcr.ch/refworld/legal/handbook/handeng/hbtoc.htm)

v Βλ. σχετικά και στην Αυγή της 11/7/99.

Επιμέλεια: Ε. Κολλιοπούλου

Η επικαιρότητα του αντι-ρατσιστικού κινήματος

Το ετήσιο αντι-ρατσιστικό φεστιβάλ είναι καλή ευκαιρία για όλους μας να εκφράσουμε την αντίθεσή μας στην ξενοφοβική τάση και την εσωστρέφεια της κοινωνίας του άκρατου φιλελευθερισμού που ευνοεί τους λίγους, διευρύνοντας συνεχώς το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών.

Πριν λίγες μέρες δημοσιεύτηκαν τα συγκλονιστικά στοιχεία του ΟΗΕ που αποδεικνύουν πως τα φτωχότερα κράτη στον πλανήτη είναι τα αφρικανικά με τελευταίο τη Σιέρρα Λεόνε.

Πως η τεχνολογία είναι προνόμιο «των νέων, λευκών ανδρών με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης» και πως ένας υπολογιστής στο Μπαγκλαντές κοστίζει όσο οι μισθοί οκτώ ετών ενώ στις ΗΠΑ όσο ο μισθός ενός μηνός.

Η μετανάστευση από την Ανατολή στη Δύση είναι ένα από τα μεγαλύτερα σημερινά προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα περισσότερα αναπτυσσόμενα κράτη. Το μεταναστευτικό κύμα προκαλεί ανησυχία και είναι απειλή γι' αυτά τα κράτη, όπου ζουν οι 200 πλουσιότεροι άνθρωποι στον κόσμο.

Αυτοί δηλαδή που έχουν υψηλότερο εισόδημα από αυτό που συγκεντρώνει το 40% του φτωχού πληθυσμού της γης. Έτσι τα πλούσια κράτη της ευρωπαϊκής και αμερικανικής ηπείρου παίρνουν μέτρα για κλείσιμο των συνόρων και στέρξη στοιχειωδών δικαιωμάτων σε όσους έτυχε να γεννηθούν στην Ασία, στην Αφρική ή στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Η επικαιρότητα του αντι-ρατσιστικού κινήματος δείχνει τα όρια του σημερινού πολιτικού συστήματος. Ενός συστήματος που χαρίζει ακόμα περισσότερες ευκαιρίες στους ήδη ευνοημένους σε βάρος όσων στερούνται ακόμα και τα στοιχειώδη για την επιβίωσή τους.

Όσων πεθαίνουν καθημερινά από την πείνα, το κρύο ή το δηλητηριασμένο νερό..

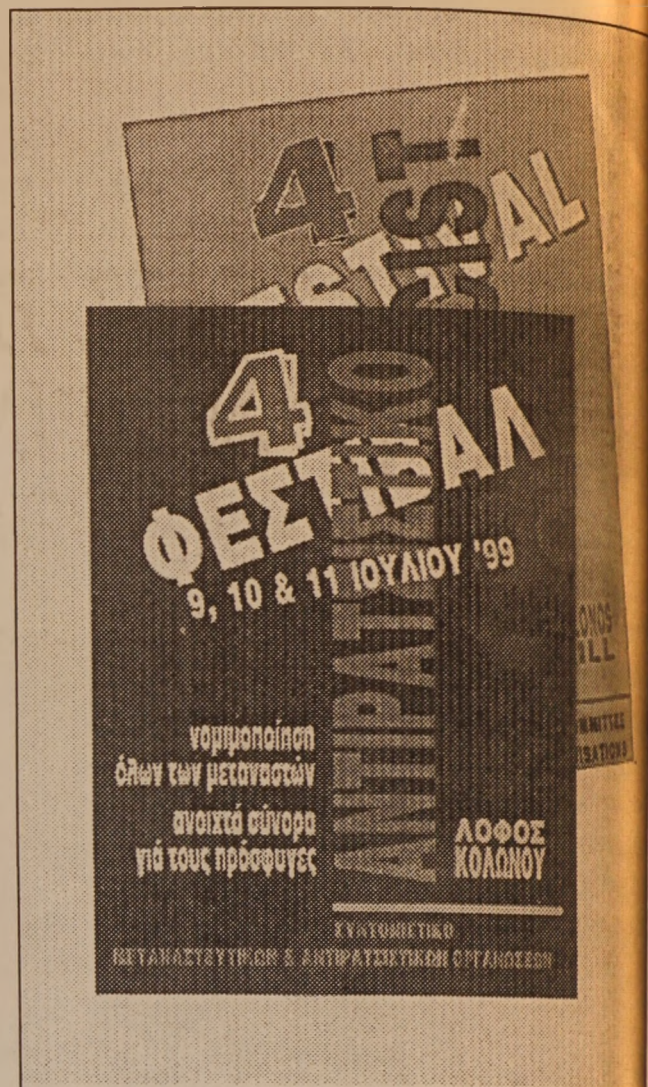
••• Κάτω από το κεντρικό σύνθημα «Θέλουμε έναν κόσμο που να χωράει πολλούς κόσμους», πλημμύρισε από κόσμο το περασμένο Σαββατοκύριακο ο Λόφος του Κολωνού, όπου πραγματοποιήθηκε για τέταρτη συνεχή χρονιά το ετήσιο αντι-ρατσιστικό φεστιβάλ.

Μεταξύ των πολλών συνθημάτων που εξέφραζαν αλληλεγγύη προς τους ξένους μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα, διακρίναμε και το αρχικό σύνθημα «Νομιμοποίηση τώρα όλων των μεταναστών», που συνοδεύει κάθε εκδήλωση που διοργανώνεται για την υπεράσπιση των μεταναστών και προσφύγων που ζουν στην Ελλάδα από το Δίκτυο Κινήσεων για τα Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα. Το 1995, η πρωτοβουλία του παραπάνω Δικτύου για την συγκρότηση του Συντονιστικού των μεταναστευτικών και αντι-ρατσιστικών οργανώσεων ήταν η αρχή για την καθιέρωση του ετήσιου αυτού φεστιβάλ, μιας γιορτής-συνάντησης μεταξύ μεταναστών, προσφύγων και Ελλήνων.

••• Οι διοργανωτές, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται 22 κοινότητες μεταναστών και 28 αντι-ρατσιστικές οργανώσεις, έχουν κάθε λόγο φέτος να είναι ιδιαίτερα ικανοποιημένοι. Από το λόφο του Κολωνού το τριήμερο 9-11 Ιουλίου πέρασαν σύμφωνα με τους διοργανωτές περίπου 10.000 άτομα. Εκτιμούν ότι αιτία της φετινής κοσμοσυρροής ήταν η ευαισθητοποίηση του κόσμου και η ευκαιρία για έκφραση διαμαρτυρίας ενάντια στις περισσότερες από 4.000 απελάσεις παράνομων μεταναστών που έχουν γίνει το τελευταίο δεκαήμερο. Ήδη πριν τις ευρωεκλογές ο ίδιος ο πρωθυπουργός παραδέχτηκε ότι από την αρχή του χρόνου και μέχρι τον Απρίλιο είχαν γίνει 45.000 απελάσεις.

••• Η λήξη της υποβολής των δικαιολογητικών για την έκδοση της περίφημης «πράσινης κάρτας» τον περασμένο Απρίλιο, φαίνεται να έδωσε το πράσινο φως στην κυβέρνηση για τον διωγμό όσων παράνομα βρίσκονται στην Ελλάδα.

Είναι όμως γνωστό ότι τα κενά και οι παραλείψεις των σχετικών προεδρικών διαταγμάτων που ρυθμίζουν τη διαδικασία νομιμοποίησης των ξένων μεταναστών είναι η κύρια αιτία που δεν επέτρεψε σε πολλούς από αυτούς να φτάσουν μέχρι το τελικό στάδιο της καφκικής αυτής διαδικασίας.

Η αφίσα του τέταρτου αντι-ρατσιστικού φεστιβάλ

••• Εκτός όμως από το πρόσφατο πγκρόμ της αστυνομίας εναντίον των ξένων η καλή διοργάνωση του φεστιβάλ και η συμμετοχή γνωστών μουσικών συγκρομάτων και ομιλητών στις εκδηλώσεις του τριημέρου ήταν ισχυρά κίνητρα για πολλούς να έρθουν στο φεστιβάλ και με την ευκαιρία να επισκεφτούν τα περίπτερα προσφύγων και μεταναστών από την Αλβανία, τη Βουλγαρία, το Ιράν, την Τουρκία, το Ιράκ, το Ιρακινό Κουρδιστάν, το Αφγανιστάν, το Μπαγκλαντές, το Πακιστάν, τις Φιλιππίνες και από πολλές χώρες της Ασίας (από την Αίγυπτο και την Ερυθραία μέχρι την Ακτή του Ελεφαντοστού).

••• Θεσμός πλέον το ετήσιο αντι-ρατσιστικό φεστιβάλ έχει καταφέρει σε σύντομο χρονικό διάστημα, και παρά τις αντιδράσεις και την ξενοφοβία που έχουν κατά καιρούς εκδηλωθεί, να πείσει ότι «ο μοναδικός δρόμος για συμβίωση των λαών είναι η ενότητα των εξομμένων ανεξάρτητα από εθνικές, φυλετικές και θρησκευτικές διαιρέσεις, ο σεβασμός των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, η κοινωνική αλληλεγγύη και ο διεθνισμός».

Οι προμήθειες της Λίττον κορυφή του παγόβουνου της διαφθοράς και της διαπλοκής στη χώρα

του Στέλιου Π. Καφαντάρη

Για τις προμήθειες της Λίττον έχουν γραφτεί ήδη πολλά, αλλά περισσότερα και πολύ πιο ενδιαφέροντα, υποπτεύεται κανείς, είναι αυτά που δεν γράφονται και δεν υπονοούνται αλλά μέχρι στιγμής προκύπτουν ως απορίες ή αντιφάσεις κατά την επεξεργασία του θέματος στον Τύπο.

Εν πρώτοις η συστηματική αντιμετώπιση του θέματος από το *Βήμα* με καθημερινή κάλυψη, μοναδική σε σχέση με όλες τις άλλες εφημερίδες, χρήζει ερμηνείας.

Τα υπόλοιπα φύλλα παρακολουθούν απλώς τα κρίσιμα σημεία (π.χ. την αποκάλυψη των ονομάτων που εισέπραξαν τις μίζες). Μόλις πρόσφατα, οι αντιδιαμετρικές *Τύπος της Κυριακής* (11/7/99) και *Ελευθεροτυπία* (13/7/99) είχαν εκτεταμένες σχεδόν πανομοιότυπες γενικές αναλύσεις περί εξοπλισμών και μεσαζόντων. Ίσως εντέλει ανεκάλυψαν και αυτές πως οι μίζες είναι ένα θέμα που γοητεύει το ελληνικό πνεύμα.

Η μόνη απόπειρα ανάλυσης που έχει τόλμηθεί μέχρι στιγμής είναι η μάλλον άχρηστη, κυκλική επισήμανση ότι «Αυτή η συνεχής εμμονή του γνωστού Συγκροτήματος εμβάλλει στη σκέψη ότι από πού κρύβεται αυτό» (συνέντευξη στον *Τύπο της Κυριακής* 11/7/99, του πρώην υφυπουργού 'μυνας επί ΝΔ, **Ι. Σταθόπουλου** πλαγίως εμπλεκόμενου στο σκάνδαλο).

Υπάρχει στον Τύπο και μια άλλη αποκλειστική δήλωση, του αρμοδίου υπαρχηγού **Τσοχατζόπουλου**, πλήρης περιεχόμενου και αυτή: «Όταν βγαίνει μια τέτοια ιστορία δημιουργεί ανησυχία. Σ' αυτά τα πράγματα κανείς δεν ξέρει. Είναι ολόκληρα κυκλώματα που λειτουργούν σ' αυτά τα πράγματα. Είναι πιθανόν στη βάση ενός ανταγωνισμού να λέγονται πολλά» (*Ελευθεροτυπία* 13/7/99).

Η σύγχυση του κ. Σταθόπουλου, περισσότερο από του κ. Τσοχατζόπουλου, είναι

κτηριστική, ίσως λόγω της έμμεσης
οχής του στην υπόθεση, αλλά και οι-
είναι αντιπροσωπευτικές για το πώς
ρεί να σκέπτεται ακόμα και ένας κα-
πληροφορημένος πολίτης όπως κατά
ήριο είναι οι βουλευτές και οι υπουρ-

νο στον προσανατολισμό κάνει λάθος
Σταθόπουλος: Το Συγκρότημα, με τις
χείς δημοσιεύσεις του βρίσκεται
στά, όχι πίσω από το θέμα της Λίττον.
που κατά πάσα πιθανότητα κρύβεται
από τα δημοσιεύματα, δεν είναι το
ρότημα αλλά οι πραγματικές προθέ-
αυτής της συστηματικής κάλυψης της
γεωγραφίας.

κάρι να μην υπήρχαν αυτές οι υπο-
και να πιστεύαμε ότι τα δημοσιεύμα-
τάγματι εμφορούνται από την ευθεία
ση αποκάλυψης ατασθαλιών και από
τημα κάθαρσης του Δημόσιου Βίου,
εία που θα έπρεπε να διακατέχουν
ύπο. Ωστόσο, κατά τα τελευταία χρό-
πάρχουν πλείστα παραδείγματα που
υν για σκοπιμότητες που παραλείπο-
μεταξύ των γραμμών. Σ' αυτές τις
σεις το Συγκρότημα δεν έχει τον απο-
τικό λόγο αλλά πάντως είναι κυρίαρ-
λ. και «ΠΑΣΟΚ: Διαπλοκή, δευτέρα
», Αντί 12/3/99).

υνώντας με κριτήριο την πιθανή ωφέ-
πό την διατήρηση του θέματος στην
η γραμμή, προκύπτει ότι άμεσα ωφε-
η κυβερνητική παράταξη δεδομένου
αποδοθούν πολιτικές ευθύνες είναι
ότερο να είναι όλες της ΝΔ.

χίως δεν είναι σπάνιες στην παγκό-
οικονομική ιστορία και οι περιπτώ-
ατανομής της μίζας σε περισσότερα
τα, άλλωστε η υπάρξη τεσσάρων πα-
τών θα μπορούσε να συνηγορήσει
ευρύτερης κατανομής.

ίσο στην περίπτωση της Λίττον το
βενυμα ήταν μικρό, ως εκ τούτου οι
οντες μάλλον δεν ενέπλεξαν την
λίτευση. Υπάρχει πάντως και μια
ιέρεια που προσθέτει στο μυστήριο.
4 εκ. δολ. το *Βήμα* τα μεταφράζει σε
ευκαιρία 4,5 δις δρχ. Ίσως, αντί ενός
πλασιασμού, χρησιμοποιεί πρόσθε-
ιχεία που οι κοινοί αναγνώστες τα
ύμε. Δεν αποκλείεται ωστόσο να
νει μια αρχική χονδρική προσέγγιση
η οποία έστω και λανθασμένα,
ηρίζεται συνεχώς μέχρι τέλους, εν-
κό και αυτό της σταθερότητας του
ος στα οικονομικά ζητήματα.

στην ΝΔ το *Βήμα* δείχνει Σταθό-

πουλο, Βαρβιτσιώτη και Μητσοτάκη. Όλα
παρουσιάζονται με το γνωστό του ύφος,
ουδέτερα και αντικειμενικά, π.χ. «Νέα
τροπή παίρνουν οι ανακρίσεις για την
“υπόθεση Litton”, μετά την πιστοποίηση
ότι τελικά τη σύμβαση για την προμήθεια
των συστημάτων αυτοπροστασίας των F-
16 ενδέχεται να μην υπέγραψε, το 1993, ο
τότε υφυπουργός Αμυνας κ. Ι. Σταθόπου-
λος (που ήταν αρμόδιος για τις προμήθει-
ες), αλλά ο τότε υπουργός Αμυνας κ. Ι.
Βαρβιτσιώτης» (*Βήμα* 7/7/99).

Τι σημαίνει αυτή η νέα τροπή στις ανα-
κρίσεις; Μάλλον εννοείται ότι μέχρι τότε ο
υποψήφιος κατηγορούμενος ήταν ο Στα-
θόπουλος ενώ με την τακτοποίηση του θέ-
ματος της υπογραφής το χρίσμα του κατη-
γορουμένου το πήρε ο Βαρβιτσιώτης. Ση-
μειωτέον ότι ο πρωθυπουργός και γενικός
υπεύθυνος για τις προμήθειες της εποχής,
Μητσοτάκης, ο οποίος κατά καιρούς έχει
σιγουριστεί δεόντως από το *Βήμα*, μέχρι
στιγμής έχει γλυτώσει τους υπαινιγμούς
πλην ενός σχεδόν αθώου τίτλου «Στον ει-
σαγγελέα ο κ. Μητσοτάκης». (*Βήμα*,
25/6/99).

Σε άλλο εδάφιο, το *Βήμα* με επιθετική
ανάλυση συσχετίζει τη μίζα με την προε-
δρολογία. Παρουσιάζει τον Μητσοτάκη
συμπαθητικά, διόλου περιπαικτικά, να
«προετοιμάζεται να παίξει το τελευταίο
του χαρτί» διεκδικώντας την Προεδρία της
Δημοκρατίας ενώ ο **Βαρβιτσιώτης** «το τε-
λευταίο διάστημα “δυσκολεύεται”, με το
όνομα του αναμειγμένο στο σκάνδαλο
Litton» (*Βήμα* 11/7/99 –προσέξτε τα εισα-
γωγικά στο ρήμα του Βαρβιτσιώτη).

Όπως συνήθως οι περιγραφές περικλεί-
ουν μυθεύματα ή άχρηστες λεπτομέρειες
για λόγους σκηνοθεσίας, π.χ. ο φάκελλος
της σύμβασης είναι ογκωδέστατος και φυλ-
λάσσεται στο Γενικό Επιτελείο Αεροπο-
ρίας (*Βήμα* 13/7/99). Παρά την κατατριβή
με τα άχρηστα, είναι ενδιαφέρον ότι το εν-
γένει υποψιασμένο και πληροφορημένο
Βήμα δεν συζητά το ενδεχόμενο να υπάρ-
χουν απολήξεις εμπορικού ανταγωνισμού
στην υπόθεση.

Η αδιαφορία για την πιθανότητα πολέ-
μου εταιρειών, είναι σύμμετρη με την απο-
δοχή της πρόσφατης απόφασης του
ΚΥΣΕΑ. Μια έντιμη και έγκυρη εφημερί-
δα με την ευκαιρία του σκανδάλου θα
έπρεπε να ζητήσει αναθεώρηση όλων των
σχετικών συμβάσεων, αλλά κάτι τέτοιο πι-
θανόν να έφερνε αστάθεια στο σύστημα με
συνέπειες ίσως ανεξέλεγκτες ακόμα και
για το καλώς οργανωμένο Συγκρότημα.

Σχετικά με την επιθυμία διατήρησης του
status quo, δεν θα πρέπει να λησμονούνται
τα κατανεμημένα συμφέροντα μεταξύ των
οικείων του κ. Ψυχάρη, από την μία πλευ-
ρά του κ. Λιακουνάκου, τοποτηρητή για τα
F-15 και από την άλλη, του κ. Κόκκαλη, που
έχει μια βεβαιωμένη προτίμηση στα F-16,
έστω και αν είναι ακόμα αδιευκρίνιστη.
Μια ιδέα είναι ότι ο κ. Κόκκαλης αποβλέ-
πει σε αντισταθμιστικά οφέλη –τι αποδοτι-
κός όρος!– ή, ακόμα πιο τολμηρό, σχεδιά-
ζει συνεργασίες για τα ηλεκτρονικά μέρη
του αεροπλάνου.

Η τακτοποίηση της δικαστικής εκκρεμό-
τητας της Λίττον στην Αμερική ασφαλώς
δεν μπορεί να συσχετίζεται χρονικά με εγ-
χώρια τεκταινόμενα, όσο και αν στηριχτεί
κανείς σε συνωμοτικές θεωρίες συγκοινω-
νούντων δοχείων μεταξύ εταιρειών και
αμερικανικού δημοσίου. Από την άλλη
πλευρά είναι παντελώς αβάσιμη η θεωρία
που υποστηρίχτηκε εδώ ότι οι αμερικανι-
κές εταιρείες επιθυμούν να μειώσουν τις
απαιτήσεις των μεσαζόντων σε προμήθει-
ες γιαυτό και αποκάλυψαν την υπόθεση.
Ποιοί θα ήξεραν για τις προμήθειες αυτές
πέραν της ίδιας της Λίττον και πρόσφατα
του αμερικανικού δημοσίου;

Το *Βήμα* χλευάζει ευλόγως την επιστολή
της Λίττον προς Τσοχατζόπουλο που απο-
πειράται να δικαιολογήσει τα αδικαιολό-
γητα. Η επιστολή είναι εντελώς άχρηστη
από πλευράς ουσίας, έκτός από τη διαβε-
βαίωση ότι το πρόστιμο για το ελληνικό
μέρος των λογιστικών είναι μόνο 1,375 εκ.
δολ. και όχι 18 εκ. δολ. όπως είχε αναφερ-
θεί αρχικά. Η αμηχανία της εταιρείας εί-
ναι τόσο προφανής που γεννά πρόσθετες
υποψίες πέραν της δωροδοκίας. Το μόνο
ενδιαφέρον είναι ο αφ' υψηλού τρόπος
που απευθύνεται στον Έλληνα Υπουργό:
«...Αν έχετε καμιά άλλη απορία περί αυ-
τών των θεμάτων, παρακαλώ μην διστάσε-
τε να τηλεφωνήσετε. Σχεδιάζω να είμαι στη
χώρα αμέσως προσεχώς και θα έβλεπα
θετικά την ευκαιρία να συναντηθώ μαζί
σας...».

Τέλος, μέσα στον κυκεώνα όλων των υπο-
ψιών, αποριών και σκοτεινών σκοπιμοτή-
των που δημιουργεί η διαδρομή του ζητή-
ματος της Λίττον, πρέπει να επισημανθεί
μια εξαίρεση καθαρότητας: Το *Βήμα*, ευε-
ξήγητα και καίρια χρησιμοποιεί συνεχώς
την έκφραση «το δωράκι». Είναι μια διαυ-
γέστατη επιλογή προς τιμήν, βεβαίως, της
περίφημης ρήσης του μακαρίτη Α. Γ. Πα-
πανδρέου, που απετέλεσε ίσως την αρχή
της νέας τάξης προμηθειών.

Φτερά, πιο πολλά φτερά

της Ελένης Βερυκίου

Ιούλιος ο καντός, ο αλωνιστής. Το Rockwave φέστιβαλ, με ολοζώντανους ήρωες, χωρίς τις παρακμιακές νηνεμίες που συνήθως φτάνουν σε μας από τα μουσικά βρύα των παλιών δεκαετιών, θα σηκώσει, λέει, το πιο μεγάλο κύμα του καλοκαιριού. Από την Πάτι Σμιθ, πάντα ολοκαίνουργια, όπως αρμόζει στους μελαγχολικούς αισθητές του χρόνου, μέχρι τους Πρόντιτς με τις βομβιστικές διαθέσεις του ήχου τους, οι μεγάλες διοργανώσεις φτιάχνουν και τα μεγάλα λαϊκά πανηγύρια. Στον Άγιο Κοσμά, on the beach.

Και αναδύθηκαν οι αχολαίτες, ερίγησαν οι πεταλίδες. Όχι του Αγίου Κοσμά. Αλλά οι γνωστές μας, που κολλημένες στο γεγονός της χρονιάς, οτιδήποτε παίζει στο πάνθεο των ανιάτων σαν γεγονός της χρονιάς, πέταξαν τις τελευταίες αλλαγές της καρταλίνης και στόλισαν τις βλεφαρίδες με βαρύ, οργισμένο τονισμό από Σίρλεϊ Μάνσον. Γιατί, ξέρεις τι είναι να μένεις απ' έξω; Να μένεις στην εφιαλτική σιωπή, στο βλοσυρό σκοτάδι, εσύ το γάργαρο νερό, εσύ ο προβολέας; Αυτές τις μέρες, μάλιστα, που οι προβολείς φωτίζουν άπλετα το «ζήσε». Ξέρεις τι είναι, να σε παίρνει η άμωπη που φεύγει, φεύγει μακριά και να σ' αφήνει ένα ναυάγιο, εν τω μέσω της λήθης των ίδιων των αδένων σου; Όχι, όχι, δεν λείπουν τα χελιδονόψαρα από τη φουσκοθαλασσιά. Εκεί στην παλίρροια, που σήκωσε το μεγάλο κύμα του Rockwave, στο αδιαχώρητο συναίσθημα, θα βρούνε και τη δική τους θέση οι περιρρέουσες δηλώσεις. «Δεν αποκλείεται να πάω. Είμαι ροκάς, σκληρός ροκάς. Λου Ριντ και βάλε.», Γιώργος Πασχαλίδης, υφυπουργός παρά τω πρωθυπουργώ. Και έρ-

Μερικά από τα χαμένα φτερά της Ολυμπιακής

χονται και ξανάρχονται, σαν κύματα κι αυτές, κι άλλες πολλές δηλώσεις. Θα δονηθεί τελικά με Diesel Power, ο αποσυνάγωγος υπουργός; Θα πυρποληθεί με το Fuel

my Fire, ο βρεγμένος γλάρος της τριφυλίας επιβίωσης, που χρόνια βουτάει κι απλάζει απ' τη ζωή ό,τι μπορεί; Με αρπάζει όμως από τη νεότητα και από τη συγκίνηση

...δεν υπήρξε ούτε νέος, ούτε συγκι-
νος, ούτε συγκινητικός. Απ' όλη την
των εκστατικών αυτών γυρολόγων
«Πάθους», μόνος ο Κωνσταντίνος ο
άρις, ο επονομαζόμενος και Μελω-
των δεκαπεντασύλλαβων- αποστρά-
μετά βδελυγμίας το ροκ, ως «πεισι-
μο μέλισμα... με φτωχή αρμονική
μή» και φύτρωσαν ξανά οι ιάμβοι, άν-
πάλι οι ανάπαιστοι στου Διγενή τ'
α!

...βασιός, όμως, πρόεδρος της Βουλής,
να βρίσκει τις ισορροπίες -χρόνια
ρόνια διδαχής στο ανισόρροπο κόμμα
και να κατευνάζει τα φτερά των γλά-
αι της νεότητας με την κλίση του στην
ρά ροκ -«προτιμώ όμως την ελαφρά
- πράγμα που δεν το καταφέρνει με
α θεό, λόγω ορμητικού χαρακτήρος,
είδαμε, ο κ. Πασχαλίδης. Αν και κα-
εν μπορεί να είναι απολύτως σίγου-
ε τα φτερά, ιδιαίτερα ο κ. Κακλαμά-
ετά την τόση στενή επαφή, τα τελευ-
χρόνια, με τα οργισμένα νιάτα της
ίς των Εφήβων. Μήπως είναι τελικά
du radical chic; Έχει βαθιά κρυμμέ-
T-shirt με την στάμπα του Τσε; Τα
ί, πάντως, που είδαμε ξανά στα
α, σαν φωτοτυπίες ενός μεσήλικα
, τι να ζητούν άραγε από τις χαμηλές
ς στο κοινοβουλευτικό μελόδραμα
μνηστικών εκφωνήσεων; Ας αφή-
την έβενον. Να βάλουν τις σκοτεινές
που τόσο τους πάνε, γύρω στα φω-
τους μάτια, και να βγουν έξω στη
ώρα που όνειρα και ορμόνες, ως
ρος ίσο, απεργάζονται το πάθος.
τα φτερά της εφηβείας, όπως και
του έρωτα, τσακίζονται γρήγορα,
ημειώνει η κοινή εμπειρία των αιώ-

...είδατε τι έγινε και με τα φτερά της
ιακής; Τον προηγούμενο μήνα, που
αρεπιπτόντως ο θεριστής, συνέβει
αίο. Χρόνια και χρόνια πετούσε το
μενο για το ξεπούλημα του εθνικού
εταφορέα, σαν ανέμελη πεταλουδί-
πό αρμόδιο σε αρμόδιο. Κούφια η
λέγαμε, και σταυροκοπιόμασταν.
Ολυμπιακή είναι, όπως η γλώσσα
ι η φέτα -που και αυτή υφίσταται
νή ήττα της ονοματολογίας, εφόσον
ι τη διεκδικούν, μια άλλη Μακεδο-
τρίτο μέρος της τρισυπόστατης και
πιας εθνικής μας συνείδησης. Για
ό βαθύτατα ελαφρολαϊκό, κατηγο-
ερού, -έχετε δίκιο κ. Κακλαμάνη-
στροφή στα βαριά βιομηχανικά συ-
ματα, που ευτυχώς δεν περάσαμε

την ασήκωτη εμπειρία της ατμομηχανής,
αλλά αγαπήσαμε ολόψυχα τα πανάλαφρα
ατμοσίδερα calor και τους ευέλικτους απο-
χυματές, τα ασημένια φτερά της και οι επι-
βλητικές τουρμπίνες της, ήταν η εναέρια
ενσάρκωση της αναζητούμενης στιβαρότη-
τας της πατρίδας.

Όπως φυσικά και οι αεροσυνοδοί της. Οι
πρώτες, μάλιστα, αποτέλεσαν την πλινθό-
κτιστο των καλλονών, που με αερογέφυρα
την Έλενα Ναθαναήλ, μας έφεραν στις
βασιλίσσες του μόντελινγκ και των γυμνα-
στηρίων. Πάντα όμως κορίτσια και κυρίες
με μεγάλη ευγένεια, αισιόδοξο μακιγιάζ
και στιλπνή κόμη αλλά και με λεπτές, γήι-
νες χειρονομίες, μας καθησυχάζουν στις
αγωνιώδεις διαδρομές πάνω ή μέσα σε
σύννεφα, που σφάζουν με το μπαμπάκι
τους, τον βάσιμο φόβο των δεκάδων χιλιά-
δων ποδιών... Μια υπερφυσική οντότητα,
ένας κλάδος που δεν πέφτει, γι' αυτό δεν
πέφτει και το αεροπλάνο, θα σερβίρει τώ-
ρα τις λιλιπούτειες πορτοκαλάδες της εσω-
στρέφειάς της: ένα δράμα δωματίου με
έξοχες απογειώσεις και προσγειώσεις και
άψογους κυβερνήτες θα παίζεται μεταξύ
νομών Πρεβέζης, Ηρακλείου, Καλαμάτας
αφήνοντας τα πικρά φιλιά του αποχαιρετι-
σμού και τις ολόγλυκες πίτες της ομογένει-
ας του Σικάγου, της Μελβούρνης, του Κά-
ναντα, σε ξένα χέρια.

Ναι, ήταν ένα άρωμα, ένα πρελούντιο εκ-
συγχρονισμού. Όταν αυτός ο τελευταίος
αποδείχτηκε ένας δούρειος ίππος, ανάμε-
σα σε σαστισμένα από την ακολασία της
κακοδιοίκησης Μπόινγκ. Πράσινο άλογο,
με έσχατο καβαλάρη τον κ. Μαντέλη -προ-
έρχονται και οι δυο εκσυγχρονισμός και
Μαντέλης απ' ευθείας από την λαϊκή ρήση
«και πράσινα άλογα»- έβγαλε από την
κοιλιά του το βρετανικό μάνατζμεντ. Το
τελευταίο θα την κάνει κάτι σαν εναέριο
κλάδο των ΚΤΕΛ, αυτή την ιέρεια της ακύ-
ρωσης, την απονεύρωση της αναμονής και
των δεικτών του ρολογιού. Μακριά, ορι-
στικά από τα χοντρά γυαλιά του Αριστοτέ-
λη Ωνάση και τον αδιαμφισβήτητο κοσμο-
πολιτισμό της.

Το διάστημα όμως και προαναγγελλθέντα
πάθη της, αφήνουν ίσως αδιάφορους τους
πιστούς των ιδανικών ψιθύρων. Αυτοί θα
ανηφορίσουν πιο ψηλά στο Λυκαβητό, από
το φόβο μάλλον των αχαιβάδων, στις 23
του μηνός. Εκεί τα παιδιά από το Μπρί-
στολ, που σπάνια εγκαταλείπουν τη μικρή
περιφέρειά τους, θα μας θυμίσουν για άλ-
λη μια φορά τι σημαίνουν τα φτερά, τι ση-
μαίνει ουρανός. Προσδεθείτε. Κυρίες και
κύριοι, οι Massive Attack!

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

JEAN-NOËL JEANNENEY

Καθηγητής Πανεπιστημίου

Η

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ

ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥΣ ΩΣ ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ

JEAN-NOËL JEANNENEY

Η

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ

ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥΣ ΩΣ ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ

Μετάφραση
Νάση Μπάλτα
Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

Σελίδες 465

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

«Στα Λύκεια η Ελλάδα αναστενάζει...»

της Χριστίνας Πετροπούλου

Απ' ό,τι φαίνεται, το 'χει η μοίρα του νεοέλληνα ν' αναστενάζει συνεχώς. Ίσως να φταίει το DNA μας, ίσως το μεσογειακό ταμπεραμέντο μας, ίσως και η γεωγραφική θέση της χώρας: στο σταυροδρόμι Δύσης και Ανατολής. Δεν αποκλείεται η πλευρά του εαυτού μας που ακουμπά στην Ανατολή, έστω στην «καθ' ημάς», να μας εκφράζει περισσότερο και να 'μαστε επιρρεπείς σε συναισθηματισμούς, καημούς, σεκλέτια κι αναστεναγμούς. Κι όπως όλα δείχνουν, χρόνια τώρα, αυτή την ψυχοσυναισθηματική μας έφεση μάλλον την έχουν αντιληφθεί πολύ πριν από μας για μας οι εκάστοτε κυβερνώντες και φροντίζουν να διαμορφώνουν, ανάλογα με τις εποχές, τις κατάλληλες συνθήκες –το πλαίσιο, ως είθισται να λέγεται σήμερα– ώστε εμείς οι μικροί και ταπεινοί να εξωτερικεύουμε αυτές τις βαθύτερες ανάγκες μας. Έτσι, λοιπόν, πριν από κάποιες δεκαετίες, οι τότε κυβερνώντες, στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες για τη διάπλαση ωραίου και σφριγηλού σώματος των υπηκόων τους, σύμφωνα και με το αρχαιοελληνικό ιδεώδες, έχτιζαν σε κάθε πόλη κι από ένα στάδιο και σε κάθε χωριό κι από ένα γυμναστήριο: «Κάθε πόλις και στάδιο, κάθε χωριό και γυμναστήριο», έλεγε το ραδιοφωνικό μήνυμα της εποχής, εξ ου και η έμπνευση του Διονύση Σαββόπουλου «Στα γήπεδα η Ελλάδα αναστενάζει...», που εξέφρασε με τον καλύτερο τρόπο μια συγκεκριμένη περίοδο της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας¹

Κι αφού πέρασαν «χρόνοι πολλοί μετά την αμαρτία που την είπανε αρετή», φθάνουμε αισίως εν έτει 1999, πάνω στην καμπή του αιώνα, όπου ολόκληρη η χώρα μετατρέπεται σ' ένα απέραντο εξεταστικό κέντρο. Διαδικασία η οποία ονομάστηκε εκ-

παιδευτική μεταρρύθμιση, ικανή «ν' απαντήσει στις προκλήσεις του 21ου αιώνα», σύμφωνα με το ενημερωτικό φυλλάδιο του Υπουργείου.

Εξετάσεις... και των γονέων! Με υπερσύγχρονους υπολογιστές, ειδικά φωτοτυπικά μηχανήματα, φαξ και άλλα πολλά εξοπλίστηκαν απ' άκρη σ' άκρη τα Λύκεια όλης της χώρας, ακόμη και αυτά που σε λίγο θα βάλουν λουκέτο λόγω έλειψης μαθητών, αφού κανείς

δεν μπήκε στον κόπο να σκεφθεί τις ιδιομορφίες του κάθε σχολείου, της κάθε περιοχής, της κάθε περιφέρειας με αποτέλεσμα, όπως θα δούμε σε λίγες μέρες, να υπάρξουν σχολεία με πατάγωδη αποτυχία. Ίσως όμως τα σχολεία αυτά να μετατραπούν σε ΤΕΕ (όπως πάλι έχει προνοήσει η σοφή πολιτεία), οπότε δεν θα υπάρξει πρόβλημα!

Μαθητές και καθηγητές (μιλάμε για τ

Η Χριστίνα Πετροπούλου
είναι Φιλόλογος στο 2ο Ενιαίο Λύκειο Κω

Λυκείου) διένυσαν την πιο επεισοδια-
παρνοϊκή, ψυχονευρωτική, υστερική
αναποτελεσματική χρονιά των τελευ-
ων δεκαετιών. Για να μπορέσουν ν'
αποκριθούν σε τι; Στις ατέλειωτες εξε-
εις: διαγνωστικά τεστ, διαγωνίσματα
ονικά, διαγωνίσματα βελτιωτικά, πα-
λαδικές εξετάσεις τόσο για την προα-
ή στην επόμενη τάξη όσο και για την
υπόθητη εισαγωγή στα ΑΕΙ. Παιδιά με
ρα σπασμένα και την απόγνωση ζω-
φισμένη στα πρόσωπά τους, τα περισ-
ερα να φαντάζονται τους εαυτούς τους,
'καν δουν τ' αποτελέσματα, μαθητές
Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυ-
ων (ΤΕΙ) την επόμενη χρονιά, καθηγη-
στα πρόθυρα νευρικής κρίσης να μην
υν τι λένε πάνω στην αγωνία τους να
λάβουν «να καλύψουν την ύλη» και να
τληρώνουν κάθε τρεις και πέντε τα
ικά έντυπα για το πού βρίσκονται σχε-
με την ύλη, σχολικοί σύμβουλοι να
βουλεύουν» τους καθηγητές ότι η ύλη
τει να βγει πάση θυσία, ακόμη και με
ανάγνωση, έστω κι αν οι μαθητές δεν
λαβαίνουν τίποτα! Αυτό, βέβαια, εί-
το μόνο σίγουρο που πετύχαμε όσοι
με μάθημα στη Β' Λυκείου! Το μόνο
δεν απασχόλησε συμβούλους και
υργείο ήταν η εμπέδωση αυτής της πε-
μης ύλης από τους μαθητές. Όχι πως
ροηγούμενες χρονιές όλοι εμπέδωναν
που άκουγαν μέσα στην τάξη, απλά
ς κανείς δεν εμπέδωσε τίποτα. Μάλι-
οι εμπνευστές της μεταρρύθμισης κα-
ραν μέσα σε διάστημα οχτώ μηνών
και η πραγματική σχολική χρονιά),
από τα σημαντικότερα μαθήματα για
υσιαστική καλλιέργεια και ανάπτυξη
ροσωπικότητας των νέων ανθρώπων,
κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας,
ο κάνουν τόσο απεχθές, να του αφαι-
υν όλη την ομορφιά και τη μαγεία που
ύσε στα νέα παιδιά, να κατακερματί-
το κάθε κείμενο σε ατέλειωτες ερω-
ς, εκ των οποίων πολλές καλό είναι
ην τις χαρακτηρίσουμε (ας μη μιλή-
ε για την επιλογή των κειμένων), με
έλεσμα εκεί που πολλά παιδιά έλεγαν
μάθημα αυτό «μας αρέσει γιατί μας
να ονειρευόμαστε» (προσωπικά, εί-
τό τα πιο όμορφα και συγκινητικά λό-
ου έχω ακούσει από μαθητές), τώρα
θεωρούν «βαρετό σαν όλα τ' άλλα».
για συγκεκριμένους λόγους οι περισ-
οι μαθητές απεχθάνονταν το scho-
ώρα το μίσησαν.

να μην είμαστε όμως άδικοι, τώρα

που ο μεγάλος εξεταστικός κύκλος της φε-
τινής χρονιάς έκλεισε και όλοι τελούμε εν
αναμονή των αποτελεσμάτων, αξίζει να
αναφέρουμε ότι οι ίδιοι οι εμπνευστές της
μεταρρύθμισης δείχνουν να κατανοούν
την ιδιαίτερα επικίνδυνη κατάσταση στην
οποία οδήγησαν τους μαθητές και κρού-
ουν τον κώδωνα του κινδύνου: «Αναζητεί-
ται το ανθρώπινο πρόσωπο της εκπαιδευ-
τικής μεταρρύθμισης. Δεν αντέχουν άλλο οι
μαθητές τον φόρτο των μαθημάτων και τις
αλλεπάλληλες εξετάσεις που έφερε στη ζωή
τους η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Η κό-
πωσή τους διπλασιάστηκε, αγγίζοντας πλέ-
ον το όριο αντοχής τους, διαπιστώνουν κα-
θηγητές και ειδικοί σύμβουλοι του Παιδα-
γωγικού Ινστιτούτου (...) σε ημερίδα που
διοργάνωσε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, με
την ευκαιρία της συμπλήρωσης ενός χρό-
νου εφαρμογής του συστήματος του Ενιαί-
ου Λυκείου (Τα Νέα, 12/7/99). Αυτά, βε-
βαίως, είχαν εκφραστεί από πολλούς, ακό-
μη και από τους ίδιους τους μαθητές στη
διάρκεια των καταλήψεων, όμως τότε οι
περισσότεροι εκώφευαν. «Συνένοχο στο
φόνο δεν θα μ' έχετε», τραγουδούσαν έξω
από το Υπουργείο οι μαθητές, όμως «οι με-
γάλοι» έλεγαν ότι όλα αυτά τα κάνουν «για
να κάθονται, μαθητές και καθηγητές». Τώ-
ρα όμως που η δαμόκλειος σπάθη κρέμε-
ται πάνω από τα κεφάλια πολλών μαθη-
τών, αρχίζουν να καταλαβαίνουν και οι γο-
νείς για τι είδους μεταρρύθμιση μιλάμε.
Μάλιστα σε εφημερίδα της συμπολίτευσης
δημοσιεύτηκαν μαρτυρίες αγανακτισμέ-
νων γονέων μαθητών της Α' Λυκείου, οι
οποίοι δηλώνουν ότι οι ίδιοι «θα σπρώ-
ξουν» τους μαθητές σε καταλήψεις από την
αρχή της νέας σχολικής χρονιάς, τον Σε-
πτέμβριο, αφού μόλις τώρα συνειδητοποί-
ησαν τι σημαίνει η κατάργηση του θεσμού
των μετεξεταστέων (Το Βήμα, 27/6/99).

Για να μην είμαστε όμως άδικοι και βλέ-
πουμε μόνο τα αρνητικά της μεταρρύθμι-
σης, καλό είναι να επισημάνουμε και τα
«θετικά». Ένα από αυτά, το σημαντικότε-
ρο, αφορά την αθρόα προσέλευση μαθη-
τών στα Φροντιστήρια, στους ναούς αυ-
τούς του πνεύματος, που χωρίς αυτούς δεν
θα υπήρχε εκπαίδευση στη χώρα μας. Μό-
νο μνημείο του άγνωστου φροντιστή δεν
έχει στηθεί ακόμη στη χώρα της φαιδράς
πορτοκαλέας, αλλά δεν αποκλείεται να
συμβεί ακόμη και αυτό. Ιδιαίτερα ενδει-
κτικό είναι το σχόλιο απογευματινής εφη-
μερίδας (Ελευθεροτυπία), η οποία χαρα-
κτηρίζει ως personae gratae τους φροντι-
στές, που σ' αυτούς στηρίζεται το εκπαι-

δευτικό μας σύστημα! Ο συντάκτης του
σχολίου, εντελώς υποκριτικά, δηλώνει ότι
είναι και αυτός υπέρ της δημόσιας εκπαί-
δευσης, αλλά αφού αυτή χωλαίνει, πρέπει
να ευγνωμονούμε τους φροντιστές!

Βέβαιο είναι ότι οι φροντιστές, με τη σει-
ρά τους, διότι το πράγμα πάει αλυσίδα, θα
θεωρούν ως personae gratae τους ιθύνο-
ντες του Υπουργείου Παιδείας, του Παι-
δαγωγικού Ινστιτούτου και όλους τους
εμπνευστές της «μεταρρύθμισης του αιώ-
να», από τη στιγμή που τους πρόσφεραν
τόση δουλειά όση δεν μπορούσαν να φα-
νταστούν ούτε στα όνειρά τους. Το ίδιο και
οι ιδιοκτήτες ιδιωτικών σχολείων. Τώρα η
κάθε πόλις και το κάθε χωριό εκτός από
στάδιο και γυμναστήριο θα διαθέτει και το
ιδιωτικό της σχολείο! Σύμφωνα με δημοσί-
ευμα ημερήσιας εφημερίδας (Τα Νέα,
19/5/99), τα ιδιωτικά Γυμνάσια και Λύκεια
στην περιφέρεια, υπερδιπλασιάζονται!
Χαράς ευαγγέλια, δηλαδή, για τους «νέ-
ους» επιχειρηματίες της εκπαίδευσης! Συ-
γκεκριμένα, από την επόμενη σχολική
χρονιά η αύξηση θα είναι της τάξεως του
120% σε σχέση με όλα τα προηγούμενα
χρόνια! Κι αυτό χάρη στη μεταρρύθμιση
που θα καταργούσε τα φροντιστήρια και
θα αναβάθμιζε το δημόσιο σχολείο! Αξίζει
να σημειωθεί ότι ιδιοκτήτες αυτών των
ιδιωτικών σχολείων θα είναι οι έως τώρα
ιδιοκτήτες μεγάλων φροντιστηρίων! Η πε-
λατεία είναι από τώρα εξασφαλισμένη! Η
Αθήνα και η Θεσσαλονίκη δε φέρονται ως
κορεσμένες από ιδιωτικά σχολεία!

Άλλωστε, τα περισσότερα δημοσιεύματα
του Τύπου τις δύο τελευταίες εβδομάδες,
εν αναμονή των αποτελεσμάτων, άλλο δεν
κάνουν από το να εκθειάζουν την ιδιωτική
εκπαίδευση, λες και υπήρξε και ποτέ δη-
μόσια σ' αυτή τη χώρα! Εκείνο που προσω-
πικά δεν καταλαβαίνω είναι γιατί κανείς
δεν βρίσκει το κουράγιο να ταχθεί σαφώς
υπέρ της κατάργησης του δημόσιου scho-
λείου για να ξέρουμε και τι μας γίνεται.
Αλλά ξέχασα, υπάρχει το λεγόμενο «πολι-
τικό κόστος» – δεν ξέρω εάν ο όρος χρησι-
μοποιείται σε άλλη ευνομούμενη χώρα και
ακόμη δεν έχω καταλάβει και την ακριβή
σημασία του. Εάν δεν μπαίνω στα χωρά-
φια των πολιτικών επιστημόνων, ο ορισμός
που θα έδινα –πολύ σύντομος και πεζός,
χωρίς δυσνόητες, εκ του πονηρού, λέξεις–
θα ήταν: «Φόβος απώλειας της εξουσίας,
της καρέκλας ή της μίσσας». Πρόκειται,
φυσικά, περί ταυτολογίας, αφού και οι
τρεις λέξεις είναι ταυτόσημες στην προκει-
μένη περίπτωση.

Και για να δούμε το μέγεθος του προβλήματος, θα αναφέρω απόσπασμα από δημοσίευμα ημερήσιας εφημερίδας (*Η Καθημερινή*, 23/5/99) με τίτλο «Μαρασμός "δωρεάν", ανθοφορία με τίμημα», το οποίο εγκλείει όλη τη φιλοσοφία για την ανάγκη ιδιωτικοποίησης της εκπαίδευσης: «Οι καθ' ημάς "εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις" επιδιώκουν στενότερα εξάρτηση της παιδείας από το κράτος, ενώ επιβάλλεται απελευθέρωσή της από τον ασφυκτικό εναγκαλισμό του (...). Ενδεδειγμένο σ' αυτή την περίπτωση είναι να υπάρξει ελευθερία ιδρύσεως πειραματικών ιδιωτικών σχολείων. Το ιδιωτικό σχολείο σήμερα ευνοχίζεται διότι υποχρεούται να ακολουθεί το αναλυτικό πρόγραμμα του υπουργείου. Αδυνατεί, έτσι, ο εμπνευσμένος εκπαιδευτικός να καινοτομήσει και να υπερβεί. Με τα ιδιωτικά πειραματικά θα αποκτήσουμε πρωτοποριακές σχολικές μονάδες, που θα διαδραματίζουν ρόλο πιλότου για τα σχολεία της δημοσίας εκπαίδευσης, πράγμα το οποίο θα επιταχύνει γενναία την ποιοτική αναβάθμιση της ελληνικής παιδείας». Είναι άραγε τυχαίο το γεγονός ότι αμέσως μετά τη λήξη των πανελλαδικών εξετάσεων της Β' Λυκείου και εν αναμονή των αποτελεσμάτων, άρχισαν να εμφανίζονται, κυρίως στις κυριακάτικες εφημερίδες, ολοσέλιδες διαφημίσεις Αγγλόφωνων Λυκείων, αναγνωρισμένων από το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας, όπως λένε, που υπόσχονται «μια διαφορετική εκπαίδευση, ένα διαφορετικό μέλλον,

με πρόσβαση στα σοβαρά πανεπιστήμια του εξωτερικού»;

Ουδεμία αμφιβολία υπάρχει ότι η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, μόλις ένα χρόνο μετά την εφαρμογή της έχει ευνοήσει σε ασύλληπτο βαθμό τα ιδιωτικά σχολεία και τα Φροντιστήρια. Θα ρρείς πως σχεδιάστηκε ειδικά γι' αυτούς! Ακόμη και η Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη, μια από τις βασικές εξαγγελίες του Υπουργείου θεωρούν ότι είναι δική τους υπόθεση. Κι εδώ δεν ξέρω αν πρέπει κανείς να κλαίει ή να γελά. Σε 80σέλιδο υπόμνημα που θα κατέθεταν οι εκπρόσωποι της Ομοσπονδίας Εκπαιδευτικών Φροντιστών Ελλάδας (ΟΕΦΕ) στον Υπουργό Παιδείας θα ζητούσαν «να δοθούν χρήματα στην οικογένεια του μαθητή και αυτός να επιλέξει το φροντιστήριο όπου θα ήθελε να παρακολουθήσει το Πρόγραμμα Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης, όπως γίνεται με τους ασφαλισμένους του ΙΚΑ και τα φαρμακεία. Άλλωστε, οι εκπαιδευτικοί φροντιστές Ελλάδας παρέχουν πρόσθετη διδακτική στήριξη στους μαθητές του Γυμνασίου και του Λυκείου εδώ και 60 χρόνια» (*Το Βήμα*, 28/3/99). Ο καθένας ας βγάλει τα δικά του συμπεράσματα!

Αυτά δεν αποτελούν παρά ελάχιστες σκέψεις και διαπιστώσεις από όσα ζήσαμε φέτος στα σχολεία με την εφαρμογή της νέας «εξεταστικής» και σε καμιά περίπτωση «εκπαιδευτικής» μεταρρύθμισης. Τα αποτελέσματα που θα ανακοινωθούν σε λίγες μέρες θα δείξουν εάν, παρά την τεράστια επιτυχία

της «χειρουργικής επέμβασης», ο ασθενής έχει κάποια ελπίδα επιβίωσης ή όχι.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Αναρωτηθήκαμε ποτέ πόσο πιο αποτελεσματική κι ελκυστική θα γινόταν η διδασκαλία αν στα σχολικά βιβλία συμπεριλαμβάνονταν και τέτοια κείμενα προς ανάλυση; Υπάρχει ωραιότερος τρόπος να μιλήσουμε στα παιδιά για τη δικτατορία από το να αναλύσουμε τους στίχους του συγκεκριμένου τραγουδιού σε συνδυασμό (εξέταση παράλληλων κειμένων το λέει αυτό η μεταρρύθμιση) με το ποίημα του Μανώλη Αναγνωστάκη *Θεσσαλονίκη, μέρες του 1968 μ.Χ.*; Ή να τους μιλήσουμε για τη μετανάστευση μέσα από την ανάλυση των στίχων του τραγουδιού του Στέλιου Καζαντζίδη *Στις φάμπρικες της Γερμανίας και στου Βελγίου τις στοές*; Ή για τη σύγχρονη Ελλάδα και τη νεοελληνική ταυτότητα μέσα από τα λόγια του Γιώργου Σεφέρη «Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει» παράλληλα με τους στίχους του τραγουδιού *Αντιγόνη* της Ελλάδας σ' αγαπώ του Νίκου Παπαζογλου; Σκεφτήκαμε ποτέ εμείς οι εκπαιδευτικοί να κάνουμε τέτοιου είδους προτάσεις σε όσους σκέφτονται πριν από μας για μας; Είναι αστείο να περιμένουμε να τα σκεφτεί αυτά (και άλλα πολλά) το Υπουργείο. Όπως όλοι γνωρίζουμε, καμιά επανάσταση δεν έγινε από Υπουργείο. Κι όπως πολύ εύστοχα σημειώνει ένας συνάδελφος στο άρθρο του στην *Καθημερινή* (7/7/99) με τίτλο «Παιδεία: Η υποκρισία του ενδιαφέροντος» «Υπουργός επαναστάτης ήταν μόνο ο Τσε. Κι αυτός για λίγο. Ύστερα έφυγε, για Βολιβία, για μια νέα επανάσταση».

Μάγειροι του πολιτικού ρεπορτάζ

του Γιάννη Γιαχανατζή

πολιτικό ρεπορτάζ δέχτηκε ένα καίριο πλήγμα από την καθιέρωση του briefing, στο οποίο αρκετοί πολιτικοί συντάκτες βρήκαν έναν απρόσμενο «βοηθό» εργασίας, αφού απαλλάσσονται από το κοπιαστικό ψάξιμο: αρκούνται σ' αυτά που μαθαίνουν από την καθημερινή συνάντησή τους με τον κυβερνητικό εκπρόσωπο (καλό ή κακό) και από τα τιά Τύπου που τους στέλνουν τα κόμματα. Άντε και μερικές συνεντεύξεις-ποταμοί για να μίσουν οι σελίδες. Πριν από μερικά χρόνια έκαναν την εμφάνισή τους στις εφημερίδες τα παραπολιτικά σχόλια. Στην αρχή υποφερτά. Βαθμιαία όμως έπεσαν ποιοτικά, ενώ πολλοί συντάκτες τους βάλθηκαν να παραθέτουν ανούσια στιγμιότυπα από τη Βουλή ή το Press Room, να ασχολούνται π.χ. με την αμφίεση της Δ. Λιάνη ή να εκτοξεύουν βολές εναντίον «επιλεγμένων» στόχων. Αυτά συνέβαιναν έως ότου έκανε την εμφάνισή της η ομάδα των «Τσουκατοπανταγιάδων», όπως λέει κι ο Ριζοσπάστης. Λειτουργώντας –ως σύνολο– εν πολλοίς εξωθεσμικά, έδωσε τη χαριστική βολή στο πολιτικό ρεπορτάζ. Με την ευκολία της προσέγγισης πολιτικών συντακτών που είχε λόγω της θέσης της, η ομάδα ενέταξε στον κύκλο επιρροής της ικανό αριθμό από αυτούς που βάσιζαν τα γραπτά τους στις δραστηριότητες των μελών της. Τι είπε ο Τσουκάτος, τι αντέτεινε ο Πανταγιάς, ποια η αντίδραση του Πασχαλίδη και πάει λέγοντας. Αυτός ο συγγραφικός ορυμαγδός περί την δραστηριότητα της ομάδας τραυμάτισε καίρια το καλώς νοούμενο πολιτικό ρεπορτάζ, δομένου ότι οι «βιογράφοι» της δεν ανήκαν στο «σωρό», αλλά επιλέχθηκαν προσεκτικά. Έπρεπε να είναι «κάποιοι», να «τους περνάει» στο ρεπορτάζ, να συμμετέχουν στις βραδινές συσκέψεις των εφημερίδων, όπου εκτίθενται τα πεπραγμένα της ημέρας και λαμβάνονται αποφάσεις για προβολή θεμάτων, επιλογή τίτλων κ.λπ. Βαθμιαία λοιπόν, σε όλο ποσοστό, τα Μέσα Ενημέρωσης παρουσίαζαν –και εξακολουθούν να παρουσιάζουν– πολιτικό σκηνικό κυριαρχούμενο από τη δραστηριότητα της ομάδας (μια πραγματικότητα πέρα για πέρα εικονική), με συνακόλουθη την αλλοίωση των εντυπώσεων που ενσταλάζονται στο υποσυνείδητο του αναγνωστικού κοινού. Η αλλοίωση του πολιτικού ρεπορτάζ δεν προήλθε τόσο από τα περί της δραστηριότητας της ομάδας παραπολιτικά σχόλια, όσο από το γεγονός ότι σε πολλά (πολιτικά) γραπτά του είδους είναι εμφανής η προσπάθεια να πεισθεί ο αναγνώστης ότι σύμπαν το πολιτικό γίνεσθαι στο εσωτερικό της χώρας εξαρτάται από τις κινήσεις του Τσουκάτου, του Πανταγιά, του Πασχαλίδη κ.ο.κ., γμα που στρέβλωσε εντελώς την πραγματική εικόνα αλλά και υποβάθμισε τη νοημοσύνη αναγνωστών, με επακόλουθο τη ραγδαία μείωση των κυκλοφοριών, ου μην αλλά και την απώλεια της εμπιστοσύνης των πολιτών σ' αυτό που ονομάζουμε πολιτική.

δώ και πάνω από δύο χρόνια έκανε την εμφάνισή της στα ΜΜΕ –ως αντικείμενο δημοσιογραφικής αναφοράς– μια ομάδα ανθρώπων η οποία δραστηριοποιείται περί τον υπουργό, με επίσημο (τουλάχιστον) ρόλον να φροντίζει τα της επικοινωνίας πρωθυπουργικού γραφείου. Το πράγμα δεν θα είχε ιδιαίτερη σημασία αν η εμφάνιση της ομάδας αυτής δεν αλλοσσόταν βαθμηδόν σε πληθωρική

παρουσία, με τη βοήθεια πρόθυμων εφημεριδογράφων, οι οποίοι ανέλαβαν την διά κειμένων και φωτογραφιών καθημερινή «ενημέρωση» του πανελληνίου για τη ζωή και το... έργο της.

Η υπερπαρουσία στα ΜΜΕ της ομάδας αυτής (αποτελούμενης κυρίως από τους Θ. Τσουκάτο, Γ. Πανταγιά και Γ. Πασχαλίδη) κίνησε το ενδιαφέρον μου και με ώθησε να καταγράψω –χονδρικά, λόγω του περιορισμένου χώρου– μερικά

στοιχεία από τη ζωή της αλλά και τις κινήσεις που πραγματοποίησε με στόχο να αλώσει όσο το δυνατόν περισσότερα Μέσα Ενημέρωσης.

ΕΧΟΥΜΕ ΛΟΙΠΟΝ ΚΑΙ ΛΕΜΕ:

Η ομάδα των εκσυγχρονιστών που είναι επιφορτισμένοι με τα επικοινωνιακά (κυρίως) του πρωθυπουργού κατόρθωσε να εντάξει στη δύναμή της αρκετούς δημοσιογράφους. Στόχος –όπως ειπώθηκε– ο εξωραϊσμός του πρωθυπουργικού προφίλ. Το τελικό αποτέλεσμα απείχε παρασάγγας από τον αρχικό στόχο, διότι το όλο εγχείρημα κατέληξε στην προβολή της ίδιας της ομάδας. Έτσι, αντί της πρωθυπουργικής δραστηριότητας, οι αναγνώστες συγκεκριμένων εφημερίδων «απολάμβαναν» (και εξακολουθούν να απολαμβάνουν) τα λογιζόμενα καμώματα των μελών της περί ης ο λόγος... ομοχειρίας. Ιδού τι επετεύχθη:

Κατά τη διάρκεια ενός ολόκληρου έτους, που άρχισε την 1.4.98 και τελείωσε την 31.3.99, στις ημερήσιες πολιτικές εφημερίδες της Αθήνας δημοσιεύθηκαν 564 φωτογραφίες του Θ. Τσουκάτου. Λίγες φορές δικαιολογημένα. Τις περισσότερες όμως αποκλειστικά για λόγους δικής του προβολής. Δεύτερος έρχεται ο Χρ. Πρωτόπαπας (όχι αυτής της ομάδας, αλλά σημαίνουν στέλεχος της ευρύτερης ομάδας των εκσυγχρονιστών, που διατηρεί στενές επαφές και με ηλεκτρονικά Μέσα) με 457 φωτ. Έπονται ο Γ. Πασχαλίδης με 288 φωτ. και ο Γ. Πανταγιάς με 178 φωτ.

Η παράθεση των φωτογραφιών των ανωτέρω δεν θα είχε κανένα νόημα, αν δεν συνοδευόταν από ένα στοιχείο που κυριολεκτικά με κατέπληξε. Μπορεί ο Θ. Τσουκάτος να κάνει λανθασμένες εκτιμήσεις. Μπορεί να υπερεκτιμά τις δυνατότητές του (όπως π.χ. στο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ ή στις δημοτικές εκλογές). Σε θέματα όμως επικοινωνίας είναι αητός. Στην υπόθεση λοιπόν των φωτογραφιών του, ο Τσουκάτος –ο και 'στρατηγός' αποκαλούμενος– καθόρισε ο ίδιος και επέβαλε ένα *modus presentare*: Ο κύριος όγκος των φωτογραφιών του δημοσιεύεται τις ημέρες κατά τις οποίες είναι αυξημένη η κυκλοφορία των εφημερίδων, τουτέστιν το τριήμερο Κυριακή-Δευτέρα-

Τρίτη. Επί των 564 συνολικά φωτογραφιών του, οι 320 δημοσιεύθηκαν σ' αυτό το τριήμερο, ενώ οι υπόλοιπες 244 στις άλλες τέσσερις ημέρες. Στο θέμα αυτό μόνον ένας τον συναγωνίστηκε : Ο Χρ. Βερελής (όχι της ομάδας αυτής, αλλά μιας άλλης, «εκσυγχρονιστικής» και αυτής), του οποίου 71 φωτογραφίες –από τις 207 συνολικά– δημοσιεύθηκαν την ημέρα Πέμπτη. [Για να διαφυλάξω την αξιοπιστία της μέτρησης, ρώτησα τους δημοσιογράφους που είναι επιφορτισμένοι με το ρεπορτάζ αρμοδιότητας Βερελή, μήπως η κατά Πέμπτη αυξημένη φωτοθέασή του οφειλόταν σε τακτές βδομαδιάτικες επαφές Τύπου. Όχι, μου απάντησαν. Η αυξημένη αυτή φωτοθέαση ήταν παντελώς άσχετη με το ρεπορτάζ].

Η ΠΡΟΒΟΛΗ ΠΑΝΩ ΑΠ' ΟΛΑ

Για την ομάδα αυτή θα μπορούσε να γραφτεί ένα ολόκληρο βιβλίο. Για τις δραστηριότητές της, τις επαφές της, τους υποτακτικούς της (τους βιογράφους εννοώ), τις εφημερίδες που «συμπορεύονται» μαζί της (οι περισσότερες ανήκουν στην άλλη όχθη). Στη φωτογράφιση, αίφνης, του Θ. Τσουκάτου πρωταθλήτρια (και με διαφορά από τις άλλες) αναδείχθηκε η Βραδυνή του Γ. Τράγκα (77 φωτογραφίες συνολικά), με τις πιο πολλές φωτογραφίες δημοσιευμένες τις ημέρες που βόλευαν τον... πρωταγωνιστή. Οι απορίες δικές μου, τα συμπεράσματα δικά σας.

Καλές επίσης επιδόσεις στη δημοσίευση φωτογραφιών της ομάδας έχουν να επιδεί-

ξουν η Απογευματινή (πρώτη στη φωτοθέαση Πανταγιά, 33 φωτ. συνολικά), η Εξουσία (με πρωτιές στις φωτ. Πασχαλίδη και Πρωτόπαπα), ο Ελ. Τύπος και το Έθνος.

Από κοντά και τα παραπολιτικά σχόλια, στα οποία η ομάδα έχει καθημερινή σχεδόν παρουσία. Σ' αυτά η Βραδυνή κατέχει αδιαφιλονίκητα τα πρωτεία, με ένα γνώρισμα

επιπλέον: Συμπεριελάμβανε τα ονόματα μελών της ομάδας και στα ρεπορτάζ που αφορούσαν το ΠΑΣΟΚ, σε σημείο που ο αναγνώστης μπορούσε να διαβάσει μέχρι και δέκα φορές (τονισμένο) το όνομα π.χ. του Τσουκάτου μέσα στο κείμενο. Στα παραπολιτικά σχόλια, με χρώμα εντόνως... βιογραφικό, διέπρεψαν επίσης και το Έθνος, η Απογευματινή, ο Ελ. Τύπος, η Εξουσία και η Ακρόπολις, έστω κι αν η τελευταία έχει μικρότερο χρόνο έκδοσης (εκδόθηκε ως γνωστόν στις 12 Μαΐου 1998).

Σ' αυτή την κούρσα της προβολής συνέβησαν και μερικά ευτράπελα: Δεδομένης της αντιπαλότητας (λυκοφιλίας, πιο σωστά) που υπήρχε μεταξύ των μελών της ομάδας, ήταν φυσικό να σημειωθούν εκδηλώσεις «διαμαρτυρίας» από μέρους αυτών που κατά καιρούς θεώρησαν τον εαυτό τους παραγκωνισμένο. Έτσι, έκπληκτοι είδαμε ένα φωτογραφικό ξέσπασμα του Πασχαλίδη στο διήμερο 2/3.7.98, καθώς και ένα άλλο στο πρώτο 15ήμερο του Δεκεμβρίου του ίδιου χρόνου. Αυτό το φαινόμενο επαναλαμβάνεται συχνά, με συνήθη μοχλό προβολής μια δήλωση ή κάτι παρόμοιο.

Να πώς γίνεται αυτό : Εκτός από την καθημερινή καταγραφή των δραστηριοτήτων της ομάδας (και πέραν των ευθυμογραφημάτων με ήρωες τον Τσουκάτο, τον Πανταγιά ή τον Πασχαλίδη – ναι, υπάρχουν και τέτοια), οι βιογράφοι της επινόησαν έναν παιδαριώδη τρόπο για να προβάλουν τα πρόσωπα που την απαρτίζουν. Αν δεν υπάρχει κάτι στο οποίο θα μπορούσε να αφιερωθεί ένα μονοστηλάκι, ένας εξ αυτών καταγράφει μια δήλωση, ας πούμε του Πασχαλίδη, επί ενός οποιουδήποτε θέματος. Τις επόμενες ημέρες οι υπόλοιποι «συν-βιογράφοι» αναπαράγουν τη δήλωση στα παραπολιτικά των εφημερίδων τους, κατά κανόνα υπό τον γενικό τίτλο ΕΙΠΑΝ, και όλα αυτά συνοδεύει μικρής φωτογραφίας, ώστε εμείς οι άλλοι –οι απληροφόρητοι– να εμπεδώσουμε συννεφαντικά το πρόσωπο και την υψίστης σημασίας δήλωση.

Το πόσο σημαντικές είναι αυτές οι βαριγδουπες δηλώσεις, φαίνεται στο παρακάτω απάνθισμα :

*Ο Σημίτης είναι μια νέα ήπειρος (Πανταγιάς).

*Στο σπίτι μου σπάνια καλώ τον υδραυλικό (Πανταγιάς).

*Δεν γίνεται ομελέτα χωρίς να σπάσεις αβγά (Τσουκάτος).

*Η σχέση Εκκλησίας-Κράτους δεν έχει μελετηθεί (Πασχαλίδης).

*Το ΠΑΣΟΚ πρέπει να καλύψει το χώρο του κοινωνικού κέντρου (Πανταγιάς).

ΘΟΔΩΡΟΣ ΤΣΟΥΚΑΤΟΣ

Στο θέμα των σχέσεων με τα ΜΜΕ και τους δημοσιογράφους ο Θ. Τσουκάτος εφάρμοσε μian εντελώς διαφορετική τακτική από την πεπατημένη. Δεν αρκέστηκε στις άχρωμες και απρόσωπες τηλεφωνικές επαφές. Ενήργησε βάσει λεπτομερούς καταλόγου και, επισκεπτόμενος τις εφημερίδες και τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, είχε προσωπικές επαφές τόσο με τα διευθυντικά στελέχη όσο και με τους δημοσιογράφους που υπηρετούν το πολιτικό ρεπορτάζ, γράφουν τα παραπολιτικά σχόλια ή έχουν την επιμέλειά τους. Αλλού απέτυχε. Αλλού όμως επέτυχε και κατάφερε κάτι που κανένας άλλος προκάτοχός του δεν είχε διανοηθεί. Συναγωνίστηκε υπουργούς σε γραπτή και φωτογραφική αναφορά στις εφημερίδες, και μάλιστα πολλούς απ' αυτούς τους υποσκέλισε.

Έχουν γραφτεί πολλά για τον τρόπο με τον οποίο ο Θ. Τσουκάτος «πολιορκούσε» ένα Μέσο Ενημέρωσης που ήθελε να «αλώσει». Ενεργούσε βάσει καλώς μελετημένου σχεδίου και φρόντιζε πάντοτε η επίσκεψή του (στο Μέσο) να είναι αναμενόμενη. Προηγουμένως είχε επιμεληθεί τον εξωραϊσμό της εικόνας του, χρησιμοποιώντας ως «προπομπό» συντάκτη που εν τω μεταξύ είχε... διπλωρώσει (δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι και τώρα ακόμη που ο ίδιος βρίσκεται στα «κάτω» του, οι υποστηρικτές του εξακολουθούν να τον προβάλλουν έστω και διακριτικά). Και φυσικά οι επαφές του με τον Τύπο οσημέραι αναβαθμίζονταν. Σταδιακά άρχισαν οι στενές επαφές με διευθυντικά στελέχη και εκδότες, ενώ τα «πλοκάμια» του απλώθηκαν και στα ηλεκτρονικά Μέσα Ενημέρωσης, τα οποία πήραν κι αυτά μέρος στην επιχείρηση προβολής του.

Χαρακτηριστικό στην περίπτωση αυτή είναι το γεγονός ότι το μεσημέρι της Κυριακής 26.4.98, σε επίσκεψη της τηλεόρασης του Antenna στην οικία Τσουκάτου, ο Τ. Κουίκ του είπε: «ήρθαμε με τέσσερα φορτηγά...»!

Στον πρωθυπουργό ίσως πήγαιναν με λιγότερα.

*Σήμερα το μεγάλο θέμα είναι η διεθνική ιατρική (Πασχαλίδης).

*Ο τρίτος δρόμος είναι η επανεξέταση του τόχου (Πασχαλίδης).

*Ο Σημίτης δεν ξέρει να λέει ψέματα (Πανταγιάς).

*Στον εκσυγχρονισμό παίζουμε όλοι τα ρέτα μας και δεν τα παίζουμε στο εφτά μπατούνι αλλά στον άσσο σπαθί (Πανταγιάς).

*Το τζιπ του ΠΑΣΟΚ χρειάζεται ρεκτιφιέ Πανταγιάς).

Μια άλλη δραστηριότητα της ομάδας είναι «εκπόνηση» αναγνωσμάτων για δήθεν δυαρμοσία (ακόμη και φαγωμάρα) στους άλλους των κομμάτων της αντιπολίτευσης, γεγονός που ανάγκασε το Ριζοσπάστη να παγγείλει τέσσερις φορές επωνύμως τους οργάνους αλλά και τους εμπνευστές της δημιουργίας τέτοιων σεναρίων (26.5.98, 3.6.98, 10.7.98, 16.7.98). Ο λόγος των σεναίων φυσικά προφανής. Να φανεί ότι στα όλα κόμματα σοβούν εμφύλιοι λόγω της ρεμούρας πολλών να ενωθούν με τον... ανταγιά.

Για να είμαστε δίκαιοι, πρέπει να πούμε και άλλες εφημερίδες έχουν κατά καιρούς ψέξει τους βιογράφους της ομάδας, και το λόγο ότι δημοσιεύουν σχεδόν αυτούσια τα σημειώματα που τους «πασάρει» ο ανταγιάς.

Θα αποτελούσε παράλειψη να μην αναφερθεί ότι διάφορα κατά καιρούς δημοσιεύματα έβγαλαν στην επιφάνεια μια άλλη πτυχή της δραστηριότητας του Τσουκάτου: περίεργες δοσοληψίες μέσα Ενημέρωσης, φαινομενικώς προς όφελος του ΠΑΣΟΚ. Μεταξύ λοιπόν των διαφόρων επαφών που ο Τσουκάτος είχε με εκδότες, διευθυντές κ.λπ., να υπήρξε εξόχως αποκαλυπτική και απέδειξε την αδιαφάνεια και, γιατί όχι, διαφθορά που υπάρχει ενίοτε στις σχέσεις πολιτικών προσώπων και Μέσων Ενημέρωσης.

Το δημοσίευμα ήταν της εβδομαδιαίας εφημερίδας Παρόν (25.10.98) και έλεγε:

«Ποια εφημερίδα διαπραγματεύτηκε με κάποια προσφέροντας τη στήριξή του με πάλλαγμα την αγορά ενός αριθμού φύλλων με το σύστημα συνδρομών; Έκλεισε η συμφωνία, μόνο που μετά από 2-3 ημέρες η ολοποίησή της δεν προχώρησε. Ο εμφανιζόμενος ως εκδότης-διευθυντής της εφημερίδας φρόντισε να... πουλήσει τη συμφωνία στον Τσουκάτο με ακριβότερο αντίτιμο... Το τραπάνω είναι απόλυτα αληθές και ελπίζουμε να μην αποπειραθεί κανείς να το αμφισβητήσει, γιατί τότε θα επανέλθουμε με όμοια».

Επί του δημοσιεύματος δεν δόθηκε καμία απάντηση. Ούτε καν για την τιμή των όπλων.

Όχι ότι πρόσθεσε τίποτε νέο στα ήδη γνωστά. Οι υποψιασμένοι είχαμε από καιρό αντιληφθεί ότι κάτι τρέχει. Λίγες ημέρες πριν από το εν λόγω δημοσίευμα –παραμονές των δημοτικών εκλογών– χαζεύαμε στην τηλεόραση του Antenna την περιοδεία του Σημίτη ανά την ύπαιθρο και διασκεδάσαμε με την «επιμονή» της κάμερας να

εστιάζεται στα πρόσωπα του Τσουκάτου και του Πανταγιά και όχι στον περιοδεύοντα πρωθυπουργό... Τέτοια αφοσίωση!

Εκείνο που αβίαστα συνάγεται απ' όλα αυτά είναι ότι, αντιστάσεως μη ούσης, την πολιτική τείνουν να μονοπωλούν πλέον –με τη βοήθεια υπάκουων κονδυλοφόρων– διάφοροι εν πολλοίς ασήμαντοι άνθρωποι που ήλθαν από το πουθενά και μας οδηγούν στο πουθενά. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη μας ότι οι δαπάνες για τον ορτυμαγδό αυτό δράσης επιβαρύνουν τον κρατικό κορβανά (μισθοί, φαξ, τηλέφωνα, υλικά διάφορα, εξαιρέσει του Τσουκάτου που δεν μισθοδοτείται από το Δημόσιο) τότε φτάνουμε ευχερώς στο χαρακτηρισμό του παρα-κρατικού παραιοτισμού.

Είμαι εν τέλει βέβαιος –για να εξηγήσω το επίρρημα «φαινομενικώς» που ανέφερα παραπάνω– ότι όλα αυτά τα τετριπτά γίνονται εν αγνοία του πρωθυπουργού. Με τη δημοσιογραφική μου πείρα, γνωρίζω ότι οι πρωθυπουργοί μαθαίνουν ό,τι τους επιτρέπουν να μάθουν οι επικεφαλής του Γραφείου Τύπου τους, με τα δελτία που τους πασάρουν πρωί-πρωί. Και πάντοτε τελευταίοι. Όχι μόνον ο Σημίτης.

Όλοι οι πρωθυπουργοί.

Και κάτι ακόμη: Οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ δεν ξεγελούνται από τέτοιου είδους συμπεριφορές. Και είναι βέβαιοι ότι καμώματα σαν κι αυτά που εφαρμόζει η εν λόγω ομάδα μόνον «αριστερά» δεν είναι.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΝΤΑΓΙΑΣ

Οι άλλοι «Καππαδόκες» της ομάδας δεν έδρασαν το ίδιο «επιστημονικά» με τον Τσουκάτο· χρησιμοποίησαν πάντως τα πόστα τους για να υψάνουν τον δικό τους ιστό με τους πολιτικούς συντάκτες. Τα κατάφεραν καλά, αν κρίνουμε από το αποτέλεσμα.

Υπεύθυνος του Γραφείου Τύπου του πρωθυπουργού ο Γ. Πανταγιάς, άμα τη τοποθετήσει του, εξέπληξε τον δημοσιογραφικό χώρο με τη γνωστοποίηση της ιδιότητάς του: δημοσιογράφος. Και λέω «εξέπληξε» διότι οι δημοσιογράφοι γνωρίζομαστε μεταξύ μας. Αυτών δεν τον γνώριζε κανένας. Πού εργάστηκε και πότε, κανένας δεν ήξερε. Πες-πες, το πίστεψε κι ο ίδιος. Και άρχισε να συμπεριφέρεται δίκην... συναδέλφου στους δημοσιογράφους που έτειναν ευήκοον ους στα κελεύσματά του. Από κοντά και η αρθρογραφία, με την οποία μας έπεισε ότι δεν έχει αγαθές σχέσεις με τη δημοσιογραφία. Μοχλός στη δραστηριότητά του υπήρξε (και εξακολουθεί να είναι) ο ΟΠΕΚ (Όμιλος Προβληματισμού και Εκσυγχρονισμού) στον Πειραιά, που κάθε τόσο οργανώνει συνάξεις, στις οποίες –παρουσία ενίοτε και... εφοπλιστών– εκφωνούνται «λόγοι πολιτικού προβληματισμού», συνοδευόμενες (οι συνάξεις) από γερά φαγοπότια, αν πιστέψουμε τα διάφορα κουτσομπολιά που είδαν το φως της δημοσιότητας. Φυσικά, τις εκδηλώσεις κάλυπταν οι φίλα προσκείμενοι δημοσιογράφοι, οι οποίοι παρέθεταν στις εφημερίδες τους ανούσια κατεβατά για τα πεπραγμένα. Επειδή όμως ο διάβολος έχει πολλά ποδάρια, ο συνωστισμός δημοσιογράφων περί αυτόν κόστισε κάποτε στον Πανταγιά μια γερή κατσάδα εκ μέρους του πρωθυπουργού. Σε μια επίσκεψή του στην Κύπρο –όπου είχε οργανωθεί ομιλία του– κουβαλήθηκαν (εξ Αθηνών) τόσοι πολλοί δημοσιογράφοι και έγινε τόσοσ θόρυβος, ώστε ενοχλήθηκε ακόμη και αυτός ο κ. Σημίτης που απαίτησε να μην επαναληφθεί το φαινόμενο αυτό.

Σε ένα άρθρο του στην Ελευθεροτυπία (4.3.99) αναρωτιόταν μεταξύ άλλων πώς μπορούμε να φυλαχτούμε «απέναντι σε μικρές ομάδες προσώπων οι οποίες όμως κατέχουν επίκαιρες θέσεις σε ευαίσθητα συστήματα ασφαλείας».

Την ίδια απορία έχουμε κι εμείς.

Επεκτατισμός **αχαλίνωτος**

του Γεράσιμου Σκλαβούνου

Πριν από πέντε χρόνια, όταν οι διαμαρτυρίες και οι διαδηλώσεις για την εκχέρσευση και οικοδόμηση του Πάρκου Ελευθερίας είχαν κορυφωθεί, ο κ. Λαλιώτης απαντούσε και παρουσίαζε μελέτες και σχέδια του Οργανισμού Αθήνας, βάσει των οποίων θα ενοποιούνταν και θα αυξανόταν το πράσινο σε όλη την ευρύτερη περιοχή, ξεκινώντας από το Δημοτικό Νοσοκομείο, τα προσφυγικά, τα Κουντουριώτικα και το γήπεδο του Παναθηναϊκού (που θα κατεδαφιζόταν), μέχρι το άλσος Συγγρού και το άλσος Ρηγίλλης. Το πράσινο θα τετραπλασιαζόταν. Επομένως, τι ήταν 3.600 μ² που καταστρέφονταν στο Πάρκο Ελευθερίας και άλλα 12.000 μ² που θα φυτεύονταν πάνω στο μπετόν;

Από τότε έχουμε την ανέγερση πολυώροφου γκαράζ πίσω από το γήπεδο του Παναθηναϊκού· την εξαγγελία του υπουργού ΠΕΧΩΔΕ και του Αρχιεπισκόπου κ. Χριστόδουλου ότι η νέα Μητρόπολη (γιατί τάχα να χρειάζεται νέα;) θα ανεγερθεί στον υποσχεθέντα χώρο πρσίνου του γηπέδου· την εξαγγελία επίσης ότι το νέο(!) Συνοδικό Μέγαρο της Εκκλησίας της Ελλάδος θα ανεγερθεί μέσα στον κήπο της Μονής Πετράκη, δίπλα στο Πάρκο Ελευθερίας· την εξαγγελία της κατασκευής του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης και της επέκτασης της Εθνικής Πινακοθήκης στο άλσος Ριζάρη και στον ευρύτερο χώ-

ρο του· την πραγματοποιηθείσα επέκταση του Βυζαντινού Μουσείου στον ίδιο χώρο· τις συνεχείς επεκτάσεις των σταθμών του Μετρό με εισόδους-εξόδους εξαερισμούς και γκαράζ στον Ευαγγελισμό, το Πάρκο Ελευθερίας, την Πανόρμου... Τώρα τίθεται πάλι το αίτημα της αμερικανικής πρεσβείας να ιδιοποιηθεί τον χώρο 20 στρεμμάτων που βρίσκεται πίσω της, μέχρι την οδό Γέλωνος και να επεκτείνει τις εγκαταστάσεις της με γκαράζ, συνεργεία, κτίρια πεζοναυτών κ.ά. Ήδη κάνει χρήση αυτού του χώρου.

Είναι ένας χώρος όπου στη μελέτη του Οργανισμού Αθήνας, τα μισά περίπου από τα 20 στρ. χαρακτηρίζονται κοινό-

χρηστο πράσινο, και τα άλλα μισά μη επισκέψιμο πράσινο για λόγους ασφαλείας της πρεσβείας. Από κάτω προβλέπεται υπόγειο γκαράζ, τόσο για τις ανάγκες της πρεσβείας, όσο και για άλλους χρήστες, με βάση μια απόφαση του ΥΠΕΧΩΔΕ του 1988 (ΦΕΚ 348^Α).

Ο χώρος αυτός είναι ιδιοκτησία του Μετοχικού Ταμείου Πολιτικών Υπαλλήλων που το είχε μισθώσει στην πρεσβεία αναγκαστικά επί χούντας το 1967, με 70.000 δρχ. το χρόνο· ποσό πολύ μικρό, αλλά όχι μηδαμινό για την εποχή. Η πρεσβεία, παρά την έκδοση αποφάσεων του Αρείου Πάγου και άλλων δικαστηρίων μετά την παρέλευση εξαετίας από την αρχική σύμβαση, για εκκένωση του χώρου, αρνείται να φύγει και εξακολουθεί να πληρώνει τις 70.000 δρχ. το χρόνο! Οποιαδήποτε σχέση με αποικιοκρατικές καταστάσεις είναι οπωσδήποτε φανταστική. Ούτε έχει σχέση με την ισχύ των όπλων, με τα οποία πάνε να επιβάλουν την Νέα Τάξη στα Βαλκάνια και όλον τον κόσμο, η απαίτηση των Αμερικανών να επεκτείνουν το imperium τους μέσα στην καρδιά της Αθήνας!

Αλλά δεν είναι μόνον αλαζονικοί και ωμοί, είναι και διπρόσωποι και σπαγγοραμένοι. Περιφρονούν τα δόγματα της οικονομίας της αγοράς όταν αυτά τους αναγκάζουν να πληρώσουν υψηλό τίμημα. Αυτά τα δόγματα είναι μόνο για να τα επιβάλλουν στους άλλους, τους αδύνατους. Γι' αυτό προσπάθησαν να περάσουν από το Κεντρικό Συμβούλιο Χωροταξίας διάταξη για μικρή οικοδομησιμότητα του χώρου, ώστε να πέσει η αντικειμενική του αξία και να το πάρουν για ένα κομμάτι ψωμί. Αυτό τελικά δεν πέρασε, αλλά πέρασε το κύριο, η παραχώρηση του 70% του χώρου στην πρεσβεία.

Η τελική απόφαση ανήκει στο ΥΠΕΧΩΔΕ –και όλη την κυβέρνηση φυσικά– αφού πρώτα γνωμοδοτήσει το Δημοτικό Συμβούλιο Αθηναίων. Υπάρχουν άνθρωποι σε αυτά τα όργανα διατεθειμένοι να προστατεύσουν την εθνική αξιοπρέπεια, το περιβάλλον της Αθήνας και την προσωπική τους τιμή;

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

25 χρόνια από την τουρκική εισβολή

Φ

έτος συμπληρώνονται 25 χρόνια από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Η θλιβερή αυτή επέτειος μας φέρνει για άλλη μια φορά αντιμέτωπους με την ιστορία και μας δίνει την ευκαιρία να αποτιμήσουμε τις εθνικιστικές υπερβολές και ακρότητες που δήγησαν το 1974 στη μεγαλύτερη, μετά τη μικρασιατική καταστροφή, εθνική συμφορά.

Σήμερα η ενταξιακή πορεία της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί πλέον ένα καταλυτικό παράγοντα ο οποίος μπορεί να οδηγήσει και στην επίλυση του πολιτικού προβλήματος.

Η ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου και η ένταξή της στην Ε.Ε. ίσως να αποτελεί και τη μόνη εναλλακτική εθνική στρατηγική για τον Κυπριακό Ελληνισμό.

Η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. και η δημιουργία μιας διζωνικής δικαιοδικής ομοσπονδίας με ενιαία κυριαρχία και διεθνή προσωπικότητα, θα ενισχύσει τη συνεργασία μεταξύ των δύο Κοινοτήτων και θα προσφέρει την ασφάλεια και τις εγγυήσεις που επιθυμούν. Παράλληλα θα κατοχυρώσει τις ελευθερίες διακίνησης και εγκατάστασης καθώς και τα ανθρώπινα δικαιώματα για όλους τους πολίτες της νήσου. Η προοπτική ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. θα λειτουργήσει ως κίνητρο για ουσιαστική συνεργασία των δύο Κοινοτήτων και θα εξουδετερώσει τα σχέδια της τουρκικής πλευράς για διχοτόμηση της Κύπρου.

Επιπλέον η τοποθέτηση του Κυπριακού στο ευρωπαϊκό πλαίσιο ενισχύει και το έργο του ΟΗΕ, κάτι που επιβεβαιώνουν και τα πρόσφατα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών.

Η νέα γενιά (ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή),

που δεν έχει βιώσει τις δυσάρεστες εμπειρίες του παρελθόντος φαίνεται να αντιλαμβάνεται τα οφέλη από την επανένωση της Κύπρου και την προοπτική ένταξής της στην Ε.Ε.

Σήμερα θα πρέπει να ενισχυθούν άμεσα οι δικαιοδικές επαφές και: α) να γίνει κάθε προσπάθεια για τη λύση του πολιτικού προβλήματος με βάση τα Ψηφίσματα του ΟΗΕ, β) να ενθαρρυνθούν οι επαφές και η συνεργασία μεταξύ των δύο Κοινοτήτων και γ) να ξεκινήσει ένας διάλογος για τη μείωση της έντασης και των εξοπλισμών στην Κύπρο που θα οδηγήσει στην αποστρατικοποίηση του νησιού.

Επιπλέον θα πρέπει να αλλάξει νοοτροπία η Τουρκία στο Κυπριακό, κάτι που θα σημάνει την απαρχή μιας μεταβολής προσανατολισμού προς τα δυτικά πρότυπα και αρχές, και βέβαια να συμβάλλει η Άγκυρα στην εφαρμογή των Ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών καθώς και των Συμφωνιών Κορυφής Μακαρίου-Ντενκτάς (1977) και Κυπριανού-Ντενκτάς (1979).

Το Κυπριακό είναι ένα διεθνές πρόβλημα εισβολής και κατοχής εδαφών ενός ανεξάρτητου κράτους-μέλους του ΟΗΕ από ένα άλλο μέλος αυτού του διεθνούς οργανισμού και αναζητά σήμερα μια δίκαιη, λειτουργική και συνολική λύση. Αυτή θα πρέπει να βασίζεται στη δημιουργία ενός ενιαίου Κυπριακού Κράτους το οποίο θα περιλαμβάνει δύο πολιτικά ισότιμες κοινότητες (σύμφωνα με τον ορισμό του Γενικού Γραμματέα και του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ), στο πλαίσιο μιας διζωνικής και δικαιοδικής ομοσπονδίας όπως προβλέπει και το ψήφισμα 993/94 του Σ.Α. του ΟΗΕ.

**Σήμερα η
ενταξιακή πορεία
της Κύπρου στην
Ευρωπαϊκή
Ένωση αποτελεί
πλέον ένα
καταλυτικό
παράγοντα ο
οποίος μπορεί να
οδηγήσει και
στην επίλυση του
πολιτικού
προβλήματος.**

Ο λαός στους δρόμους

του Σ. Ζάρκο

Η μεταπολεμική περίοδος στη Σερβία είναι μια περίοδος αυξανόμενης ανησυχίας και συγκρούσεων. Η αρχική αγαλλίαση μετά τη λήξη των βομβαρδισμών ερμηνεύθηκε στο εξωτερικό ως αλαζονική θριαμβολογία. Οι θριαμβολογίες όμως προέρχονταν μόνον από σκληροπυρηνικούς οπαδούς του καθεστώτος που παρέλαυναν στα τηλεοπτικά κανάλια μιλώντας για «ένδοξη νίκη». Οι στρατιώτες που επέστρεψαν από το Κοσσυφοπέδιο αισθάνονταν υπερηφάνεια στην ιδέα ότι «αντισταθήκαμε περισσότερο απ' όσο θα αντιστεκόταν οποιαδήποτε άλλη μικρή χώρα κάτω απ' αυτές τις συνθήκες». Ωστόσο για τους περισσότερους Σέρβους πολίτες επρόκειτο απλά για ανακούφιση: το χειρότερο πέρασε· ας δούμε τώρα τι θα επακολουθήσει.

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό εξαρτάται από το πώς αντιλαμβάνονται, πώς ερμηνεύουν και πώς αντιδρούν στα όσα συνέβησαν και στα όσα θα συμβούν στο άμεσο μέλλον. Καταγράφονται δύο κυρίως στάσεις απέναντι στα γεγονότα.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑΣ

Η επίσημη Σερβία καλεί για συνέχεια: ανασυγκρότηση και ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης χώρας υπό την παρούσα ηγεσία της. Σύμφωνα με την ξενοφοβική της ρητορεία της περιόδου του πολέμου είναι λογικό να προωθεί μια ανοικοδόμηση που θα στηριχθεί στις εγχώριες δυνάμεις και πόρους. Ποιους πόρους όμως; Η παρουσία του προέδρου Μιλόσεβιτς στην πανηγυρική έναρξη της ανοικοδόμησης της γέφυρας του Δούναβη δεν ήταν τίποτε περισσότερο από ένα προπαγανδιστικό τέχνασμα: οι εργασίες είχαν ήδη σταματήσει αφού δεν υπήρχαν αρκετά υλικά για να ανοικοδομηθεί η γέφυρα. Ωστόσο οι πανηγυρισμοί συνεχίστηκαν καθώς ο πρόεδρος αγωνίζεται να δημιουργήσει κλίμα αισιοδοξίας. Από τις 24 Μαρτίου ο Μιλόσεβιτς έχει απονεμίσει πάνω από 4.200 παράσημα. Στις αρχές Ιουλίου ο γιος του, Μάρκο Μιλόσεβιτς, εγκαινίασε ένα λούνα-παρκ στην γενέτειρά του, το Ποζάρεβατς, προκειμένου να ενισχύσει την μεταπολεμική στρατηγική «άρτου και θεαμάτων».

Επομένως μια ανοικοδόμηση που θα στηρίζεται στις εγχώριες δυνάμεις και πόρους είναι επιλογή ενός ηρωικού και αφοσιωμένου λαού – δεν είναι μια αναπόφευκτη αναγκαιότητα. Είναι όμως ανήθικο να πα-

ρασιωπείται στο Βελιγράδι η δήλωση των Δυτικών ότι η Σερβία δεν θα συμπεριληφθεί στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που θα υποστηριχθούν οικονομικά, όσο διατηρεί την παρούσα ηγεσία της. Η επιστροφή στους κανονικούς ρυθμούς ζωής απαιτεί λοιπόν ένα ακόμη προπαγανδιστικό τέχνασμα: να υποβαθμιστεί το μέγεθος της καταστροφής. Ξαφνικά και ενώ είναι έντονοι οι φόβοι των απλών πολιτών για ένα δύσκολο χειμώνα μετά την καταστροφή των μονάδων παραγωγής ενέργειας και των διυλιστηρίων άρχισαν να κυκλοφορούν «φήμες» ότι τα νατοϊκά αεροπλάνα κατέστρεψαν στην πραγματικότητα μικρότερο μέρος της υποδομής της χώρας απ' όσο είχε αρχικά υπολογισθεί. Σύμφωνα όμως με τις αναλύσεις μιας ομάδας ανεξάρτητων οικονομολόγων, χωρίς διεθνή οικονομική βοήθεια η Σερβία στο τέλος του αιώνα θα βρίσκεται 40 χρόνια πίσω από το επίπεδο εκβιομηχάνισης που είχε το 1989. Εκτιμούν τη συνολική ζημία που προήλθε από τους βομβαρδισμούς σε 30 δισ. δολάρια. Οι αρχές όμως προσπαθούν να δημιουργήσουν αισιόδοξο κλίμα και να τονώσουν την αυτοπεποίθηση του κόσμου ανασύροντας τις μνήμες της περιόδου μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Απομονωμένη η Σερβία θα δυσκολευτεί πολύ να τα καταφέρει.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΑΣΥΝΕΧΕΙΑΣ

Από την άλλη μεριά, υπάρχει μια γενικότερη διάθεση για ριζοσπαστικές αλλαγές. Ζητείται η παραίτηση του Μιλόσεβιτς και η διεξαγωγή πρόωρων εκλογών. Το αίτημα αυτό προέρχεται από διάφορα τμήματα της διαιρεμένης και πληγωμένης σερβικής κοινωνίας: από διάφορες ταπεινωμένες και ξεχασμένες ομάδες που συμμετείχαν στην άμυνα και την υπεράσπιση της χώρας: στρατιωτικούς και στρατιώτες που πολέμησαν για μήνες χωρίς να πληρώνονται και επέστρεψαν στα σπίτια τους για να βρουν τις οικογένειές τους οικονομικά κατεστραμμένες. Οι άνθρωποι αυτοί τις δύο τελευταίες εβδομάδες πραγματοποίησαν διαδηλώσεις στις περισσότερες μεγάλες πόλεις της χώρας. Η αστυνομία δεν επενέβη ούτε μία φορά παρόλο που οι συγκεντρώσεις αυτές ήταν τυπικά παράνομες. Συχνά οι δημοτικοί άρχοντες έσπευδαν να τους ηρεμήσουν μοιράζοντας υποσχέσεις. Μια δεύτερη μερίδα δυσαρεστημένων πολιτών που διαδηλώνουν την δυσαρέσκειά τους, προέρχεται από τις οργανώσεις της αντιπολίτευσης. Πρόκειται για μια ετερόκλητη ομάδα πολιτών που υποστηρίζουν τον «Συνασπισμό για την Αλλαγή», που συσπειρώνει τους οπαδούς μικρών κομμάτων που απείχαν από τις τελευταίες εκλογές ή άλλοτε μεγάλα

ομμάτων της αντιπολίτευσης.

Σύμφωνα με μια δημοσκόπηση που πραγματοποιήθηκε στις αρχές Ιουνίου, εάν γίνονταν άμεσα εκλογές, το κόμμα του προέδρου Μιλόσεβιτς θα συγκέντρωνε το 22% των ψήφων έναντι του 29% που του έδιναν οι δημοσκοπήσεις του Μαρτίου. Το κόμμα της Μίρα Μάρκοβιτς θα συγκέντρωνε το 5% των ψήφων (δεν υπάρχουν στοιχεία για τη δημοτικότητα του κόμματος αυτού από τον παρελθόν αφού δεν συμμετείχε ποτέ νόμιμα σε εκλογές). Το κόμμα του Βουκ Ντράσκοβιτς θα έπαιρνε το 15% και εκείνο του Βόισλαβ Σέσελι το 10% των ψήφων, ενώ διάφορα μικρά κόμματα συγκεντρώνουν το 3-5%. Το 14% περίπου ήταν αναποφάσιμα, ενώ το ένα πέμπτο των ψηφοφόρων δήλωσαν ότι δεν θα ψήφισαν κανένα κόμμα.

Για μέλη του «Συνασπισμού» περιοδεύουν στην Σερβία οργανώνοντας συγκεντρώσεις. Η αρχή έγινε στο Τσάτσνακ με την παρουσία του δημάρχου της πόλης Βελιμίρ Μιτσίτς. Η δημοτικότητά του αυξήθηκε δραματικά μετά τη δώδεκα ημερών επεidenή αφιέρωση ανοικτά κατά του καθεστώτος. Οι πιο σημαντικοί ηγέτες του «Συνασπισμού» προέρχονται όμως από διαφορετικούς χώρους: ο Γκόραν Σβιλάνοβιτς, αρχηγός του «Συνασπισμού των Σέρβων Πολιτών», ο μόνος πολιτικός που επιστρατεύθηκε και πολέμησε, είναι παρόλα αυτά ένας από τους πιο γνωστούς επικριτές του καθεστώτος· ο Ζόραν Τζίντζιτς, αρχηγός του Δημοκρατικού Κόμματος, κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών κατέφυγε στο αμερικανικό και στηλιτεύθηκε ως προδότης από τα κρατικά μέσα ενημέρωσης ενώ ο Νουκ Ομπράντοβιτς, αρχηγός του «Σοσιαλιστικού Κόμματος», πρώην στρατιωτικός, θεωρήθηκε επίσης προδότης γιατί έφρασε ανοικτά την αντίθεσή του προς το καθεστώς τον καιρό του πολέμου.

Οι Συνασπισμοί έχουν προσχωρήσει σε αρκετές σημαίνουσες προσωπικότητες· οι κυριώτεροι όπως ο Μίλαν Πάνιτς και ο Ντράγκοβιτς Αβράμοβιτς και νεώτεροι όπως ο Μίλαν Πρότιτς. Οι κυβερνητικοί επικρίνουν και εναντιώνονται στον «Συνασπισμό». Στην Προκούπλιγιε, μια μικρή πόλη στην ανατολική Σερβία η τοπική οργάνωση του κόμματος του Μιλόσεβιτς προέβλεπε να οργανώσει συγκεντρώσεις στον χώρο και ταυτόχρονα με την συγκέντρωση του «Συνασπισμού» φέρνοντας αντιμέτωπους τους οπαδούς των δύο οργανώσεων και διακινδυνεύοντας σοβα-

Ο Μάρκο Μιλόσεβιτς με τη μητέρα του Μίρα Μάρκοβιτς, δροσίζονται πίνοντας κόκα-κόλα στα εγκαίνια του Λούνα-Πάρκ στο Ποζάρεβατς.

ρά επεισόδια. Οι ηγέτες του «Συνασπισμού» καταδίκασαν το γεγονός ως μια εσκεμμένη προσπάθεια να αιματοκυλισθεί η χώρα και ως ένδειξη ότι το καθεστώς προτίθεται να αντιμετωπίσει βίαια την αντιπολίτευση.

Μια τρίτη ομάδα αποτελούν οι ανεξάρτητοι πολίτες που συσπειρώνονται από μόνοι τους. Η μεγαλύτερή τους συγκέντρωση έγινε στο Λέσκοβατς, μια πόλη 70.000 κατοίκων: οι παρευρισκόμενοι υπολογίστηκαν σε 20.000. Η συγκέντρωση αυτή δεν ήταν προγραμματισμένη: όλα άρχισαν όταν ένας τεχνικός της τοπικής τηλεόρασης, ο Ιβάν Νικόλιτς, στο διάλειμμα ενός αγώνα μπάσκετ πρόβαλε μια βιντεοκασέτα καλώντας τον κόσμο να βγει στους δρόμους και να διαδηλώσει κατά του καθεστώτος. Μετά την καταδίκη του σε φυλάκιση 30 ημερών ο λαός κατέβηκε στους δρόμους ανταποκρινόμενος στο κάλεσμά του. Όλοι ξεπλάγησαν από τον αυθορμητισμό του κόσμου και το δυναμισμό της συγκέντρωσης. Είναι σημαντικό ότι αυτό συνέβη στο Λέσκοβατς, την μεγαλύτερη πόλη του Νότου, μιας περιοχής δηλαδή που κατά παράδοση υποστηρίζει τον Μιλόσεβιτς. Το Λέσκοβατς απέχει μόνον 10 χλμ. από τα σύνορα με το Κοσσυφοπέδιο και οι μνήμες των τελευταίων γεγονότων ήταν ακόμη πολύ ζωντανές.

Η ΜΕΣΗ ΟΔΟΣ

Όσο η διαφορά μεταξύ των δύο αυτών δρόμων γίνεται πιο εμφανής, τόσο πληθαί-

νουν οι οπαδοί της μέσης οδού. Τα «μεγάλα» κόμματα προσεταιρίζονται το καθεστώς και υποστηρίζουν ανοικτά τον Μιλόσεβιτς όταν υπάρχει ανάγκη. Ο Βουκ Ντράσκοβιτς αποστασιοποιήθηκε από τους διαδηλωτές και κάλεσε τους οπαδούς του να απέχουν από τις διαδηλώσεις -για τη συγκέντρωση του Τσάτσνακ μάλιστα είπε ότι επρόκειτο για «μια χούφτα διαδηλωτές»- στάση κατακριτέα για έναν πολιτικό που είχε και αυτός περιθωριοποιηθεί στο παρελθόν όταν εξέφραζε την αντίθεσή του προς το καθεστώς. Όταν το «Δημοκρατικό Κόμμα» του Ζόραν Τζίντζιτς ζητούσε την παραίτηση του Μιλόσεβιτς στο συμβούλιο της πόλης του Βελιγραδίου, η πρότασή του καταψηφίστηκε από το κόμμα του Ντράσκοβιτς. Η πρόταση αυτή υπερψηφίστηκε στα συμβούλια των πόλεων όπου το κόμμα του Μιλόσεβιτς έχει μικρή δύναμη π.χ. στο Νόβισαντ και το Πίροτ. Όμοια με τη στάση του Ντράσκοβιτς είναι και αυτή του Σέσελι: το κόμμα του διαφωνεί σε όλα με εκείνο του Ντράσκοβιτς· συμφωνεί όμως στο θέμα της στήριξης του Μιλόσεβιτς. Μικρά κόμματα που δεν συμμετέχουν στον «Συνασπισμό για την Αλλαγή», όπως το «Δημοκρατικό Κόμμα της Σερβίας» του Βόισλαβ Κοστουνίτσα, προσπαθούν να κρατήσουν μια στάση κριτική προς το καθεστώς και την πολιτική των Δυτικών στα Βαλκάνια. Πολλοί Σέρβοι θεωρούν την στάση αυτή προτιμότεα. Κατά την τελευταία δεκαετία η πολιτική των Δυτικών αποδείχθηκε συχνά αναποτελεσματική, λανθασμένη και μη δημο-

κρατική. Σύμφωνα με μια πρόσφατη δημοσκόπηση το 70% του πληθυσμού θεωρεί την παρούσα ηγεσία υπεύθυνη για τη σημερινή κατάσταση της χώρας (46% ολωσδιόλου υπεύθυνη, 24% κυρίως υπεύθυνη).

Τι όμως μπορεί να πράξει αυτό το 70% του σερβικού λαού εκτός από το να οργανώνει διαδηλώσεις και συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας; Ζητούν την παραίτηση του προέδρου και την διεξαγωγή πρόωγων εκλογών. Την ίδια στιγμή αποκαλύπτεται ένα απόρρητο έγγραφο της CIA που περιλαμβάνει σχέδιο ανατροπής του Μιλόσεβιτς. Η κρατική προπαγάνδα έσπευσε να χαρακτηρίζει τους διαφωνούντες ως προδότες και πράκτορες της CIA. Έτσι ο σερβικός λαός θα πρέπει να επιλέξει μεταξύ του να υποστηρίξει τον Μιλόσεβιτς για «πατριωτικούς λόγους» και του να τον αντιπολιτευθεί αδιαφορώντας για το ποιοι άλλοι επιθυμούν την απομάκρυνσή του από την εξουσία. Άλλωστε το αίτημα για πρόωρες εκλογές προβληματίζει μιας και πολιτικοί αξιωματούχοι του ΟΗΕ δηλώνουν ότι η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου δεν θα είναι έτοιμη για εκλογές πριν την παρέλευση μιας διετίας.

ΠΡΟΩΡΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Η Σερβία είναι η μόνη πρώην κομμουνιστική χώρα όπου δεν έχει ακόμη επέλθει ειρηνική αλλαγή ηγεσίας και δεν έχουν ακόμη γίνει ελεύθερες και δίκαιες εκλογές σύμφωνα με τις προδιαγραφές του ΟΑΣΕ. Παρόλα αυτά από το 1990 στη Σερβία έχουν γίνει 11 εκλογές με το καθεστώς να χάνει ολοένα τη νομιμότητά του.

Γιατί λοιπόν θα ήταν οι βουλευτικές εκλογές τόσο σημαντικές για τη Σερβία; Τη στιγμή αυτή πάνω από 30 βουλευτές του κοινοβουλίου εκπροσωπούν το Κοσσυφοπέδιο. Εκπροσωπούν δηλαδή τους 100-150.000 Σέρβους του Κοσσυφοπεδίου αφού οι Αλβανόφωνοι απείχαν απ' όλες τις ψηφοφορίες. Αυτό έδωσε 30 βουλευτές στον Μιλόσεβιτς που λόγω της κατάστασης στην περιοχή αυτή είχε τον έλεγχο των ψήφων των Σέρβων του Κοσσυφοπεδίου. Ακόμη και το 1997, οι προεδρικές εκλογές στη Σερβία ήταν μια παρωδία: ο Μίλαν Μιλουτίνοβιτς νίκησε στις προεδρικές εκλογές με μικρή διαφορά τον Βόισλαβ Σέσελι χάρη στους 250.000 ψήφους από το Κοσσυφοπέδιο. Αν όλοι οι 100-150.000 Σέρβοι του Κοσσυφοπεδίου ψήφιζαν τον Μιλουτίνοβιτς –πράγμα απίθανο αφού στην περιοχή υπάρχουν κάποιοι Σέρβοι που υποστηρίζουν τον Σέ-

σελι– θα ψήφιζαν ποτέ οι Αλβανοί τον υποψήφιο του Μιλόσεβιτς; – και μάλιστα σε μια εποχή όταν είχαν ήδη αρχίσει οι ένοπλες συγκρούσεις με τις δυνάμεις του UCK. Όπως παρατηρούσε κάποιος αναλυτής τις εκλογές στη Σερβία τις κέρδισαν αυτοί που καταμέτρησαν τις ψήφους.

Αν λοιπόν γίνουν τώρα εκλογές, όπως ζητά η αντιπολίτευση, τι θα συμβεί με τις ψήφους από το Κοσσυφοπέδιο; Ανήκει το Κοσσυφοπέδιο στη Σερβία, όπως δηλώνουν οι Νατοϊκοί, ο ΟΗΕ και η επίσημη σερβική προπαγάνδα; Έπειτα θα πρέπει να ψηφίσουν και οι Αλβανοί –πράγμα απίθανο και συγχρόνως αδύνατο– απίθανο εφόσον δεν δίνουν την παραμικρή ένδειξη ότι επιθυμούν να συμμετάσχουν στην πολιτική ζωή της Σερβίας και αδύνατο αφού πριν λίγες μέρες πολιτικοί αξιωματούχοι του ΟΗΕ δήλωναν ότι το Κοσσυφοπέδιο θα είναι έτοιμο για εκλογές το νωρίτερο μετά την παρέλευση μιας διετίας. Ο χρόνος αυτός απαιτείται για την προετοιμασία των καταλόγων των ψηφοφόρων. Ο αλβανόφωνος πληθυσμός μπουκόταρε την τελευταία απογραφή, την απογραφή του 1990, έτσι ώστε να υπάρχουν μεγάλες διαφορές στις εκτιμήσεις του αριθμού των πολιτών του Κοσσυφοπεδίου. Αξιωματούχοι στο Βελιγράδι ισχυρίζονται ότι στην περιοχή υπάρχουν πολλοί παράνομοι μετανάστες από την Αλβανία που δεν έχουν σερβική υπηκοότητα και ότι οι Αλβανόφωνοι διογκώνουν αριθμητικά την μειονότητά τους σε βάρος άλλων μειονοτήτων όπως οι Γύφτοι, οι Αιγύπτιοι κ.λπ. Έτσι σύμφωνα με τις σερβικές αρχές οι μόνιμοι Αλβανόφωνοι κάτοικοι της περιοχής ανέρχονται στις 800-900.000. Αντίθετα οι Αλβανόφωνοι ισχυρίζονται ότι ο αριθμός τους ανέρχεται σε 2.000.000 ενώ οι Σέρβοι είναι μόνο 100.000. Τους λοιπούς ούτε καν τους αναφέρουν. Χωρίς σίγουρα στοιχεία δεν μπορούν επομένως να υπάρξουν αποδεκτά εκλογικά αποτελέσματα. Μετά τα πρόσφατα γεγονότα η προετοιμασία των καταλόγων των ψηφοφόρων παρουσιάζει μεγάλες δυσκολίες.

Πρόωρες εκλογές στη Σερβία χωρίς το Κοσσυφοπέδιο θα απεδείκνυν εμπράκτως ότι η περιοχή αυτή έχει πια χαθεί. Όσο για το παρόν κοινοβούλιο, ποιον αντιπροσωπεύουν οι βουλευτές από το Κοσσυφοπέδιο; Κάποιοι ειδικοί υποστηρίζουν ότι και στη Σερβία θα χρειαστεί ένα εξάμηνο για να προετοιμασθούν δίκαιες και αδιάβλητες εκλογές – εάν τελικά το καθεστώς

συμφωνήσει να διεξάγει δίκαιες εκλογές. Συνεπώς ο ρυθμός των αλλαγών στη Σερβία δεν εξαρτάται μόνον από τη δύναμη της αντιπολίτευσης ή την θέληση του λαού.

Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ

Το λαϊκό αίτημα για παραίτηση του Μιλόσεβιτς δεν επαρκεί από νομική άποψη για την αποπομπή του. Ο Μιλόσεβιτς είναι πρόεδρος της Γιουγκοσλαβίας από το 1997 και σύμφωνα με το ομοσπονδιακό σύνταγμα δεν μπορεί να επανεκλεγεί στη θέση αυτή. Εκλέχτηκε από το ομοσπονδιακό κοινοβούλιο και για το λόγο αυτό οι παρόντες αλλά ελεγχόμενοι αντιπρόσωποι του Μαυροβουνίου στο κοινοβούλιο αυτό είναι απαραίτητοι για την παραμονή του στην εξουσία. Γι' αυτό και ο Μιλόσεβιτς κρατά τον Μομίρ Μπουλάτοβιτς στη θέση του ομοσπονδιακού πρωθυπουργού χωρίς τη συγκατάθεση του Μαυροβουνίου: όταν ο Μπουλάτοβιτς έχασε τις εκλογές στο Μαυροβούνιο από τον Μίλο Τσουγκάνοβιτς, έγινε ομοσπονδιακός πρωθυπουργός ως πειθήνιος υποστηρικτής του Μιλόσεβιτς – έτσι εκπροσωπεί μια χώρα που δεν τον αποδέχεται ως αντιπρόσωπό της. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος για τον οποίο το Μαυροβούνιο δεν αναγνωρίζει την ομοσπονδιακή κυβέρνηση που υποβιβάζεται έτσι σε απλό όργανο της επίσημης Σερβίας.

Επιπλέον, ένας αποδυναμωμένος ομοσπονδιακός πρωθυπουργός ισχυροποιεί τη θέση του ομοσπονδιακού προέδρου. Εφόσον όμως η εκλογή του εξαρτάται από το ομοσπονδιακό κοινοβούλιο, ο Μιλόσεβιτς είναι αναγκασμένος να καταφεύγει σε διάφορα τεχνάσματα για να διατηρήσει την πλειοψηφία και το τελευταίο του χαρτί είναι η σύμπραξη με τον Βουκ Ντράσκοβιτς. Ότι το ομοσπονδιακό κοινοβούλιο μπορεί να ανατρέψει τον πρόεδρό του, φάνηκε στην περίπτωση του Ντόμπριτσα Τσόσιτς. Προσπαθώντας να αποτρέψει ένα τέτοιο ενδεχόμενο ο Μιλόσεβιτς θέλησε να αναθεωρήσει το ομοσπονδιακό σύνταγμα τροποποιώντας τις διατάξεις τις σχετικές με την εκλογή του ομοσπονδιακού προέδρου, επιδιώκοντας τη δυνατότητα επανεκλογής του και την παράταση της θητείας του (δύο επταετής θητείες όπως στη Γαλλία). Ο δικηγόρος του, Ράτκο Μάρκοβιτς, ετοίμαζε περίπου σχετική πρόταση τα γεγονότα όμως στο Κοσσυφοπέδιο εμπόδισαν την ολοκλήρωση της διαδικασίας αυτής και ανέβλεαν την αναθεώρηση του ομοσπονδιακού συντάγματος.

Συγκρατημένη αισιοδοξία

του Σωτήρη Ντάλη

Η ώρα να οικοδομήσουμε μια γενναία ειρήνη που θα διασφαλίσει το μέλλον των λαών μας, των παιδιών μας, των γονιών μας», τόνιζε πριν λίγες μέρες ο νέος πρωθυπουργός του Ισραήλ Εχούντ Μπάρακ, απευθυνόμενος προς τους Άραβες ηγέτες, τους οποίους κάλεσε να επιδιώξουν μαζί του την «ειρήνη των γενναίων». Ο παλαιστίνιος ηγέτης Γιασέρ Αραφάτ ανταποκρίθηκε πρώτος στην έκκληση του Μπάρακ, δηλώνοντας έτοιμος να συνεργαστεί με το Ισραήλ για την ειρήνη.

Οι δύο ηγέτες συναντήθηκαν στις 11 Ιουλίου μεθοριακό φυλάκιο Ερέζ και φράσαν τη δέσμη τους ότι θα ξεπεράσουν τα εμποδία σκοντάμονται μπροστά στην επίτευξη ηγευτικής συμφωνίας στη Μέση Ανατολή. Ξίμαστε αποφασισμένοι να βρούμε έναν τρόπο για ξεπεράσουμε τα εμποδία και συντονίσουμε αλληλοκαταστροφή τις κινήσεις να προχωρήσουμε προς την ειρήνη», τόνισε ο ισραηλινός πρωθυ-

Ένα αντίτυπο της Βίβλου και ένα του Κορανίου δώρισε στον Γιασέρ Αραφάτ ο νέος ισραηλινός πρωθυπουργός, Εχούντ Μπαράκ, στην πρώτη συνάντησή τους.

Ηρθε η ώρα να θέσουμε τέλος στον κύβηλα και συγκρούσεων. Περιμένουμε η ισραηλινή κυβέρνηση θα κινηθεί στα και θα εκπληρώσει όλες της τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συμφωνία του Ουάι», δήλωσε από την πλευρά του ο Γιασέρ Αραφάτ. Η συμφωνία του Ουάι, η τελευταία από μια σειρά αραβισραηλινών συμφωνιών που ξεκίνησαν

το 1993, προβλέπει ότι το Ισραήλ θα παραδώσει περισσότερα εδάφη της Δυτικής Όχθης στους Παλαιστίνιους. Ο πρώην πρωθυπουργός του Ισραήλ Βενιαμίν Νετανιάχου, ωστόσο, είχε παγώσει τη συμφωνία, ισχυριζόμενος ότι οι Παλαιστίνιοι απέτυχαν να εκπληρώσουν τις υποσχέσεις τους για ασφάλεια στην περιοχή. Ο νέος ισραηλινός πρωθυπουργός δήλωσε ότι θα επανεξετάσει αποφάσεις που αφο-

τις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις το συντομότερο δυνατό», έσπευσε να δηλώσει ο εκπρόσωπος του συριακού υπουργείου Εξωτερικών. Ως γνωστόν οι συροϊσραηλινές συνομιλίες έχουν διακοπεί εδώ και τρία χρόνια. Η Δαμασκός ζητά για τη σύναψη ειρήνης με το Ισραήλ την πλήρη αποχώρηση των Ισραηλινών από τα Υψίπεδα του Γκολάν, τα οποία κατέλαβε το 1967.

ρούν τους εποικισμούς και είχαν ληφθεί από τον προκάτοχό του. Ο Εχούντ Μπάρακ κάλεσε τον Γιασέρ Αραφάτ να βρουν την τελευταία σταγόνα αποφασιστικότητας και υψηλού φρονήματος για να αλλάξει το τοπίο της περιοχής. Την επιθυμία του ισραηλινού πρωθυπουργού να σταματήσουν οι πόλεμοι και να επιτευχθεί μια συνολική ειρήνη στην περιοχή, φαίνεται να συμμερίζεται και η Συρία. «Η συριακή κυβέρνηση είναι έτοιμη να ανταποκριθεί σε κάθε βήμα με ένα ανάλογο και να επαναλάβει

Οικονομική Ανάπτυξη και Δημοκρατικοί Θεσμοί

του Αστέρη Χουλιάρα

Πριν από 30 χρόνια, ο νομπελίστας οικονομολόγος James Meade επισκέφθηκε το Μαυρίκιο και διατύπωσε μια πεσιμιστική πρόβλεψη για τις περιορισμένες δυνατότητες της μικρής αυτής χώρας να ξεφύγει από τη μαλθουσιανή παγίδα της μεγάλης αύξησης του πληθυσμού και της έλλειψης φυσικών πόρων.¹ Κι όμως, αποδείχθηκε ότι ο Meade έσφαλλε: το κατά κεφαλήν εισόδημα του Μαυρίκιου τετραπλασιάστηκε από το 1970, το ποσοστό ανεργίας έπεσε θεαματικά και παρέμεινε μέχρι πρόσφατα σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα, ενώ, παράλληλα, ένα κράτος πρόνοιας εξασφάλισε αρμονικές σχέσεις συμβίωσης ανάμεσα στις διάφορες εθνότητες της χώρας.

Το 1610 ολλανδοί ναυτικοί εγκατέστησαν ένα σταθμό προμηθειών σ' ένα ακατοίκητο νησί που βρισκόταν 400 μίλια ανατολικά της Μαδαγασκάρης. Οι Ολλανδοί ονόμασαν το νησί «Μαυρίκιο» προς τιμή του Maurits, πρίγκιπα της Orange και Κόμη του Nassau. Ο Μαυρίκιος (μαζί με το γειτονικό του νησί Rodrigues) αποτέλεσε αποικία της Γαλλίας και αργότερα της Βρετανίας και κατοικήθηκε από πληθυσμούς που μετέφεραν οι Ευρωπαίοι για να καλλιεργήσουν τις φυτείες ζαχαροκάλαμου. Οι περισσότεροι από τους κατοίκους του Μαυρίκιου προέρχονται από την Ασία (ινδουϊστές 52%, μουσουλμάνοι 16% και Κινέζοι 3%) ενώ οι αφρικανικής καταγωγής Κρεολοί αποτελούν μια σημαντική μειονότητα (27%). Όμως, παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού κατάγεται από την Ινδία, ο Μαυρίκιος συνέδεσε την τύχη του με την Αφρική: η χώρα έγινε μέλος του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας καθώς και της Αναπτυξιακής Κοινότητας της Νοτιότερης Αφρικής.

Ο «ΜΙΚΡΟΣ ΤΙΓΡΗΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ»

Όταν το μικρό νησιωτικό κράτος απέκτησε την ανεξαρτησία του το 1968 ήταν

απόλυτα εξαρτημένο από τις εξαγωγές ζαχαροκάλαμων, ενώ ο εθνικά ετερογενής πληθυσμός του υπέφερε από την υψηλή ανεργία και το χαμηλό εισόδημα. Κι όμως, μέσα σε λίγες δεκαετίες, όλα άλλαξαν: η οικονομία διαφοροποιήθηκε, η φτώχεια καταπολεμήθηκε και οι εισοδηματικές ανισότητες μειώθηκαν. Η χώρα χρησιμοποίησε την προτιμησιακή πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά που της προσέφερε το Πρωτόκολλο Ζάχαρης της Σύμβασης Λομέ για να αναπτύξει τον τουρισμό και τη βιομηχανία της. Ακολουθώντας έναν εξαγωγικό προσανατολισμό, οι κυβερνήσεις του Μαυρίκιου, εμπνευσμένες από την επιτυχία της Ταϊβάν, δημιούργησαν μια ελεύθερη βιομηχανική ζώνη χωρίς γεωγραφικούς περιορισμούς. Η ελεύθερη ζώνη προσέλκυσε πολλούς ξένους επενδυτές, κυρίως από το

Χονγκ Κονγκ και άλλες χώρες της ανατολικής Ασίας. Η τοπική βιομηχανία πλεονάζων ευνοήθηκε από την Πολυϊνική Συμφωνία (προτιμησιακή πρόσβαση για υφάσματα στις αγορές των ΗΠΑ και της Ευρώπης) και η παραγωγή υφασμάτων ξεπέρασε σε αξία την παραγωγή ζάχαρης. Τα αποτελέσματα δεν άργησαν να φανούν: για σχεδόν τέσσερις δεκαετίες ο ΑΕΠ του Μαυρίκιου αυξάνεται με ετήσιους ρυθμούς που υπερβαίνουν το 5%, ενώ η χώρα κατάφερε να χρηματοδοτήσει μια αξιολογη κοινωνική πολιτική (που περιλαμβάνει την παροχή δωρεάν εκπαίδευσης και υγειονομικής περίθαλψης).² Σήμερα, ο Μαυρίκιος χαρακτηρίζεται ως «μικρός τίγρης της Αφρικής», καθώς οι οικονομικές επιδόσεις του είναι εφάμιλλες μ' εκείνες των νέων βιομηχανικών κρατών της Ανατολικής Ασίας.

Ορισμένοι ερευνητές έχουν επισημάνει το ρόλο που έπαιξε η αποτελεσματική δημοσία διοίκηση για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.³ Σε αντίθεση με πολλές άλλες αναπτυσσόμενες χώρες, το κράτος στον Μαυρίκιο ακολούθησε πρακτικές προσλήψεων και προαγωγών ανάλογες με εκείνες των ανεπτυγμένων κρατών της Δύσης. Ακόμη, η χώρα, επιλέγοντας την εκπαίδευση μετά την πρόσληψη, επέτυχε ένα μεγάλο βαθμό αντιπροσωπευτικότητας των εθνικών ομάδων στη δημόσια

ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ

Βασικά Στοιχεία

Έκταση: 1.860 τ.χ.

Πληθυσμός (1998): 1.168.000

ΑΕΠ (1996): 3,5 δισ. δολάρια

ΑΕΠ κατά κεφαλή (1996): 3.150 δολάρια

Εξωτερικό Χρέος (ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1996): 10,2%

• Ο Αστέρης Χουλιάρας είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

οίκηση χωρίς, όμως, να διακινδυνεύσει την αποτελεσματικότητα του κρατικού μηχανισμού. Τέλος, η δημόσια διοίκηση της χώρας διατήρησε την αυτονομία της και παρέμεινε σχετικά ανεξάρτητη από πολιτικές επιρροές: τα στελέχη της δεν προέρχονται από τη λευκή «ολιγαρχία της ζάχαρης» αλλά από τις μεσαίες τάξεις των Ινδών και των Κρεολών.⁴

Εντούτοις, ένα κεντρικό στοιχείο του εντέλου στο οποίο βάσισαν την επιτυχία τους οι τίγρεις της ανατολικής Ασίας είναι η ύπαρξη ενός ισχυρού, γραφειοκρατικού και αυταρχικού κράτους, το οποίο μπορεί να καθοδηγήσει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, τουλάχιστον μέχρι να επιτευχθεί ένα σχετικά υψηλό επίπεδο εκβιομηχάνισης. Ένα σημαντικό πρόβλημα, που έχει απασχολήσει πολλούς πολιτικούς, είναι κατά πόσον η οικονομική ανάπτυξη τέτοιου τύπου είναι δυνατή χωρίς τον δεσποτισμό και την καταπίεση που χαρακτηρίζει τα κράτη της ανατολικής Ασίας. Ο Μαυρίκιος είναι ένα από τα καλύτερα κράτη του αναπτυσσόμενου κόσμου που έχουν επιτύχει επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης ανάλογα με τις νέες βιομηχανικές χώρες της Άπω Ανατολής αλλά, σε αντίθεση με τις τελευταίες, το καφερέ μεσα από δημοκρατικές διαδικασίες και δημοκρατικούς θεσμούς.⁵

Όταν ο Μαυρίκιος απέκτησε την ανεξαρτησία του, αντιμετώπιζε μια στάσιμη οικονομία, ενώ ο πληθυσμός του ήταν διχρεμένος σε επίπεδο εθνότητας, θρησκείας και κάστας. Όλα αυτά τα στοιχεία συνέθεταν ένα σκηνικό που φαινόταν να υποτελεί μια «καλά δοκιμασμένη συνταγή για κοινωνική και οικονομική καταστροφή». Παρ' όλες, όμως, τις περί του τιθέτου προβλέψεις, η δημοκρατία στον Μαυρίκιο επιβίωσε και ενδυναμώθηκε. Έπειτα από πολιτική κρίση, που οδήγησε στην αναβολή των εκλογών του 1972, από το 1976 έχουν πραγματοποιηθεί έξι εκλογικές αναμετρήσεις σ' ένα ευτερο πλαίσιο ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι και της έκφρασης. Μάλιστα, οι εκλογές του 1982 και του 1995 οδήγησαν σε ειρηνικές εναλλαγές κομμάτων στην εξουσία.⁷ Σε γενικές γραμμές και ασχέτως κομματικών αντιπαραθέσεων, η ιδεολογία της πολιτικής ελίτ του Μαυρίκιου αντιστοιχεί στις τρεις δεκαετίες που μεσολάβησαν από την ανεξαρτησία ένας μετριοπαθής (φαβιανού τύπου) σοσιαλισμός που

οδήγησε σε σχετικά υψηλές κοινωνικές δαπάνες και στη μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η οικονομία του Μαυρίκιου είναι το υψηλό εργατικό κόστος. Η βιομηχανία πλεκτών της χώρας οικοδομήθηκε πάνω στο φθηνό εργατικό δυναμικό. Εντούτοις, η χαμηλή ανεργία πίεσε ανοδικά τους μισθούς. Έτσι, σήμερα, το άμεσο εργατικό κόστος στη βιομηχανία είναι 30% υψηλότερο από τη νοτιοανατολική Ασία και 50% μεγαλύτερο από τη νοτιότερη Αφρική.⁸ Καθώς πολλές εταιρείες που είχαν επενδύσει στον Μαυρίκιο προτιμούν να επεκτείνουν τις παραγωγικές δραστηριότητες τους σε άλλες χώρες της περιοχής, η ανεργία στη χώρα αυξάνεται. Μέσα στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '90, η βιομηχανία υφασμάτων και ετοιμών ενδυμάτων έχασε πάνω από 11.000 θέσεις εργασίας και πλέον η ανεργία ξεπερνά το 6% του ενεργού πληθυσμού. Έτσι, η μεγάλη πρόκληση για τη μικρή χώρα του Ινδικού Ωκεανού είναι η διαφοροποίηση της οικονομίας της και η στροφή σε βιομηχανίες υψηλότερης τεχνολογίας καθώς και στην παροχή χρηματο-οικονομικών υπηρεσιών. Παράλληλα, καθώς το οικονομικό θαύμα της χώρας βασίσθηκε σε μεγάλο βαθμό σε προνομιακές εμπορικές συμφωνίες στα υφάσματα και τη ζάχαρη, οι οποίες σήμερα βρίσκονται υπό επανεξέταση (ειδικά η Σύμβαση Λομέ), η χώρα είναι αναγκασμένη να αναζητήσει νέες διεθνείς αγορές.⁹

Η οικονομική αβεβαιότητα δεν είναι το μοναδικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο Μαυρίκιος. Τον Φεβρουάριο του 1999 όταν ο **Joseph Topize**, ένας δημοφιλής ρασταφαριανός τραγουδιστής, πέθανε υπό κράτηση κατηγορούμενος για χρήση μαριχουάνας, βίαιες ταραχές ξέσπασαν στην πρωτεύουσα, το Port Louis. Διαδηλωτές έστησαν μπλόκα στους δρόμους, λεηλάτησαν μαγαζιά και έκαψαν δημόσια κτίρια και αυτοκίνητα. Πολλοί υποστηρίζουν ότι τα πραγματικά αίτια της πρωτόγνωρης για τον ανεξάρτητο Μαυρίκιο βίας¹⁰ είναι βαθύτερα: οι Κρεολοί αντιδρούν στην πολιτική κυριαρχία των ινδικής καταγωγής και στην οικονομική κυριαρχία των γαλλικής καταγωγής κατοίκων του Μαυρίκιου.¹¹

Παρά, όμως, τις σημαντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει, ο Μαυρίκιος είναι μια χώρα που έχει επιδείξει αξιοσημείωτη ικανότητα προσαρμογής στις πλέον αντίξοες συνθήκες. Έτσι, οποιαδήποτε απαισιόδοξη πρόβλεψη θα διακινδυνεύει, όπως συνέβη μ' εκείνη του νομπελίστα Meade, να αποδειχθεί τελείως λανθασμένη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Deborah Bräutigam, «Institutions, Economic Reform, and Democratic Consolidation in Mauritius», *Comparative Politics*, Vol. 30 (1), October 1997, p. 231
2. «Mauritius: A Changing Economy», *The ACP-EU Courier*, No 170, July-August 1998, pp. 18-21
3. Barbara Wake Carroll and Terrance Carroll, «State and Ethnicity in Botswana and Mauritius», *The Journal of Development Studies*, Vol. 33 (4), April 1997, pp. 471-478
4. Thomas Meisenhelder, «The Developmental State in Mauritius», *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 35 (2), 1997, p. 295
5. *Ibid.*, pp. 464-486
6. Richard C. Kearney, «Mauritius and the NIC Model Redux: or How Many Cases Make a Model?», *Journal of Developing Areas*, Vol. 24, p. 201
7. D. Bräutigam, *op. cit.*, pp. 48-52
8. «A half-African success story», *The Economist*, December 14, 1996, p. 47
9. «Mauritius: Miracle in trouble», *The Economist*, February 28, 1998, p. 47
10. Βίαιες εθνотικές ταραχές είχαν εκδηλωθεί για τελευταία φορά το 1968.
11. «Reggae rage in Mauritius», *The Economist*, February 27, 1999, p. 45; D. Bräutigam, *op. cit.*, p. 229, 231.

Η μεσολάβηση της διεθνούς κοινότητας

του Γιώργου Η. Σπανού

Η ορθή αποτίμηση του μεσολαβητικού ρόλου της διεθνούς κοινωνίας σε μια πολεμική σύγκρουση προϋποθέτει τον σαφή καθορισμό των στόχων της συγκεκριμένης μεσολάβησης. Ο βαθμός, δηλαδή, στον οποίο οι μεσολαβητικές προσπάθειες θεωρούνται επιτυχείς εξαρτάται άμεσα από τους στόχους των προσπαθειών αυτών και τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται για την επίτευξή τους. Εκτός από την πλήρη αδιαφορία, η διεθνής κοινότητα είχε την πολυτέλεια δύο κυρίως εναλλακτικών επιλογών, όταν βρέθηκε αντιμέτωπη με τους πολέμους της διάλυσης της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας: να επέμβει με κάθε μέσο –ακόμη και με την απειλή ή τη χρήση βίας–, ώστε να επέλθει συμβιβασμός των διαφορών μεταξύ των εμπολέμων μερών· εναλλακτικά, η διεθνής κοινότητα θα μπορούσε να κινηθεί στο πλαίσιο μηχανισμών ειρηνικής επίλυσης διαφορών, μέχρις ότου βρεθούν τα σημεία σύγκλισης που θα οδηγούσαν αβίαστα σε μια περισσότερο μόνιμη και ανθεκτική ειρήνη. Στο χειρισμό και των δύο πολέμων που εξετάζονται εδώ, ο διεθνής παράγων φαίνεται ότι ενεπλάκη με στόχο τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για την εξασφάλιση μιας μόνιμης ειρήνης, αλλά κατέληξε να επιβάλει έναν συμβιβασμό που απλώς έθεσε τέλος στην αιματοχυσία, έργο βέβαια καθόλου ευκαταφρόνητο, το οποίο όμως αποδεικνύει την αποτυχία της διεθνούς μεσολάβησης τόσο στον Βοσνιακό πόλεμο της περιόδου 1992-95 όσο και στην πιο πρόσφατη σύγκρουση του Κοσσυφοπεδίου (1998-99).

Σ ' ένα πρώτο επίπεδο, η μεσολάβηση της διεθνούς κοινότητας στον Βοσνιακό πόλεμο ήταν πολύ διαφορετική από την εμπλοκή της στο Κοσσυφοπέδιο, τόσο σε επίπεδο περιεχομένου της μεσολαβητικής προσπάθειας, όσο και σε επίπεδο αποτελέσματος. Στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η δράση των κρατών, διεθνών οργανισμών και των άλλων δρώντων που ανέλαβαν την εξεύρεση μιας λύσης αποδεκτής και από τις τρεις

πλευρές (Σέρβους, Κροάτες και Μουσουλμάνους) ήταν ιδιαίτερος επιφυλακτική, παγιδευμένη σε μια πληθώρα αντιφατικών διλημάτων· μόνο έπειτα από 3,5 ολόκληρα χρόνια συλλογικής διπλωματικής δραστηριότητας κατέστη δυνατός ο τερματισμός του πολέμου με την υπογραφή των συμφωνιών του Dayton στο Παρίσι, στις 14 Δεκεμβρίου 1995. Στο Κοσσυφοπέδιο, αντίθετα, οι ίδιοι φορείς ξεπέρασαν με πρωτοφανή αποφασιστικότητα τα

επιμέρους προβλήματα –ενότητα της Συμμαχίας, στρατιωτικές παράμετροι, πολιτικό κόστος, αδιαλλαξία των εμπολέμων– και μέσα σε μερικούς μήνες η διεθνής διπλωματία ήταν σε θέση να παρουσιάσει έναν διακανονισμό που προέβλεπε την αποχώρηση των γιουγκοσλαβικών στρατευμάτων από το θέατρο του πολέμου.

Στην περίπτωση της Βοσνίας, η εμπλοκή της διεθνούς κοινότητας πλησίαζε περισσότερο την κλασική έννοια της μεσολάβησης, τόσο σε επίπεδο αντίληψης όσο και σε επίπεδο διαδικασίας. Κατά τον **Jacob Bercovitch**, στη διεθνή μεσολάβηση, το τρίτο μέρος εμπλέκεται σε μια σύγκρουση μεταβάλλοντας μια δυαδική συγκρουσιακή σχέση σε τριαδική. Το τρίτο μέρος βοηθάει τα αντίπαλα μέρη να αλλάξουν αμοιβαία τη συμπεριφορά τους και να βρουν λύση στις διαφορές τους χωρίς προσφυγή στη βία ή επίκληση του νόμου.¹ Η στρατηγική τόσο της Ευρώπης όσο και των ΗΠΑ στον Βοσνιακό πόλεμο κινήθηκε γύρω από τον άξονα της πάσης θυσία αποφυγής στρατιωτικής επιβολής της ειρήνης. Τουλάχιστον τα πρώτα δύο χρόνια του πολέμου, έγινε σχεδόν αποκλειστική χρήση των διπλωματικών διαύλων μεσολάβησης: η Διεθνής Συνδιάσκεψη για τη Γιουγκοσλαβία υπό τους **Cyrus Vance** και **David Owen** αλλά και η διάδοχός της Ομάδα Επαφής, των πέντε πολιτικά σημαντικότερων για τα ευρωπαϊκά πράγματα χωρών (ΗΠΑ, Ρωσία, Βρετανία, Γαλλία και Γερμανία) παρείχαν ένα τυπικά αμερόληπτο –αν και όχι ουδέτερο– βήμα διαβουλεύσεων και μια σειρά από ειρηνευτικές προτάσεις. Η στρατιωτική παρουσία των κυανοκράνων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (UNPROFOR) είχε ως αποστολή τη διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας. Ακόμη κι όταν τους τελευταίους μήνες του πολέμου –άνοιξη του 1995 συγκροτήθηκε η Δύναμη Ταχείας Δράσης από βρετανούς, γάλλους και ολλανδούς στρατιώτες, αυτή περισσότερο απέβλεπε στην προστασία των ιδίων

των κυανόκρανων παρά αποτελούσε ένδειξη πρόθεσης στρατιωτικής επιβολής της ειρήνης. Στο Κοσσυφοπέδιο, αντίθετα, το ενδεχόμενο προσφυγής είτε σε αεροπορικές επιδρομές είτε και σε χειρσαία επέμβαση, κατέστη εξ αρχής σαφές (π.χ. οι κατηγορηματικές δηλώσεις της αμερικανίδας υπουργού Εξωτερικών καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στο Rambouillet).

Επιπλέον, στη Βοσνία τα ειρηνευτικά σχέδια που επεξεργάζονταν τα εκάστοτε επιτελεία των διπλωματικών αποστολών της Ένωσης, της ομάδας Επαφής ή των ειδικών απεσταλμένων αποτελούσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεων

μεταξύ Σέρβων Κροατών και Μουσουλμάνων, αντικατοπτρίζοντας σε μεγάλο βαθμό τις επιδιώξεις τους: στη χειρότερη περίπτωση, ήταν συνάρτηση της ισορροπίας των δυνάμεων, όπως διαμορφωνόταν κάθε φορά ανάμεσά τους. Αντίθετα, στην περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου, οι λύσεις του διεθνούς παράγοντα είχαν περισσότερο το χαρακτήρα του τελεσιγράφου χωρίς πολλά περιθώρια επιλογής εκατέρωθεν. (Η μέθοδος διαπραγματεύσεων που ακολουθήθηκε στο Rambouillet απαγόρευε χαρακτηριστικά τη φυσική επαφή ανάμεσα στους αντιπροσώπους των εμπόλεμων και ανέθετε σχεδόν «αστυνομικό» συντονιστικό ρόλο στη μεσολαβητική ομάδα που μεταφερόταν από τους μεν στους δε).²

Η μεροληπτική στάση είναι ένα άλλο σημαντικό κριτήριο αξιολόγησης της μεσολάβησης. Η διεθνής κοινή γνώμη αλλά και οι πολιτικές ηγεσίες αντιμετώπισαν τον πόλεμο της Βοσνίας ως μια σύγκρουση, που οφειλόταν στις εθνικιστικές και θρησκευτικές έριδες, οι οποίες χαρακτηρίζουν ιστορικά τις σχέσεις ανάμεσα στα κράτη και τις εθνότητες της ΝΑ Ευρώπης. Ως εκ τούτου, η διεθνής κοινότητα είχε κάθε συμφέρον να τηρήσει πολιτική ίσων αποστάσεων. Από ένα σημείο του πολέμου και μετά η σερβική πλευρά συγκέντρωσε βέβαια το μένος της Δύσης, αλλά και τότε αυτό οφειλόταν περισσότερο στο γεγονός ότι ήταν ισχυρότερη – και εύλογα, όσο η σύγκρουση κλιμακωνόταν σε ένταση και διάρκεια, τόσο περισσότερο θεωρούνταν υπεύθυνη γι' αυτό. Είναι ενδεικτική η επι-

Χόλμπρουκ και Μιλόσεβιτς σε ρόλους συνεργατών και όχι αντιπάλων

μονή, παρά τις πολιτικές και νομικές πιέσεις, να μην αρθεί το στρατιωτικό εμπάργκο κατά της Γιουγκοσλαβίας υπέρ της μουσουλμανικής πλευράς σε αντιστάθμισμα για τη σερβική στρατιωτική υπεροχή.³ Από την άλλη πλευρά, είναι εντυπωσιακή η «δαιμονοποίηση» της σερβικής πλευράς στην πρόσφατη σύγκρουση. Αν και οι κατηγορίες απευθύνονταν κυρίως στον περιορισμένο κύκλο της σερβικής ηγεσίας, ωστόσο το σερβικό έθνος θεωρήθηκε επίσης υπαίτιο, αν μη τι άλλο γιατί ανέχθηκε –και σ' ένα βαθμό υπέθαλψε– την πολιτική της εθνικής εκκαθάρισης ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος (βλέπε αναφορές στη γενοκτονία των Εβραίων). Σχεδόν σύσσωμη λοιπόν η διεθνής κοινότητα ταυτίστηκε με την αλβανόφωνη μειονότητα, σε επίπεδο κοινής γνώμης αλλά και σε επίπεδο στρατιωτικής και οικονομικής αρωγής (μέσω εξοπλισμού και εκπαίδευσης του Απελευθερωτικού Στρατού, στρατιωτικής συνεργασίας σε επιχειρησιακό επίπεδο), σε σημείο που τελικά τροποποιήθηκαν οι συντεταγμένες της σύγκρουσης: οι εμπόλεμοι δεν ήταν πια η αλβανική μειονότητα, που ζητούσε απόσχιση από το πολιτικό κέντρο του Βελιγραδίου ως απάντηση στην κατασταλτική πολιτική του, αλλά το Βελιγράδι εναντίον της διεθνούς κοινότητας, με τους Αλβανόφωνους απλούς παρατηρητές.

Μια καθοριστική προϋπόθεση αποτελεσματικής μεσολάβησης είναι η ύπαρξη ικανής επιρροής (leverage), που θα διευκολύνει την αποδοχή από τους εμπόλεμους των προτάσεων του μεσολαβητή. Στη

Βοσνία, η σοβαρότατη έλλειψη συντονισμού –παράλληλες πρωτοβουλίες ή και διαφωνίες ανάμεσα στους φορείς της ίδιας πρωτοβουλίας– είχε ως αποτέλεσμα οι αντίπαλοι όχι μόνο να αδιαφορούν συστηματικά για τις αποφάσεις και τα ψηφίσματα της διεθνούς κοινότητας αλλά επιπλέον να τις χρησιμοποιούν για τη νομιμοποίηση των θέσεών τους.⁴ Είναι χαρακτηριστικό ότι η κυριότερη αιτία της μη υιοθέτησης του, κατά γενική αποδοχή, αριότερου ευρωπαϊκού ειρηνευτικού σχεδίου (του σχεδίου Vance-Owen), την άνοιξη 1993, ήταν η υπονομευτική στάση των ΗΠΑ. Στο Κοσσυφοπέδιο, αντίθετα, οι διαφωνίες στους κόλπους της δυτικής συμ-

μαχίας δεν κατόρθωσαν να προκαλέσουν ρωγμές στο ενωμένο μέτωπο σχετικά με τη συνέχιση των αεροπορικών επιθέσεων μέχρις ότου καμφθεί η αδιαλλαξία της Γιουγκοσλαβίας.

Τέλος, η διαφορά ανάμεσα στις δύο μεσολαβητικές απόπειρες δεν ήταν πουθενά τόσο καταφανής όσο στο ζήτημα του διεθνούς δικαίου και θεσμών. Πιο συγκεκριμένα, στον βοσνιακό πόλεμο, η παρέμβαση είχε μια στοιχειώδη νομιμοποιητική βάση και οι αρμόδιοι διεθνείς οργανισμοί (Ε.Ε., ΟΗΕ) έδωσαν το «παρών» τους. Στο Κεφάλαιο VI του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, όπως συμπληρώθηκε από τα An Agenda for Peace και Supplement to an Agenda for Peace, προβλέπεται διεθνής μεσολάβηση έπειτα από σχετική απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας.⁵ Πράγματι, η διεθνώς αναγνωρισμένη κυρίαρχη κυβέρνηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ζήτησε την παρέμβαση του διεθνούς παράγοντα στη διαμάχη της με τους Σέρβους και Κροάτες της Βοσνίας.⁶ Αντίθετα, στο Κοσσυφοπέδιο, όταν τμήμα ενός κυρίαρχου κράτους θέλησε να αποσχισθεί, η διεθνής κοινότητα έσπευσε να το συνδράμει, παραβιάζοντας την κρατική κυριαρχία της χώρας αυτής. Οι διεθνείς θεσμοί απενεργοποιήθηκαν επιμελώς ή, στην καλύτερη περίπτωση, χρησιμοποιήθηκαν επιλεκτικά. Οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ ή ο ΟΑΣΕ περιορίστηκαν σε δευτερεύοντα ρόλο: το ψήφισμα 1244/99 του Συμβουλίου Ασφαλείας για την Ανάπτυξη Πολιτικής Παρουσίας και Διεθνούς Παρουσίας Ασφάλειας στο Κοσσυφοπέδιο

απλώς επικύρωσε τις σχετικές αποφάσεις του ΝΑΤΟ και της ομάδας των «8».)

Παρά τις αποκλίσεις, υπάρχουν ωστόσο πολλά κοινά σημεία, πρωτίστως όσον αφορά στο σκεπτικό (rationale) της διεθνούς εμπλοκής στις δύο συγκρούσεις, και δευτερευόντως στην τακτική που ακολουθήθηκε. Είναι, μάλιστα, οι ομοιότητες τόσο ουσιαστικές, ώστε δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι πρόκειται για δυο διαφορετικές παραλλαγές της ίδιας μεσολαβητικής αντίληψης και εφαρμογής.

Κατ' αρχάς, η «συγγένεια» ανάμεσα στις δύο διπλωματικές απόπειρες εξασφαλιζόταν τρόπον τινά από τη συνέχεια ανάμεσα στις δυο αντίστοιχες συγκρούσεις. Για τη διεθνή κοινότητα, δεν επρόκειτο μόνο για δύο επεισόδια του Γιουγκοσλαβικού πολέμου. Η τελευταία και βιαιότερη φάση του κοσοβαρικού ζητήματος οφείλει την ύπαρξή της στον τρόπο τερματισμού του Βοσνιακού πολέμου, και συγκεκριμένα στο διακανονισμό του Dayton: η επίσημη εμφάνιση του Απελευθερωτικού Στρατού έλαβε χώρα τους πρώτους μήνες του 1996, στον απόηχο των παραπάνω συμφωνιών, οι οποίες, αγνοώντας εντελώς τους Αλβανόφωνους του Κοσσυφοπέδιου, έθεταν ουσιαστικά τέλος στην ειρηνική πολιτική της παθητικής αντίστασης του **Ibrahim Rugova**, αφού δεν είχε κατορθώσει να συγκινήσει τη διεθνή κοινότητα προς τη σωστή κατεύθυνση της διεθνούς αποδοχής του αποσχιστικού αιτήματος.

Το σπουδαιότερο επιχείρημα υπέρ της εμπλοκής της διεθνούς κοινότητας και στις δύο περιπτώσεις ήταν η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που έχει αναβαθμιστεί σε σύγχρονο πρότυπο (paradigm) στις διεθνείς σχέσεις του τέλους του εικοστού αιώνα, με τον ίδιο τρόπο που η ιδεολογία αποτελούσε το πρότυπο για το μεγαλύτερο μέρος του αιώνα. Η ανθρωπιστική διάσταση της διεθνούς παρέμβασης απαιτούσε πέρα από το απαραβίαστο των συνόρων και τη διατήρηση κρατικών οντοτήτων με μια πολυεθνική σύσταση πληθυσμού, ώστε να εξασφαλιστεί η επιστροφή των προσφύγων στις εστίες τους. Είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν η ομοσπονδιακή μορφή της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, όπως προβλέπεται στις συμφωνίες του Dayton, με δύο συστατικές οντότητες σχεδόν αμιγείς εθνικά, παρά τη διατήρηση του ενιαίου της χώρας, συνιστά επίτευξη των παραπάνω στόχων της διεθνούς μεσολάβησης

με τον ίδιο τρόπο που ένα αμιγώς αλβανικό Κοσσυφοπέδιο, έστω στο πλαίσιο μιας εδαφικά ακέραιης και κυρίαρχης Γιουγκοσλαβίας, θα δυσκολευτεί να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για μια ειρηνική συνύπαρξη των διαφόρων εθνοτήτων στη συγκεκριμένη κρατική οντότητα αλλά και στην περιοχή ευρύτερα.

Τόσο η επιφυλακτική παρέμβαση στη Βοσνία όσο και η περισσότερη δυναμική διεθνής παρουσία στο Κοσσυφοπέδιο έκρυβαν τη σοβαρή άγνοια εκ μέρους των μεσολαβητών όχι τόσο των επιμέρους ζητημάτων –άλλωστε θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η γνώση και υπερβολική ενασχόληση με τις συγκεκριμένες διαφορές και θέσεις των αντιμαχόμενων πλευρών θα έφερνε μοιραία τους μεσολαβητές στη δυσάρεστη θέση να τοποθετηθούν στη συγκεκριμένη σύγκρουση παρακωλύοντας έτσι το μεσολαβητικό τους έργο– όσο θεμελιωδών παραμέτρων των συγκεκριμένων συγκρούσεων. Και στη μεν Βοσνία η συζήτηση εξακολουθούσε, στους κόλπους της διεθνούς κοινότητας, ενώ ο πόλεμος βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη, αν επρόκειτο για εμφύλιο πόλεμο, διακρατικό πόλεμο ή «νοθογενή» σύγκρουση (hybrid war). Στο Κοσσυφοπέδιο, υποτιμήθηκαν, αντίστοιχα, οι «υποκειμενικοί» πολιτισμικοί παράγοντες των συγκρούσεων. Ως εκ τούτου, οι μεσολαβητές αδυνατούσαν συχνά να προτείνουν λύσεις που θα συνέβαλλαν στην αποκλιμάκωση της έντασης ή θα δημιουργούσαν κλίμα προς την αντίθετη κατεύθυνση.

Τέλος, η απόλυτη ταύτιση των μεσολαβητών με τη μια ή την άλλη πλευρά σε συνδυασμό με τις συχνές διαφωνίες που προέκυπταν στους κόλπους τους έδωσαν το ίδιο ξεκάθαρα και στα δύο παραδείγματα την εικόνα ότι η μεσολάβηση ήταν το πρόσχημα πίσω από το οποίο κράτη ή ομάδες κρατών προωθούσαν τα ατομικά τους συμφέροντα, που δεν συνέπιπταν αναγκαστικά με την εξ ορισμού αποστολή κάθε μεσολάβησης, την απόπειρα επίλυσης των διαφορών που ευθύνονται για τη συγκρουσιακή σχέση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες πλευρές. Στη Βοσνία, η στάση της διεθνούς κοινότητας ήταν κατά βάθος ένας συμβιβασμός ανάμεσα στην επιθυμία της να αποδείξει την αξιοπιστία των διεθνών θεσμών και αξιών που είχε η ίδια δημιουργήσει και στην απροθυμία της να παρέμβει σε μια «εξωτική» πολεμική αντιπαράθεση,

οι αρνητικές συνέπειες της οποίας αφορούσαν πάνω απ' όλα τις τύχες μιας περιοχής που είχε χάσει τη στρατηγική της σημασία. Στο Κοσσυφοπέδιο, η ίδια διεθνής κοινότητα είχε κάθε συμφέρον να δράσει κατασταλτικά για να σταματήσει μια σύγκρουση που θα μπορούσε να εξαπλωθεί στη γύρω περιοχή και να εξελιχθεί σε μια βαλκανική σύρραξη με σημαντικό πανευρωπαϊκό οικονομικό-κοινωνικό αντίκτυπο, και επιπλέον για να επουλώσει τα τραύματα που είχε επιφέρει το «προηγούμενο της Βοσνίας» στο προφίλ της αξιοπιστίας της.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Jacob Bercovitch & Allison Houston, «The Study of International Mediation: Theoretical Issues and Empirical Evidence», Jacob Bercovitch (ed.) *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation*, London: Lynne Rienner Publishers, 1996, σ.13.
2. Η διαπραγματευτική αυτή τεχνική με κύριο χαρακτηριστικό της τις επαφές σε συνθήκες μυστικότητας και φυσικής απομόνωσης, ώστε να δημιουργηθεί ευθαρρυντικό κλίμα αμοιβαίων παραχωρήσεων, είναι γνωστή ως «η νορβηγική οδός» (the Norway Channel). Εφαρμόστηκε τελικά και στις Συνομιλίες Προσέγγισης του Dayton και είχε υιοθετηθεί ευρύτατα και για πρώτη φορά στην ειρηνευτική διαδικασία του Μεσανατολικού.
3. Με το ψήφισμα 713 της 25ης Μαρτίου 1991 το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ επέβαλε εμπάργκο όπλων σε όλα τα εδάφη της πρώην Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.
4. Για μια ενδιαφέρουσα ανάλυση της μεσολάβησης αλλά και της στρατιωτικής διπλωματίας του Βοσνιακού πολέμου, James Gow, *Triumph of the Lack of Will: International Diplomacy and the Yugoslav War*, London: Hurst & Company, 1997.
5. Καταστατικός Χάρτης Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, Κεφάλαιο VI: Ειρηνική Επίλυση Διαφορών, άρθρο 33(1). Το *Supplement to An Agenda for Peace*, με την ευκαιρία των 50 χρόνων από την ίδρυση του ΟΗΕ, όπως και το προγενέστερο *An Agenda for Peace* είναι μεταγενέστερες εκδόσεις του Γενικού Γραμματέα προς τη Γενική Ολομέλεια των κρατών-μελών του Οργανισμού.
6. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη αναννωρίσθηκε ως ανεξάρτητο κράτος από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες στις 6 Απριλίου 1992 και από τις ΗΠΑ, στις 7 Απριλίου. Έγινε δεκτή ως κράτος-μέλος της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στις 22.5.92.

ΙΠΑΡΧΕΣ ΣΤΟ ΙΡΑΝ

Μάχες στους δρόμους και κατάσταση εμφυλίου πολέμου παρουσιάζει τις τελευταίες μέρες το Ιράν. Οι χιλιάδες διαδηλωτές, οι περισσότεροι ηλικίας 6-18 χρόνων, έχουν λημμυρίσει τους δρόμους της πόλης και υποστηρίζονται από το σύνολο του πληθυσμού αλλά και από τους πρώην ριζοσπάστες που σήμερα είναι με το μέρος του προέδρου Μοχάμεντ Χαταμί. Ενός προέδρου που η θριαμβευτική κολογή του με 70% πριν δύο χρόνια, σηματοδοτούσε την έναρξη εκδημοκρατισμού της χώρας και μιας σειράς μεταρρυθμίσεων στον κοινωνικό κυρίως τομέα. Στις αλλαγές αυτές αντιδρούν οι συντηρητικοί κύκλοι της χώρας, οι οποίοι είναι και ο στόχος των διαδηλωτών. Οι συγκρούσεις πάντως μεξυ φανατικών ισλαμιστών, οπαδών του Χομεϊνι, δυνάμεων κρατικής καταστολής και μεταρρυθμιστών φοιτητών έχουν πάρει μεγάλες διαστάσεις, με αποτέλεσμα η κυβέρνηση του Χαταμί να χαρακτηρίζει όσους συνεχίζουν τις διαδηλώσεις «πασιαστές». Στην επέμβαση των ΗΠΑ και του Ισραήλ, που κατηγορήσαν την Τεχεράνη για καταστολή των διαδηλωτών, αντέδρασε ο Χαταμί κατηγορώντας αυτά τα πράγματα για επέμβαση σε εσωτερικά θέματά του. Εάν και εκμετάλλευσή τους για πολιτικούς σκοπούς. «Το Ιράν είναι ανεξάρτητο κράτος και θα ερρηγήσει στα πλαίσια της ακεραιότητάς για να αντιπαραβάλει τις εξελίξεις», έρεται να δήλωσε ο ιρα-

νός κυβερνητικός εκπρόσωπος απαντώντας σε αυτές τις παρεμβάσεις.

ΤΟ ΤΟΓΚΟ ΔΙΚΑΖΕΙ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΑΜΝΗΣΙΑ

Γεγονός πρωτάκουστο παγκοσμίως αποτελεί η μήνυση που κατέθεσε η κυβέρνηση του Τογκό εναντίον της διεθνούς οργάνωσης για «διασπορά ψευδών ειδήσεων». Τον περασμένο Μάιο, η Διεθνής Αμνηστία αποκάλυπτε ότι η κυβέρνηση του Τογκό είχε προβεί σε μαζικές δολοφονίες. Εκατοντάδες πτώματα είχε ξεβράσει η θάλασσα τον Ιούνιο του 1998. Εδώ και μια δεκαετία η Διεθνής Αμνηστία καταγγέλει την κρατική καταστολή στην αφρικανική αυτή χώρα. Στο εδώλιο δικαστηρίου και μάλλον στο Λονδίνο, θα κληθεί να κάτσει ο γενικός γραμματέας της διεθνούς οργάνωσης, Πιερ Σανέ. Η δίκη θα είναι δύσκολη για την οργάνωση διότι θα προτιμηθεί να βγει απόφαση σε βάρος της παρά να διακινδυνεύσουν οι μάρτυρες υπερασπισής που θα εμφανιστούν στο δικαστήριο. Η κυβέρνηση του Τογκό διέψευσε την έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας ύστερα από αστυνομική έρευνα που διεξήγαγε. Πάντως κάτοικοι του Τογκό και αυτόπτες μάρτυρες επιβεβαιώνουν την ύπαρξη πτωμάτων που βρέθηκαν με χειροπέδες καθώς και τις συλλήψεις ατόμων που ποτέ δεν επιστρέφουν στα σπίτια τους.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΛΓΕΡΙΑ;

Η εκλογή πριν τρεις μήνες του νέου μετριοπα-

θούς προέδρου της Αλγερίας, Αμπντελαζίζ Μπουτεφλίκα, σημαίνει την αυγή μιας νέας εποχής σ' αυτή τη χώρα. Στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου των επτά τελευταίων χρόνων μεταξύ ισλαμιστών και στρατιωτικών, η Αλγερία μέτρησε περισσότερους από 70.000 νεκρούς, δεκάδες χιλιάδες τραυματίες, 3.000 «αγνοούμενους» και χιλιάδες εξόριστους. Ο φόρος αίματος μετά την επιβολή του πραξικοπήματος του 1992, που είχε στόχο να ανακόψει την εκλογική νίκη του Ισλαμικού Μετώπου Σωτηρίας, έχει κουράσει το σύνολο του πληθυσμού. Τόσο οι στρατιωτικοί που συμμετείχαν μέχρι τώρα στην κυβέρνηση του Λιαμίν Ζερουάλ όσο και οι φανατικοί ισλαμιστές φαίνεται να χάνουν

τους εξτρεμιστές οπαδούς τους. Η στρατιωτική ήττα ανάγκασε τους ισλαμιστές να υιοθετήσουν πιο μετριοπαθή στάση με την ελπίδα να ενσωματωθούν μελλοντικά στην πολιτική εξουσία. Όσο για τους στρατιωτικούς, οι πιο αδιάλλακτοι έχουν διχαστεί με αποτέλεσμα να υπερισχύσουν όσοι είναι υπέρ του διαλόγου και δεν αποκλείουν ακόμα και τη συνεργασία με το Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας. Την τελευταία αυτή άποψη φαίνεται να εκπροσωπεί ο νέος πρόεδρος, ικανός διπλωμάτης και πολιτικός των αρχών της δεκαετίας του '60, εποχής της συγκρότησης του νέου αλγερινού κράτους. Το δημοψήφισμα που πρόκειται να διενεργηθεί, είναι μια ευκαιρία για εθνική συμφιλίωση.

«Ο Θεός είναι μεγάλος» γράφει στον επίδεσμο που φέρει στο κεφάλι της η νεαρή που διαδηλώνει στο Καράτσι υπέρ των Ισλαμιστών που μάχονται στο Κασμίρ. Ύστερα από στρατιωτικές επιχειρήσεις που διήρκεσαν δύο μήνες, η κρίση στις σχέσεις Ινδίας-Πακιστάν για το Κασμίρ φαίνεται να εκτονώνεται!

ΜΕ ΚΟΜΜΕΝΗ ΤΗΝ ΑΝΑΣΑ Η διεθνής ποδοσφαιρική κοινότητα παρακολουθεί τις εξελίξεις στην δραματική ιστορία της απαγωγής λεωφορείου με εξέχοντες ποδοσφαιριστές από διάφορες χώρες του πλανήτη, από έναν «Αλβανό».

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ Η ιστορία ξεκίνησε όπως και τόσες άλλες, σαν ένα όνειρο. Τι ήθελε ο φτωχός συγγενής της Ευρώπης; Να γίνει και αυτός μέλος της ανεπτυγμένης κοινωνίας, να γνωρίσει την πολυτέλεια ενός πρωταθλήματος με καλές ομάδες, που να διεξάγεται με ίσους όρους. Προσέκρουσε όμως στην σκληρή πραγματικότητα της κοινωνίας.

ΎΤΙΜΕ ΝΤΟΥΝΙΑ Εννοείται, βέβαια, της δικιάς του κοινωνίας. Δεν εμπόδισε ποτέ κανένας Γερμανός, ή Σλοβένος, ή Αργεντινός, την δημιουργία καλών γηπέδων στην «Αλβανία». Δεν υπήρξε παρέμβαση στην διαιτησία από την Γιουγκοσλαβία, ή την Ελβετία, ή την Αγγλία. Μόνοι τους έβγαζαν τα μάτια τους τόσα χρόνια οι «Αλβανοί», έτσι ώστε κάποιοι να βγάζουν λίγα λεφτά παραπάνω, κάποιοι να βλέπουν τα ονόματά τους στις τοπικές εφημερίδες, και κάποιοι άλλοι να μην χάνουν τα όποια αξιώματα είχαν.

ΔΩΡΕΑΝ ΤΑΞΙΔΑΚΙΑ Αφήστε το άλλο, που με λίγη τύχη, τύχαινε και ο πλανήτης Δίας να ευθυγραμμιστεί με την Σελήνη στον αστερισμό του Τοξότη και όλο και κάποιο δωρεάν ταξιδάκι έκανε στην Ευρώπη κι ο «Αλβανός» μας. Κέρδιζε και κανέναν αγώνα στα ταξίδια του, έβγαζε φωτογραφίες και καμάρωνε. Ως και στο Μουντιάλ της Αμερικής έφτασε κουτσά στραβά, άλλο που εκεί αντί για να παίζει μπάλα βγήκε στα φανάρια και έπλενε παράθυρα αυτοκινήτων, και στο τέλος έφυγε με την ουρά στα σκέλια.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ ΣΤΗΝ ΟΜΟΝΟΙΑ Κάποια στιγμή λοιπόν, τι να κάνει, μετανάστευσε. Ζήτησε που κάποιοι άλλοι «Αλβανοί» έφυγαν στο εξωτερικό και διέπρεψαν. Να, ο Νίκος ο Μαχλάς, ένας επιθετικός παίκτης του ΟΦΗ, εντάξει όχι και κανένας παικταράς να πούμε, πως πήρε μια μετεγγραφή σε μία άσημη ομάδα της Ολλανδίας, πως ξαφνικά αναδείχτηκε πρώτος σκόρερ στην Ευρώπη και να σου ρε παιδάκι μου, και πήρε μεταγραφή στον Άγιαξ! Στον Άγιαξ!!! Ο Μαχλάς ρε, δεν είμαστε καλά. Απίστευτο. (Είναι παρεμπιπτόντως η μεγαλύτερη μετεγγραφή και σε χρηματικό ποσό και σε ποδοσφαιρική αξία για Έλληνα, στην ιστορία του «αλβανικού» ποδοσφαίρου).

Ουφ, Μετά από τόσα πάθη στις ΠΑΕ ας δροσιστούμε λίγο...

ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ - ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ

Ξεκίνησε όμως επιχείρηση-σκούπα η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου, και το νέο Τσάμπιονς Λιγκ προσφέρει μεν πολλά λεφτά, αλλά είναι πάρα πολύ δύσκολο να συμμετέχει κανείς και πολύ περισσότερο να διακριθεί. Και τότε, ακροβατώντας στα όρια της νευρικής κρίσης ανάμεσα στην διάκριση και την δόξα από την μια, και την καταβαράθρωση στα αζήτητα της ποδοσφαιρικής Ευρώπης από την άλλη πήρε την μεγάλη απόφαση: Προέβη σε λεωφορειο-πειρατεία.

Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΑΣΤΕΡΩΝ

Πρώτος μπήκε στο λεωφορείο ο Γιουγκοσλάβος Ντράγκαν Τσίριτς, παίκτης της πρωταθλήτριας Ισπανίας, Μπαρτσελόνα, με δόλωμα τον προπονητή που τον ανέδειξε ως ποδοσφαιριστή. Ακολούθησε ο Γερμανός Καρλ Χάιντς Πφλίπσεν, μεγάλο ταλέντο που όμως ταλαιπωρήθηκε πέρνοντας από τραυματισμούς. Με-

τά κι άλλος παίκτης της Μπαρτσελόνα, ο βραζιλιάνος διεθνής Τζιοβάνι, και ο σούπερ σκόρερ της Εθνικής Σλοβενίας και της πρωταθλήτριας Πορτογαλίας Πόρτο, Ζλάτκο Ζάχοβιτς. Μαζί τους και άλλοι, από την Κολομβία, την Αργεντινή, την Σερβία κ.λπ. Ο «Αλβανός» έβγαλε την χειροβομβίδα.

ΤΟ ΝΤΑΜΑΡΙ ΤΟΥ ΒΥΡΩΝΑ

Παλιά, θρυλικό για την άθλια κατάστασή του ήταν το γήπεδο του Αθηναϊκού στον Βύρωνα. Έγιναν όμως έργα, έπεσε και στην Β' Εθνική ο Αθηναϊκός και τον τίτλο του χειρότερου γηπέδου διεκδικούν ο

Πανηλειακός και η Προοδευτική. Θα καταφέρουν να επιζήσουν εκεί μέσα οι όμηροι; Οι τηλεθεατές παρακολουθούν με αγωνία τις εξελίξεις στα παράθυρα της τηλεόρασης...

επισημαίνουμε

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΜΑΣ

Ο πολιτισμός, η βαθύτερη έννοια και ο ορισμός του ας είναι πάντα ένα ζητούμενο μακριά από καιροσκοπισμούς ή εργαλειακές χρήσεις. Ας είναι η άλλη εκδοχή της ζωής που όλοι οι συνειδητοποιημένοι της αποβούσας κρίσης δικαιούμαστε. Ο πολιτισμός ας είναι το άλας που θα μωράνει την ισοπέδωση της παγκοσμιοποιημένης συμπεριφοράς. Ας είναι ό,τι οι επίσημες πολιτικές και τα γραφειοκρατικά ήθη αρνούνται να συλλάβουν και να υπηρετήσουν. Ας είναι το σύννεφο εκείνο που ενώ εμάς μας ταξιδεύει, αυτοί το βλέπουν σαν μπάλωμα τ' ουρανού. Ας είναι ο φωταγωγός απ' τον οποίο δεν χωρούν να περάσουν τα λιπόσαρκα όνειρά τους.

Αυτό που χωρίζει καίρια και καθοριστικά εμάς από εκείνους έγκειται στην διαφορετική σύλληψη της έννοιας «πολιτισμός». Μόνο που η Αριστερά επειδή με πολλήν αυταρέσκεια συνήθισε επί χρόνια να υπονομεύει τους εργάτες και τα έργα του πολιτισμού, σήμερα μοιάζει ν' αγνοεί το αυτονόητο και να επιτηδεύεται κάτι που μάλλον έχει ξεχάσει. Γιατί βέβαια πολιτισμός δεν είναι μόνο δηλώσεις από τα μπαλκόνια ή λόζες ή εμμονές σε παρωχημένα σχήματα τα οποία –φευ– δεν πληροδοτούνται, ούτε πάλι πυροτεχνηματικές εκδηλώσεις που υλαιοδοτούν στη λογική του θεάματος. Πολιτισμός σημαίνει ρήξη, εμμονή, συνέπεια στο βάθος και το πλάτος του χρόνου. Σημαίνει σύμμετρη της λαϊκής ενέργειας με το ρεύμα της πρωτογενούς δημιουργίας, σημαίνει πομπούς και δέκτες σε συνεχή ανάδραση. Και βέβαια δεν σημαίνει σωσίβια της τελευταίας στιγμής ή τον δυστυχή αγό που θα βγάλει από το μανίκι του την δωδεκάτη ο αρχηγός για να εντυπωσιάσει το κοινό του.

Ο ΣΥΝ στις πρόσφατες εκλογές δοκιμάστηκε κυρίως γιατί επέτρεψε αρκετή θολούρα στις γραμμές του και γιατί μπέρδεψε τη συμπίεση και τη σύνθεση με τον συμβιβασμό. Επίσης γιατί δίστασε ν' αντλήσει μεγαλόκαρδα απ' τη μεγάλη δεξαμενή των ανθρώπων της τέχνης που τον ακολουθούν. Έτσι βρέθηκε την εντελώς τελευταία στιγμή να παίζει το ίδιο σταρ σύστημα που ανέκαθεν έπαιζαν τα χολυγουντιανής λογικής όμματα εξουσίας.

Ο ΣΥΝ είναι όμως το κόμμα που οφείλει να εκφράσει τον πολιτισμό και θεωλογικά και πρακτικά. Αρκεί η πολιτική του πολιτισμού να μην σφυκτιά από τις μικροπολιτικές που εισηγούνται οι ποικίλοι επιτελείς του. Αρκεί να πιστέψει ότι στην εποχή της αδράνειας και της αποπέδωσης ο πολιτισμός μπορεί να είναι μια πράξη επαναστατική. Και βέβαια οφείλει ν' αρχίσει αυτή την πορεία προς την πολιτιστική συνειδητοποίηση τώρα. Τώρα και σε κάθε γωνιά της Ελλάδας. Γιατί αλλιώς θα ψάχνει απελπισμένα για ιδέες και πρόσωπα τις παραμονές των επικείμενων νέων εκλογών αλλά θα είναι πολύ αργά. Τους ανθρώπους της τέχνης και του πνεύματος δικαιούμαστε να τους αξιοποιούμε αλλά όχι να τους χρησιμοποιούμε γιατί τότε ο πολιτισμός γίνεται ένα όπλο που εκδικείται.

Μάνος Στεφανίδης

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• **Ταξιδέψτε :** Στο Γαλαξίδι η θαλασσίνη σας εκδρομή θα συμπληρωθεί με το σατιρικό σχολιασμό που αποπνέει η σκιτσογραφική δουλειά του **Ηλία Μακρή**, του εξαιρετικού σκιτσογράφου της *Καθημερινής*, που εκθέτει επιλογές μιας δεκαετίας (1989-1999) στη γκαλερί Ναυτίλος. Και μην ξεχνάτε, ακόμη και οι διακοπές χρειάζονται χιούμορ.

• **Ταξιδέψτε:** Στο Πήλιο, στη Μακρινίτσα, επισκεφθείτε την έκθεση ζωγραφικής της **Ιωάννας Τερλίδου** στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας του Πηλίου και με την ευκαιρία δεί-

τε και τη μόνιμη συλλογή, τη θαυμάσια λαϊκή ζωγραφική, καθώς και τις θαλασσογραφίες του **Ν. Χριστόπουλου**, που φιλοξενούνται στο Μουσείο.

• **Ταξιδέψτε:** Στην Πάτρα, «Η θάλασσα στη Νεοελληνική Ζωγραφική» θα σας αποκαλύψει την πλούσια θαλασσογραφική μας παράδοση. Αλλά και «Τα φαντάσματα της Μεσογείου ή οι αντικατοπτρισμοί του παρελθόντος», η βίντεο-εγκατάσταση της **Μαριάννας Στραπατοσάκη**, στο Παλιό Δημοτικό Νοσοκομείο θα σας προσφέρει μια «άλλη» διάσταση του παρελθόντος ...

• **Ταξιδέψτε:**

Στην Επίδαυρο, στο Μικρό Θέατρο σήμερα ή το αργότερο αύριο Παρασκευή 16 Ιουλίου με τους ήχους της δημοτικής μας παράδοσης, ήχους ελληνικούς από τη Θράκη μέχρι την Κύπρο, η **Δόμνα Σαμίου** μαζί με τους μουσικούς της και τη συμμετοχή πολυφωνικού συγκροτήματος από τη Βόρειο Ήπειρο θα μας οδηγήσει στα μακρινά και δύσβατα μέρη της Ελλάδας.

• **Ταξιδέψτε:** Ω Αθηναίες και Αθηναίοι που ακόμη δεν μπορείτε να αποδράσετε, υπάρχει ελπίς: Παρακολουθείστε το αφιέρωμα στον σκηνοθέτη **Νίκο Κούνδουρο** στις 19 Ιουλίου, 9 μ.μ. στον Δημοτικό Κινηματογράφο «Μίμης Φωτόπουλος», αλλά και γενικά τις εκδηλώσεις στο πλαίσιο του προγράμματος «Καλοκαίρι στο Μαρούσι», τηλ. 8055411.

• **Ταξιδέψτε:** έστω και στην πολυθρόνα σας: καλοκαίρι είναι, θα περάσει ...

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α
πολιτιστικής
 Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Ρε παιδιά τι έγινε ο Λαζόπουλος; — Έκλεισαν τα εθνικά θέματα ή πλάκωσαν οι ζέστες;
- Συλλαλητήριο στη Μύκονο, ίσως; Μια ιδέα, λέω.
- Ή μήπως καλύτερα συναυλία στην Κύπρο; Τι λέει επ' αυτού ο Θάνος, ο Γιώργος και ο Μητροπάνος;
- Ο Σαμαράκης πάντως είναι Ο.Κ.
- Ο κ. Ζενάκος σε βαρυσήμαντο άρθρο του στο *Βήμα* παραδέχθηκε πως αυτός έστειλε στη διάλεξη του Ντεριντά τη φτωχή δημοσιογράφο με εντολή να μην καταλάβει.
- Εμείς, εκτιμώντας τον ποιητή, τον διανοούμενο και τον επιτελικό νου του συστήνουμε την συζήτηση Λιοτάρ-Ντεριντά που δημοσίευσε το *Διαβάσω* στο τεύχ. 338 του Σεπτεμβρίου του 1998 αλλά και το δοκίμιο του Κωστή Παπαγιώργη «Η παρουσία και το ίχνος» που πρωτοδημοσιεύτηκε στα *Σιαμαία και Ετεροθαλή* εκδ. Ροές 1987, σελ. 145-165.
- Διότι άμα διαβάζεις μόνο *Βήμα* μπορεί να χάνεις και κάποιες αλήθειες. Ή να τις προσλαμβάνεις διαστρεβλωμένες.
- Μέσα σ' έναν μήνα η *Αφροδίτη* του Παύλου Μάτεσι από την Εστία, στην ανανεωμένη της μορφή, πραγματοποίησε δεύτερη έκδοση.
- Ο ίδιος ο Μάτεσις σε άρθρο του στα *Νέα* διαπιστώνει πως «από την σημερινή μορφή των *Επιδαιριών* δεν έχουμε να περιμένουμε τίποτε».
- Όπως τίποτε δεν έχουμε να περιμένουμε από την κομματικοποιημένη εκδοχή του πολιτισμού που μας προτείνει το «επίσημον κράτος».
- Οι καταστροφικές, πάντως, συνέπειες της πολιτικής Βενιζέλου είναι παραπάνω από ορατές.
- Το τόσο επιτυχημένο Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Ρεθύμνου αντιμετωπίζει οριακά οικονομικά αδιέξοδα με άμεση συνέπεια να κλείσει τον Σεπτέμβρη, αν δεν γίνει κάτι.
- Κατά τ' άλλα ο κ. Βενιζέλος, ο νυν ισοπεδωτής των Διοξινών, κατάφερε ως υπουργός Πολιτισμού να «ιδρύσει» τέσσερα νέα μουσεία!
- Και «ν' αγοράσει» τη Συλλογή Κωστήκη... Η οποία, ειρήσθω εν παρόδω,

- κολοβωμένη της μορφή δεν ξεπερνά το 1,5-2 δισεκατομμύρια.
- Εκτός κι αν υπάρχουν «υποχρεώσεις» προς τρίτους, όπως συμβαίνει σε κάθε αξιοπρεπή «Αγορά του Αιώνα».
- Ο πασοκικός πολιτισμός ευωδιάζει, ό,τι κι αν πεις.
- Το καλύτερό μας: Η Λιάνα στα οδοφράγματα της Σαλονίκης σαν τη Ρόζα.
- Ό,τι να πεις, στον τόπο αυτό δεν πλήττεις ποτέ.
- Και κάτι αληθινά καλό. Ο Χρόνης Μπότσογλου παραιτήθηκε από αντιπρύτανης της ΑΣΚΤ γιατί δεν πέρασε η πρότασή του για δημιουργία τμήματος θεωρητικών σπουδών.
- Το Ιερατείο της Σχολής μ' επικεφαλής τον τρομερό κ. Παπαδάκη αρνήθηκε την μεϊξη «καλλιτεχνών» με «ερευνητές».
- Πουριστικός Ακαδημαϊσμός.
- Νέα θαύματα της Παναγίας της Κανάλας: Άμα ανοίξετε την τηλεόραση το απόγευμα θα βλέπετε συγχρόνως, Έλντα στην ΕΤ1 και Έλντα στο Seven!
- Η κλωνοποίηση των τηλεοπτικών αμνάδων τύπου Ντόλνυς.
- Το ίδιο συμβαίνει με την συντροφισσα Λιάνα στο Seven και το Mega.
- Πώς το 'λεγε το τραγούδι του ΕΑΜ; Να πιάσουμε τα διάσελα αγάλια τα σταυροδρόμια και τα κανάλια παίξτε τσαμπούνες και αυλούς να πάρουμε όλους τους τηλεδιδάυλους.
- Νεότερος ορισμός —μεταμοντέρνος— του Κομμουνισμού: «Ό,τι πετάει κι ό,τι πουλάει στην Δραπετσώνα».
- Πάλι ο λόγος στον Μάτεσι: οι μόνες, νεότερες, ερμηνείες του αττικού δράματος που έχουν κύρος είναι οι παραστάσεις του Θόδωρου Τερζόπουλου και του Ιάπωνα Σουζούκι Ταντάσι.
- Άλλονε λένε Σουζούκι άλλοι φιάχνουμε θεατρικά Σουτζουνάκια.
- 125 εκατ. στοίχισε η *Αντιγόνη* του Κούνδουρου. Είδες δύναμη ο Συνασπισμός;
- Ένα δις και τριακόσια εκατομμύρια στοίχισε η προεκλογική καμπάνια του ΠΑΣΟΚ. Μόλις εξακόσια εκατομμύρια της Ν.Δ. Σύνολο δύο δις, δηλαδή ένα Νοσοκομείο. Χωρίς σχόλια.
- Από την μακάβρια στατιστική της Τροχαίας. 1000 νεκροί στους ελληνικούς

πωλείται στο ευτελές ποσόν των είκοσι δισεκατομμυρίων (sic)!
 • Ο Μανωλάκης πάντως πιστεύει πως η εκλογή στην σημερινή

- δρόμους ανά εξάμηνο(!) 87 νεκροί τα τελευταία τέσσερα χρόνια στην Α. Ποσειδώνος.
- Κυριακή 11 Ιουλίου και ο κ. Σημίτης επιστρέφει από τους Αγ. Θεοδώρους. Η τροχαία κλείνει την εθνική οδό για να περάσει ακωλύτως ο ηγέτης. Η ταλαιπωρία των λοιπών εκδρομέων τριτοκοσμική.
- Οι έλληνες οδηγοί όμως δεν ενοχλούνται γιατί έχουν συνηθίσει από τον Γ. Παπαδόπουλο.
- Εξάλλου τώρα είναι καλύτερα γιατί στα γήπεδα δεν μαζεύουν αριστερούς αλλά Αλβανούς.
- Ποιοτικές διαφοροποιήσεις της Δημοκρατίας.
- Επίσης, καταπληκτικό: Το Γραφείο Πρωθυπουργού ζητεί με fax πληροφορίες επί εικαστικού θέματος από τον επιμελητή της Πινακοθήκης Μ. Στεφανίδη και η Γραμματεία του Ιδρύματος εξαφανίζει το έγγραφο!
- Προσωπικά, δημόσια διοίκηση και κρατικό αλαλούμ.
- Πολιτισμός της Πλάκας!
- Στην είσοδο της Πινακοθήκης εκτίθεται ένα έργο του Β. Κανιάρη που αποτελείται από τσουβάλια τσιμέντων ΗΡΑΚΛΗΣ, τέσσερα κοντάρια και μια κορδέλα μ' ελληνικές σημαίες.
- Προσφάτως έκλειψαν άγνωστοι τις σημαίες με αποτέλεσμα ο καλλιτέχνης να τις ξαναφτιάξει εξ ιδίων.
- Ποιος φυλάει το σπίτι της Μπερνάντα Πλάκα;
- Ανώτεροι άνθρωποι αυτοί οι πλούσιοι! Ο κ. Λογοθέτης είναι συλλέκτης και πατέρας της κ. Λύρα της Christie's. Η κ. Λύρα προσφάτως μήνυσε τον επίσης συλλέκτη και ευεργέτη της κ. Πρόδρομο Εμφιετζόγλου γιατί ο τελευταίος αρνήθηκε να παραλάβει δύο επίμαχα έργα που παρουσιάστηκαν στη δημοπρασία της, χωρίς διασφαλίσεις.
- Ο κ. Εμφιετζόγλου δεν θέλει να δει την κ. Λύρα ούτε ζωγραφιστή.
- Ο μπαμπάς κ. Λογοθέτης όμως εμφανίστηκε στο σπίτι του κ. Εμφιετζόγλου κατά την παρουσίαση του βιβλίου με τη συλλογή του.
- Ανώτεροι άνθρωποι οι πλούσιοι!
- Διαβάσαμε σε χειροποίητη αφίσα στην οδό Πειραιώς:
 «Θα ανεχόμαστε τη βαρβαρότητα της ειρήνης τους ως τον επόμενο τους πόλεμο».
- Υπογραφή: Σύγκρουση-Κόντρα.

Μανωλάκης ο βομβιστής

ΤΙ ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΠΟΤΕΣ ΤΟΥ ΤΡΟΥΜΑΝ;

Στην εφημερίδα *Αυγή* (11.7.99) ο Λεάνδρος Πολενάκης μας θύμισε μια παλιά και εν πολλοίς άγνωστη ή ξεχασμένη ιστορία. Μια ιστορία που βρίσκεται θαμμένη στους τόμους των Πρακτικών της Αρχαιολογικής Εταιρείας με συντάκτη τον αρχαιολόγο Γιάννη Μηλιάδη και βρίσκεται «θαμμένη» κάτω από τις μπότες του Τρούμαν ως σήμερα. Με λίγα λόγια έχει ως εξής: Κατά τη διάρκεια των εργασιών για τη διαμόρφωση της λεωφόρου Βασ. Κωνσταντίνου πάνω από την κοίτη του ποταμού Ιλισσού, ανακαλύφθηκε η ύπαρξη υπαίθριου ιερού αφιερωμένου στον Ηρακλή σε συνεχή λειτουργία από τον 4ο αιώνα π.Χ. ως τους πρώτους μεταχριστιανικούς χρόνους. Πιθανολογείται, μάλιστα, σύμφωνα πάντα με τις παρατηρήσεις του Μηλιάδη, η συσχέτισή του με χθόνια λατρεία του Ηρακλή ιατρού με τις επωνυμίες του Ηρακλή-Παλαίμονα ή Μελικέρτη και του Ηρακλή-Παγκράτη...

Σήμερα που το άγαλμα του Τρούμαν «τό 'σκάσε» εν μιά νυκτί, μήπως θά 'πρεπε να αναζητήσουμε το υπαίθριο αυτό ιερό του Ηρακλή, μήπως η Αρχαιολογική Υπηρεσία μπορεί να αναλάβει να βγάλει αυτόν τον πονοκέφαλο του «Τρούμαν» από τους ιθύνοντες και να δώσει διέξοδο στη χθόνια θεότητα που απ' ό,τι μας λέει και πάλι ο Μηλιάδης, προστάτευε τους ναυαγούς, τους κατατρεγμένους και τους ξένους; Ξένος, βέβαια, είναι και ο Τρούμαν. Μπορούμε να κρατήσουμε τις μπότες του ως δείγμα κι αυτό της ιστορίας μας, μπορούμε όμως να ανασύρουμε από τη γη τα κατάλοιπα ενός ιερού της αρχαιότητας και να αποκαταστήσουμε την τάξη της ιστορίας μέσα στο χρόνο.

Μπορούμε φτάνει να μη σκεφτούμε και πάλι την «έξωθεν καλή μαρτυρία».

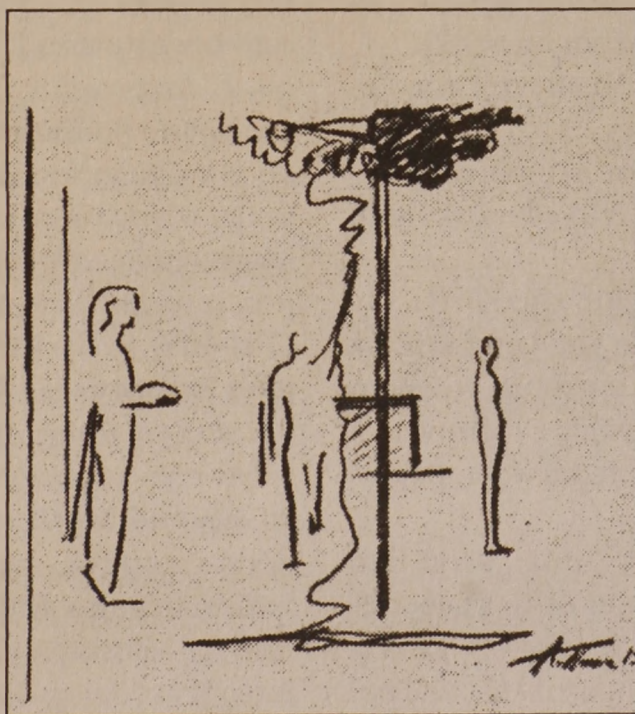
ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΩΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ

Το 12ο Συμπόσιο Ιστορίας και Τέχνης πραγματοποιεί φέτος ο Μονεμβασιώτικος Όμιλος στο Κάστρο Μονεμβασίας από τις 23 έως τις 25 Ιουλίου με γενικό θέμα «Η ζωγραφική της τελευταίας βυζαντινής περιόδου». Πλάι στις ενδιαφέρουσες επιστημονικές ανακοινώσεις δεκαοκτώ ερευνητών αξίζει να σημειώσουμε την παρουσία της Δόμνας Σαμίου, που μαζί με τους μουσικούς της θα συμμετάσχει στο Πανηγύρι για τα 178 χρόνια από την απελευθέρωση της Μονεμβασίας στις 23 Ιουλίου 1821. Η *Λαμπηδόνα*, παράσταση από το εργαστήριο θεατρικής, μουσικής και κινησιολογικής τέχνης «Μορφές Έκφρασης» θα δοθεί στην Πλατεία Χρυσάφτισσας στις 24 Ιουλίου, 8.30 μ.μ.

«ΚΙΤΡΙΝΕΣ ΚΟΡΔΕΛΕΣ» ΓΙΑ ΜΙΑ ΜΑΥΡΗ ΕΠΕΤΕΙΟ

Το έργο *Κίτρινες κορδέλες*, γραμμένο από την Ρούλα Ιωαννίδου-Σταύρου, στηριγμένο σε «διαλόγους μ' έναν αγνοούμενο» και σε διασκευή και σκηνοθεσία Θέκλας Κίττου, μπορούμε να το δούμε στο Θέατρο Λόφου του Στρέφη στα Εξάρχεια (27, 28, 29 Ιουλίου, 9 μ.μ.) και στο Θέατρο του Παλιού Πανεπιστημίου στην Πλάκα (2, 3 Αυγούστου). Οι παραστάσεις πραγματοποιούνται στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για τη μαύρη επέτειο των 25 χρόνων από την τουρκική εισβολή και κατοχή της

Κύπρου και είναι υπό την αιγίδα της Κυπριακής Πρεσβείας - Σπίτι της Κύπρου, του Α' Διαμερίσματος του Δήμου Αθηναίων και της Ομοσπονδίας Κυπριακών Οργανώσεων Ελλάδας.

Για μια μουσική αιωνιότητα

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΪΝΔΡΟΥ

Από το Φεστιβάλ κλασικής και σύγχρονης μουσικής στη Ραβέννα και το Φεστιβάλ Ταορμίνια Άρτε στη Μεσσήνα της Σικελίας η Ελένη Καραϊνδρου κατευθύνεται στη Στουτγκάρδη, όπου θα δώσει μία συναυλία στις 18 Ιουλίου. Η εμπνευσμένη μουσική της ταξιδεύει με αφορμή τον τελευταίο δίσκο της με την ECM *Μια αιωνιότητα και μια μέρα*. Το πρόγραμμα των συναυλιών της περιλαμβάνει κυρίως έργα της για τις ταινίες του Αγγελόπουλου, αλλά και τις ταινίες άλλων σκηνοθετών, όπως του Λευτέρη Ξανθόπουλου *Καλή πατρίδα, σύντροφε*, του Χριστόφορου Χριστοφή *Ρόζα*, της Μαργκαρέτε Φον Τρόττα *L' Africana*. Στη Ραβέννα, μάλιστα, παράλληλα με τη συναυλία που υπήρξε και η εναρκτήρια του φεστιβάλ, πραγματοποιήθηκε αναδρομική παρουσίαση των έργων του Θόδωρου Αγγελόπουλου και συζήτηση για τη μουσική της Καραϊνδρου για τον κινηματογράφο. Η εφημερίδα *Repubblica* (25.2.99) συσχέτισε τη μουσική της στα έργα του Αγγελόπουλου με το ιταλικό μοναδικό δίδυμο Φελλίνι-Νίνο Ρότα. Οι μόνιμοι συνεργάτες της Βαγγέλης Χριστόπουλος (όμποε), Σωκράτης Άνθης (τρομπέτα), Σπύρος Καζιάνης (φαγκότο), Στέλλα Γαδέδη (φλάουτο), Νίκος Γκίνος (κλαρινέτο), Βαγγέλης Σκούρας (κόρνο), Αντρέας Τσεκούρας (ακορντεόν), Άρης Δημητριάδης (μαντολίνο), Ναταλία Μιχαηλίδου (πιάνο) υπό τη διεύθυνση του Αλέξανδρου Μυράτ της «Καμεράτα» και με την εξέχουσα συμμετοχή της αμερικανίδας σολίστ βιόλας Κιμ Κασκασιάν, θα βρίσκονται μαζί της και στη Στουτγκάρδη, προσκεκλημένοι της Ορχήστρας της πόλης για μια μοναδική συναυλία που θα δοθεί στην περιώνημη Mozart-Saal. Το πρόγραμμα αυτής της συναυλίας θα ξεκινήσει από τη μουσική *Μια αιωνιότητα και μια μέρα* και θα συνεχιστεί με *Το βλέμμα του Οδυσσέα*. Ελένη Καραϊνδρου, μια σημαντική παρουσία στη σύγχρονη ευρωπαϊκή μουσική δημιουργία: μια τιμή για την Ελλάδα.

Μυθιστορηματικών δεδομένων ευθυγράμμιση

του Ξ. Α. Κοκόλη

"It's always a problem to know where to begin. (...) I often think novelists must have my trouble. Well, I know they do".
Επιθεωρητής Wexford (Ruth Rendell, *The Best Man To Die*, 1969, κεφάλαιο 18)

Αφορμή για τις σελίδες που ακολουθούν αποτέλεσε η παρατήρηση της Κατερίνας Κωστίου ότι «οι ημερομηνίες [στο μυθιστόρημα *Μαριάμπας* του Σκαρίμπα], που προσδιορίζονται επακριβώς, όπως π.χ. οι ημερομηνίες των επιστολών, αντιφάσκουν με τη χρονολογική ακολουθία των γεγονότων». ¹ Από το 1970 περίπου είχα την εντύπωση ότι η χρονική ακολουθία στο *Μαριάμπας* είναι άκρως (και ηθελημένα) περιπλεγμένη, δίχως όμως αντιφάσεις ή λάθη. ² Το ανά χείρας χρονολόγιο, που θα πρέπει φυσικά να διαβαστεί μόνον εφόσον έχουμε πρώτα απολαύσει τις τεθλασμένες του μυθιστορήματος, αποκαθιστά τη χρονική ακολουθία ευθυγραμμίζοντας τα δεδομένα: η παλαιά εκείνη εντύπωση δεν ήταν λανθασμένη.

1. Δεκαετία του 1920, περί τα τέλη: Ο Ιωάννης Μαριάμπας σπουδάζει γεωπόνος «δαπάναις του Κράτους εις αλλοδαπήν» (42).³

2. Πριν από τον Ιούλιο του 1932: Διορίζεται Διευθυντής του Γεωργικού Γραφείου Κοζάνης (42).

3. 6 Ιουλίου 1932: Κυκλοφορεί το τεύχος 32 του περιοδικού *Επιστημολόγος*, όπου δημοσιεύεται άρθρο του με τίτλο «Φυτονευρική Κυκλοθυμία» (42).

4. 17 Μαρτίου 1933 ⁴: Το Υπουργείο Γεωργίας επιπλήττει τον Μαριάμπα για το προηγούμενο άρθρο του και του ζητεί είτε να προβεί «εις ευρείαν διάψευσίν»-του, είτε, εάν σκοπεύει να δημοσιεύσει σχετική μελέτη, να την «υποβάλη ημίν προς έγκρισιν» (...) εκ της επιτυχίας ή όχι αυτής θέλει εξαρτηθεί περαιτέρω η εν τη υπηρεσία παραμονή-σας» (42-43).

5. 1932-1933: Από την Κοζάνη ο Μαριάμπας ζητάει, μέσα από τις στήλες του «καταραμένου "Μπουκέτου"» ⁵ και με το ψευδώνυμο «Ο Ασφοδελός Τάφος» ⁶, αλληλογραφία με τη «Βιολετί Συννεφιά», δηλαδή με τη Νανά Κελαδή (92). Οι δύο αλληλογράφοι ερωτεύονται ο ένας τον άλλον («γράμματα όλο φλόγα και πάθος», 86), αν και δεν ανταλλάσσουν φωτογραφίες: «τη Νανά (...) δεν την έχετε ιδωμένη ποτέ-σας» θα πει κάποια στιγμή η ίδια η Νανά (107). Δεν μπορούν ωστόσο να προχωρήσουν σε γάμο, όσο μένει ανύπαντρη η μεγάλη αδελφή Κελαδή, η Βιολέτα ⁷, που είναι και άσχημη (86, 108) και αλλήθωρη (108).

6. Τέλη του 1933: Ο Μαριάμπας μετατίθεται από την Κοζάνη στη Χαλκίδα ως «Διευθυντής Αγροκηπίου» (20). Στο «απρέ-μιντί» της 13.3.35 η Νανά θα πει: «μου γράφατε [από την Κοζάνη] (...) πως θα μετατεθείτε εδώ [στη Χαλκίδα], για να ζείτε κατ' από τον ουρανό που κι εγώ ζω (...)» (109). Αυτό σημαίνει ότι ο Μαριάμπας είχε επιδιώξει τη μετάθεσή-του. Πάντως την ημέρα του ταξιδιού προς Χαλκίδα ήταν «μελαγχολικός» και σκεφτόταν να αυτοκτονήσει (138).

7. 17 Ιανουαρίου 1934: Ο Μαριάμπας ταξιδεύοντας για τη Χαλκίδα συναντά στο τρένο τον Ιωάννη Πιττακό, αδιόριστο γεωπόνο που ως τότε ζούσε «άγνωστος στο μακρινό χωριάκι»-του (138). Ο Πιττακός μαθαίνει τα ποικίλα, επαγγελματικά και συναισθηματικά, μπλεξίματα του Μαριάμπα και του ζητεί να μην αυτοκτονήσει, αλλά ν' αλλάξουν αμοιβαία οι δυο-τους ταυτότητες και ρόλους. Αυτό και γίνεται: ο Μαριάμπας ως πλαστός Πιττακός –στο εξής ΠΙ⁸– θα περάσει «προσωρινά στην αφάνεια» (138), ενώ ο Πιττακός, πλαστοπροσωπώντας τον Μαριάμπα –στο εξής ΜΑ⁸–, πηγαίνει στη θέση-του στη Χαλκίδα.

[1η παρένθεση: χρονολογική. Η ημερομηνία 17.1.34 προκύπτει από την επιστολή Πάσκουα, σ. 104-105].

8. 17 Ιανουαρίου 1934, βράδυ: Ο ΜΑ φτάνει στη Χαλκίδα (104) «το πρώτο βράδυ που έφτασε, τραγούδησε μπρος σ' ένα φωτισμένο παράθυρο του ξενοδοχείου που έμεινε, κι είχε κάμποσο εκμηθεί λόγον τούτου» (13, βλ. και 16, 18, 19). Η αλήθεια θ' αποκαλυφθεί πολύ αργότερα: στο διπλανό σκοτεινό παράθυρο ο διάσημος τενόρος Άντσελο Πάσκουα τραγουδά το «Ρίντι Παλιάτσο» (104-105), ενώ ο ΜΑ κάνει πως τραγουδάει αυτός, σε «μια παντομίμα υπέροχη» (117).

9. Φεβρουάριος 1934: Λίγο μετά την άφιξή-του στη Χαλκίδα («δεν είχε περάσει το λοιπόν και καιρός» 14) ο ΜΑ επισκέπτεται τη «γηραιά Μητέρα» Κελαδή και ζητά «εις γάμου κοινωνίαν την κόρη-της» (14), «τη μεγάλη» (108). Σκοπός-του είναι, όπως είχε υποσχεθεί στον Μαριάμπα (138), να παντρευτεί αυτός τη μεγάλη αδελφή, ώστε να μπορέσει ο άλλος να παντρευτεί τη μικρή. Τα μπερδεύει όμως: όταν η μητέρα τον ρωτάει αν εννοεί «τη Νανά», αυτός απαντά καταφατικά (108). «Η αίτησίς-του απερρίφθη» (14).

[2η παρένθεση: η σύγχυση των ονομάτων. Ο ΜΑ πιστεύει, το Φεβρουάριο του '34 και έως τις 13.3.35, όπως θα δούμε, ότι η μεγάλη αδελφή ονομάζεται Νανά, και η μικρή Βιολέτα. Η σύγχυση οφείλεται εν μέρει στις λειψές οπωσδήποτε

πληροφορίες που του έδωσε ο πραγματικός Μαριάμπας κατά τη διάρκεια του σιδηροδρομικού-τους ταξιδιού. Έτσι, ο ΜΑ ξέρει, λ.χ., ότι η αλληλογράφος του Μαριάμπα υπέγραφε «μ' ένα Βι. Κελαδή» (109). Το ίδιο το ψευδώνυμό της εξάλλου, «Βιολετί Συννεφιά» (92), στο όνομα Βιολέτα παρέπεμπε. Στις 13.3.35 θα διευκρινιστεί, ανάμεσα στ' άλλα, ότι το Βι. οφείλεται στο «υποκοριστικό» της Νανάς: Βινιέτ (110)].⁹

10. Φεβρουάριος (ή Μάρτιος) 1934: Ο ΜΑ λαμβάνει ένα γράμμα-πρόσκληση: «Ας λέει η μαμά, (...) έλα εσύ πουλί-μου να μ' έβρεις»· ή αποστολέας του ορίζει, με λεπτομερείς οδηγίες και με «το σύνθημα “Άβυσσος”», μεταμεσονύχτια συνάντηση στον κήπο του σπιτιού-της. Το γράμμα το στέλνει η ερωτευμένη Νανά, η οποία προφανώς πιστεύει ότι ο αγαπημένος-της την είχε ζητήσει «εις γάμου κοινωνίαν» δίχως να υπολογίζει πια το εμπόδιο που αποτελούσε η μεγάλη αδελφή. Ο ΜΑ, βέβαια, νομίζει ότι το γράμμα προέρχεται από τη μεγάλη αδελφή.

11. Κάποια νύχτα του Φεβρουαρίου (ή Μαρτίου) 1934: Ο ΜΑ πηγαίνει στην καθορισμένη συνάντηση, η οποία ταχύτατα («σταθήκατε γοργός» θα πει η Νανά αργότερα, 108) εξελίσσεται σε ερωτική συνέντευξη: «όλα γέννηκαν – είπαμ' όλα...» (16). Ο ΜΑ πιστεύει ότι έτσι έχει προχωρήσει σε «οιονεί αρρεβώνα» (16) με τη μεγάλη αδελφή, ενώ όσα συνέβησαν αφορούσαν, βέβαια, τη μικρή αδελφή, την ερωτευμένη Νανά.

12. Μάρτιος (ή Απρίλιος) 1934: Ο ΜΑ στέλνει «φλογερό ραβασάκι» στην «αρρεβωνιαστικιά-του» (92), το οποίο φτάνει στα χέρια της ανίδεης μεγάλης αδελφής, της Βιολέτας,¹⁰ η οποία και του απαντά «... Απορώ πώς παίρνετε Κύριε μια οικειότητα τόση μαζί-μου...». Αυτός της γράφει ότι «χρειάστηκε να είχε πολύ πιο περισσότερη [οικειότητα] για να σφιχταγκαλιαστούμε στον κήπο» (92). Η Βιολέτα στη «δεύτερη απάντησή-της» τον βρίζει: «...Είσαι ένας συκοφάντης, χυδαίος!» (93). Η αλληλογραφία με τη Βιολέτα σταματά εδώ. Η Νανά (γνωρίζοντας ή, ίσως, μη γνωρίζοντας από την πρώτη στιγμή αυτήν την πτυχή της ιστορίας) παραμένει σιωπηλή.

13. 15 Μαρτίου 1934: Ο ΜΑ γράφει και χρονολογεί το ποίημα «Χαλκίδα» (149).¹¹

14. Φεβρουάριος - Δεκέμβριος 1934: Ο ΜΑ, «σύμφωνα με τις “περί τηλετροπισμού των Φυτών” θεωρίες-σου [του Μαριάμπα]» (138-139), γράφει και εκδίδει «ογκώδες βιβλίο» με τίτλο «Η Μάχη της Ζάμας ή Εισαγωγή στη Συναισθηματική Φυτολογία» (41· βλ. και 21, 44-46, 66-70, 138-139).

15. Φεβρουάριος 1934 - Ιανουάριος 1935: Το Υπουργείο Γεωργίας επιπλήττει «κάθε τόσο» (38) τον ΜΑ και του κάνει επανειλημμένες υποδείξεις σχετικά με «τον τρόπο του προς αυτήν [τη δημόσια υπηρεσία] αναφέρεσθαι, τρόπον τον οποίον οίκοθεν δέον να κατέχη ο υπάλληλος» (40).

16. 6-8 Μαρτίου 1935, Τρίτη-Πέμπτη: Μέσα σ' αυτές τις τρεις ημέρες ο ΜΑ λαμβάνει «απ' την Κα Ζαλούχου ένα γράμμα» (28) και «μια άλλη πάλι διαταγή κι ένα [δεύτερο] γράμμα» (40).

16α. Για το περιεχόμενο της επιστολής Ζαλούχου το μόνο που μαθαίνουμε είναι: «τι έγραφε; Τίποτα. Ήταν ένα γράμμα εντελώς τυπικό μιας εριτίμου Κυρίας. “... Αξιότιμε Κύριε” τού 'γραφε, και προχωρούσε στο θέμα. “Μετά τιμής”, κι υπογράφονταν», (28). Ο αναγνώστης εικάζει, μάλλον σωστά, ότι πρόκειται για μιαν απλή πρόσκληση στο «απρέ-μιντί» που θα δώσει σε μια εβδομάδα η Ζαλούχου.

16β. Η διαταγή, με ημερομηνία σύνταξης «13 Φεβρουαρίου 1935», έρχεται από το Υπουργείο Γεωργίας και αφορά το «ογκώδες βιβλίο (...) Η Μάχη της Ζάμας» (βλ. εγγραφή 14). Η κατακλείδα του εγγράφου: «διά ταύτα καλούμεν υμάς εις απολογίαν προς

απόλυσιν εκ της υπηρεσίας, υποβλητέαν ημίν εγγράφως εντός δέκα ημερών από σήμερον» (41). Το από σήμερον θα πρέπει μάλλον να σημαίνει «από λήψεως της παρούσης», εφόσον η διαταγή φτάνει στον παραλήπτη είκοσι πέντε σχεδόν ημέρες μετά την ημερομηνία σύνταξής-της (η ημερομηνία σύνταξης μπορεί, φυσικά, να είναι αρκετά προγενέστερη της ημερομηνίας αποστολής). Εξάλλου, πριν περάσει δεκαήμερο «από λήψεως» ο ΜΑ θα έχει μεταφέρει το «πρόβλημα» στον πραγματικό Μαριάμπα με την επιστολή της 15.3.35 (βλ. εγγραφή 23), και θα έχει αποχωρήσει από «το φως της Σκηνης» (βλ. το «προεισαγωγικό» ποίημα¹², στ. 7).

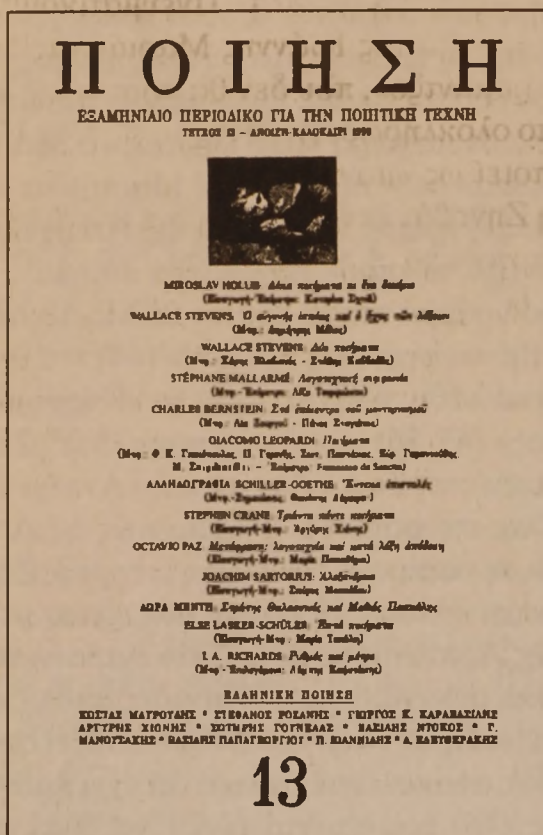
16γ. Το δεύτερο γράμμα υπογράφεται «Δ/νίς Αριάδνη (...) Σμιρλή¹³, υπερέτρια της οικογένειας Κελαδή» (44) και έχει μερικά χοντρά ορθογραφικά λάθη: ήδη στο φάκελο «Κήρηον» (19, 42), αλλά και «άνθρωπος» (43, 86) και «εκτήμηση» (86)¹⁴. Η Αριάδνη του γράφει ότι «αγαπάει τις βι ο λ έ τ ε ς» και «Αν είχε την καλοσύνη (...) να της έστελνε σπόρους» (43), προφανώς ως Διευθυντής του Αγροκηπίου· και σε υστερόγραφο: «Στη μάχη της Ζάμας-σας (σελίς 123) γράφετε ότι κάποιος Πολύβιος σας έδωσε με μια φρασούλα να πιάσετε της Αριάδνης το μύτο. Καταλαβαίνετε πόσο με κολακεύει αυτό»· και συνεχίζει για 3-4 αράδες ακόμη, σχετικά με τη μύτη και της Κλεοπάτρας (44). Ο ΜΑ ξεφυλλίζει σπασμωδικά το βιβλίο-του (44-46), ανακαλύπτει τελικά ότι έχει πράγματι τυπωθεί μύτος αντί μίτος (46) και απαντά δίχως να δίνει συγκεκριμένη εξήγηση: «είναι τώρα μπερδεμένη –πως– τούτ' η υπόθεση» (19). Στην επιστολή-του διαπράττει και αυτός παρόμοια λάθη: στο φάκελο «Δεσπηνήδα» (19, 43, 74), και «άνθρωπος» (74, 85), και «εκτήμηση» (74, 86)· όπως θα πει αργότερα η Νανά, κάνει «προς χάρη της φτωχής υπηρέτριας (...) από άφθαστη ευγένεια (...) τα ίδια λάθη τα ορθογραφικά τα δικά-της» (86). Το γράμμα πάντως της Αριάδνης, που ήταν και «σε χαρτί μυρουδάτο» (19), δεν προέρχονταν από την υπερέτρια της οικογένειας Κελαδή, αλλά από τη Νανά Κελαδή, όπως θα αποκαλύψει η ίδια στον ΜΑ στο «απρέ-μιντί» της 13.3.35: «Αυτή το 'χε γράψει το γράμμα πως στέλνονταν τάχα απ' την υπηρέτριά-της» (85). Η Νανά, με αφορμή το ορθογραφικό (ή τυπογραφικό) λάθος μύτος, πλαστοπροσωπώντας την Αριάδνη Σμιρλή¹⁵ και διαπράττοντας –σαν από «αλληλεγγύη»– και αυτή ορθογραφικά λάθη, είχε βρει αυτόν τον παιγνιώδη τρόπο να έρθει σε επαφή με τον αγαπημένο-της. Λαμβάνοντας όμως την απάντησή-του, μένει έκπληκτη και πιθανότατα απογοητευμένη. Απογοητευμένη, επειδή ο ΜΑ δεν αναγνωρίζει –όπως αυτή είχε ίσως ελπίσει– τον γραφικό-της χαρακτήρα και δεν αντιλαμβάνεται το παιχνίδι της πλαστοπροσωπίας (βέβαια, ο ΜΑ δεν είναι ο από Κοζάνη αλληλογράφος-της). Παράλληλα, η Νανά εκπλήσσεται, βλέποντας ότι και του άλλου ο «γραφικός χαρακτήρας έχει αλλάξει» (86). Η Ζαλούχου μάλιστα, με την οποία, όπως προκύπτει, η Νανά έχει κουβεντιάσει το περίεργο γράμμα του ΜΑ, θα του το χτυπήσει: «Ως και το γραφικό-σας χαρακτήρα ψευτίσατε» (75, βλ. και 121). Εξάλλου, στις πρώτες κιόλας σελίδες του μυθιστορήματος επισημαίνεται το «Περίεργο γράψιμο [ακριβώς στο γράμμα-του προς τη Σμιρλή]. Χαρακτήρας ορθός, νευρικός, ψηφιά χοροπηδητά, ξαφνιασμένα» (19). Ο αναγνώστης θα χρειαστεί να διεξέλθει κάποιες δεκάδες σελίδων για ν' αρχίσει να υποψιάζεται τη σημασία αυτής της επισήμανσης.

[3η παρένθεση: χρονολογική και πάλι. Οι ημερομηνίες 6-8.3.35 προκύπτουν από μια σειρά παρατηρήσεων ξεκινώντας από τη φράση «δεν πάει μια βδομάδα», που τη συναντούμε δύο φορές (28 και 40).

3η, 1. Εύκολο είναι, πριν απ' όλα, να οριστεί η ημερομηνία του «απρέ-μιντί» που δίνει η Ζαλούχου. Στην αρχή του τρίτου μέρους

ΠΟΙΗΣΗ

ΕΞΑΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Το 13^ο τεύχος της ΠΟΙΗΣΗΣ περιλαμβάνει:

- Ποιήματα των: Miroslav Holub, Wallace Stevens, Stéphane Mallarmé, Stephen Crane, Giacomo Leopardi, Else Lasker-Schüler, Joachim Sartorius, Κώστα Μαυρουδή, Στέφανου Ροζάνη, Γιώργου Κ. Καραβασίλη, Αργύρη Χιόνη, Σωτήρη Γουνελά, Βασίλη Ντόκου, Γιώργη Μανουσάκη, Βασίλη Παπαγεωργίου, Παναγιώτη Ιωαννίδη και Δημήτρη Ελευθεράκη.
- Δοκίμια των: Wallace Stevens, Charles Bernstein, Octavio Paz, I.A. Richards.
- Έντεκα επιστολές από την «Θρυλική» αλληλογραφία Schiller - Goethe,
 - όπως επίσης σχόλια, γνώμες και κριτικές για ποιητικές συλλογές και δοκίμια που κυκλοφόρησαν πρόσφατα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

e-mail: nefeli-p@otenet.gr

του μυθιστορήματος διαβάσουμε: «η νύχτα της 15 του Μάρτη (η μεθεπομένη ακριβώς του χορού [δηλ. του “απρέ-μιντί”])» (125)· και πολλές σελίδες πριν, η Ζαλούχου λέει «αύριο Τρίτη το βράδυ στο σπίτι-μου... δίνω μικρό “απρέ-μιντί”...» (30· βλ. και «Την ορισμένη Τρίτη τη νύχτα» 55). Επομένως το «απρέ-μιντί» γίνεται Τρίτη, 13.3.35.

3η, 2. Σ’ ένα σημείο του μυθιστορήματος ορίζεται ότι η Ζαλούχου «είχε καλέσει [τον ΜΑ] στο “απρέ-μιντί” για αύριο» (26), επομένως σήμερα είναι 12 Μαρτίου. Οπότε η φράση «Και δεν πάει μια βδομάδα που έλαβε από την Κα Ζαλούχου ένα γράμμα [το γράμμα της εγγραφής 16α]» (28) μας οδηγεί έξι περίπου μέρες πριν από τις 12 Μαρτίου, δηλαδή στις 6 ή 7 του μηνός.

3η, 3. Η φράση «Τέλος δεν πάει μια βδομάδα που ’λαβε μια άλλη πάλι διαταγή [εκείνη της εγγραφής 16β] κι ένα γράμμα [της Αριάδνης Σμιρλή, εγγραφή 16γ]» (40) εξαρτάται χρονολογικά από το εξής κείμενο: «Τώρα λέει τον περίμενε [η Ζαλούχου τον ΜΑ]. (...) Καθώς χτες εκεί στην οδό Ερμού χαιρετήθηκαν, αυτή τον πλησίασε. «... Αν θέλετε...» τού ’πε (...) «αύριο Τρίτη το βράδυ στο σπίτι-μου ... δίνω μικρό “απρέ-μιντί”» (30). Εφόσον το «αύριο Τρίτη» ειπώθηκε «χτες», το «Τώρα» αφορά ακριβώς την «Τρίτη» 13.3.35. Άρα με τη φράση «Τέλος δεν πάει μια βδομάδα» φτάνουμε στις 7 ή 8 Μαρτίου].

17. 11 Μαρτίου 1935, Κυριακή: Επεισόδιο με τη δ. Καμπά στο ξενοδοχείο «Παλίρροια» (30).

[4η παρένθεση: χρονολογική. Το επεισόδιο συνέβη «προχτές», δύο, δηλαδή, μέρες πριν από το «Τώρα» (30) που, όπως είδαμε στην παρένθεση 3η, 3, αφορά την 13.3.35].

18. 12 Μαρτίου 1935, Δευτέρα: Η συνάντηση και συζήτηση του ΜΑ με τη Ζαλούχου στην «οδό Ερμού» (30-33) που είδαμε στην παρένθεση 3η, 3.

Την ίδια μέρα το απόγευμα συνάντηση και επεισόδιο με το Δασάρχη Δημοσάρα (46-48).

[5η παρένθεση: χρονολογική και αυτή. Η συνάντηση με το Δασάρχη συνέβη «Χτες τ’ απόγιομα» (46), δηλαδή την παραμονή του «απρέ-μιντί»].

19. 13 Μαρτίου 1935, Τρίτη πρωί: «Σήμερα ακριβώς [δηλ. «Την ορισμένη Τρίτη»] δημοσιεύτηκε σ’ όλες τις ντόπιες εφημερίδες» η δήλωση ότι χάθηκε μια τσάντα και «ο ευρών παρακαλείται» να επιστρέψει το περιεχόμενό-της στην «Κυρίαν της οικίας οδού Λευκών Γάτων αριθ. 24» (55)· πρόκειται για την τσάντα της Μύριαμ Χόπκινς-λάι (βλ. και 91, 102, 130).

Την ίδια μέρα η Ζαλούχου λαμβάνει την επιστολή του τενόρου Πάσκουνα (104-105) με την οποία αποκαλύπτεται η τραγουδιστική απάτη του ΜΑ (εγγραφή 8).

20. 13 Μαρτίου 1935, Τρίτη νύχτα: Το «απρέ-μιντί» στις Ζαλούχου (55-122, δηλ. όλο το Μέρος Β’). Ο ΜΑ μαθαίνει, ανάμεσα σε αρκετά άλλα, και ποια είναι πράγματι η «αρρεβωνιαστικιά»-του (εγγραφές 11-12).

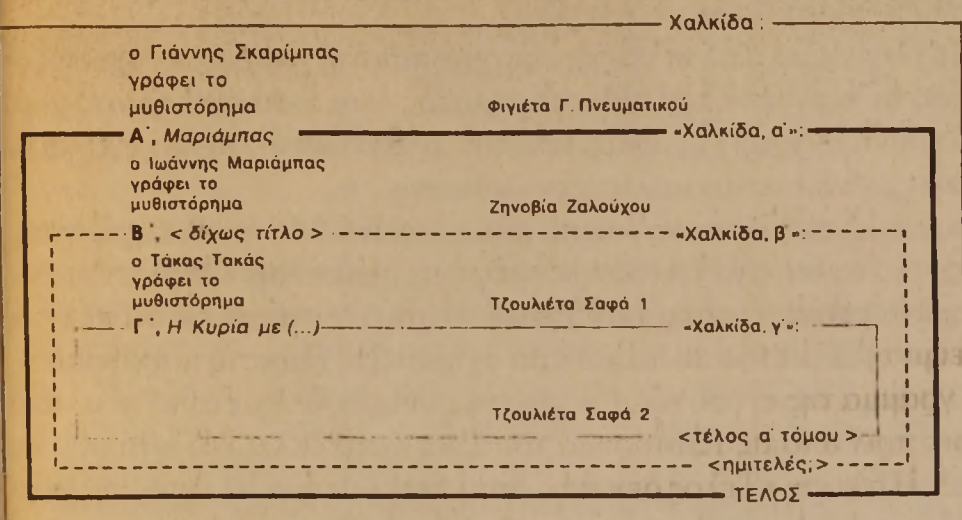
Ο ΠΙ (δηλ. ο πραγματικός Μαριάμπας) εμφανίζεται για λίγο και απροειδοποίητα στο «απρέ-μιντί»· συζητούν με τον ΜΑ κατά μόνας (117, 119). Στο τέλος της συνάντησής-τους ο ΜΑ «τον πήγε ως την πόρτα: “Θά ’χεις γράμμα-μου” τον διαβεβαίωνε όλο...» (119).

21. 14 Μαρτίου 1935, Τετάρτη πρωί: Ο ΜΑ ταχυδρομεί στον ΠΙ «το δίπλωμά-μου και τ’ άλλα-μου χαρτιά και έγγραφα» (139).

Πάει και παραδίδεται στην Αστυνομία. Επεισόδιο ανάμεσα στον Αστυνόμο και στον Πρόξενο (129-137).

[6η παρένθεση: χρονολογική. Η μετάβαση στην Αστυνομία και μετά στο Προξενείο συμβαίνει «Χτες το πρωί» (129), ενώ βρισκόμαστε στις «15 του Μάρτη» (125).]

22. 14 Μαρτίου 1935, Τετάρτη βράδυ: Ο ΜΑ αγοράζει «δυο φυ-

σίγγια με λυκόσκαγα» (141-142).

Αργότερα μπαίνει κρυφά στο Αγγλικό Προξενείο (143-145), αντικαθιστά στο όπλο της Μύριαμ τα άσφαιρα φυσίγγια με αυτά που αγόρασε (146-147) και κλέβει «κι ένα γοβάκι-της φεύγοντας» (147)¹⁶.

23. 15 Μαρτίου 1935, Πέμπτη νύχτα: Ο ΜΑ γράφει δύο επιστολές: μία «σε χαρτοφάκελο πένθιμο» (138) προς τον ΠΙ, τον πραγματικό Μαριάμπα (138-140¹⁷, 142), που βρίσκεται στην Ικαρία (126) και μια δεύτερη, ανυπόγραφη (148) και «Απολύτως προσωπική» (142), προς την κ. Προξένου, λαίδη Μύριαμ Χόπκινς-λάι.

Στις 2 τα ξημερώματα ο ΜΑ συναντά «μια σκιά» (150-151).

Αμέσως μετά πηδάει μέσα στον κήπο του Προξενείου (154-156), η Μύριαμ τον πυροβολεί (156) και ο ΜΑ πεθαίνει «ώρα 2.25 αυγερινή» (157).

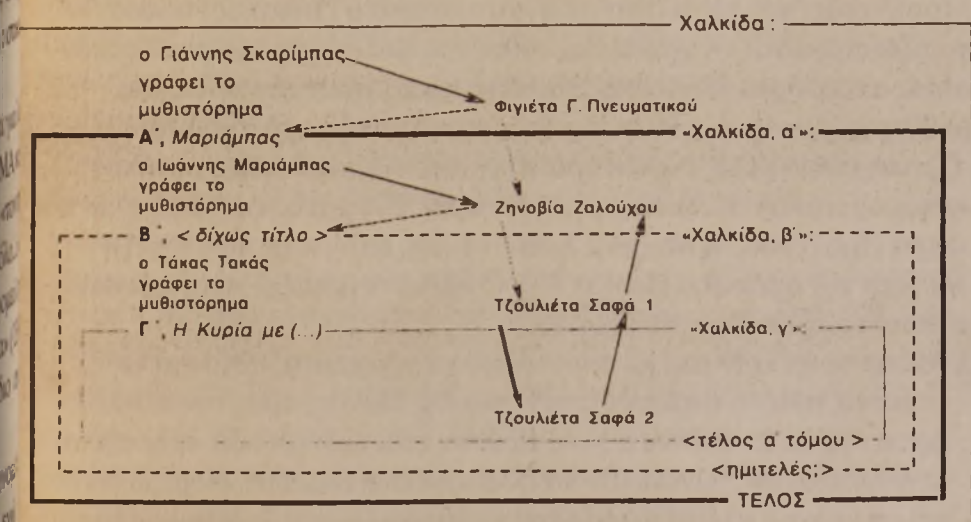
«Ακριβώς ώρα δυόμιση» (157) το φάντασμα –όπως συμπεραίνει ο αναγνώστης– του ΜΑ κάνει την εμφάνισή-του στο σπίτι της Μαριέας, κόρης της γριας Φανής, της μαμής (158).

24. 16 Μαρτίου 1935, Παρασκευή μεσημέρι: Κυκλοφορεί παράρτημα της εφημερίδας *Εύριπος* για «Το νυχτερινό δράμα του κή-του» (157-158).

25. 15 Μαΐου 1935, βράδυ: Η Ζηνοβία Ζαλούχου, κατά τη διάρκεια του χορού που δίνει στο σπίτι-της, αυτοκτονεί με «δυο παστίλιες ροζ σουμπλιμέ» (161-163, δηλ. όλο το Μέρος Δ'). Ο τρόπος, ο τόπος και ο χρόνος της αυτοκτονίας είναι αυτοί που ο ΜΑ είχε προδιαγράψει για την ηρωίδα-του στο μυθιστόρημα που έγραφε (60-64 και 33). Ο αναγνώστης έχει πληροφορηθεί από πολύ νωρίς ότι η Ζηνοβία Ζαλούχου ήταν για το μυθιστόρημα του ΜΑ, όπως μίλειδε ο ίδιος, «μοντέλο του» (25, 26).

ΠΙΜΕΤΡΟ

Η φράση «ο ΜΑ είχε προδιαγράψει για την ηρωίδα-του» τον τρόπο, το χρόνο και τον τόπο της αυτοκτονίας είναι μόνον εν μέ-

ρει ακριβής. Τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα.

Ο Γιάννης Σκαρίμπας γράφει και εκδίδει ένα μυθιστόρημα με τίτλο *Μαριάμπας*, που του «το ενέπνευσε» μια κυρία της καλής κοινωνίας της Χαλκίδας, η Φιγιέτα Γ. Πνευματικού¹⁸. Ο πρωταγωνιστής του μυθιστορήματος Ιωάννης Μαριάμπας¹⁹ γράφει και αυτός ένα άτιτλο «ρομάντζο», που δεν θα προφτάσει να το εκδώσει (ίσως ούτε να το ολοκληρώσει) για το μυθιστόρημά-του ο Μαριάμπας χρησιμοποιεί ως «μοντέλο-του» μια από τις συμπρωταγωνίστριές-του, τη Ζηνοβία Ζαλούχου, κυρία και αυτή της υψηλής κοινωνίας της μυθιστορηματικής Χαλκίδας.

Έχουμε, λοιπόν, δύο παράλληλα ζεύγη: Σκαρίμπας-Φιγιέτα και Μαριάμπας-Ζαλούχου. Το δεύτερο ζεύγος υφίσταται, φυσικά, εντός της συγγραφικής φαντασίας του Σκαρίμπα, σε μια Χαλκίδα πλαστή. Το πρώτο βρίσκεται εκτός φαντασίας, στην πραγματική Χαλκίδα. Έχουμε επίσης δύο μυθιστορήματα: ένα υπαρκτό βιβλίο και ένα «υπό κατασκευήν», φανταστικό.

Τα προηγούμενα θα ήταν, ως αυτονόητα, περιττά, αν μέσα στο φανταστικό μυθιστόρημα δεν υπήρχε και ένα τρίτο: ο «Συγγραφέας Τάκας Τακάς» γράφει κι αυτός «ένα γοητευτικό μυθιστόρημα με τον τίτλο *Η Κυρία με τα Μαύρα*» (60), του οποίου έχει εκδώσει τον πρώτο τόμο (61). Η πρωταγωνίστρια αυτού του τρίτου μυθιστορήματος, η πόρνη Τζουλιέτα Σαφά, που κι αυτή ζει στη Χαλκίδα, «συμπίπτει», όχι μόνο στο ονοματεπώνυμο αλλά ακόμη και στα «έπιπλα της κρεβατοκάμαράς-της» (62), με ευυπόληπτη εικοσιοκτάχρονη ανύπαντρη Χαλκιδέα (62), «της μεγάλης οικογενείας των Σαφάδων της Εύβοιας» (63).

Προκύπτει επομένως το ακόλουθο σχήμα:

όπου, μέσα στην πραγματική Χαλκίδα, κάτοικος της οποίας είναι ο Γιάννης Σκαρίμπας (και ήταν η Φιγιέτα), περιέχονται άλλες τρεις ομώνυμες πόλεις²⁰: η «Χαλκίδα α'», όπου «ζουν» ο συγγραφέας Μαριάμπας και η κυρία Ζαλούχου· η «Χαλκίδα β'», μέσα στην οποία κινείται η αξιοπρεπής μεγαλοκοπέλα Τζουλιέτα Σαφά¹ και η «Χαλκίδα γ'», όπου δρα η ηρωίδα του Τακά, η Τζουλιέτα Σαφά 2, πόρνη.

Παράλληλα, η συγγραφική φαντασία είναι τριπλή ή, μάλλον, τρι-συπόστατη: στο εσωτερικό της φαντασίας που δημιουργήσε το μυθιστόρημα *Μαριάμπας* λειτουργούν άλλες δύο: εκείνη του συγγραφέα Μαριάμπα, και η τρίτη, του Τακά. Αυτές είναι, βεβαίως, φανταστικές, όμως για καθεμιά-τους, όπως και για την πρώτη, του Σκαρίμπα, υπάρχουν συστατικά που εντάσσονται εντός και εκτός.

Αυτό το «σύστημα» –που θυμίζει τα ρωσικά ξύλινα κουκλάκια που μπαίνουν τό 'να μέσα στ' άλλα, και που τα λέγαμε «μπάμπουσκες»– χάνει κάποια στιγμή τη συνέχουσα συμμετρία-του: η τελευταία, η ενδότερη μυθιστορηματική ηρωίδα, η Τζουλιέτα Σαφά 2, αποτελεί αντίγραφο της προηγούμενης ηρωίδας, της Τζουλιέτας Σαφά 1. Αυτό υπονομεύει τη διάκριση σε στοιχεία εντός και συστατικά εκτός της συγγραφικής φαντασίας.

Αντίστροφα τώρα, και ίσως σαφέστερα: η Τζουλιέτα Σαφά 1 δεν χρησιμεύει ως «μοντέλο» ή ως πηγή έμπνευσης, όπως συνέβη με τις Ηγερίες του Μαριάμπα και του Σκαρίμπα, τη Ζηνοβία Ζαλούχου και τη Φιγιέτα αντίστοιχα· η Τζουλιέτα 1 υφίσταται ως αντικείμενο αντιγραφής, και μάλιστα μυστηριώδους, εφόσον ο Τακάς, έως τη στιγμή που η Τζουλιέτα 1 τον επισκέπτεται, αγνοεί την ύπαρξή-της²¹: κάτι που δεν συμβαίνει στα ζεύγη Ζαλούχου-Μαριάμπας και Φιγιέτα-Σκαρίμπας.

Η «μυστηριώδης αντιγραφή» μπορεί να πάψει να είναι μυστηριώδης, αν επικαλεστούμε την απλή και σωτήρια σύμπτωση. Μπορεί όμως να συμβαίνει και κάτι άλλο, σημαντικό.

Προς το παρόν πρέπει να συμπληρώσουμε το προηγούμενο σχεδιογράφημα με μερικά βέλη:

Τα βέλη δηλώνουν ποικίλες και διαφορετικές σχέσεις:

Ο Σκαρίμπα γνώρισε τη Φιγιέτα, όπως και ο Μαριάμπα τη Ζαλούχου (τα δύο κατωφερή και με συνεχόμενη γραμμή βέλη). Οι δύο αυτές γυναίκες, πηγή έμπνευσης η πρώτη, «μοντέλο»-υπόδειγμα η δεύτερη, δεν μπορεί παρά να έχουν επιδράσει, εμμέσως φυσικά, στη διαμόρφωση των μυθιστορημάτων Α' και Β' (τα δύο κατωφερή και με διακεκομμένη γραμμή βέλη): παράλληλα, δεν μπορεί παρά να έχουν συμβάλει, ακόμη πιο έμμεσα, στον καθορισμό κάποιων χαρακτηριστικών των μυθιστορηματικών ηρωίδων: η Φιγιέτα της Ζαλούχου και αυτή της Τζουλιέτας Σαφά 1 (τα δύο βέλη με τις κουκκίδες). Και έως εδώ, καλά: βρισκόμαστε ακόμη μέσα στα πλαίσια των μυθοπλαστικών συμβάσεων.

Ο Τακάς όμως και το μυθιστόρημά-του δεν συνδέονται με την Τζουλιέτα 1 (γι' αυτό λείπουν τα βέλη από τον Τακά προς την Τζουλιέτα 1, και από αυτήν προς το μυθιστόρημα Γ'). Ωστόσο, και εις πείσμα αυτού του δεδομένου, ορισμένα καίρια χαρακτηριστικά της Τζουλιέτας 1 περνούν, κατά πιστήν αντιγραφή, στην Τζουλιέτα 2 (το διπλό βέλος). Επιπλέον, και κατ' αντίστροφη φορά, το «τέλος» που ο Τακάς είχε «προορίσει» για τη δική-του ηρωίδα, το προβάλλει πάνω στην Τζουλιέτα 1 (το χαμηλότερο ανωφερές βέλος): της λέει: «Ακούστε με καλά: Στις 15 του Μάη του έτους 1935 ακριβώς, έπειτα από μια χοροεσπερίδα δοσμένη στο σπίτι-σας, θα καταπιείτε δύο παστίλιες ρ ο ζ σ ο υ μ π λ ι μ έ ! Και θα πεθάνετε ευθύς. Τέτοιο θά 'ναι το τέλος που εγώ σας προόρισα...» (64).

Αγνοούμε ποιο είναι το «τέλος» της Τζουλιέτας 1. Ξέρουμε ωστόσο ότι αυτό το «προορισμένο» τέλος θα βρει τη Ζηνοβία Ζαλούχου (το δεύτερο ανωφερές βέλος), που ήταν βέβαια το «μοντέλο» για το μυθιστόρημα Β', όπου εγκιβωτίζονται και ο Τακάς και οι δύο Τζουλιέτες και το μυθιστόρημα Γ'.

Ο Τακάς φυσικά, ως δημιουργός σίγουρος για τη συνοχή και την αντοχή του δημιουργήματός-του, αρνείται πεισματικά να δεχτεί ότι η Τζουλιέτα 1 είναι δυνατό να υπάρξει έξω από τα πλαίσια της δημιουργίας-του: αυτό δεν μπορεί να το επιτρέψει. Έτσι, της επιβάλλει τη μοίρα που έχει ορίσει, προφανώς στον υπό κυκλοφορία β' τόμο του μυθιστορηματός-του, για τη δική-του Τζουλιέτα.

Αυτή ακριβώς η επιβολή του πεπλασμένου επί του «πραγματικού» επεκτείνεται με ένα άλμα, από το εσωτερικό των μυθιστορημάτων Γ' και Β', στο μυθιστόρημα *Μαριάμπα* με την αυτοκτονία της Ζαλούχου.

Από την άλλη, και η Εστήρ στο διήγημα του Πιέρ Λουίς πρόκειται και αυτή να αυτοκτονήσει, σύμφωνα με την πρόβλεψη του αντίστοιχου συγγραφέα, του Μπαλζάκ (31, υποσημείωση). Όμως η Εστήρ συνεχίζει και μετά το τέλος του διηγήματος να ψάχνει για το μέσο της αυτοκτονίας, το δυσεύρετο «μαύρο δηλητηριασμένο διαμάντι», ενώ η Ζαλούχου, έχοντας το δικό-της μέσο αυτοκτονίας πρόχειρο («με σουμπλιμέ (...) τα δουλικά αυτοκτονούν» 66), υποτάσσεται στη μοίρα-της, όπως αυτή καθορίστηκε εντός της συγγραφικής φαντασίας όχι του Μαριάμπα (ή του Γιάννη Μημίλια, 65), αλλά του Τακά.

Εφόσον το πεπλασμένο υπερέχει, τότε και η απλή απουσία του «πλάστη»-συγγραφέα και η τελική εξαφάνισή-του στο τέλος δεν μπορεί παρά να έχουν η καθεμιά-τους εξουθενωτικές συνέπειες που δεν θ' αφορούν μόνο τον πλαστό κόσμο. Αυτό η Νανά Κελαδή το ψυχανεμίζεται και ο παντογνώστης αφηγητής το λέει ρητά:

(α) Η Νανά, παρακαλώντας τον Μαριάμπα να μην εγκαταλείψει πρόωρα την κοσμική συγκέντρωση της Ζαλούχου, διαβλέπει φοβισμένη ότι «αν έφευγε... (...) θα ήταν (του τό 'λεγε) απίστευτο. Από τώρα το σκιάζονταν: Οι άνθρωποι θά 'μεναν εδώ σαν μες σ' όνειρο... Όλ' αυτά, οι καλεσμένοι, η μουσική, τ' αντικείμενα, θά

'σαν ακατάληπτα, άυλα... να πούμε μια συγκέντρωση έρημων ίσκιων και ανέμων...» (85). Και,

(β) λίγο πριν από το τέλος, ο παντογνώστης αφηγητής, σχολιάζοντας τα πρόσωπα του μυθιστορήματος (και εμπλέκοντας με το α' πληθυντικό *μας* (...) *εμάς* και τον αναγνώστη), καταλήγει στην ίδια εικόνα των ακατάληπτων «ίσκιων»:

«Δεν είναι διόλου πρόσωπα αυτά μυθικά. Μόνο ότι τώρα, ύστερα από το θάνατο του Μαριάμπα, μας φαίνονται εμάς σαν παρατημένα στο πάει-τους, σαν εγκαταλειμμένα στο χρόνο να πλανιόνται – σκιές» (161· το παράθεμα σχηματίζει χωριστή παράγραφο).

Τα παραπάνω δύο αποσπάσματα συναρθρώνουν αυτό που – από μια σκοπιά – το μυθιστόρημα του Σκαρίμπα θέλει και κατορθώνει να δείξει: ότι το πεπλασμένο, αυτό που λειτουργεί *εντός* της συγγραφικής φαντασίας, επικρατεί και ρυθμίζει την «πραγματικότητα», ό,τι δηλαδή κείται *εκτός*.

Αυτό ακριβώς κάνει τη διαφορά του Σκαρίμπα από τον Πιέρ Λουίς (και από τον Χάμσουν): καθώς και τη νεοτερική-του υπεροχή.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Σημείωμα της επιμελήτριας» στο Γιάννης Σκαρίμπα, *Μαριάμπα*, επιμέλεια Κατερίνα Κωστίου, Νεφέλη 1992, σ. 169.
2. Εκτός από μία τυπογραφική αβλεψία στην α' έκδοση (1935), που επαναλαμβάνεται και στη β' (1969) και στη έκδοση του 1992. Η διόρθωση πάντως του λάθους αυτού είναι περίπου αυτονόητη, βλ. παρακάτω υποσημ. 17.
3. Οι παρένθετοι αριθμοί παραπέμπουν σε σελίδες της έκδοσης του 1992. Όπου υπάρχουν διαφορές με την α' έκδοση, σημειώνονται.
4. Στην α' έκδοση η χρονολογία είναι «17 Μαρτίου 1934» (σ. 38), το λάθος όμως διορθώνεται στη «Σημείωση του συγγραφέα», σ. 157-158 της α' έκδοσης: είναι η μόνη διόρθωση τυπογραφικού λάθους που κάνει ο Σκαρίμπα: βλ. και το «Σημείωμα» της Κωστίου, ό.π. (υποσημ. 1), σ. 169.
5. Έτσι στην α' έκδοση, σ. 86. Στη β' έκδοση, σ. 107, το επίθετο του περιοδικού, πάντα στα χείλη της Νανάς Κελαδή, γίνεται «καταφρονεμένου».
6. Έτσι στην α' έκδοση, σ. 86. Στη β' έκδοση, σ. 107, το ψευδώνυμο αλλάζει: «Ο φιλομειδής τράγος!», (έτσι, με το θαυμαστικό εντός των εισαγωγικών): το νεότερο ψευδώνυμο παραπέμπει προφανώς στο *Θείο Τραγί*, όπως και αρκετά ακόμη σημεία του μυθιστορήματος, ήδη από την α' έκδοση.
7. Το *Βιολέτα* η β' έκδοση το προσθέτει ως «2ο όνομα» και στην Αριάννη Σμυρλή (α' έκδ. σ. 40· β' έκδ. σ. 50, 53· έκδ. 1992 σ. 43, 44). Η προσθήκη μοιάζει, εκ πρώτης όψεως, να αποτελεί μίαν απόπειρα να γίνουν στο συγκεκριμένο σημείο τα πράγματα λιγότερο περίπλοκα. Ωστόσο, δεν νομίζω ότι οι δυσκολίες του αναγνώστη λιγοστεύουν με την προσθήκη του ονόματος: ίσως και ν' αυξάνονται: και δεν αποκλείεται αυτό να μην ήταν εκτός των προθέσεων του συγγραφέα.
8. Για τις συντομογραφίες ΠΙ (δηλ. ο πλαστός Πιττακός, που είναι στην πραγματικότητα ο Μαριάμπα) και ΜΑ (δηλ. ο από 17.1.34 πλαστός Μαριάμπα, που είναι στην πραγματικότητα ο Πιττακός) σωστό νομίζω πως είναι να χρησιμοποιηθούν κεφαλαία γράμματα, εφόσον αυτές ακριβώς οι πλαστοπροσωπείες επικρατούν στο τέλος του μυθιστορήματος: οι μάσκες έχουν υποκαταστήσει τα πρόσωπα.
9. Ο αναγνώστης έχει συναντήσει πριν από είκοσι σελίδες αυτό το «υποκοριστικό»: η Νανά αφηγείται στον ΜΑ μια συζήτησή-της με την κυρία Προξένου, τη Μύριαμ Χόπκινς-λάι, όπου κάποια στιγμή η Μύριαμ την αποκαλεί Βινιέτ (89). Ο ΜΑ δεν μοιάζει να δίνει σημασία σ' αυτό το πρωτάκουστο όνομα.
10. Μένει αδιευκρίνιστο με ποιο τρόπο τα γράμματα, αυτό και το επόμενο, αντί να φτάσουν στα χέρια της Νανάς, προς την οποία θα πρέπει να τα απηύθυνε ο ΜΑ, εφόσον έτσι πιστεύει ότι ονομάζεται η μεγάλη αδελφή, κατέληξαν να φτάσουν στη Βιολέτα. Νομίζω ότι εδώ, και σε κάποια ακόμη σημεία του μυθιστορήματος, ο συγγραφέας δεν

καταφέρνει να τιθασεύσει το μπερδεμα που ο ίδιος δημιούργησε.

11. Στην α' έκδοση το έτος είναι 1935. Αυτό τοποθετεί τη σύνθεση του ποιήματος στη βραδιά της αυτοκτονίας του ΜΑ, κάτι που ταιριάζει –ίσως υπερβολικά– με τους τελευταίους στίχους: «Αχ νεκρόν στο χώμα –να φωνάζεις– είδα / έναν-μου ακόμη πιερότο!...». Από την άλλη, η διόρθωση της β' έκδοσης σε 15.3.34 δίνει διαφορετική διάσταση στο ποίημα, καθώς το κάνει να προκύπτει και πολύ νωρίς (ο ΜΑ έχει ζήσει κάτι λιγότερο από δυο μήνες στη Χαλκίδα), και μέσα από τα ταραχώδη βιώματα των εγγραφών 10-12.

12. Το ποίημα «Σημείωμα προεισαγωγικό ή Περίληψη προηγούμενων» δεν υπήρχε στην α' έκδοση· πιθανότατα δεν είχε ακόμη γραφτεί το 1935. Η β' έκδοση το βάζει, κάπως στριμωγμένο, στο τέλος της εισαγωγής του Π. Σπεντζή, σ. 14. Η πρώτη-του δημοσίευση, από όσο ξέρω, είναι στο περ. *Μορφές*, 5, Φεβρ. 1947, σ. 168, με τίτλο «Μαριάμπας». Με τον νεότερο τίτλο και σε θέση πάντοτε εισαγωγικού κειμένου το ποίημα εκδίδεται τρεις φορές: (α) στη συλλογή *Εαυτούληδες*, 1950· (β) στη β' έκδοση του *Μαριάμπας*, 1969· και (γ) στο *Άπαντες σίχοι*, 1970. Σημειώνω δύο σημαίνουσες παραλλαγές: στο στ. 5 και η α' δημοσίευση και οι άλλες δύο εκδόσεις αντί «για κέφι» έχουν «για πρόγκα»· οι τελευταίοι στίχοι στην α' δημοσίευση είναι «τ' ορκίζομαι – ένα ρόλο για χάχανα θάμα... / Δε μού 'παν πως θά 'παιζα –αντίς κωμωδία– / παλιάτσος σε δράμα!...»· την αναφορά στον «παλιάτσο» τη διατηρούν και οι άλλες δύο δημοσιεύσεις, έχοντας 11σύλλαβο τον δεύτερο στίχο της τελευταίας στροφής: «–ένα ρόλο παλιάτσου– ίδιο θάμα...». Είναι, νομίζω, ενδιαφέρον ότι ο παλιάτσος εξαφανίζεται, μόνον όταν το ποίημα αναλαμβάνει να «προλογίσει» το μυθιστόρημα.

3. Η α' έκδοση, σ. 40, ανάμεσα στο όνομα και στο επώνυμο παρεμβάλλει ένα «Δ.», πιθανότατα αρχικό πατρωνύμου. Η β' έκδοση, σ. 53, αντικαθιστά το «Δ.» με το «η Βιολέτα»· βλ. και υποσημ. 7.

4. Η α' έκδοση έχει και δεύτερο «εκτήμηση» στη σ. 40, που η β' έκδοση, σ. 53, το διορθώνει (έκδ. 1992, σ. 44).

5. Η πραγματική Αριάδνη Σμιρλή θα κάνει αργότερα μία και μοναδική εμφάνιση στα λεγόμενα του αστυνόμου: «Προχτές ακόμα, ακριβώς η Αριάδνη Σμιρλή μας κατάγγειλε πως κάθε τόσο της κλέβουνε και το δεξί-της γοβάκι» (133).

6. Το γοβάκι αυτό δεν εμφανίζεται ξανά στη β' έκδοση. Η α' έκδοση όμως του επιφύλασσε ιδιαίτερη μεταχείριση: Στο σημείο που ο ΜΑ πηγαίνει τη νύχτα της 15.3.35 να ρίξει στο ταχυδρομικό κουτί το ανυπόγραφο γράμμα-του προς τη Μύριαμ (βλ. εγγραφή 23), αυτό με την ένδειξη «Απολύτως προσωπική» (142), ακριβώς εδώ η α' έκδοση, σ. 136, είχε μια αράδα κειμένου επιπλέον, μαζί με μια υποσημείωση: «Πριν να το ρίξει –της Χόπκινς-λάι– το φίλησε!»· και η υποσημείωση: «1. Το ίδιο είχε κάμει ταχυδρομίζοντάς της ένα δεματάκι τ' απόγεμα. Είχε μέσα αυτό το μικρό δέμα ένα γοβάκι γυναικείο. Πριν να το τυλίξει το φίλησε!». Αυτά η β' έκδοση, σ. 167, τα διέγραψε.

7. Η χρονολογία της επιστολής αυτής, «15 Μαρτίου 1934» είναι, και εδώ και στις δύο προηγούμενες εκδόσεις (α', σ. 131· β', σ. 162), ολοφάνερα λανθασμένη: το έτος είναι 1935, όχι 1934.

8. Όπως μας πληροφορεί η αφιέρωση της α' έκδοσης (1935), σ. 7: «Αφιερώνω στον ιερό ίσκιο της Φιγιέτας Γ. Πνευματικού, της γλυκύτατης κυράς που –ζωντανή– μου το ενέπνευσε»· η αφιέρωση αυτή παραλείπεται στη β' έκδοση (1969). Υπάρχει υπό δημοσίευση σχετικό μελετήμά-μου με τίτλο «Η Φιγιέτα εντός και εκτός του σκαριμπικού σύμπαντος».

9. Το όνομα εδώ στο Επίμετρο θα δηλώνει απλώς τον ήρωα του μυθιστορήματος. Η διάκριση δηλαδή σε ΜΑ και Μαριάμπα εγκαταλείπεται.

10. Αυτή η πολλαπλή παρουσία της πόλης είναι ίσως ο λόγος που στην α' έκδοση κάτω από το όνομα του συγγραφέα υπήρχε στο εξώφυλλο και η ένδειξη (*Χαλκίδα*).

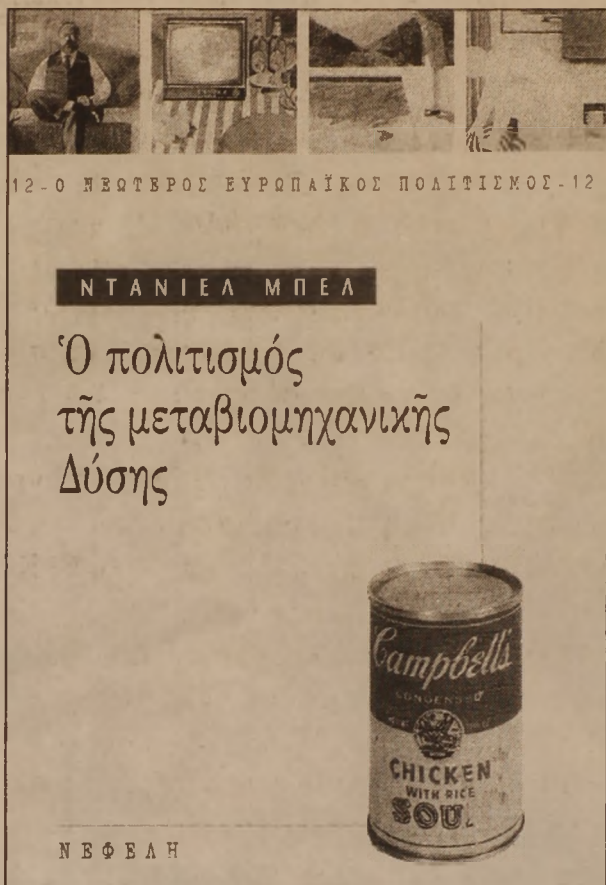
11. Η έκπληξη του Τακά στη σκηνή της συνάντησης με την εκτός της συγγραφικής φαντασίας-του Τζουλιέτα (62-63) οφείλουμε να πιστέψουμε ότι είναι ειλικρινής – εκτός κι αν γίνουμε υπερβολικά καχύποπτοι, κάτι που, νομίζω, δεν οδηγεί πουθενά.

Ο ΝΕΩΤΕΡΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Διεύθυνση: Παναγιώτης Κονδύλης

Ντάνιελ Μπελ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΔΥΣΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΓΕΡ. ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ

Το πολυσυζητημένο βιβλίο του Μπελ αποτελεί μian από τις διεισδυτικότερες αναλύσεις του παρόντος των δυτικών μεταβιομηχανικών κοινωνιών και συνάμα μια βαρύνουσα προσπάθεια πρόγνωσης του μέλλοντός τους, που απειλείται από τη σύγκρουση ασυμβίβαστων τάσεων στους κόλπους τους. Από τη μια μεριά οι επιτυχίες στον τεχνικό και οικονομικό τομέα και από την άλλη η καπιταλιστική οργάνωση της παραγωγής, ο συναγωνισμός και η αύξηση της παραγωγικότητας, αναπτυσσόμενη η καθεμιά με τη δική της λογική, οδηγούν αναπόφευκτα σε κρίση που θέτουν σε κίνδυνο τα θεμέλια της μεταβιομηχανικής Δύσης.

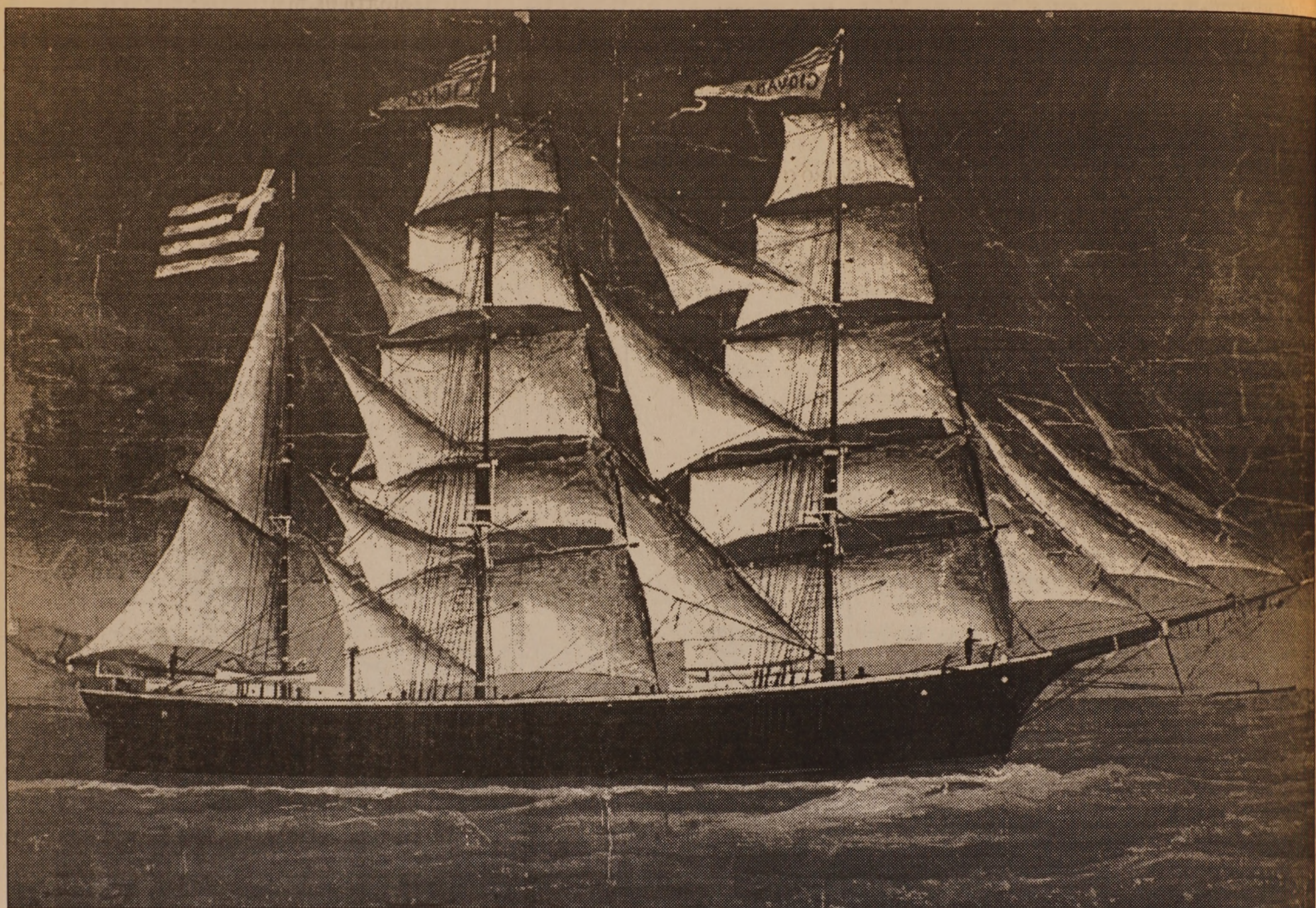
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

e-mail: nefeli-p@otenet.gr

Οι διακριτικοί αφηγητές, η μοίρα και ο ρεαλισμός

του Παύλου Ν. Αγγελόπουλου

«Η κριτική ασχολείται με το περιεχόμενο αλήθειας ενός έργου τέχνης, ο σχολιασμός με το θέμα του. Η σχέση ανάμεσα στα δυο καθορίζεται από τον βασικό νόμο της λογοτεχνίας, σύμφωνα με τον οποίο το περιεχόμενο αλήθειας του έργου είναι τόσο πιο έγκυρο όσο λιγότερο εντυπωσιακά και περισσότερο ενδόμυχα είναι δεμένο με το θέμα του. [...] ... μόνο τώρα μπορεί ο κριτικός να υποβάλει το βασικό ερώτημα όλης της κριτικής –δηλαδή, αν το λαμπρό περιεχόμενο αλήθειας ενός έργου οφείλεται στο θέμα του ή αν η επιβίωση του θέματος οφείλεται στο περιεχόμενο αλήθειας. Γιατί καθώς αυτά χωρίζονται στο έργο, αποφασίζουν για την αθανασία του».

Βάλτερ Μπένγιαμιν

(Από το βιβλίο της **Χάννα Άρεντ**: *Άνθρωποι σε ξοφερούς καιρούς*, μτφρ. Β. Τομανά, εκδ. Νησίδες, Σκόπελος 1998, 47-48).

Ο τίτλος

Ο λόγος εκφέρεται από δεξιοτέχνη αφηγητή και απευθύνεται σε ένα συγκεκριμένο ακροατήριο: το πλήρωμα του καραβιού. Αυτός είναι ο δεσπόζων τρόπος αφήγησης, που ονοματίζει μάλιστα τη

συλλογή: *Λόγια της Πλώρης*. Για τον τίτλο της συλλογής μάς πληροφορεί ο ίδιος ο Καρκαβίτσας στα 1893, στο προλογικό σημείωμα του μυθολογήματος *Η τέντα των ναυτικών* (=η πρώτη μορφή του *Κάτω Κόσμου*):

Η πλώρη του «Αθήναι» μας –όπως κάθε καραβιού πλώρη– είναι η κατοικία και αυλή των ναυτών και θερμαστών. Το καλοκαίρι απάνου'ς το κατάστωμα, το χειμώνα κάτω'ς τα γιατάκια τους, δεξιά οι ναύτες, αριστερά οι θερμαστές, ξοδεύουν την ακριβή ώρα της ανάπαυσής τους μπαλώνοντας τα ρούχα τους, βράζοντας τον καφέ ή το τσάι τους και λέγοντας παραμύθια ή ανέκδοτα του τόπου τους, όταν δε βαρυροχαλίζουν παραδομένοι'ς του ύπνου τη σιδερένια αγκαλιά. Τα παραμύθια και τ' ανέκδοτά τους αυτά είναι διάφορα, γιατί διάφοροι είναι και οι τόπου απ' όπου αυτοί κατάγονται. Άλλος είναι από τις Κυκλάδες, άλλος από το Γαλαξειδί, άλλος από την Εύβοια και άλλος απ' αλλού. Εγώ επήγαινα συχνά και τους εσυντρόφευα. Ανάμεσα'ς τα τυραννισμένα εκείνα κορμιά που αντικατάστησαν'ς τους κόπους και τα βάσανα τα δούλα πληρώματα των αρχαίων νηών και τους σκλάβους των γαλερών, 'ς της όψης εκείνες της ηλιοψημένες, 'ς τα χέρια τα πετρωμένα και τ' αγα-

θά παιδιάτικα τους βλέμματα, εύρισκα εγώ τον εαυτό μου ολάκερο. Τα απλά τους λόγια πολλές φορές μ' εσυγκίνησαν· τα χοντρά αστεία κ' η ελευθεροστομία τους πολλές φορές μ' εχαροποίησαν· τα δυστυχήματά τους κ' οι αγώνες τους πολλές φορές μ' ήφεραν σε θέση να καταρασθώ την ανθρωπότητα. Όσα άκουσα εκεί, εδώ μέσα θα τα ρίξω. Ίσως κανένας από τους αναγνώστες μου θέλει να συγκινηθή, άλλος να γελάση· άλλος και να καταρασθή τον αίτιο των παθημάτων μας. Βρίσκεται τόση ποικιλία 'ς αυτόν τον παληόκοσμο!...¹.

Ο Καρκαβίτσας εργάστηκε ως γιατρός στο εμπορικό ατμόπλοιο «Αθήναι» από 18.5.1892 - 29.12.1894.²

Ο παλιόκοσμος

Ο παλιόκοσμος στα *Λόγια της Πλώρης* εκπροσωπείται κυρίως από καπετάνιους, εξαίρεση αποτελεί ο ναύτης Γεράσιμος ο Κεραλλονίτης στα «Πειράγματα». Χωρίς να είμαι εξαντλητικός:

Στη «Θάλασσα», το πρώτο διήγημα της συλλογής, συναντούμε τον καπετάν Καλιγέρι: «*Κάλλιο σκλάβος στ' Αλιτζέρι – παρά με τον Καλιγέρι, έλεγαν για να δείξουν την απονιά του*». Στη «Δικαιοσύνη της Θάλασσας» ο καπετάνιος του Σωτήρα δεν προστρέχει σε βοήθεια στη γαλαξιδιώτικη γαλέτα του καπετάν Καρέλη. Στο «Βιοπαλαιστή» ο καπετάν Σταμάτης Τραγούδας αναδεικνύεται σε ηθικό αυτουργό της αυτοκτονίας του ανεψιού-ναύτη του. Τελευταίο τρανταχτό παράδειγμα, ο Πέτρος ο Πίπιζας, καπετάνιος κι αυτός στους «Σφουγγαράδες»: «*Διαβόλόσπορε! ... Δούλευε, το Σταυρό σου! ... Μέσα, το Θεό σου, κεραταῖμ-κερατά! Αμή! ... τα κατοστάρικα ήξερες να τα πετάς σαν παλιόπανα στους βιολιτζήδες!*»

Η ταξική κακοποίηση του απλού ναύτη σε όλο της το μεγαλείο. Το κείμενο του Καρκαβίτσα, φωνή διαμαρτυρίας αλλά και αντιπαράθεσης στις *Νησιώτικες Ιστορίες* του Α. Εφταλιώτη (1894), λίγα χρόνια πριν δημοσιευμένες. Το ζήτημα της συγκριτικής γραμματολογικής διερεύνησης παραμένει ωστόσο ανοιχτό και προς άλλες κατευθύνσεις. (Για τη σχέση με τη λαϊκή παράδοση: Επαμ. Γ. Μπαλούμης, Α. Καρκαβίτσας, *Ο Ανατόμος της λαϊκής κοινότητας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999).

δεολογική ανατομία και απότομη προσγγείωση στην Ιστορία

Όπως πρόσεξε ο Γ. Βαλέτας (1963) «... ο Καρκαβίτσας, αντίθετα με τους άλλους συγκαιρινούς του δημοτικιστές λογοτέχνες, που ακολουθούσαν τον Βενιζέλο, σαν εκπρόσωπο των προοδευτικών άσεων στην Ελλάδα, σαν φορέα αναγέννησης του τόπου, παρουσίασε το φαινόμενο μιας άκρας αντινομίας: να είναι προοδευτικός, αλλά να μάχεται στις γραμμές των παλαιοκομματικών».³

Η ιδεολογική αυτή αντινομία εμφανίζεται ανάγλυφα και στα *Λόγια της Πλώρης*. Ο Μεγαλοϊδεατισμός του είναι κάτι παραπάνω από έκδηλος σε ορισμένα κείμενα της συλλογής, όπως λ.χ. στα μυθολογήματα⁴ «Οι φρεγάδες», «Ο εκδικητής», «Θείον όραμα». Η ττα, ωστόσο, του 1897 φαίνεται να τον προσγγιώνει απότομα την κοινωνική πραγματικότητα και στην Ιστορία. Απόδειξη αποτελούν οι χρονολογίες γραφής των αφηγημάτων της συλλογής⁵. Όλα τα μυθολογήματα της συλλογής γράφονται πριν από το 1897. Αντίθετα, οκτώ από τα έντεκα διηγήματα γράφονται μετά το 1897.

Όταν η τεχνική εναρμονίζεται και υπηρετεί η λογοτεχνική έκθεση του θέματος

Η αξιολόγηση ενός έργου τέχνης αποτελεί ίσως το πιο ακαννώδες και δύσκολο θέμα των γραμματολογικών σπουδών. Πολ-

λοί προτιμούν να το αποφεύγουν, παραμένοντας σε στατικές περιγραφικές αναλύσεις της τεχνικής, της θεματικής, της ιδεολογίας κ.λπ. Άλλοι, πάλι, δίνουν έμμεσες απαντήσεις, υπαινικτικές, προσπαθώντας να διεκδικήσουν για το υπό μελέτη κείμενό τους περγαμηνές και περίοπτη θέση μέσα σε κάποιο λογοτεχνικό κανόνα ή παράδοση, προσκομίζοντας, συνήθως μέσω της συγκριτικής, σημεία επαφής του κειμένου με την ελληνική, ευρωπαϊκή και παγκόσμια λογοτεχνία. Στόχος πάντα, να υποδείξουν την έγκαιρη ένταξη του κειμένου σε σύγχρονα ρεύματα, την πρωτοποριακή εμφάνιση ορισμένων στοιχείων, την αφομοίωση και δημιουργική εξέλιξη της παράδοσης.⁶

Ο Τοντόρφ στην *Ποιητική* (1973) του αναφέρεται σε ορισμένα αξιολογικά κριτήρια, όπως στην πολυφωνική-διαλογική αφήγηση που πρότεινε ο Μπαχτίν, στην οπτική «μαζί» του Πουγιγιόν, για να καταλήξει πως οι κρίσεις αυτές είναι πάντα προσωπικές, εφόσον περιορίζονται στη γνώση της δομής μόνο ενός έργου και δεν λαμβάνουν υπόψη τη γνώση για το «γούστο» ή την «ευαισθησία» των αναγνωστών κάθε εποχής.⁷

Όταν, ωστόσο, ένα κείμενο συνεχίζεται να διαβάζεται εδώ και εκατό χρόνια και κάποια κείμενα ακόμα μας συγκινούν, όσο ατελής κι αν είναι η αξιολογική κρίση, άλλο τόσο επιτακτική είναι η προσπάθεια να απαντήσουμε στο ερώτημα «γιατί». Βασικό εργαλείο θεωρώ το νόμο του Βάλτερ Μπένγιαμιν, που προτάσσω στην εργασία μου: «*Το περιεχόμενο αλήθειας του έργου είναι τόσο πιο έγκυρο όσο λιγότερο εντυπωσιακά και περισσότερο ενδόμυχα είναι δεμένο με το θέμα του*».

Ο Καρκαβίτσας πετυχαίνει το στόχο αυτό σε ορισμένα μόνο διηγήματα, που χρησιμοποιεί διακριτικό αφηγητή, δηλαδή κάποιον πρωτοπρόσωπο αφηγητή-μάρτυρα, μέλος του πληρώματος του καραβιού. Ο διακριτικός αφηγητής δεν παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην ιστορία, ούτε φυσικά ταυτίζεται με τον

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας
Μάνης 5, 106 81 Αθήνα. Τηλ.: (01) 38 18 372. Fax: 33 01 583

Εισαγωγή στην ποίηση του Ελύτη

ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΡΙΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Επιμέλεια έκδοσης: MARIO VITTI

ήρωα. Τέτοιους αφηγητές-αυτόπτες μάρτυρες συναντούμε στη «Δικαιοσύνη της Θάλασσας», στην «Καπετάνισσα», στον «Κακότυχο», στην «Κακοσημαδιά» και με λιγότερο επιτυχή τρόπο στα «Ναύαγια». Ο συγγραφέας, βέβαια, χρησιμοποιεί μια ποικιλία αφηγητών: ενδοδιηγητικούς αφηγητές μέσα σε τριτοπρόσωπη ή πρωτοπρόσωπη αφήγηση, τριτοπρόσωπη αφήγηση ή/και γοητευτικούς «δραματικούς απολόγους»⁸, όπως στη «Θάλασσα» και στο «Γιούσουρι», όπου ο αφηγητής ταυτίζεται με τον ήρωα που διεκτραγωδεί τις περιπέτειές του.

Γιατί όμως ο καλά κρυμμένος διακριτικός αφηγητής υπηρετεί καλύτερα τη λογοτεχνική έκθεση του θέματος; Το βασικό θέμα της συλλογής το δηλώνει ο ίδιος ο Καρκαβίτσας στον *Πρόλόγό* του: «Τον ποντοπλόρητο ναύτη, την ανήσυχη θάλασσα και την Μοίρα, αόρατη και όμως πραγματική και παντοδύναμη, πάσχω να τους σμιξώ στο βιβλίο μου μέσα όπως είναι αχώριστοι και στο ταξιδιάρικο ξύλο».⁹ Πράγματι, στα δέκα από τα έντεκα διηγήματα έχουμε κάποιου είδους καταστροφή (βλ. εδώ στην «Κοινή θεματική»).

Ο σχεδόν αόρατος διακριτικός αφηγητής ταιριάζει απόλυτα σ' αυτή τη θεματική. Όταν μάλιστα ο συγγραφέας επιλέγει για αφηγητή κάποιο αγράμματο ναυτόπουλο, «την τελευταία τρύπα του ζουρνά» μέσα στο καράβι, τόσο πιο έκδηλη γίνεται η παντοδυναμία της Μοίρας. Η «φωνούλα» του διασωθέντος (από το οποιοδήποτε ναυάγιο) αφηγητή υπηρετεί με τον καλύτερο τρόπο την ανάδειξη του θέματος.

Η κοινή θεματική

Πολλά θέματα επανεμφανίζονται δυναμικά μέσα στη συλλογή. Το κυρίαρχο όμως θέμα εντοπίζεται στη διεκτραγώδηση της σκληρής μοίρας του ναυτικού. Οι ήρωες όλων των διηγημάτων και μερικών μυθολογημάτων τίθενται σε δοκιμασία. Στα δέκα από τα έντεκα διηγήματα έχουμε κάποιου είδους καταστροφή:

- Θάλασσα (No 1) Ναυάγιο γάμου
- Η δικαιοσύνη της θάλασσας (No 3) Ναυάγιο περιουσίας
- Βιοπαλαιστής (No 5) Αυτοκτονία
- Οι σφουγγαράδες (No 7) Αδερφοκτονία
- Η καπετάνισσα (No 9) Ναυάγιο περιουσίας και γάμου
- Κακότυχος (No 11) Ναυάγιο περιουσίας και ανθρώπινης ζωής
- Πειράγματα (No 13) Φόνος
- Κακοσημαδιά (No 15) Ναυάγιο περιουσίας
- Ναύαγια (No 17) Ναυάγιο περιουσίας και ανθρώπινης ζωής
- Τελώνια (No 19) Ναυάγιο περιουσίας και ανθρώπινης ζωής

Από την προφορική λαϊκή λογοτεχνία στην αστική πρόσληψη της γραπτής επεξεργασίας της

Όσο ζούσε ο συγγραφέας, το έργο επανεκδόθηκε μόνο μία φορά στα 1918-1919. Αρχικός στόχος ήταν ο «εκλαογραφισμός της λογοτεχνίας».¹⁰ Σύμφωνα με το Γιώργο Βελουδή όμως: «Το μεγάλο κύμα της αποθέωσης και της εκμετάλλευσης της “λαϊκής λογοτεχνίας” από τον “μη λαό” στα χρόνια 1880-1914 συνέπεσε με το λυτρωτικό-επεκτατικό κίνημα του ελληνικού αστισμού, που κορυφώθηκε στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) και στόχευε στην επιστράτευση του “λαού” στην “κοινή”, “εθνική πολιτική”».¹¹ Σύμφωνα με τον Μαξ Άλλωστε: «... η παραγωγή δεν παράγει μόνο ένα αντικείμενο για το υποκείμενο, αλλά και ένα υποκείμενο για το αντικείμενο».¹²

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Α. Καρκαβίτσα, *Άπαντα*. Φιλολογική παρουσίαση-επιμέλεια Στράτος Χωραφάς, Αθήνα 1973, τ.Α, 18 και τ.Δ, 476.
2. Ν.Α. Τσούρας, περιοδικό *Διαβάσω* 306/1993, 41.
3. Γ. Βαλέτα, *Ανέκδοτα πολιτικοσατιρικά ποιήματα του Καρκαβίτσα και ο αδιάλλαχτος αντιβενιζελισμός του: Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά*, 1963, 48. Το δημοσίευμα εντόπισε ο φίλος Βασίλης Αγγελόπουλος.
4. Για τη διάκριση μυθολογήματα-διηγήματα και την αφηγηματική αλυσίδα που σχηματίζουν: Ξ.Α. Κοκόλης (1984) στη μελέτη μου για τους «Αφηγηματικούς Όρους στα *Λόγια της Πλώρης*», *Διαβάσω* 371/1997.
5. Άλλη μια οφειλή στον Ξ.Α. Κοκόλη που αναζήτησε και γενναιόδωρα μου παραχώρησε τις χρονολογίες γραφής των αφηγημάτων που περιέχονται στα *Λόγια της Πλώρης*
1893: Καβομαλιάς, Ο Κάτω Κόσμος.
1894: Οι φρεγάδες, Το βασιλόπουλο, Γέρακας, Κακοσημαδιά, Το γιούσουρι, Η δικαιοσύνη της θάλασσας.
1895: Θείον όραμα, Η γοργόνα, Οι κουρσάροι.
1896: Ο εκδικητής
1897: Πειράγματα.
1898: Η θάλασσα, Οι σφουγγαράδες, Η καπετάνισσα, Κακότυχος, Βιοπαλαιστής, Τελώνια.
1899: Ναύαγια.
6. Στον πειρασμό της αξιολόγησης υποκύπτουμε, θέλοντας και μη, όλοι: έχοντες και μη κατέχοντες. Στον δικό μου οβολό έχω να αντιπροτείνω το γραμματολογικό και λογοτεχνικό τάλαντο της Λίζυ Τσιριμώκου: «Το τελευταίο τσιγάρο», για το *Κιβώτιο* του Άρη Αλεξάνδρου, στον συλλογικό τόμο «Ιστορική Πραγματικότητα και Νεοελληνική Πεζογραφία» (7 και 8.4.95), Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα 1997, 239-247 και Μαίρης Μικέ, «Αναγνωστικά θυμητάρια στο *Μυθιστόρημα της κυρίας Έρσης* (1966) του Ν.Γ. Πεντζίκη» (27.4.1996), Πρακτικά Ζ' Επιστημονικής Συνάντησης Φιλολογικού Τμήματος ΑΠΘ, Μνήμη Ελ. Τσαντσάνογλου, 1998, 535-547.
7. Τσβετάν Τοντόρωφ, *Ποιητική*, μτφρ. Αγγέλα Καστρινάκη, Γνώση, Αθήνα 1989, 112-120.
8. Για τον δραματικό απόλογο: Δ.Ν. Μαρωνίτης, *Η λειτουργική μηχανή της ποίησης, Μνήμη και λήθη*, Παν/μιο Κύπρου 1996, 20-25 και Γ. Δάλλας, *Ο Κρητικός* του Σολωμού, *Πόρφυρας* 88/1998, 168-172.
9. Α. Καρκαβίτσα, *Άπαντα*. Εισαγωγή-επιμέλεια Νίκη Σιδερίδου, Αθήνα 1973, τ. Β', 439.
10. Για τον όρο «Εκλαογραφισμός της λογοτεχνίας»: Α. Κυριακίδου-Νέστορος, *Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας*, Αθήνα 1978, 84.
11. Γ. Βελουδής, *Ψηφίδες για μια θεωρία της λογοτεχνίας*, Γνώση, Αθήνα 1992, 57.
12. Γ. Βελουδής, *ό.π.*, 89.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ:

Η εργασία μου οφείλει πολλά στη συνδρομή του Ξ.Α. Κοκόλη. Συνέβαλαν ωστόσο με καθοριστικό τρόπο στην ολοκλήρωσή της και πολλοί άλλοι: ο φίλος Βασίλης Αγγελόπουλος, οι μαθητές μου της Γ' τάξης στο Γυμνάσιο Παλαιοχώρας τη σχολ. χρονιά 1997-98 και οι γιατροί Βαγγέλης Συκουτρή και Αρκάδης Ρουσάκης. Η ευγνωμοσύνη μου στους δύο τελευταίους είναι άλλης τάξης, εφόσον με γλίσωναν κάθε λίγο και λιγάκι από τους μπελάδες και το κυνηγητό της εξουσίας, στη θητεία μου στο Ναυτικό.

Στις 17 Σεπτεμβρίου κλείνουν 50 χρόνια από το θάνατο του Νίκου Σκαλκώτα, του έλληνα συνθέτη του οποίου η διεθνής αναγνώριση φθάνει μονάχα ως απόηχος και, ως συνήθως, κατόπιν εορτής στην πατρίδα του, η οποία «εντελώς συμπτωματικά» ονομάζεται Ελλάδα. Και τι έγινε;

Ανάμεσα στον Bartok και τον Schönberg

του Γιώργου Κυριακάκη

ζωή, της οποίας το τέλος τον βρήκε ξεχασμένο στα τελευταία αναλόγια των Α' βιολιών της ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών. Μονάχα τα τελευταία χρόνια υπάρχει κάποια κινητικότητα γύρω από το έργο του, κι αυτό, αφού στη σκιά του έτους Μότσαρτ γιορτάστηκε διεθνώς πριν από μερικά χρόνια το έτος Σκαλκώτα. Φέτος που κλείνουν 50 χρόνια από το θάνατό του, πάλι φαίνεται να μην το θυμούνται αρκετά αυτοί που πρέπει.

Ο συνθέτης **Χάρης Βρόντος**, το εγχείρημά του οποίου *Για τον Νίκο Σκαλκώτα* κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις «Νεφέλη», αποτελεί μάλλον εξαίρεση. Πρόκειται για μια μικρή έκδοση όπου παρατίθεται η βιογραφία, η εργογραφία και φωτογραφικό υλικό. Το μεγαλύτερο, ωστόσο, μέρος του βιβλίου καταλαμβάνουν οι σκέψεις του συγγραφέα γύρω από την προσωπικότητα και το έργο του Σκαλκώτα. Σκέψεις που μπορούν να φανούν χρήσιμες ακόμη και στον μέσο ακροατή, σαν κάποιου είδους χάρτης στο ταξίδι της ακρόασης των «δυσκολότερων» από τα έργα του. Μπορεί, όμως, και να τον τρομάξουν. Κι αυτό γιατί ο Βρόντος δεν είναι ψυχραιμος.

Ενεργός συνθέτης ο ίδιος, σαφώς γοητευμένος από το Σκαλκώτα, πράγμα που δικαιολογεί, αλλά δεν δικαιώνει, την εμπάθεια, σε πολλά σημεία γίνεται υπέρ του δέοντος εγκωμιαστικός,

αναγνωρίζοντας, π.χ., το κοντσέρτο για βιολί του Σκαλκώτα ως «κλασικότερο» (;) του αντίστοιχου έργου του Beethoven, ενώ παράλληλα επιτίθεται με εξαιρετικά οργίλες εκφράσεις του τύπου «γεννήματα εχιδνών» σ' αυτούς που τον «κατέτρεξαν».

Η πάγια θέση μας είναι πως αυτό που προηγείται είναι το έργο τέχνης απ' εαυτού. Στη «Λέσχη του δίσκου» υπάρχει ήδη το δεύτερο CD μιας σειράς με τα Άπαντα, ελπίζουμε, του Σκαλκώτα που κυκλοφορεί από την «Bis» και περιλαμβάνει το παραμυθόδραμα-συμφωνική σουίτα *Με του Μαγικού τα Μάγια*, το κοντσέρτο για Κοντραμπάσο, καθώς και τρεις από τους *Ελληνικούς χορούς* ερμηνευμένα από την «Iceland Symphony Orchestra» με σολίστς την soprano **Θόρα Έιναρσντότιρ** στο πρώτο έργο και τον καταπληκτικό Βασίλη Παπαβασιλείου στο κοντσέρτο για Κοντραμπάσο, κάτω από την άψογη ομολογουμένως μπασκέτα του μαέστρου **Νίκου Χριστοδούλου**. Είναι μια πολύ καλή επιλογή για όποιον θέλει να ακούσει διαφορετικές πλευρές του Νίκου Σκαλκώτα. Προτείνουμε, λοιπόν, την εξής σειρά: Πρώτα η ακρόαση του CD, ανεπηρέαστη από οποιοδήποτε σχόλιο και μετά λίγο πριν από την δεύτερη ακρόαση την ανάγνωση του βιβλίου του Χάρη Βρόντου. Μπορεί να φαίνεται πολύς ο κόπος, όμως τα πραγματικά έργα τέχνης, και δη αυτά του 20ού αιώνα χρήζουν πάντοτε περισσότερες από μία αναγνώσεις. Ούτε τον Πικάσο «βλέπει» κανείς με την πρώτη ματιά, ούτε τον Κλέε. Πόσο μάλλον τον Καντίνσκυ...

Ο Νίκος Σκαλκώτας (1904-1949), ο ευφυέστερος μάλλον συνθέτης της γενιάς του, αποτελεί μια ειδική περίπτωση νεοέλληνα συνθέτη. Το «εθνικό» του έργο, οι 36 *Ελληνικοί χοροί*, είναι το γνωστότερο ελληνικό έργο παγκοσμίως, ωστόσο, δύσκολα θα μπορούσε κανείς να τον κατατάξει ανάμεσα στους συνθέτες της «εθνικής σχολής». Κι αυτό, γιατί οι αισθητικές του επιλογές διαφέρουν ριζικά από αυτές των υπολοίπων «εθνικών» συνθετών. Ο Σκαλκώτας δεν υπήρξε μεταπράτης παλαιότερων κεντροευρωπαϊκών αισθητικών, προσαρμοσμένων στην «καθ' ημάς ανατολήν», αλλά ο εισαγωγέας της σύγχρονης του ευρωπαϊκής πρωτοπορίας στην Ελλάδα.

Η σχέση του με την παράδοση δεν ήταν εξωτερική, αλλά χρησιμοποίησε στοιχεία της σαν οργανικά μέλη μιας γλώσσας βασισμένης στο μεγαλύτερο μέρος της στις τεχνικές της δεύτερης Βιεννέζικης σχολής. Η παγκόσμια αποδοχή του ως του τρίτου αξιολογού μαθητή του «πολύ» Arnold Schönberg (μετά τον Alban Berg και τον Anton Wedern), τον καταδίκασε σε εν ζωή απομόνωση από την ελληνική μουσική

Από τα 32 κομμάτια για πιάνο (Καλοκαίρι 1940).

Ο Ριζοσπαστισμός του Σοπέν και η Ρομαντική Σχολή

της Εύας Βαρβούκου

«Είμαι ένας επαναστάτης,
το χρήμα δεν σημαίνει τίποτα για μένα»
Frederic Chopin

Οταν ο Chopin το 1836 συνάντησε για πρώτη φορά την Γεωργία Σάνδη είχε ήδη γνωρίσει 5 χρόνια επιτυχίας στο Παρίσι. Η σχέση τους ολοκληρώθηκε το 1838 και η Σάνδη γράφει χαρακτηριστικά τα ακόλουθα: «Ο Chopin είναι ένας άγγελος. Η καλοσύνη, η ευγένεια και η υπομονή του μερικές φορές με προβληματίζουν, επειδή έχω την εντύπωση ότι αυτή η ανθρώπινη ύπαρξη είναι πολύ ευαίσθητη, με εξαιρετικά χαρίσματα και υπερβολικά τέλεια για να ζήσει πολύ στην τραχιά ζωή μας. Στη Μαγιόρκα, όντας άρρωστος στα πρόθυρα του θανάτου, συνέθεσε μουσική γεμάτη από το άρωμα του παραδείσου, αλλά είμαι τόσο συνηθισμένη να τον βλέπω ψηλά στον ουρανό, που δεν έχει σημασία αν είναι νεκρός ή ζωντανός. Πραγματικά δεν γνωρίζει σε ποιο πλανήτη ζει και δεν έχει σαφή αντίληψη για την ζωή όπως εμείς οι υπόλοιποι την συλλαμβάνουμε και την ζούμε».

Η δύναμη της μουσικής του Chopin πηγάζει από τους μελωδικούς ιδιοματισμούς που του είχαν διδάξει τα τραγούδια και οι χοροί της γενέτειράς του. Αυτοί οι ιδιοματισμοί πλημμυρίζουν όχι μόνο τα έργα του με τίτλους χορού (Βαλς, Πολωνέζα, Μαζούρκα) αλλά και τα έργα του όπως τα Νυχτερινά, τις Μπαλλάντες ακόμα και τα Κοντσέρτα του. Η μουσική του έχει τον ρομαντικό χαρακτήρα ενός «τραγουδιού χωρίς λόγια». Έτσι το φλογερό

και πατριωτικό αίσθημα που κατορθώνει να το εκφράζει με τόσο πάθος και τόση τρυφερότητα μοιάζει να έρχεται όχι από τον έξω κόσμο αλλά «μέσα από την ψυχή του». Με την τέχνη του και την καταπληκτική δεξιότητά του, το ιδίωμα της πολωνικής εθνικής μουσικής έγινε μέρος μιας παγκόσμιας τέχνης και ταυτόχρονα τα έργα του αποτελούν εθνική κληρονομιά του λαού της γενέτειρας γης του.

Ο Chopin επιφέρει τέτοιες αλλαγές στην τεχνική του πιάνου καθώς και στην εκτέλεση ώστε να το κάνει να «τραγουδά» με έναν μοναδικό και απaráμιλλο τρόπο. Μ' όλα ταύτα, η ίδια η λαϊκότητα της μουσικής του, που ήταν ένα είδος κοσμοπολίτικης μουσικής, αλλοίωσε τις εθνικές αρετές. Αναπτύσσεται ένα νέο είδος εκτέλεσης που επιτρέπει κατά κάποιο τρόπο ένα εξε-

ζητημένο αυτοσχεδιασμό με τις διάφορες «ερμηνείες» της δικής του μουσικής καθώς και άλλων δεξιοτεχνών της εποχής του, έτσι ώστε ο ερμηνευτής να μπορεί να την εκτελεί κατά το δοκούν. Ο καλλιτέχνης ήταν καταδικασμένος να θεωρείται «παραινκωνισμένη αξία» από το κοινό, το οποίο δεν τον καταλάβαινε επειδή πάντα προπορευόταν της εποχής του. Έτσι, ο Chopin περιορίζεται σε φλογερά μανιφέστα εγκαταλείποντας στο τέλος άδοξα το πεδίο της μάχης. Τα αισθήματα που διοχετεύει στην μουσική του είναι οι δικές του αγωνίες και λαχτάρες, οι υποκειμενικές ευαισθησίες του, γιατί είχε χάσει την επαφή με το λαϊκό, το δραματικό και το ηρωικό ή, με άλλα λόγια, με τον πραγματικό κόσμο.

Οι πρώτοι ρομαντικοί συνθέτες, όπως ο Chopin, διαθέτουν την μεγάλη δημιουργική δύναμη, μια δύναμη που οφείλεται στο γεγονός ότι εκφράζουν βαθιά ανθρώπινα αισθήματα και επίσης έναν συγκλονιστικό πόνο. Αλλά το πνεύμα που εμπερικλείουν τα έργα τους είναι λιγότερο κοινωνικό και περισσότερο ενδοσκοπικό. Δεν υπάρχουν στην μουσική τους θεμέλια ανθρώπινης παραστατικότητας με εικόνες παρμένες από τον πραγματικό κόσμο, αλλά μια αδιάκοπη διερεύνηση του εγώ και μια προσπάθεια για έλεγχο των εσωτερικών συγκρούσεων και λύτρωση απ' αυτές.

Ως συνθέτης ο Chopin είναι ο γνησιότερος και από τους πρώτους Ρομαντικούς που δίνει μεγάλη έμφαση στη μουσική για πιάνο και στις μικρές φόρμες, αλλά και ο χαρακτηριστικότερος «πα-

Σκίτσο του Σοπέν από τη Γεωργία Σάνδη.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η οικογένεια των Chopin μετακινήθηκε στην Βαρσοβία από την γενέτειρά τους Zelazowa Wola το 1810. Άρχισε μαθήματα πιάνου στα έξι του χρόνια, και τον επόμενο χρόνο εκδίδει το έργο του *Polonaise in G Minor*. Όντας σχεδόν αυτοδίδακτος μέχρι τότε, διδάσκεται σύνθεση από τον Elsner το 1822, τον οποίο και εντυπωσιάζει με την πρόοδό του και την καταπληκτική ικανότητά του να αυτοσχεδιάζει.

Αποφοιτά από το Ωδείο της Βαρσοβίας το 1827 και κάνει σειρά εμφανίσεων στην Ευρώπη μέχρι το 1829. Πηγαίνει για εμφανίσεις στη Βιέννη, στο Μόναχο και στη Στουτγάρδη. Εκεί πληροφορείται για την κατάληψη της Βαρσοβίας από τους Ρώσους και μεταβαίνει στο Παρίσι το 1831, όπου αποφασίζει να εγκατασταθεί οριστικά.

Το 1838 γνωρίζει την Γεωργία Σάνδη που τον συνοδεύει στη Μαγιόρκα για την αποκατάσταση της διαταραγμένης υγείας του. Επιστρέφει στο Παρίσι πάσχοντας από φυματίωση, δίνει το τελευταίο του κοντσέρτο το 1848, και μετά από πρόσκληση της μαθήτριάς του Jane Stirling επισκέπτεται την Σκωτία και εμφανίζεται στο Μάντσεστερ, στη Γλασκώβη, στο Εδιμβούργο και στο Λονδίνο.

Το 1849 επιστρέφει στο Παρίσι με βαρύτατα κλονισμένη υγεία και με άσχημα οικονομικά. Υποστηρίζεται, όμως, από εύπορους φίλους του μέχρι τον θάνατό του, την 17η Οκτωβρίου του 1849.

ρείσακτος» σ' έναν ρομαντικό κόσμο του οποίου απεχθανόταν τις χονδροειδείς και χυδαίες εκδηλώσεις. Εξαιτίας των επιρροών που δέχθηκε από τους Hummel, Field, Weber, Rossini, Bellini, Spohr, και λιγότερο τον Beethoven ή τον Schubert, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποφεύγει την πρόκληση της συμφωνικής σονάτας μεγάλης κλίμακας.

Το 1829, με την πρώτη επίσκεψή του στην Βιέννη, δηλώνει: «Είμαι ένας μεγάλος βιρτουόζος στην ίδια χορεία με τους (βιρτουόζους της εποχής) Moscheles, Herz και Kalkbrenner». Με την επιστροφή του στην Βαρσοβία επισημαίνει ότι δεν είχε ακούσει ομορφότερο έργο από το τελευταίο Τρίο του Beethoven. Το κύριο μάθημα που διδάχθηκε στην Βιέννη από την μουσική του Beethoven είναι ότι ένας συνθέτης που έχει εμπιστοσύνη στην ιδιοφυΐα του έχει την πολυτέλεια να αδιαφορεί για την γνώμη του κόσμου σε σχέση με το στυλ και την φόρμα του. Αν και το 1833 μπορεί να καυχηθεί ότι απολαμβάνει την φιλία και την εκτίμηση των άλλων μουσικών στο Παρίσι, ωστόσο δηλώνει ότι εκτιμά ελάχιστα την μουσική των άλλων Ρομαντικών, ενώ και εκείνοι αισθάνονταν το ίδιο για την δική του. Θαύμαζε τον τρόπο με τον οποίο ο Liszt ερμήνευε τα έργα του (του Chopin), αλλά απεχθανόταν τις υπερβολικά αλαζονικές και επιδεικτικές συνθέσεις του Liszt. Απρόθυμος από χαρακτήρα να παρασυρθεί από τις απογοητευτικές μεταπτώσεις του βιρτουόζου πιαρίστα, είχε την πολυτέλεια να αποφεύγει τις πυχνές δημόσιες εμφανίσεις (που δεν υπερβαίνουν τις 33 συνολικά) έχοντας εξασφα-

λισμένη την εύνοια των οικογενειών Rothschild, Stockhausen και άλλων αστών της παριζιάνικης κοινωνίας.

Το 1835 ο Mendelssohn αναφέρει ότι «υπάρχει κάτι σημαντικά προσωπικό και τόσο καθοριστικό στο παίξιμό του που μπορεί να αποκαλείται ο τέλειος βιρτουόζος». Ένα χρόνο αργότερα, ο Schumann, κριτκάροντας το έργο του Chopin, γράφει ότι «έπαιξε μία σειρά από Νυχτερινά και Μαζούρκες κατά ασύγκριτο τρόπο». Όμως παραλείπει να επισημάνει ότι ο Σοπέν εντατικοποίησε την εκφραστικότητα και τις εκλεπτυσμένες δομές και έθεσε τα θεμέλια γι' αυτή τη νέα ευέλικτη συνεκτική φόρμα που αποτελεί το απόγειο της ρομαντικής μουσικής μετά το 1850.

Ο ιστορικός της μουσικής **Gerald Abraham** ισχυρίζεται ότι ο Chopin χρειάστηκε μόνο πέντε χρόνια για να επεκτείνει και να εκλεπτύνει την φόρμα του «εναλλακτικού συμφωνισμού». Ξεκινώντας από την Mazourka op. 24 no. 4 (1834-5) τον τελειοποιεί με την Mazourka op. 41 no. 1 (1838-9). Ο συμφωνισμός περιλαμβάνει ή ενισχύει τη θεματική ανάπτυξη στις φόρμες -βαλς, νυχτερινό, πολωνέζα- που συνήθως συνδέονται με την απλή έκφραση και επανάληψη των αντιθετικών θεματικών στοιχείων. Κατά τον Abraham, η *Polonaise-Fantaisie* αποτελεί το πιο χαρακτηριστικό έργο, όπου η δραστική αναμόρφωση των τριαδικών μοντέλων ή των μοντέλων τύπου σονάτας είναι απόλυτα επιτυχής και η ελεύθερη διαδοχή των γεγονότων εξισορροπείται και ελέγχεται από μια κεντρική τονικότητα σε A Flat

major. Και παρά το γεγονός ότι έχει κανείς την αίσθηση πως η σύνθεσή του προλέγει το είδος των δομών των συμφωνικών ποιημάτων του Strauss, στα μέσα του 1840 δείχνει την κατεύθυνση προς την αυξανόμενη ανεξαρτησία από τα Κλασικά μοντέλα στην συμφωνική και οπερατική μουσική, που επρόκειτο να αναδυθεί στην επιφάνεια πολύ αργότερα.

Ο Chopin δεν συνέθεσε πολλά ορχηστρικά έργα. Το 1827 συνθέτει τις Πέντε Παραλλαγές για Πιάνο και Ορχήστρα, έργο που επαινέθηκε από τον Schumann και άλλους σύγχρονους Γερμανούς της εποχής του. Αποκαλύπτει επίσης την περίσσεια δεξιοτεχνία του στην *Fantaisie sur les Airs Nationaux Polonais* και στο Κοντσέρτο *Rondeau Krakowiak* (1828), αλλά κυρίως στα δύο εντυπωσιακά κοντσέρτα του σε F Minor (1829) και E Minor (1830). Στα δύο τελευταία είναι έκδηλη η δομική και ορχηστρική αδυναμία του αλλά και η επιρροή των Karkbrenner και Hummel.

Η μουσική του Chopin, ως γνήσιου εκπρόσωπου του Ρομαντισμού, αποτελεί ένα μείγμα δημιουργικής σύνθεσης, που σφραγίζει την οριοθετική γραμμή μεταξύ της Κλασικής και της Ρομαντικής εποχής. Και μόνο μετά την ολοκλήρωση του Ρομαντικού Κύκλου τόσο οι ιστορικοί της μουσικής όσο και το κοινό είχαν την ευκαιρία να αποτιμήσουν το έργο των εκπροσώπων του, όπως των Berlioz, Liszt, Wagner, Verdi, Chopin, Schumann κ.ά.

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ

Το έργο του περιλαμβάνει τα εξής: Κοντσέρτο σε E Minor και F Minor (1829-1830),

4 ορχηστρικά έργα συμπεριλαμβανομένου του Andante

Spianato (1834),

50 Μαζούρκες (1830-49),

27 Etudes,

26 Πρελούδια (24 σε όλα τα κλειδιά),

Op. 28 (1836-9),

19 Nocturnes, 14 Βαλς (1827-41),

16 Πολωνέζες, 4 Μπαλλάντες (1831-42),

4 Impromptus, 4 Scherzos (1831-9),

3 Rondo, 3 Σονάτες (1828, 1839, 1844

αντίστοιχα),

Barcarolle, Berceuse, Bolero, Fantasy, Tarantella

και διάφορες άλλες συνθέσεις για πιάνο, Piano Trio (1829),

Σονάτα για Τσέλλο και Πιάνο (1832).

Κυκλοφορείς στην Biennale, επισκέπτεσαι τα εθνικά περίπτερα, αναλογίζεσαι την ανανεωτική πρόταση του Ζίμαν και νοσταλγείς τον Κόντογλου. Εκτός εποχής; «Μέσ' στον υπνόσακκο των ορατών η αιχμαλωσία μου» όπως έγραφε ο Καρούζος. Πού πάει σήμερα η σύγχρονη τέχνη; Πώς διαμορφώνεται το αισθητικοϊδεολογικό σκηνικό; πώς ορίζονται οι νέες συνθήκες;

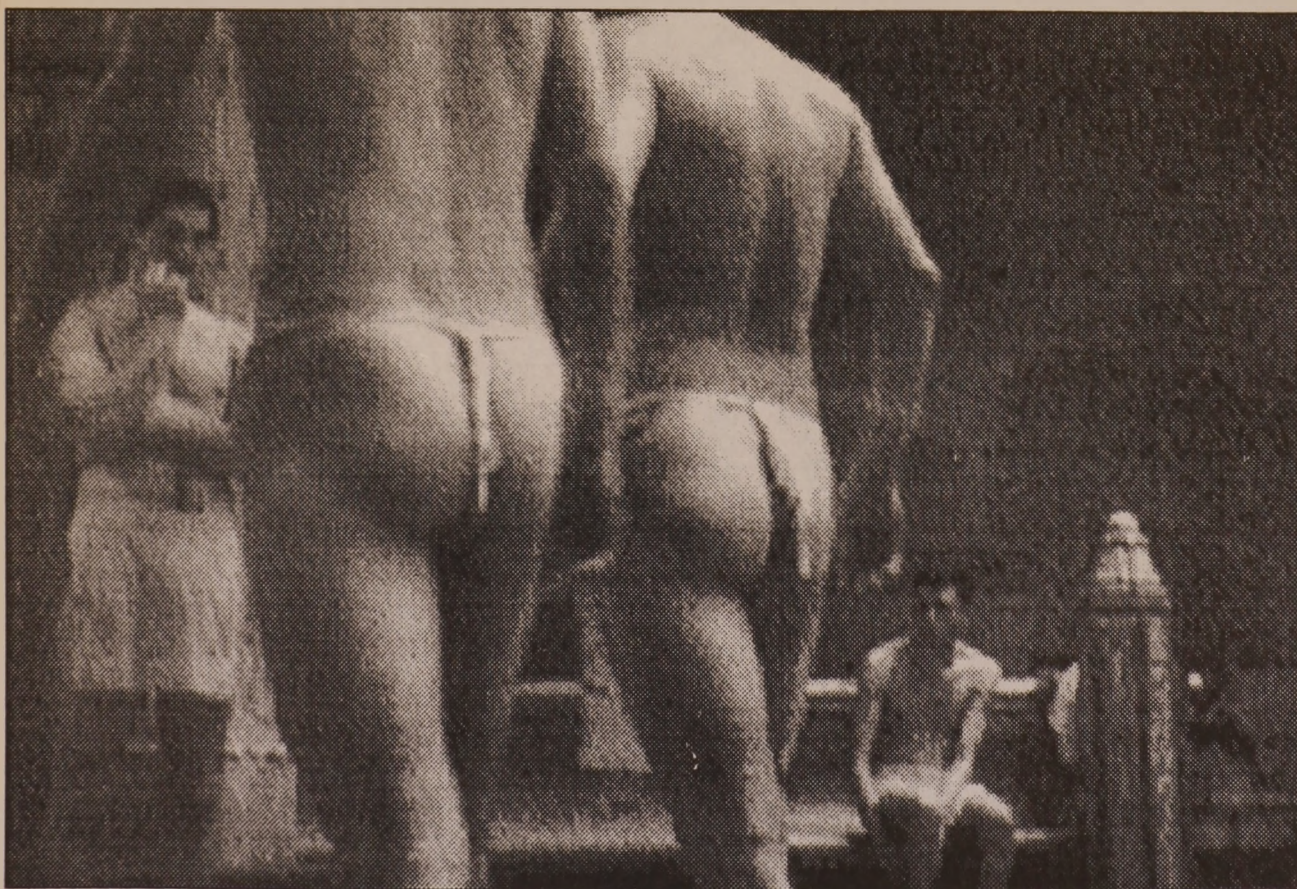
Σκέψεις για την Biennale, τον Κόντογλου κι έναν μη δυτικό μοντερνισμό της ιθαγένειας

του Μάνου Στεφανίδη

Ξένος είμαι στο σπίτι μου
ξένος στους δρόμους
με λένε Γιάννη, δεν έχω τίποτε δικό μου

(Ν. Καρούζος)

Κατ' αρχάς ζούμε την περίοδο της άκρα-
της δημοκρατικοποίησης της τέχνης. Ποτέ
άλλοτε στην ιστορία της ανθρωπότητας δεν
μετείχαν τόσοι πολλοί –είτε ως δημιουργοί
είτε ως παραλήπτες, και ποτέ άλλοτε τόσο

Καταρζύνα Κόζυρα: Δημόσια λουτρά αρρένων (video-εγκατάσταση, πολωνικό περίπτερο).

εύκολα – των πολιτιστικών προϊόντων. Μόνο που σήμερα τα «πολιτιστικά προϊόντα» κωδικοποιούνται ως μια επιπλέον, ατομική ή συλλογική εκδήλωση, όπως είναι ένα σωρό άλλες (εργασία, ψυχαγωγία, οικονομία πολιτική). Προσέξτε στις σύγχρονες πολυεφημερίδες τι προβάλλουν και πώς χωρίζονται: πολιτική, κοινωνία, αθλητικά, τηλεόραση, πολιτισμός, διασκέδαση, χρηματιστήριο κ.λπ. Ο δυτικός μαζάνθρωπος ξέρει να εξειδικεύει αλλά όχι να συνθέτει, ξέρει ν' αναλύει πληροφορίες αλλά όχι να τολμά ερμηνείες. Ακόμη και θεσμοί αιωνόβιοι, όπως τα πανεπιστήμια, αναπαράγουν ακαδημοποιημένες γνώσεις προς άμεση χρήση, αλλά όχι παιδεία. Η τέχνη λοιπόν έχει καταστεί καθημερινή εκδήλωση –ή κυριακάτικη, αδιάφορο– αλλά δεν είναι πια καθημερινός τρόπος ζωής που μετέχει σε κάθε επιμέρους δραστηριότητα του ατόμου. Η άλλη μεγάλη αλλαγή είναι, βεβαίως, το παγκοσμιοποιημένο μοντέλο συμπεριφοράς και τρόπου σκέψης που συστηματικά και σταδιακά επεβλήθη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο σ' όλον τον πλανήτη, έτσι ώστε ομογενοποιημένες διαδικασίες να προκαλούν ομογενοποιημένα αποτελέσματα. Όλα πλέον είναι προβλέψιμα, ενώ το αίνιγμα, το μυστήριο και η μοναχικότητα της δημιουργίας εξορκίζονται. Όμως παρ' όλα αυτά:

Μονάχη τέρπεται η αηδών
και τέρπει τους αποθαμένους
(Καρούζος)

Το έργο τέχνης είναι η μοναξιά μας και το μεγαλείο μας εμπρός στον θάνατο. Είναι η εκδίκησή μας στη δύναμη του χρόνου, είναι η σχέση μας με το ατομικό και συλλογικό παρελθόν και με τον τόπο μας – σημείο αναφοράς· στοιχεία που ούτως ή άλλως φέρουμε κατάσαρκα. Η τέχνη συνιστά ένα πρώτο είδος εμπειρικής φιλοσοφίας, ενός παραδείσου κατά σάρκα, μιας εγκαταβύθισης στους χώρους του τρομερού και του άρρητου. Είναι η εξάρτησή μας από το «κράτος του ζόφου» όπως μετάφρασαν οι παλιοί το γνωστό θεατρικό του Λέοντος Τολστόη. Η εποχή μας αφαιρεί από την τέχνη το ρίγος και την μεταφυσική της, την καθιστά το αναισθητικό παιχνίδι των πολλών (fluxus), το υπερθέαμα του πλήθους, την αντιπνευματική ευτυχία των εικονόδουλων, για να παραφράσω με τον André Castel (L' Italie et Byzance, Παρίσι 1999).

Σήμερα τον λόγο έχουν τα ΜΜΕ. Εκεί έχει εξοριστεί η λειτουργία της οπτικοποιημένης επικοινωνίας. Τα σύγχρονα φρέσκα του Μαζάτσιο είναι οι γιγαντοαφίσες,

οι γιγαντοοθόνες, οι γιγαντιαίες προσφο-
ρές ηλεκτρονικών ταχυπληροφοριών που
καταναλώνονται ανερμήνευτες: Junk-
Food, Junk Art, Junk-Image. Κι εμείς νιώ-
θουμε ενεργοί καταναλώνοντας διαμεσο-
λαβημένες εικόνες από τρίτο χέρι και λει-
τουργώντας ως περιφέρεια της περιφέρει-
ας.

Φέτος η Biennale έχει γεμίσει σχιστομά-
ηδες! Ο κυρίαρχος μηχανισμός «παίζει»
τους καλλιτέχνες της Κίνας στοχεύοντας
κυρίως τα τρία δισεκατομμύρια της αγο-
ράς της Ανατολής αλλά και τη λαγνεία που
ινέκαθεν ασκούσε ο δρόμος του Μεταξι-
ού στη Δύση. Έτσι στο γέρμα και αυτού
του αιώνα η τέχνη καθίσταται πάλι ορι-
εταλιστική όχι βέβαια με τους τρόπους του
Ζερόμ ή του Ράλλη αλλά με τις φόρμουλες
της Νέας Υόρκης. Ο παλιός αριστεριστής
Ζίμαν έχοντας απόλυτη γνώση –και επί-
γνωση– του κυρίαρχου μηχανισμού, προ-
παθεί να τον ανανεώσει μπολιάζοντάς
ον με ορούς ελευθερίας αλλά και μην πει-
άζοντας τον πυρήνα του. Με λίγα λόγια,
τις μέρες μας όλο το σύστημα της επίση-
μης τέχνης λειτουργεί σαν **κρεατομηχανή**:
σκέτως του προσφερόμενου υλικού το
ροϊόν μορφολογικά και ιδεολογικά πα-
αμένει το ίδιο. Ούτε πάλι ενδιαφέρουν οι
ποκειμενικές περιπτώσεις, οι καλλιτέ-
νες. Το σύστημα επιλέγει άνευ κριτηρίων
ε ανιστορικό τρόπο και προβάλλει ό,τι εί-
αι σε θέση να το συντηρεί για ένα διάστη-
α. Κι έπειτα προχωρεί στην ανανέωση
ης βιτρίνας. Σε τέτοιες μαζικές συνθήκες
κατοντάδων χιλιάδων καλλιτεχνών και
ε τέτοια υπερπροσφορά εκατομμυρίων
αλλιτεχνημάτων, το έργο τέχνης ασφυ-
τιώντας εγκαταλείπει. Εξάλλου ουδείς
αίνεται να νιώθει την αληθινή ανάγκη
ου. Οι πάντες βολεύονται με την υλική του
νταλλαξιμότητα και δεν νοιάζονται για
ο μη απεικονισμό που κρύβει (F.
yotard): «Ο ρόλος των λέξεων –και των ει-
όνων– εστιάζεται στην έκφραση του “άλ-
ου” της σκέψης, του υποσυνειδήτου της
ήσης... ενώ το υψηλό είναι η μη απεικονί-
μη επιθυμία μέσα στην ίδια την απεικόνι-
η...».

Σκέφτομαι πάλι τον έντονα γλωσσολογι-
ό χαρακτήρα της καθ' ημάς τέχνης – ποιη-
κής ή εικαστικής. Απλώς ας αντιπαραβά-
ουμε αισθητικές πληροφορίες:

«Με τη θυσία του γύρω φαινομένου / θα
καταλάβει η ψυχή τη μοναξιά της» (Ν.
αρουζος). Προσέξτε το ποιητικό πάρισο
υ ανεικονισμού και του τρομερού της τέ-
νης, αυτού του σκοτεινού υλικού που βυ-

θίζεται και σε βυθίζει και «δείτε» πάλι κά-
ποιους τίτλους έργων ζωγραφικής:

«Η τύγρης ορμήσας επί του ελέφαντος να
σπαράξει τον Σέχα του Μαρόκου, ο Ελέ-
φας αρπάζει αυτήν διά της προβοσκίδος, ο
στρατιώτης άραψ εφόνευσεν αυτήν εφ'
όπλου λόγχης» (Θεόφιλος).

Θραυσματικότητες ενός οπτικού σύμπα-
ντος και συγχρόνως εξαιρετική επάρκεια
από ένα πρωτογενές μοντερνιστικό υλικό
μιας καθ' ημάς, μη δυτικής πρωτοπορίας.
Και πάλι:

«Τούτη η τοιχογραφία ιστορήθη από το
Φώτη Κόντογλου απ' Αϊβαλί της Μικράς
Ασίας. Τον βοηθήσανε ο πατέρας του Αθα-
νάσιος Χατζηκαμπούρης και οι μαθητές
Γιάννης Τσαρούχης από Πειραιά και Νί-
κος Εγγονόπουλος από Κωνσταντινούπο-
λη. Γίνηκε με το παλιό σύστημα που δου-
λεύανε οι μαστόροι στα μέρη της Ανατολής
πλην σήμερα περιφρονημένο επειδή οι
τωρινοί άνθρωποι χάσανε τη γέψη της

απλής τέχνης. Συνδράμανε δε τούτη την
ιδιότροπη φαντασία με τη γνώμη και με το
έργο φίλοι του σπιτιού αγαπημένοι Ανδρέ-
ας Ευγγόπουλος από Αθήνα αρχαιολόγος
και Κώστας Καραγατσίδης ζωγράφος από
Γανόχωρα και Έλλη Παπαδημητρίου από
Σμύρνη: Το σπίτι έγινε από το Τζενιέρη Κί-
μωνα Λάσκαρη, έτει 1932».

Για μια τέχνη με «γέψη» και απλότητα
πλην περιφρονημένη αν και δραματικά
επίκαιρη, λοιπόν, θέλει να σας μιλήσει αυ-
τό το κείμενο. Δηλαδή για πράγματα πολύ
σοβαρά. Γιατί σήμερα, μετά το πέρας των
ιστορικών πρωτοποριών, η ιστορία της τέ-
χνης μοιάζει να απο-ιστορικοποιείται μέ-
σα στην πολυσυλλεκτικότητά της. Κύριο
γνώρισμά της η επίπεδη επικοινωνία –η
φαντασιωτική πραγματικότητα της επικοι-
νωνίας καλύτερα– και εξ αυτών ουσιαστι-
κή φόρμα της καθίστανται οι εκπτώτικες
εκδοχές των ΜΜΕ. Ο άνθρωπος της νέας
χιλιετίας κατασκευάζεται για να μην χρει-

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: Ιστορία
(Αρχαία - Μεσαιωνική - Νεότερη)

CAROLA REINSBERG

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου - Αρχαιολόγος

ΓΑΜΟΣ, ΕΤΑΙΡΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΡΑΣΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

CAROLA REINSBERG

ΓΑΜΟΣ, ΕΤΑΙΡΕΣ
ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΡΑΣΤΙΑ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΑΔΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Δ. Γ. ΓΕΩΡΓΟΒΑΣΙΑΝ
και Μ. ΡΗΡΕΙΜΤΕΡ

Δεύτερη Έκδοση αναθεωρημένη

Με 336 σελίδες και
120 εικόνες και σχέδια

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

άζεται την τέχνη ως μαγική-μεταφυσική δυνατότητα αλλά ως επιβεβαιωτική άσκηση καθημερινής χρήσης χωρίς άλω. Όντας Homo Festivus, άνθρωπος δηλαδή της θεσμοποιημένης καταναγκαστικής διασκέδασης, δεν ενδιαφέρεται για την τέχνη καθαυτή αλλά για τον παραγωγικό της μηχανισμό. Οι ερμηνείες αυτοκαταργούνται και οι δημιουργίες φέρνουν κατάσαρκα την ημερομηνία λήξης τους. Η κυριαρχία της εικόνας ως σήματος χωρίς σημασία και η ταυτόχρονη απίσχναση της ιδέας που παραδοσιακά τη συγκροτούσε, οδηγεί στον θάνατο της εικονοποιίας και στην αδιάντροπη άνοδο της εικονογραφίας.

Και να σκεφθεί κανείς ότι τον 8ο αι. κατετέθη μια ολόκληρη αισθητική πρόταση από τους εικονομάχους σχετικά με το αδύνατο της αναπαράστασης και το ανίερο της εικονογραφίας του ιερού. Και πάλι ως αντίρρηση διατυπώθηκε τότε η άποψη από τον Ιωάννη Δαμασκηνό ότι «πάσα εικόν εκφαντορική του κρυφίου εστί». Στην εποχή όμως της προφάνειας το «κρυφό» –είναι και τίτλος ποιητικής συλλογής του Γ. Μαυροΐδη– είναι ένα παράδοξο:

«Το αμύγδαλο του κόσμου είναι πικρό και δεν γίνεται να το βρεις παρεχτός αν κοιμηθείς μισός έξω απ' τον ύπνο» (Ο. Ελύτης). Ιδού δύο ορισμοί της τέχνης και του άρρητου ή του ζοφερού που αυτή συσσωματώνει μέσα από τους στίχους αφενός του Καρούζου και αφετέρου του Ελύτη: α) Αυτό το τετραγωνίδιο είναι έξω απ' το σκάκι. Και β) Μια πένα γατσουνίζει / όμοια γάτος επάνω στην κλειστή / πόρτα του Αγνώστου.

Και πάλι ο Κόντογλου, παθιασμένος ιστορητής της Ανατολής και καθόλου σοβαροφανής, δεν διστάζει να γράψει στην προειρημένη τοιχογραφία το εξής τετράστιχο:

Όποιος δεν είναι μερακλής / πρέπει για να πεθάνει γιατί στον κόσμο άδικα / τον τόπο μόνο πιάνει. Και μοιραία συνομιλεί με τίτλο έργου, στροφή ολόκληρη του Θεόφιλου που οδύρεται:

Καϋμένο Αδραμύτι / Μαύρο και Σκοτεινό / σου σκότωσαν το Μανώλη, τ' ανήμερο θεριό (το 1875).

Γλωσσολογική λοιπόν κατά βάση η τέχνη μας και ως λόγος και ως εικόνα και εξ αυτής της δυνατότητας η οποία της ιδιαιτερότητα, η ταυτότητα και ο χαρακτήρας της. Ακόμη ψυχή της τέχνης μας ως είναι το χαρωπό πένθος που έβαλε μέσα μας ο ποιητής.

Γιατί μόνον έτσι «Ο φτυχισμένος Κονέκ-

Κονέκ, ο βασιλιάς της ταπροβάνας (μπορεί να) συλλογιέται το τι είν' ο άνθρωπος» (Κόντογλου).

Να τώρα ποιο είναι το βασικό συμπέρασμα του άρθρου «Φώτη Κόντογλου» που δημοσίευσαν οι Διονύσης Καψάλης και Γιώργος Χατζημιχάλης το 1979 στον Πολίτη (τχ. 24): «Δεν αποζητούμε φυσικά να εντάξουμε τον Κόντογλου στο σουρεαλιστικό κίνημα, ούτε να τον βαφτίσουμε έλληνα υπερρεαλιστή. Θέλουμε απλώς να τονίσουμε ότι ο Κ. υπήρξε αναπόσπαστο κομμάτι του μοντερνισμού όπως εκφράστηκε στην Ελλάδα και μάλιστα πολύ πιο σπουδαίο, πιο αποκαλυπτικό (τότε και σήμερα) και γόνιμο από τον Χατζηκυριάκο-Γκίκα που φέρει στο πέτο του το χρίσμα του ζωγράφου που επαναστατικοποίησε την ελληνική ζωγραφική. (Μια και το 'φερε η κουβέντα, η ιδιόμορφη προοπτική του Γκίκα, πέρα από τον κυβισμό της, κάτι χρωστά στον Κόντογλου)».

Εμένα πάντως από την πολυεστιακή και έκκεντρη Biennale μ' άρεσε περισσότερο το ιδεολογικοποιημένο ρωσικό περίπτερο και οι εννοιολογικές φωτογραφίες των Comar και Melamid. Το έργο τους λεγόταν Elephant Art Academy και παρουσίαζε ένα ταϊλανδέζικο σώου, στο οποίο εκπαιδευμένοι ελέφαντες μοντζουρώνουν χαρτιά ακουαρέλας με τις προβοσκίδες τους παράγοντας πίνακες που θυμίζουν πολύ τη σχολή της Ν. Υόρκης, τη σχολή του Παρισιού, το Informel κ.λπ. Σε κάθε κάδρο υπάρχουν ταμπέλες με τις τυπικές πληροφορίες για τον «καλλιτέχνη» ελέφαντα. Παράδειγμα:

Phitsamai (Sao) (b. 1963)
Phuket, Thailand
Water based paint on paper, 1998

Η ακαδημία της Modernité, ο βαθυστόχαστος λόγος και ο διάτρητος ρόλος των τεχνοκριτικών, η αυθορμησία και το ένστικτο του καλλιτέχνη, η φάμπρικα της καλλιτεχνικής φάμπρικας, ο μηχανισμός που παράγει για να υπάρχει, εκτίθενται σ' έναν ανελέητα σαρκαστικό σχολιασμό μέσω της Ακαδημίας των Ελεφάντων.

Εξάλλου από τον Ελέφαντα εκ Κελέβης δεν ξεκίνησε κάποτε και η νεοτερικότητα.

Υ.Γ.: Και τ' όνομά μου Σκύλος που έφτασε την ομορφιά (Καρούζος)

Ο Γιώργος Χατζημιχάλης εξέδωσε την τελευταία του δουλειά στην γκαλερί Ζουμπουλάκη ενώ, παράλληλα, κυκλοφόρησε το βιβλίο του *Σταυροδρόμια: 14 κείμενα από τα αρχεία του εργαστηρίου σχεδίων και εικόνων σε κρίση, 1979-1998* από τις εκδόσεις Άγρα.

Η ποιητική της αρχειοθέτησης του χρόνου και της μνήμης

του Θανάση Μουτσόπουλου

Η μνήμη είναι η ικανότητα να μας μοιάζει και να μας χάνει, να μετοικίζει στην ίδια μας τη θύμηση.

A. Breton, *Ta Χαμένα Βήματα*

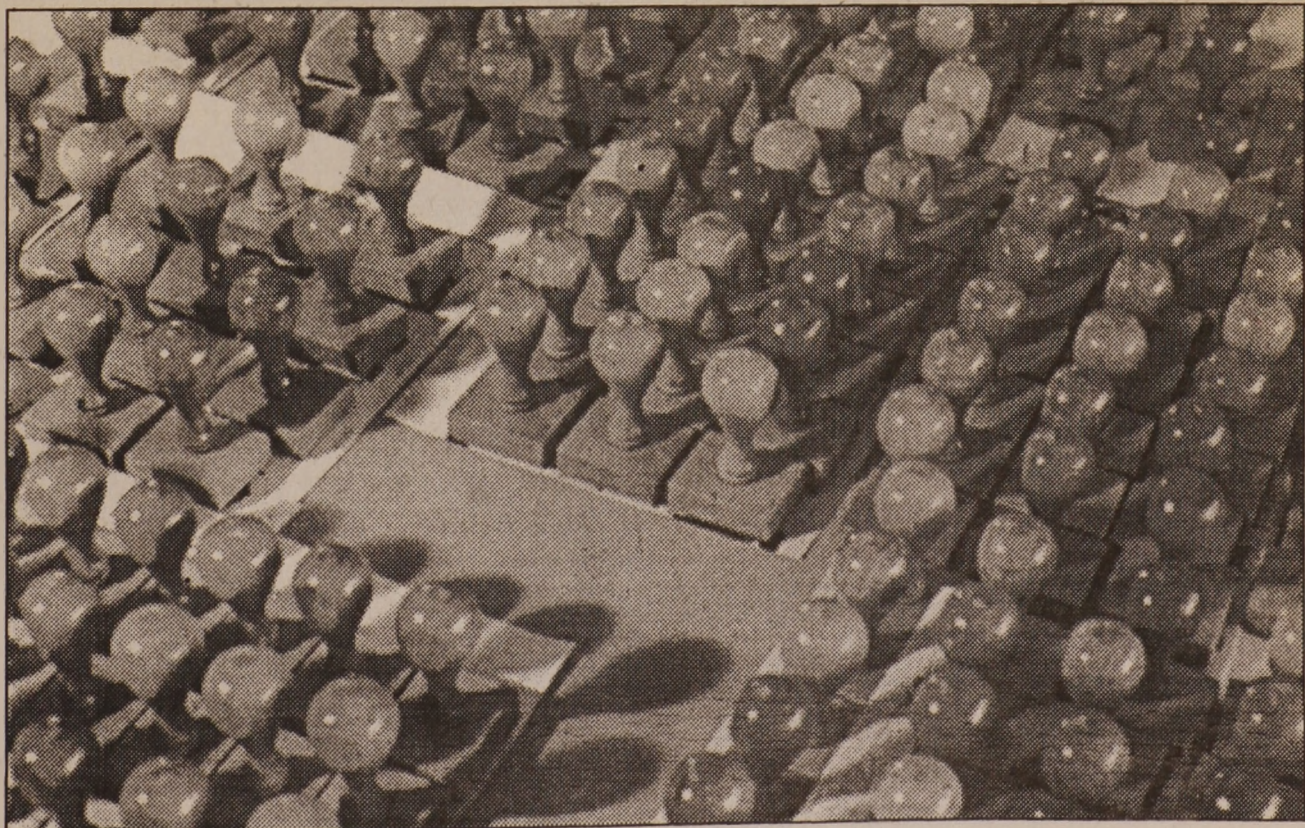
Το παλαιό ενδιαφέρον του Χατζημιχάλη για την Ανασκαφή και την Αρχαιολογική Αρχειοθέτηση που είχε προχωρήσει στη Σύναξη Μαρωνείας σε συνεργασία με τον αρχαιολόγο Χαράλαμπο Μπακιρτζή εδώ μετχηματίζεται σε ένα έργο-συζήτηση για έννοια της μνήμης. Στην εγκατάσταση που στήνει στην γκαλερί Ζουμπουλάκη την πλατεία Κολωνακίου παραθέτει εκατοντάδες φωτογραφίες ανθρώπων. Πρόπα, πιθανά θύματα της αγριότητας των ερών της Μικρασιατικής Καταστροφής της τότε εθνοκάθαρσης. Πρόσωπα ανύμων ανθρώπων, όλων των φύλων και ηλικιών. Αν ο γαλλοεβραίος Christian Itanski εξορκίζει το δικό του δράμα του οκαυτώματος με την παράθεση εκατοντών, χιλιάδων φωτογραφιών των θυμάτων, και ο σκηνοθέτης Steven Spielberg κάνει το ίδιο πράγμα με πιο μενικό τρόπο –ανασυνθέτοντας ένα αρ των νεκρών αυτής της ναζιστικής θηιδίας–, ο Γιώργος Χατζημιχάλης επιχειμε άλλα πλαστικά μέσα μια ανάλογη νδη. Το θέμα της μνήμης μοιάζει κυρχο στην τελευταία του δουλειά. Πρότα-ιστορίες ζωής για τις οποίες (εμείς θεατές τουλάχιστον) δεν γνωρίζουμε τία. Και πιθανότατα ποτέ δεν θα μάθουίποτα. Περάσματα στον χρόνο που χάναν για πάντα (;). Σιωπή. Θρήνος. Ο Χατζημιχάλης χειρίζεται το ίδιο υλικό με λούς τρόπους. Εκατοντάδες σφραγίδες ιέχουν τα αποτυπώματα αυτών των φω-

τογραφιών, συρτάρια και βιτρίνες αρχειοθετούν το υλικό. Σε μια αίθουσα προβάλλονται αέναα οι φωτογραφίες-πορτραίτα ταυτότητας (και με τις δύο έννοιες του όρου). Μεθοδική, επίπονη, χρόνια διαδικασία.

Ο Χατζημιχάλης γράφει κάπου στο βιβλίο *Σταυροδρόμια*: «Οι ζωγράφοι του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης ζωγραφίζουν σε μια εκκλησία, πολύ ψηλά, πολύ μικρά πράγματα, τα οποία δεν φαίνονται καλά καλά, μιας και ο σκοπός τους δεν είναι τόσο να φαίνονται, όσο να υπάρχουν». Κάτι τέτοιο συμβαίνει και στην καινούργια δουλειά του. Παραθέτοντας αυτές τις εκατοντάδες των προσώπων, πρόθεση του δεν είναι ο θεατής να προσέξει φυσικά και να παρατηρήσει όλα αυτά τα πρόσωπα, αλλά αυτά να υπάρχουν. Όπως με

την περίπτωση του Ολοκαυτώματος είναι σημαντικό να βρεθούν τα ονόματα των θυμάτων και να είναι διαθέσιμα σε όσους αναζητούν τη μνήμη και όχι τη λήθη, έτσι και στο έργο του Χατζημιχάλη η παράθεση των προσώπων, όλων μαζί και του καθενός ξεχωριστά –αυτό το επιτρέπουν τα αποτυπώματα/σφραγίδες– έχει τεράστια σημασία.

Το ενδιαφέρον για τη σχέση της αρχειοθέτησης με τη μνήμη ανακινείται τελευταία διεθνώς με εκθέσεις/εκδόσεις όπως η *Deep Storage: Collecting, Storing and Archiving in Art*. Σε μία από τις συνομιλίες που διαβάζουμε στο βιβλίο, ο ζωγράφος αναγνωρίζει ως καθοριστική για το έργο του την επίδραση του αρχιτέκτονα Άρη Κωνσταντινίδη. Αυτός έγραφε στο βιβλίο του *Η Αρχιτεκτονική της Αρχιτεκτονικής*, συμπτωματικά (;) κι αυτό απ' τις εκδόσεις Άγρα: «Τον εαυτό σου μπορείς να τονε χάσεις μέσα σε ένα δευτερόλεπτο. Για να τονε ξαναβρείς μπορεί και πρέπει να περάσουνε χρόνια. Κι αν θα τα καταφέρεις...» Στο εισαγωγικό κείμενο μιας συνέντευξης του Χατζημιχάλη με έναν άλλο αρχιτέκτονα, τον Χρήστο Παπούλια, που είχε δημοσιευθεί το 1991 στο περιοδικό *Τεύχος* το 1991 και αναδημοσιεύεται φέτος στο βιβλίο *Σταυροδρόμια* (ο Παπούλιας), έγραφε: «Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που παρουσιάζει η δουλειά του ζωγράφου Γιώργου Χατζημιχάλη εντοπίζεται σε μια διαδικασία συνεχών μετατοπίσεων, μεταθέσεων και εναποθέσεων χώρων και χρονικών στιγμών, ανοίγοντας το μεγάλο κεφάλαιο του ρόλου του χώρου στη ζωγραφική, μέσα από τη δημιουργία καινούργιων, "πρωτότυπων" και ίσως γι' αυτό άτοπων-τόπων».

Γιώργος Χατζημιχάλης

Όπως και να το κάνεις, Κρόνεμπεργκ σε δερινούς κινηματογράφους, με τσιπς, κόκα κόλα και θόρυβο από μηχανάκια στο δρόμο, δεν γίνεται. Αλλά, πάλι, πώς να χάσεις τη φετινή Αργυρή Άρκτο του Βερολίνου. Βέβαια, υπάρχει και η τέταρτη βερσιόν των *Επικίνδυνων σχέσεων* του Λακλό στο μεγαλοαστικό περιβάλλον της σύγχρονης Νέας Υόρκης. Διαλέξτε.

Το μεταλλαγμένο μέλλον και οι ερωτικές δολοπλοκίες

του Δημήτρη Χαρίτου

Πόσο κοντινό είναι, άραγε, αυτό το «μέλλον» που προαναγγέλλει –υποτίθεται ψυχαγωγώντας μας– η τελευταία ταινία του διάσημου καναδού δημιουργού (σεναριογράφου, σκηνοθέτη και, ακόμα, σχεδιαστή των παράξενων αντικειμένων που εμφανίζονται στις ταινίες του) Νταϊήβιντ Κρόνεμπεργκ. *eXistenZ* έτσι ανορθόδοξα γραμμένος είναι ο τίτλος της και σημαίνει, επίσης, τον τίτλο βιο-ηλεκτρονικού παιχνιδιού. Πάντως, σύμφωνα με όσα ακούμε και διαβάζουμε για τα τεκταινόμενα στα προχωρημένα ερευνητικά κέντρα βιολογίας, χημείας, των ηλεκτρονικών εφαρμογών και των μεταξύ τους συνεργασιών, κάποια στιγμή η πράξη, αναπόφευκτα, θα προτρέξει (και) της κινηματογραφικής φαντασίας. Κανένα ρεκόρ δεν είναι αξεπέραστο, κανένα τέρμα δεν είναι ορατό. Κανένα σύμπαν –ακόμα και τα μικρογραφικά– δεν είναι πεπερασμένο. Και μόνο ο άνθρωπος, το κατεξοχήν καρκινικό δημιουργήμα του μέχρι σήμερα γνωστού φυσικού περιβάλλοντος, με επιταχυνόμενη ροπή μεταμορφώνει στρεβλωτικά ή εξαλλάσσει ολοένα και περισσότερες δραστηριότητές του από την objective στην virtual reality. Μια αδιάκοπη όσο και επικίνδυνη μεταλλαγή όλων των κατ' αίσθηση οικείων για τις ανάγκες ενός απροσδιόριστου είναι.

Η ψυχαγωγία (αυτός ο αρχαιοελληνικός πλους της ψυχής προς την Αχερουσία) αναζητάει ολοένα καινούργιους τρόπους υπέρβασης της καθημερινότητας και του κορεσμού της. Κάποιες από αυτές τις λαβυρινθώδεις διαδρομές, εκδοχές της νοσηρότητας και του εφιάλτη, τις έχουμε γνωρίσει, π.χ., στα μυθιστορήματα του Μπάροουζ, κάποιες άλλες τις μαθαίνουμε τώρα στα

ηλεκτρονικά παιχνίδια. Τις χειρότερες από αυτές τις «φυγές» τις βιώνουμε στα ανθρώπινα ζόμπι της πλατείας Ομονοίας, αυτούς τους «φυγάδες» από τούτο τον (έτσι κι αλλιώς υπαρκτό) κόσμο, στον άλλο (ποιον;): αυτόν της μεταλλαγμένης Ντόλλυ, των επεμβάσεων στο DNA των όντων σε ένα υμέναιο με τη φρενιτίδα της ηλεκτρονικής. Μετά, λοιπόν, τα ναρκωτικά, ποιο θα είναι το καινούργιο μετα-ναρκωτικό, ποιες θα είναι οι καινούργιες μέθοδοι που θα ταξι-δεύουν τον βιονικό άνθρωπο στους «παράδεισους» των ψευδαισθήσεων;

Ο Νταϊήβιντ Κρόνεμπεργκ προτείνει: Η γοητευτική εφευρέτρια παιχνιδιών (για μεγάλους), αμαλγάματα έμβιων και ηλεκτρονικών στοιχείων, Αλέγκρα Κέλερ (Τζένιφερ Τζέισον Λη) παρουσιάζει την και-

Η Τζένιφερ Τζέισον Λη (Αλέγκρα Κέλερ) και ο Τζουντ Λόου (Γάικουλ), βυσματωμένοι στην «πραγματικότητα» του *eXistenZ*.

ούργια της δημιουργία "eXistanZ". Το χειριστήριο του θυμίζει, σαν σχήμα, μαλάια ή υπογάστριο θηλαστικών. Συνδέεται με βύσμα, το καλώδιο του οποίου μοιάζει με ομφάλιο λώρο και «φυτεύεται», σε οπή «πρίζα» που έχει ανοιχτεί χαμηλά στη πονδυλική στήλη, πίσω ακριβώς από τη ενετήσια περιοχή. Στη διάρκεια ενός μαδικού «παιχνιδιού» –επίδειξη μπροστά με μνημένο ήδη (δηλαδή, με βύσμα) ακροτήριό, η Γκέλερ θα «βυσματωθεί» με τον εαρό σωματοφύλακά της Πάικουλ (Τζου-τ Λόου) ο οποίος, βλέπουμε, ότι δέχθηκε ιεστικά να αποκτήσει δική του «πρίζα». Μόλις η Γκέλερ μαλάξει το «χειριστήριο» της (το *My baby*, όπως το αποκαλεί), το φυεμένο «παιχνίδι» μέσα στο νευρικό σύστημα των παικτών, στο άπειρο πλήθος των κρο-νευρώνων, τους παραλήπτες και πολείς όλων των αισθητηρίων μας, θα τους εισαγάγει σε διαδοχές κόσμων φασιακής πραγματικότητας σε χώρους και παστάσεις όλων όσων επιθυμούσαν ή απεύχονταν. Ήρωες ισχύος απεριόριτης, φρίκης, καταπιεσμένων επιθυμιών, ρχτέκτονες υπερβατικών σχεδιασμών και αποφάσεων. Η σαρκική ηδονή –ατελής και αυτή– ξεχασμένη στη φθορά της στη ρεαλιστική πραγματικότητα (πώς να την ποφύγει κανείς αυτή τη νεολογική ταυτογία), μέρος του εφιαλτικού παιχνιδιού και αυτή. Η παραμονή στις διαδοχικές, τετητές πραγματικότητες θα διαρκέσει όπως όλες οι «φυγές»-παιχνίδια των τετητών παραδείσων– λίγες ώρες. Στην έξο- όμως ταινία του Κρόνεμπεργκ η «επι-ροφή» συντελείται βαθμιαία, σε συγκοι-νούντες προθαλάμους συγκεχυμένης πραγματικότητας. Ίσως και μιας συνεχούς ιστροφής που δεν θα μέλλεται ποτέ να και η οριστικά πραγματική. Άλλωστε την ταινία– οι ιδεολόγοι υπερασπιστές υ αληθινά ρεαλιστικού είναι οργανωμέ-ι και μάχονται τις εταιρείες που κατα-ευάζουν τα «παιχνίδια». Το αρχετυπικά ηθινό συγκρούεται θανάσιμα με το προϊ-της μετάλλαξης.

Ιταινία είναι συναρπαστική και μεγάλης ξιοτεχνίας στις συνεχείς ανατροπές και ις σεναριακές κορυφώσεις. Υποβλητική μόσφαιρα, ανορθόδοξες λήψεις, ορατο-κή μουσική επένδυση και χρωματικοί νοι βαθείς, συγκεχυμένοι, δημιουργούν α τη γοητευτική –εντούτοις– αίσθηση του ηηρού και του υποδόριου μαύρου χιού-ρ. Ο ανήσυχος θεατής ενδέχεται να «δια-σει» μια αντι-Στάλκερ ταινία, αφού και *eXistanZ* υπαρξιακές αναζητήσεις κάνει.

Ο Ράιαν Φελίπε ως Σεμπάστιαν Βαλμόντ και η Σέλμα Μπλαιρ ως η χαζούλα Κάθριν. Ήρωες των Ερωτικών παιχνιδιών του Ρότζερ Καμπλ.

Το ενδιαφέρον στοιχείο που διαθέτουν τα *Ερωτικά παιχνίδια*, πρώτη ταινία του 23χρονου αμερικανού σκηνοθέτη **Ρότζερ Καμπλ** (υπεύθυνου επίσης για το σενάριο και τους διαλόγους), είναι ότι πρόκειται για την... τέταρτη –σε διάστημα σαράντα μόνο χρόνων– μεταφορά στην οθόνη τού κυρίως από αυτή την αιτία γνω-στου μυθιστορήματος του Σαντερόλο ντε Λακλό *Επικίνδυνες σχέσεις* (1782), που περιγράφει τον αμοραλισμό των ερωτικών ηθών –και των... παρελκομένων τους– της εποχής του. Προηγήθηκε η ανούσια εκδο-χή του Ροζέ Βαντίμ (παρά το έξοχο καστ: Ζεράρ Φιλίπ, Ζαν Μορώ, Ζαν Λουί Τρε-ντινιάν). Ακολούθησε η καλύτερη μέχρι σήμερα βερσιόν από τον Στήβεν Φρήαρς το 1988 (Τζων Μάλκοβιτς, Γκλεν Γκλόουζ, Μισέλ Φάιφερ, Ούμα Θέρμαν, Κιάνου Ρηβ – τι διανομή!). Μετά ένα χρόνο, ο Μί-λος Φόρμαν γύρισε τον δικό του μπαρόκ *Βαλμόν* (μέτρια, θεατρικού ύφους ερμη-νεία από τους Κόλιν Φερθ, Ανέτ Μπένιν-γκ, Μεγκ Τίλι).

Και σε τούτη την επανάληψη, ασφαλώς γνωρίζουμε τι θα συμβεί και αυτό που πα-ραμένει ζητούμενο είναι ο τρόπος που θα συμβεί. Σύγχρονη, λοιπόν, εποχή. Αρχοντι-κά εντυπωσιακού πλούτου, κήποι και πισί-νες τεράστιες ή μοντέρνα διαμερίσματα πολυκατοικιών. Οι βασικοί ήρωες, μαθητές αριστοκρατικού κολλεγίου στο Μανχάτ-ταν, στην έξοδο από την εφηβική ηλικία. Στο μεγαλύτερο διάστημα της ταινίας στρι-φογυρίζουν σε σαλόνια, κρεβατοκάμαρες

και κήπους κουβεντιάζοντας. Τα διανοή-ματά τους αφορούν αποκλειστικά –και ανενδοιάστως προκλητικά– το κάτω μισό μέρος του κορμιού τους και διατυπώνονται με μια εξεζητημένα ελευθεριάζουσα –στην ωμότητά της– σεξουαλική γλώσσα. Καμιά, βέβαια, σχέση με τα περίτεχνα υπονοούμε-να του Λακλό. Εκείνος περιέγραφε την άλωση των πνευματικών και ηθικών αντι-στάσεων. Η καθυπόταξη της σάρκας ήταν (και δεν ήταν) η τυπική επιβεβαίωση. Η κα-τάκτηση, η υποταγή της βούλησης ήταν το άκρον άωτο «παιχνίδι» εκείνης της διε-φθαρμένης κοινωνίας. Αντίθετα, σε τούτη την ταινία του Καμπλ οι ερωτικές δολοπλο-κίες της νεοϋορκέζικης νεολαίας αναδεί-χνουν έναν –από μια άποψη αξιοπρόσε-κτο– κυνισμό, ο οποίος, στο μέτρο που εί-ναι στις προθέσεις του σεναριογράφου-σκηνοθέτη, δυναμιτίζει τον ψεύτικο στην υποκρισία του καθωσπρεπισμού των νεα-ρών βλαστών του «Μπέβερλι Χιλς». Ίσως το πλοτ του μυθιστορήματος του Λακλό να αποτελεί πρόσχημα για την –αρκούντως επιτυχημένη– περιγραφή μιας ρηχής γε-νιάς κουρασμένα «χορτάτων» βλαστών της αμερικανικής ελίτ. Εκείνη, την άλλη, την αντίστοιχη του γάλλου μυθιστοριογράφου την περιέγραψε στον μεσοπόλεμο ο Φιτζέ-ραλντ, στην *Τρυφερή νύχτα* και τον *Μεγάλο Γκάτσμπυ*. Η απόπειρα μιας μελοδραματι-κής εξόδου της ταινίας καταλήγει σε τηλεο-πτική σαπουνόπερα. Μέτριες οι ερμηνείες, αλλά η ταινία βλέπεται από αυτό ακριβώς το αυτοκριτικό επίπεδο.

Η αδιάλειπτη περιπέτεια αναζήτησης της αλήθειας
μέσα από την αντιπαλότητα εννοιών
όπως η βιωμένη
και αναπαριστάμενη εμπειρία
είναι το κυριάρχο θέμα της τελευταίας ταινίας
του Κρόνεμπεργκ.
Φυσικά δεν είναι η πρώτη φορά...

eXistenZ

του Κωνσταντίνου Νούλα

Ο υπαρκτιστής Κίρκεγκωρ έγραψε κάποτε στο έργο του *Post-Scriptum*: «Δεν είναι η αλήθεια που είναι αλήθεια, αλλά είναι ο δρόμος που είναι η αλήθεια, δηλαδή η αλήθεια δεν υπάρχει παρά μέσα στο γίνεσθαι, μέσα στη διαδικασία της ιδιοποίησης, και κατ' αυτό τον τρόπο δεν υπάρχει αποτέλεσμα». Με άλλα λόγια η αλήθεια, η κάθε αλήθεια μπορεί να διεκδικήσει μια ορισμένη υπόσταση μόνο στην περίπτωση που αυτή γίνεται αντιληπτή ως κάτι αντικειμενικά αβέβαιο, γεγονός που θα επέτρεπε σε κάθε διαδικασία ερμηνείας της να δονείται από το πάθος και το κίνδυνο, αποκλείοντας την προσφυγή στην ασφάλεια κάθε αντικειμενικής καταγραφής. Θέση ακραία ρομαντική που αποκλείει ως ένα σημείο την νοητική σύμπλευση του όντος με το κοινωνικό σώμα. Για τον Κρόνεμπεργκ, η πραγματικότητα μοιάζει να αποτελεί μια τέτοια αλήθεια. Είναι το αποτέλεσμα, δηλαδή, μιας αυθεντικής ιδιοποίησης και καθόλου μιας αδιάλειπτης και συντηρούμενης με αυστηρά καθορισμένους κανόνες συλλογικότητας. Στο *eXistenZ*, την τελευταία του ταινία, καταπιάνεται για μια ακόμη φορά με την πραγματικότητα, τα όριά της, το βαθμό που αυτά εμπεριέχονται σε μια συλλογική αλήθεια, και την αδυναμία αυτής της τελευταίας να αποτρέψει την αποκάλυψη της αντιφατικότητας των συστατικών της, όταν καλείται να αντιμετωπίσει μια κατασκευή που μοιάζει να την ξεπερνά σε πολυπλοκότητα. Το είχε επιχειρήσει και στο παρελθόν με το *Videodrome*. Τότε ήταν η άνιση μάχη μεταξύ της πραγματικότητας της σάρκας και της νόησης. Τώρα είναι η πραγματικότητα της ατομικής νόησης ενάντια στην συλλογική. Υπό αυτό το πρίσμα, στο επίπεδο των προθέσεων, ο Κρόνεμπεργκ φαίνεται πως έχει

κάνει μερικά σημαντικά βήματα στον τρόπο με τον οποίο φιλοδοξεί να υπηρετήσει το προσωπικό όραμά του: την αμφισβήτηση κάθε ψυχολογικού στίτους. Είναι έτσι όμως; Πρόκειται όντως για μια εξελεγκτική πορεία;

Ας δούμε το ίδιο το *eXistenZ*. Η ιστορία της ταινίας μοιάζει αρκετά απλή. Κατά την διάρκεια παρουσίασης της κορυφαίας σχεδιάστριας παιχνιδιών εικονικής πραγματικότητας και του νέου επιτεύματός της, που λειτουργεί μέσω του ανθρώπινου νευρικού συστήματος (η σύνδεση επιτυγχάνεται μέσω ενός βιοβύσματος που τοποθετείται στην βάση της σπονδυλικής στήλης), κάποιος που αυτοσυστήνεται ως οπαδός του ρεαλισμού επιχειρεί να την δολοφονήσει. Όταν η απόπειρα αποτυγχάνει και ο επίδοξος δολοφόνος σκοτώνεται, ένας νεαρός άνδρας αναλαμβάνει να την προστατέψει. Μαζί καταφεύγουν σε ένα απομονωμένο μέρος, όπου η σχεδιάστρια θα τον μνησεί στο κόσμο που η ίδια κατασκευάζει με σκοπό τον έλεγχο τυχόν φθορών που δημιουργήθηκαν στο παιχνίδι της κατά την διάρκεια της απόπειρας δολοφονίας της. Μαζί θα περιπλανηθούν σ' ένα εικονικό κόσμο που δονείται από την διαμάχη δύο αντίπαλων κινημάτων. Των οπαδών του Ρεαλισμού και εκείνων που προτιμούν να ζουν μέσα από την πραγματικότητα, την οποία τους προσφέρουν τα επιτεύγματα της γενετικής και της βιοτεχνολογίας. Ο νέος κόσμος τους τούς επιφυλάσσει εναλλαγές ρόλων, ταυτότητας, ιδεολογικής τοποθέτησης και –το κυριότερο– καταφέρνει να παρεισφρήσει στον πραγματικό κόσμο ή τουλάχιστο σ' ό,τι αυτοί αντιλαμβάνονται ως τέλειον. Σύγχυση από την οποία δεν θα μπορέσουν να απαλλαγούν μέχρι το τέλος, όταν αποδεικνύεται πως ό,τι ο φακός του

Κρόνεμπεργκ μας έχει επιτρέψει να γνωρίσουμε γι' αυτούς, ό,τι αυτοί γνωρίζουν για τους ίδιους, είναι τμήμα μιας πραγματικότητας που υπερβαίνει τα όρια της νόησης όλων. Με άλλα λόγια, η δική μας αλήθεια και η δική τους αποτελούν προϊόν μιας κοινής φαινομενικότητας, γυμνής από κάθε πρωτότυπο λόγο που θα έβαζε σε δοκιμασία την λογική με την οποία η παραδοξότητά της γίνεται αντιληπτή. Αναπόφευκτα, η υπόσταση της αλήθειας εκπίπτει στο επίπεδο της διάρκειας, αφού η επαναληπτικότητα είναι το μόνο αποδεικτικό στοιχείο της ύπαρξής της που επικαλείται, γνώρισμα ανάκανο ωστόσο να την προστατέψει από την «αντικειμενοποίησή» της και άρα εχθρικό σε κάθε προσπάθεια κατανόησης της ιδιοσυστασίας της ως κάτι υπαρκτό πέραν της γνωστής λογικής. Δυστυχώς ο Κρόνεμπεργκ, ως άλλος «υποκειμενικός διανοητής» πιθανά δεν είναι έτοιμος να αντιμετωπίσει κατά πρόσωπο την παρεξήγηση που ελλοχεύει πίσω από κάθε πρόθεση ή εικόνα του και, προκειμένου να την αποφύγει, αντικαθιστά τον λόγο με το παράδοξο. Απέναντι στους μηχανισμούς της πραγματικότητας που επιθυμεί να καταγγείλει, επινοεί και τοποθετεί τους δικούς του που συστήνουν ένα νέο σύστημα το ίδιο αν όχι περισσότερο πολύπλοκο και αντανθρώπινο.

Αν μάλιστα αποδεχτούμε πως ο Ντύεμ δεν σφάλει στην παρατήρηση του ότι η ιδέα του ενός και έλλογου «κόσμου» σχηματίστηκε μέσα στην θρησκεία και από την θρησκεία, τότε ο Κρόνεμπεργκ έχει αποτύχει διπλά. Ο δικός του κόσμος όχι μόνο ασφυκτιά υπό το βάρος των συνεχών δανεισμών που απροκάλυπτα επιχειρεί από το πλέον κοινότοπο μοντέλο του έλλογου κόσμου, το οποίο προτείνεται ως το μόνο αληθινό, αλλά, επιπλέον, κάθε τελική παρατήρησή του σχετικά με την φύση της αλήθειας –που πιθανά αναζητεί ειλικρινά– επενδύεται με υλικά τόσο ξεφτισμένα από την έκθεσή τους στην προσπάθεια αντικατάστασης της κατανόησης με μια στείρα αμφισβήτηση που δεν προτείνει τίποτε καινούργιο, ώστε το εγχείρημά του να μοιάζει ανάκανο να διεκδικήσει από τον θεατή οτιδήποτε περισσότερο από την παραδοχή πως όντως διαθέτει μια γοητευτική αλλά πάντως ανέξοδη νοσηρότητα. Το γεγονός πως η τελευταία φράση που ακούγεται στην ταινία διατηρεί ζωντανές κάποιες επιφυλάξεις για την αποδοχή της μιας και μοναδικής απόλυτης αλήθειας και του απόλυτου υπερ-όντος που κρύβεται πίσω από την δημιουργία της δεν τον προστατεύει καθόλου από την ασάφεια στην οποία έχει ήδη βυθιστεί.

ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Φωνές και ψίθυροι αυτών που «έφυγαν»

Δημήτρης Μίγγας,
Των κεκοιμημένων (τέσσερις
και μία παραλλαγές),
Αθήνα, εκδ. Πόλις 1999

Η λογοτεχνική πορεία του Δημήτρη Μίγγα ενέχει ως δημοσιοποιημένη αφετηρία την ποιητική ύμνηση *Αγκαλιάζεις τον άνθρωπο, αν αγγίξεις τη θάλασσα* (εκδ. Ντενκετρίου, 1995) και ως πρόφατο σημαντικό σταθμό τη συλλογή πεζογραφημάτων *Των κεκοιμημένων*. Πρόκειται για πέντε τεχνα διαρθρωμένες «ιστορίες» («τέσσερις και μία παραλλαγές»), στην πλοκή των οποίων πλέκονται και ζωντανοί, αλλά και νεκροί, κεκοιμημένοι μεν, αλλά ωσεί ζώντες, εργοί και στηριγμένοι στον ποδαίδαλο ιστό της βιωματικής ήμης.

Το πρώτο πεζογράφημα έχει τίτλο «Μαύρη Θύελλα» (ευφημιστικό προσωνύμιο της ποδοσφαιρικής ομάδας της Καλαμάτας) και τυλίσσεται σε χρονικό πλαίσιο που καθορίζεται από τη διεξαγωγή δύο απεχχόντων αρκετά χρόνια μεταξύ τους ποδοσφαιρικών αγώνων της «Μαύρης Θύελλας», ομάδας στην οποία έπαιζαν ποδοσφαιροί οι τρεις λογοτεχνικοί ήρωες. Το αφήγημα ανορθώνει την υπαρξιακή ταυτότητα και τη φυσική μοίρα των λογοτεχνικών ηρώων και εμπλουτίζει την ποδοσφαιρική σοδειά της ελληνικής ποδοσφαιρικής λογοτεχνίας, περιέχει και επαρκή δόση λογοτεχνικής μυστηρίου, γεγονός που συντελεί στο να αναδύεται από το κείμενο υψηλός βαθμός γνωστικής απόλαυσης, ενι-

σχυόμενος και από συγγραφικούς υπαινιγμούς: Ο Θέμης Ρήγας ήταν υπαρκτό πρόσωπο (μέλος της «χρυσής ομάδας» της Παναχαϊκής στις δεκαετίες '60, '70) που βρήκε το θάνατο από αναθυμιάσεις υγραερίου, ενώ το θάνατο σε τροχαίο ατύχημα συνάντησαν αρκετοί ποδοσφαιριστές (μεταξύ των οποίων τρεις, συνδεδεμένοι με την ακμή της ομάδας της Λάρισας: Κοκολίτσιος, Μουσιάρης, Μητσιμπόνας).

Το δεύτερο στη σειρά πεζογράφημα τιτλοφορείται «Την ποθητήν πατρίδα». Η φράση είναι παρμένη από την εξόδιο ακολουθία και με συνταρακτική απλότητα υποδηλώνει τη χώρα του θανάτου την οποία βρίσκει τελικά ο κομματικά αδικημένος και γεωγραφικά, αλλά και ερωτικά, διχασμένος ήρωας του πεζογραφήματος, ενώ βάσιμα ο αναγνώστης υποθέτει ότι σε αυτήν την «πατρίδα» φτάνει και ο πολιτικά πιεσμένος, αλλά και ερωτικά στερημένος αφηγητής της ιστορίας.

«Ανεπαρκής φοίτηση» είναι ο τίτλος του τρίτου αφηγήματος. Με αφορμή το θάνατο ενός καθηγητή μαθηματικών, ένας συνάδελφός του αφηγείται με συγκρατημένη θλίψη και ειλικρινή συγκίνηση την ιστορία του αμίλητου προσφυγόπουλου, που πέθανε στη μέση της σχολικής χρονιάς, αλλά χάρη στην ανομολόγητη συνωμοσία του μαθηματικού, της μάνας του προσφυγόπουλου και μιας καθηγήτριας, που ο θάνατος της πήρε μια κόρη, το νεκρό παλικαράκι απορρίπτεται (για δύο τουλάχιστον χρονιές) τον Ιούνιο λόγω «ανεπαρκούς φοιτήσεως» και επανεγγράφεται

τον Σεπτέμβριο στην ίδια τάξη.

Θαλασσινή ζωή, εμφύλιος στη Γιουγκοσλαβία και εμφύλιος στην Ελλάδα συνυφαίνονται αριστοτεχνικά στο αφήγημα που φέρει τον τίτλο «Και οι ασθενείς ξεγχωρούν». Πάθος, μίσος, εκδίκηση, πολιτικός κυνισμός, ανθρώπινη μοίρα και μνήμη συγκροτούν ένα ποικιλόμορφο αφηγηματικό πλέγμα, στο υπόστρωμα του οποίου έγκειται η θουκυδίδεια εξιστόρηση της πολεμικής βίας και της απάνθρωπης ηθικής, που οδηγούν στο θάνατο και κατά την πραγμάτωση των οποίων, σε ρεαλιστικό επίπεδο τουλάχιστον, οι ισχυροί επικρατούν και «οι αδύναμοι υποχωρούν» (στα αρχαία ελληνικά: ξεγχωρώ=υποχωρώ).

Στην τελευταία θεματική και πεζογραφική «παραλλαγή» του βιβλίου, έχουμε ένα κείμενο θεατρογενούς δομής στα όρια του οποίου ουσιαστικά συνοψίζονται οι τέσσερις προηγούμενες αφηγήσεις, ενώ το διαμεσολαβητικό αφηγηματικό προσώπειο μηδενίζεται από τη διαλογική μορφή του κειμένου. «Τα σμαρέλια» (τα δίδυμα αδέρφια στην επτανησιακή ντοπιολαλιά) περικλείουν τη συζήτηση τεσσάρων λογοτεχνικών προσώπων, κατά την οποία βιωματικά ανακαλούνται «κεκοιμημένοι» —ορισμένων η ύπαρξη ανιχνεύεται και στις προηγούμενες ιστορίες του βιβλίου— ενώ άλλοτε υποφύσκει και άλλοτε προβάλλεται η εύθυμη και κωμική διάσταση. Το συγκεκριμένο αφήγημα θα μπορούσε να εκληφθεί και ως γόνιμη σύνδεση με την ωριμότερη τάση της παλαιότερης ηθογραφικής πεζογραφίας, τόσο για το ελ-

Για το πώς η γνώση και γενικότερα η πληροφόρηση επηρεάζεται από τους τρόπους μετάδοσής της διαβάζουμε στην περιοδική έκδοση της «Εταιρείας Μελέτης των Επιστημών του Ανθρώπου» τοπικά ε' «Η Μετάδοση της γνώσης στην αρχαιότητα» (επιμέλεια: Δημήτρης Ι. Κυριάτος και Χλόη Μπάλλα, εκδ. νήσος, 1999), όπου φιλοξενούνται δέκα μελέτες με άξονα το συγκεκριμένο θέμα. Από τη μινωϊκή εποχή ως το πρώιμο Βυζάντιο εκτείνεται χρονικά το υπό εξέταση ζήτημα αλλά και μέσα από πλούσια θεματική ανάπτυξη, έτσι ώστε, διαβάζοντας αυτόν τον τόμο, να αποκτά κανείς συνολικά ερεθίσματα και προβληματισμό που θα μπορούσε κάλλιστα να εκταθεί και στους νεότερους χρόνους. Τέσσερις συναφείς μελέτες μεταφράζονται για πρώτη φορά και παρουσιάζονται συμπληρωματικά. Τα «Ανέκδοτα, κουτσομπολιά και σκάνδαλα», ένα ευφυέστατο κείμενο του K.J. Dover, κέρδισε ιδιαίτερα το ενδιαφέρον μου. Η εξαιρετική αυτή έκδοση συμπληρώνεται με τους «Πλατωνικούς περίπατους» του ιδιοφυούς καλλιτέχνη Richard Long από την έκθεσή του στην γκαλερί Bernier/Eliades, 1999 (φωτογραφίες του Δημήτρη Ταμβίσκου).

Διαβάστε ένα πολύ ενδιαφέρον βιβλίο για τη Μεσαιωνική Ευρώπη. Ένα βιβλίο που κατορθώνει να μας παρουσιάσει την εξελικτική συνέχεια στο χώρο της Ευρώπης χωρίς ιδιαίτερη έμφαση σε καμία περιοχή μέσα στη μακρά

περίοδο από το 312 μ.Χ. ως το 1500 μ.Χ. Εγχείρημα δύσκολο που αντιστρατεύεται τις συνήθειες συμβατικές τομές της κλασικής ιστοριογραφίας. Ο David Nicholas στο βιβλίο του *Η εξέλιξη του Μεσαιωνικού Κόσμου. Κοινωνία, Διακυβέρνηση και Σκέψη στην Ευρώπη* (μετάφραση: Μαριάννα Τζιαντζή, επιμέλεια: Μαργαρίτα Κρεμμυδά, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1999).

Ένας άλλος κόσμος. Σαράντα χρόνια θεατρικής αναζήτησης 1947-1987 του Πήτερ Μπρουκ (μετάφραση: Ελένη Καραμπέτσου, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1999): ένα θαυμάσιο αφήγημα που περικλείει τη σαραντάχρονη διαδρομή, τα ταξίδια του στον κόσμο του θεάτρου, που για τον Μπρουκ είναι πάντα η ζωή. Με χιούμορ και οξυδέρκεια παρατηρεί: «Όταν κάποιος εξομολογείται ότι δεν έχει "συγκινηθεί", τι είναι, άραγε, αυτό που τον βεβαιώνει ότι τα συναισθήματά του είναι τόσο αξιόπιστα, όσο ένας υπολογιστής Γκάιγκερ; Θα υπάρχει πάντα ένας κριτικός έτοιμος να ισχυριστεί ότι παρέμεινε ασυγκίνητος. Ίσως νά 'ναι αλήθεια!».

Ζωηρό το ενδιαφέρον στην Ελλάδα για το Γιουγκοσλαβικό πρόβλημα, αν και πρέπει να παραδεχθούμε πως συνδυάστηκε αποκλειστικά με τους ΝΑΤΟϊκούς βομβαρδισμούς και πολύ λίγο συζητήθηκε η προϊστορία του. Το βιβλίο του Λεωνίδα Χατζηπροδρομίδη, *Η δολοφονία της*

κυστικό γλωσσικό του κέλυφος (ιδιωματική γλώσσα) όσο και για το ότι δεν αναπλάθει μόνον «ειδυλλιακές», αλλά και «σκοτεινές» όψεις της ζωής.

Η γραφή του Δημήτρη Μίγγα κινείται στην άλω της ποιητικής πεζογραφίας. Ακολουθεί τις βασικές συντεταγμένες της αφηγηματικής πρόζας, αλλά μπολιάζεται γόνιμα με στοιχεία του νεωτεριστικού ποιητικού λόγου: το φαντασιακό στοιχείο λειτουργεί ως θεμελιώδης παράμετρος, οι υπαινιγμοί επιτρέπουν την ανόρθωση μιας εξηγήσιμης πολυσημίας, η δραματικότητα (υπό την έννοια της πυκνής διαδοχής εικόνων και καταστάσεων) προσφέρει στα κείμενα εσωτερικό ρυθμό.

Οι λογοτεχνικές επιρροές που ασκήθηκαν στη γραφή του Δημήτρη Μίγγα είναι ποικιλόμορφες (δείγματος χάριν: Η Κική της «Μαύρης Θύελλας» έχει πιθανό λογοτεχνικό αρχέτυπο την Κική της Φανέλας με το εννιά του Μένη Κουμανταρέα, η «Εγγραφή» από τη Σαρκοφάγο του Γιώργου Ιωάννου συνδέεται με την «Ανεπαρκή φοίτηση», ενώ οι απόηχοι της ποίησης του Γκανά, του Σεφέρη, του Καββαδία δεν αποκρύπτονται –βλ. τον τίτλο του βιβλίου, σελ. 12, σελ. 122, αντίστοιχα). Το βασικό είναι ότι οι επιρροές έχουν απομοιωθεί δημιουργικά από τον συγγραφέα, αποτελώντας λειτουργικό προσόν της λογοτεχνικής του έκφρασης και συγκλίνοντας στην

ανάδυση της διαγούσ προσοπικής του φωνής.

Οι προικισμένες και με πολιτικά στοιχεία πεζογραφικές καταθέσεις του συγγραφέα δεν αποκρύπτουν την εξάρτησή τους από το βίωμα και από τη λειτουργία της μνήμης. Κατορθώνουν, διαμέσου της ανάγνωσής τους, να εκπέψουν μία υψηλή συγκινησιακή θερμοκρασία, να ανορθώσουν την υπαρξιακή τους θεματική (χρόνος, έρωτας, θάνατος) και να θεμελιώσουν ένα λογοτεχνικό σύμπαν του οποίου οι άξονες και οι προεκτάσεις υποδεικνύουν και υπόσχονται συνέχιση μιας γόνιμης λογοτεχνικής παρουσίας.

Δημήτρης Κόκορης

Ο θάνατος της τραγωδίας

Βασίλης Γκουρογιάννης,
Ο θίασος των Αθηναίων,
εκδ. Καστανιώτης
Αθήνα 1999

Το έτος 326 μ.Χ. εποχή έξαρσης των συγκρούσεων μεταξύ των οπαδών της νέας χριστιανικής θρησκείας και της αρχαιοελληνικής λατρείας του δωδεκάθεου, ένας θιασάρχης, ο Θέσπις, φιλοδοξεί να αναβιώσει το θεσμό της τραγωδίας που ήδη αποτελεί τμήμα ενός αποκηρυγμένου παρελθόντος. Στην προσπάθειά του να πραγματώσει το όραμά του, το ανέβασμα του έργου του Αισχύλου, *Προμηθέας Λυόμενος*, (ψήγματα μόνο του οποίου έφτασαν ως τις μέρες μας), καταφεύγει στο ερειπωμένο θέατρο της Δωδώνης που βρίσκεται κοντά στο ομώνυμο ιερό μαντείο. Εκεί, όπου, αν και θα βρει τον θάνατο, σταυρωμένος από τα πλήθη των χριστιανών, θα κατορθώσει να κάνει πραγματικότητα το όνειρό του.

Τίποτα πιο δύσκολο ή πιο παρακινδυνευμένο για έναν συγγραφέα, ένα μυθιστοριογράφο

ειδικότερα, από την επιλογή της αναπαράστασης κάποιου τμήματος του αρχαιοελληνικού κόσμου. Ο όγκος και ο στρεβλός χαρακτήρας του περιεχομένου του ανεκδοτολογικού υλικού, βάσει του οποίου η συντριπτική πλειονότητα των σύγχρονων ελλήνων συγκροτούν σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα το γνωστικό τους πεδίο για την συγκεκριμένη περίοδο, αποτελεί ένα τεράστιο πρόβλημα, αναφορικά με την πέρα από κάθε αμφισβήτηση κυριαρχία στερεότυπων, που αν δεν ξεπεραστεί έντεχνα, σηματοδοτεί εύκολα την είσοδο κάθε ανάλογου εγχειρήματος στο χώρο του αναληθοφανούς και του ανυπόστατου. Ο Γκουρογιάννης, ευτυχώς, μοιάζει να γνωρίζει τους κινδύνους που ελλοχεύουν σε κάθε βήμα της προσπάθειάς του και γι' αυτό φροντίζει έγκαιρα και –το κυριότερο– έννομα, να παραιτηθεί της πιστής αναπαραστάσης του ιστορικού πλαισίου που τοποθετεί την αφήγησή του, διατηρώντας μαζί του, μόνο τους απολύτως απαραίτητους, για την αφηγηματική ανέλιξη, δεσμούς. Έτσι τα πρόσωπά του εμφανίζουν στοιχεία και γνωρί-

σματα εύκολα αναγνωρίσιμα στην εποχή μας, γεγονός που προσδίδει στο λόγο και τις πράξεις τους αλληγορικές διαστάσεις. Αν, όμως, ο συγγραφέας κατορθώνει να παραδώσει στο κοινό ένα κείμενο με ευδιάκριτες αφηγηματικές αρετές, δεν συμβαίνει το ίδιο, ή τουλάχιστον στον ίδιο βαθμό, με τον σχολιασμό της αισχυλικής κοσμοθεωρίας που είναι φανερό πως επιχειρεί. Έννοιες κυρίαρχες στο έργο του Αισχύλου, όπως η παρεχόμενη από το θείο στοιχείο δικαιοσύνη, η ύβρις ως αποτέλεσμα της υπέρβασης των ανθρωπινων ορίων και η κατάκτηση της αυτογνωσίας μέσω της τιμωρίας που επιφέρει κάθε είδους παρέκκλιση, εδώ περιορίζονται υπό το πρίσμα της έντονης συναισθηματικής εμπλοκής του Γκουρογιάννη με τον βασικό του ήρωα και κυρίως με τις ιδέες που φαίνεται πως αυτός υπηρετεί. Λεπτομέρεια που, φυσικά, μειώνει το εύρος που θα μπορούσε να διαθέτει *Ο θίασος των Αθηναίων*, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν επιτρέπει την συνολική αμαύρωση του μυθιστορήματος.

Κωσταντίνος Νούλας

Ρόμπερτ Μούζιλ και Φραντς Κάφκα

Ρόμπερτ Μούζιλ,
Το Μαγεμένο Σπίτι, Η Γκρίτζα,
Μεταφραση-
σημειώσεις: Αλ. Ίσαρης,
εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1998
Φραντς Κάφκα,
Η Ημερολόγια,
Μετφρ: Α. Βερυκοκάκη,
εκδ. Εξάντας

Το βιβλίο του αυστριακού
συγγραφέα Ρόμπερτ Μούζιλ *Το
μαγεμένο σπίτι, Η Γκρίτζα* απο-
λείται από δύο νουβέλες που
κυκλοφόρησαν το 1908 και το
1921 αντίστοιχα και που προα-
γγέλλουν κατά κάποιον τρό-
πο τη δημιουργία του *Ανθρώ-
που χωρίς ιδιότητες*.

Στην πρώτη νουβέλα, ένα ποι-
ητικό κείμενο σπάνιας ομορ-
φίας, η δράση εκτυλίσσεται
σε τους σκοτεινούς ή μισοφωτι-
ένους χώρους ενός αρχοντι-
ού, όπου μένει η Βικτώρια, μια
πέλα νοσηρή και αδύναμη,
που στέλνει τον αγαπημένο της
προς το θάνατο επειδή δεν είναι σε
θέση να αντέξει τον έρωτά του.
Το σπίτι φιλοξενείται και ένας
πρόσφυγτος γερμανικός, άν-
θρωπος του καθαρού αέρα και

των στρατιωτικών ασκήσεων.
Στο τέλος, οι δύο κόσμοι τους
συνευρίσκονται μέσα σ' ένα πα-
ράδοξο ερωτικό αγκάλιασμα.

Στη δεύτερη νουβέλα, αντίθε-
τα, όλα συμβαίνουν κάτω από
ένα εκτυφλωτικό φως. Η Γκρί-
τζα, μια απλοϊκή χωρική από το
Τιρόλο, είναι το μέσο που δημι-
ουργεί τη δυνατότητα στον κατα-
κερματισμένο ήρωα να φτάσει
στην τελείωση και από κει στο
θάνατο. Εδώ περιγράφεται αυτή
η πορεία προς το θάνατο, της
οποίας η ερωτική περιπέτεια
αποτελεί το τελευταίο στάδιο.

Η μετάφραση αυτή του Αλέ-
ξανδρου Ίσαρη κυκλοφόρησε
για πρώτη φορά το 1978 από τις
εκδόσεις Ηριδανός. Το 1991, ο
ίδιος εκδοτικός οίκος εξέδωσε
μια αναθεωρημένη της μορφή.
Αυτή εδώ είναι η δεύτερη ανα-
θεωρημένη εκδοχή της αρχικής
μετάφρασης.

Επίσης από τις εκδόσεις «Εξά-
ντας», επισημαίνουμε *Τα Ημε-
ρολόγια* του Φραντς Κάφκα σε
μετάφραση της Α. Βερυκοκάκη.

Τα προσωπικά ημερολόγια
του μεγάλου τσέχου συγγραφέα
καλύπτουν την περίοδο της ζωής
του από το 1910 ως το 1923, ένα
χρόνο πριν από το θάνατό του,
όπως εκδόθηκαν το 1950 από

τον φίλο του Μαξ Μπροντ.

«Αυτά τα δεκατρία τετράδια
σχηματίζουν στυλιστικά μια ενό-
τητα που προσπάθησα να διατη-
ρήσω. Ο συγγραφέας σημειώνει
ποιητικές ιδέες, αρχές διηγημά-
των ή παρατηρήσεις που του
περνούν από το μυαλό. Τα κίνη-
τρά που τον ωθούν, ο τρόπος
που μ' αυτές τις προσπάθειες
αναζητά και βρίσκει ένα αντίβα-
ρο στο εχθρικό περιβάλλον, το
μισητό, κουραστικό, εξαντλητι-
κό βιοποριστικό επάγγελμα: όλα
αυτά αναλύονται πλατιά και
επανελημμένα στις ίδιες τις ση-
μειώσεις. Πέρα από τα δημιουρ-
γήματα της φαντασίας του, ο
Κάφκα σημειώνει κι αυτά που
ζει στον καθημερινό κόσμο»,
γράφει ο Μαξ Μπροντ.

Στις σχεδόν καθημερινές κα-
ταγραφές των εμπειριών και
των πνευματικών ανησυχιών
του συγγραφέα, έρχονται να
προστεθούν τρία ταξιδιωτικά
ημερολόγια, σημειώσεις που
κράτησε στα τρία του ταξίδια
Φρίντλαντ-Ράιχενμπεργκ, Λου-
γκάνο-Παρίσι-Έρλενμπαχ και
Βαϊμάρη-Γιούνγκμπορν, και οι
«Παραλλαγές», κάποιες σκόρ-
πιες σκέψεις και προσωπικές
εξομολογήσεις.

Σωτήρης Ντάλης

Γιουγκοσλαβίας (εκδ.
Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη
1999) έρχεται αρωγός στην
ανάγκη να μάθουμε
περισσότερα, να
πλησιάσουμε τα γεγονότα
με μεγαλύτερη
αντικειμενικότητα.

Η Κύπρος το μαρτυρικό νησί
(μετάφραση: Σωτηρία Ν.
Μπαλάσκα, εκδ. Ίνδικτος,
1999): μια καταγραφή της
τραγικής ιστορίας από τον
αμερικανό συγγραφέα και
δημοσιογράφο **Arnold
Sherman**, που φωτίζει από
τη σκοπιά της δικής του
ματιάς πρόσωπα και
καταστάσεις καθοριστικές
για την ιστορική πορεία του
νησιού.

Θηρεύοντας ανάμεσα σε
βιβλία, έχεις φορές φορές
την τύχη ν' ανακαλύπτεις
ένα λόγο καθαρό, διαρκή κι
αληθινό. Όπως η «Οδευση»
του Δημήτρη
Φοιβιδόπουλου, από τη
συλλογή του *Συναρπαγή*
(εκδ. Νέα Πορεία, 1999):
«Όλοι μας κάποτε
πεθαίνουμε για μια πατρίδα.
/ Δικιά μου είναι τούτη που
διαβάζεις. / Για να την
αποκτήσω μέτρησα / και το
μέλι και το κεντρί. /
Ματαίωσα εύκολες αυγές,
λιπαρούς ύμνους /
κιντύνεψα αγάπες, στέρεες
φιλίες / κι ήθραν στιγμές που
συμβιβάστηκα / με τη
μονόχορδη απελπισία. //
Ωστόσο τίμησα το σήμερα σ'
όλη του την πυκνότητα. /
Σμίλεψα με υπομονή παλιές
τρυφερές μνήμες /
ξεχασμένες σε σκονισμένους
παιδικούς κρυψώνες.
Απόφυγα ευρύτερουνους μα
βραχυπρόθεσμους /
παιάνες.»...

ο χαρτοκόπτης

ΜΝΗΜΕΣ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΑ

Πύλος, Ναβαρίνο-Νιόκαστρο-Ανάκτορο Νέστορος,
Δίγλωσση έκδοση (Ελληνικά-Αγγλικά),
Φωτογραφίες: Κώστας Δρίμτζιας, Κείμενα-επιλογή
Γιάννη-φιλολογική επιμέλεια: Χαράλαμπος
Πάλλας. Καλλιτεχνική επιμέλεια: Γιάννης Λεκκός.
Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα 1998

Ενας τόπος εξαίσιου φυσικού κάλλους και αδιάλει-
της ιστορικής παρουσίας διά μέσου των αιώνων, από
την εποχή του ομηρικού Νέστορος ως σήμερα, η Πύ-
λος, η ιδιότυπη πολιτεία του Νότου, και η περιοχή της,
τα κάστρα και τα μνημεία της, το Νιόκαστρο, το
ιστορικό λιμάνι, τη Σφακτηρία, το Φανάρι, το Χελωνάκι,
το υδροβιότοπο Ντιβάρι, τη Βοϊδοκοιλιά, το Παλιό Να-
ρίνα, τη Γιάλοβα, το ανακτορικό συγκρότημα του
Νέστορος αποτυπώνονται στη δίγλωσση αυτή πολυτε-
λής έκδοση, αφιερωμένη στα 170 χρόνια της ναυμαχίας
της Πύλου και του Ναβαρίνου.

Οι εκδόσεις Παπαδήμα, συνεχίζοντας την προσπά-
θεια για την προβολή της ιστορίας και του φυσικού πε-
ριβάλλοντος της Πύλου και της περιοχής με βιβλία και
εκδηλώσεις, παρουσίασαν πρόσφατα μαζί με τον
Εκπολιτιστικό Σύλλογο Πύλου «ΤΟ ΝΑΥΑΡΙΝΟ», μια
καλαίσθητη έκδοση αφιερωμένη στη Ναυμαχία του
Ναβαρίνου.

Το λεύκωμα κοσμείται με 165 φωτογραφίες της Πύλου
και της περιοχής της που συνοδεύονται από δίγλωσσο
ποιητικό σχολιασμό, παλιά καρτ-ποστάλ και γκραβού-
ρες, χάρτες και πίνακες, και χωρίζεται σε έξι ενότητες:
Πύλος, Νιόκαστρο, Σφακτηρία-Φανάρι-Χελωνάκι, Ντι-
βάρι-Γιάλοβα, Παλαιόκαστρο, Ανάκτορο Νέστορος.

Ένας τόπος εξαίσιου φυσικού κάλλους, χαρακτηρι-
σμένος ως διατηρητέος από το υπουργείο Πολιτισμού,
η Πύλος, αποτυπώνεται στην καλαίσθητη αυτή έκδοση
του Δημ. Παπαδήμα.

Σ. Ν.

Ο κοσμοκράτωρ

«Αυτοκίνητο, πλοίο, υποβρύχιο κι αεροπλάνο συγχρόνως είναι ο «Τρόμος»,
η συσκευή του Κοσμοκράτορος, και δεν υπάρχει
ανθρώπινη δύναμη να της αντισταθεί»
(Ιούλιος Βερν, Ο Κοσμοκράτωρ)

«Έσφαλε ασφαλώς ο απρόβλεπτος εκείνος Ιούλιος Βερν, όταν, Ιουλίου μεσούντος, μ' έσπρωξε ν' ανυψωθώ στο μάτι της λαίλαπας, μέσα σε κεραυνούς κι ηλεκτρικές εκκενώσεις, κι ύστερα να καταπέσω από τριακόσια μέτρα ψηλά στη μαινόμενη θάλασσα.

ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΄ΜΑΙ ΤΡΕΛΟΣ και αλαζονικός στο έπακρο, καταπώς λένε, όμως δεν είμαι δα και τόσο ανόητος, για ν' αψηφήσω τα φυσικά στοιχεία. Με τέτοια υπεροπλία που διαθέτω, δε θα μπορούσα τάχα να μετέτρεπα τον «Τρόμο» σε υποβρύχιο και να ξεφύγω κάτω απ' της θάλασσας το σάλο; Δε θα μπορούσα ακόμη να βγω απ' τις ασφυκτικές σελίδες του βιβλίου και να κυριαρχήσω σ' όλη την ανθρωπότητα, να καταργήσω το χώρο και το χρόνο, εγώ ο κοσμοκράτωρ, δε θα μπορούσα να βγω;

Να με που βγήκα! Ο «Τρόμος» πλανιέται στην πόλη· στους δρόμους, στον αέρα, στα νερά. Μεταλλάσσεται με ηλεκτρονικά κουμπιά, ενσκήπτει με ταχύτητα ιλιγγιώδη· και το νέο του όνομα «Τόμαχοκ», «έξυπνη βόμβα», «F-16», και το νέο του ανόμημα όξινη βροχή.

Χα! Θαρρούν πως κάτι ήταν οι αξιοθρήνητοι εκείνοι κατακτητές: ο Τζένγκις Χαν, ο Αττίλας, ο Ναπολέων (που επιμελώς προετοίμαζε το Βατερλώ του) – ξύλινα παιδικά σπαθιά, στρατιωτάκια.

ΕΓΩ ΚΑΤΑ ΠΟΛΥ ΥΠΕΡΤΕΡΩ. Δυνατός και ωραίος, θερμός εραστής, της διεθνούς νομιμότητας άγγελος-φύλακας, στο Βελιγράδι, το Νόβι-Σαντ, τη Νις, και προ αυτών στο Σεράγεβο και το Μόσταρ, και προ αυτών στη Σαϊγκόν, ανοικτίρμων και απηνής, εξουσιάζω τις ανταύγειες της πυρκαγιάς. Ο τρόμος πλανιέται στην πόλη. Άνθρωποι αλλόφρονες τρέχουν να κρυφτούν· αθύρματα, συντρίμια, κομματιασμένες σάρκες. Τα μέλη τους εργοστάσια φλεγόμενα. Πυκνό, σκοτεινό σύννεφο επικρέμεται σαν λαιμητόμος· σειρήνες τα πνευμόνια τους το οιστρηλατούν. Πάνω από νοσοκομεία και γέφυρες, φτερά κροταλίζουν, ξερνώντας αγγέλους-φύλακες, αγγέλους μαύρους.

ΤΟ ΜΑΥΡΟ είναι το χρώμα που αγαπώ. Λουστρίνια, φράκο· ένα τρένο στο Λέσκοβατς κομμένο, ένα λεωφορείο στην Πρίστινα καμμένο· μαύρα μαλλιά με θρόμβους κόκκινους – η μόνη επιτρεπτή παραφωνία.

Νυν και αεί εγώ! Και όμως απεργάστηκα εν τέλει τον αφανισμό μου, όχι μέσα στη θύελλα που επινόησε ο Βερν, αλλά σε σάρκινα οδοφράγματα, στην αεράμυνα των βλεμμάτων, σε καταφύγια κατανυκτικών εσπερινών.

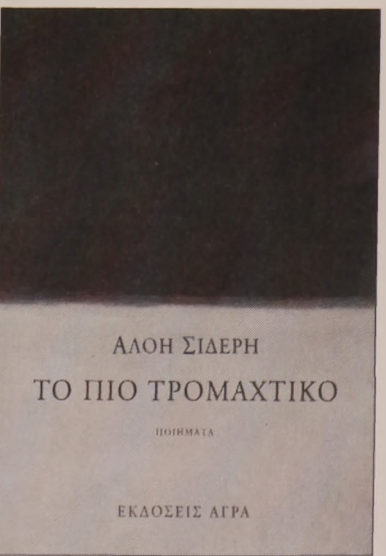
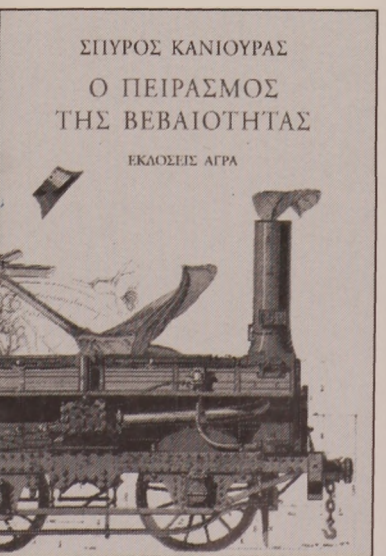
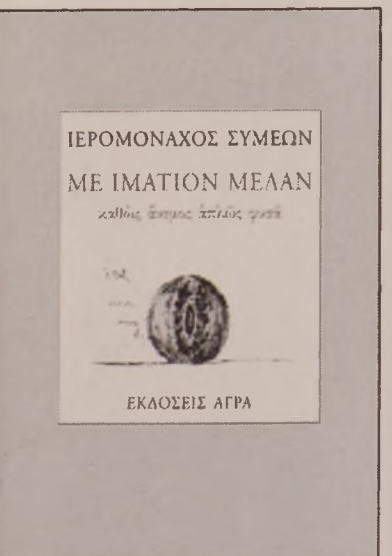
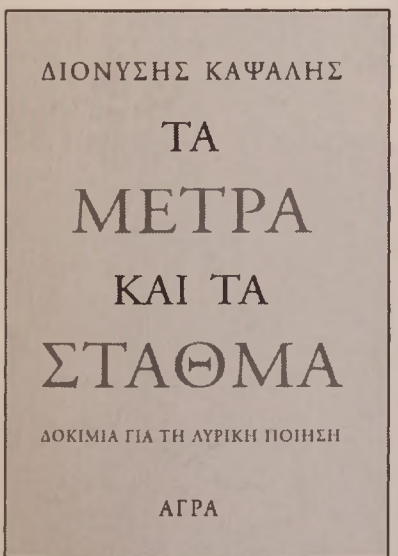
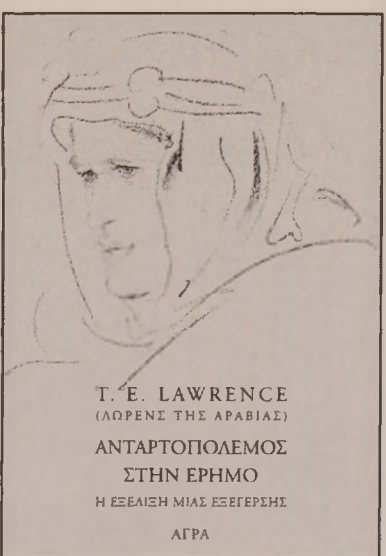
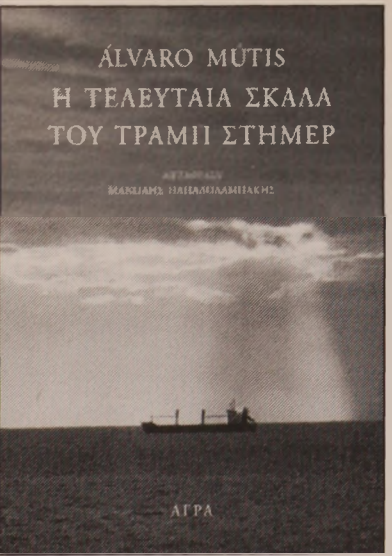
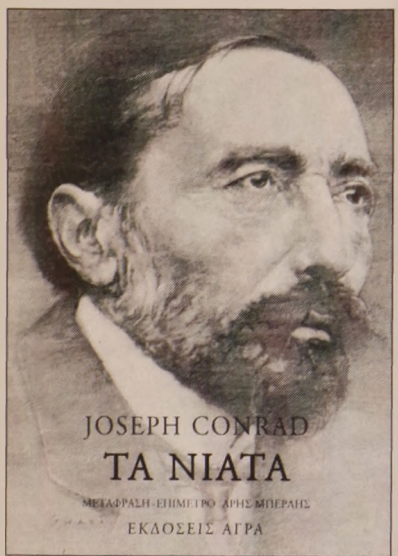
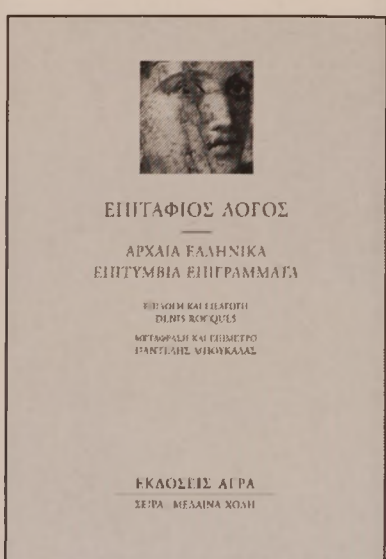
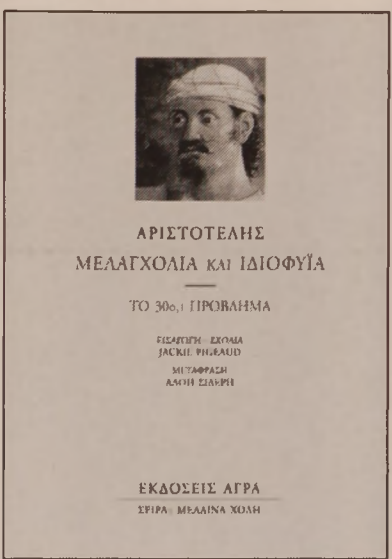
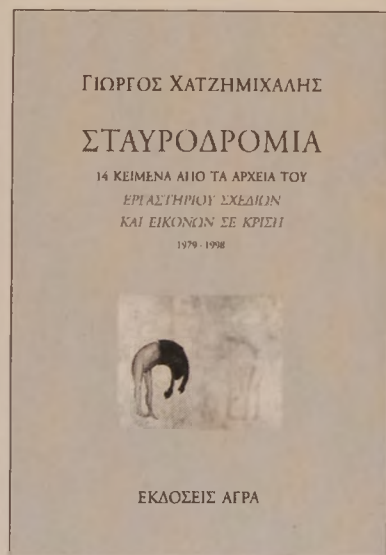
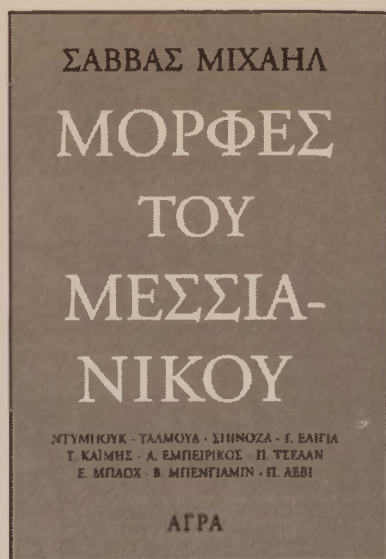
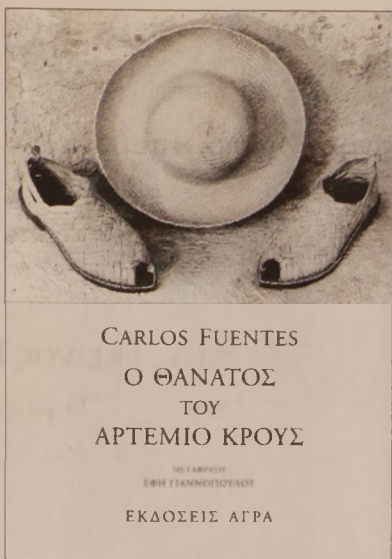
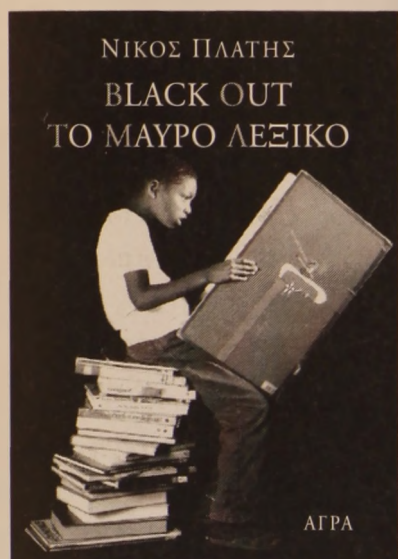
Γερμένος τώρα ο «Τρόμος», κουφάρι αδειανό, σκουριάζει κάτω από των όρνιων τους κρωγμούς, κι εγώ, ο επιλελησμένος, καρτερώ (έχοντας ένα φύλλο άψινθο στο στόμα) το άξενο, αναπόδραστο, αγαπημένο μου μαύρο.

ΑΠΟ ΤΟΝ
**ΑΛΕΚΟ Ε.
ΦΛΩΡΑΚΗ**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΓΡΑ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Σε όλα τα βιβλιοπωλεία

Χ. Η. ΧΑΛΑΖΙΑΣ

T.V.: ΕΓΚΛΗΜΑ ή ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ;

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡ

T.V.: Έγκλημα ή Επανάσταση
Μήπως γεννιέται ένας παγκόσμιος πολιτισμός χωρίς όνομα; Μήπως τα φαστ-φουντ, οι τηλεοπτικές σαπουνόπερες, μήπως τα δακρύβρεχτα ηλεκτρονικά σήριαλ, τα στηριγμένα στις διεθνείς συνταγές από τις ΗΠΑ, τη Βραζιλία, την Ιταλία, μάς οδηγούν σε έναν ολοκληρωτισμό νέου τύπου, σε ένα νέο τύπο ανθρώπου μη σκεπτόμενου, το «μαζάνθρωπο», στα τέλη του 20ού προς στις αρχές του 21ου αιώνα;

«Κινηματογράφος: Μια δεώρηση»

Γιατί η εικόνα έγινε κινητήρια δύναμη, καθρέφτης, φανταστική απεικόνιση του πραγματικού, συλλογική μνήμη, πεδίο προβολής επιθυμιών, μηχανισμός δημιουργίας προτύπων και στερεοτύπων, μοχλός διαμαρτυρίας, ορμητήριο ιδεών, κάποτε και φιλοσοφίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Χρήστος Η. Χαλαζιάς

**Εκδόσεις
«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»**

- Γ. Γενναδίου 5, Αθήνα - Τηλ.: 38 17 826, 38 06 661, Fax: 38 36 658
- Κ. Μελενίκου 30, Θεσ/νίκη - Τηλ.: (031) 245 222, 245 950